

אור לארבעה עשר וכו'.

כתב רש"י ז"ל דהכי גרסינן ולא גרסינן לאור ארבעה עשר משום דלאור משמע ליל שמחרתו חמשה עשר שכבר עבר היום הנזכר כדאמרינן בר"ה ואימתי משיאין משואות לאור עבורו והוא ליל שמחרתו שלשים ואחד והוא אחר העבור שיום עבורו הוא יום שלשים שהוא מלוי החדש ובודאי גירסת הספרים כן היא מיהו אם לא היתה כן אין זה מכריע למחוק גירסת הספרים דהא גרסינן נמי לקמן בגמרא המפלת לאור פ"א וכן יכול יהא נאכל לאור שלישי והוא אור לפני פ"א או לפני שלישי אלמא משכחת לה הכי ומשכחת לה הכי הלכך מאן דתני אור לא משתבש ומאן דתני לאור לא משתבש.

ורש"י ז"ל הוצרך לומר דהמפלת אור לשמנים ואחד גרסי' וכן אור לשלישי ולית' דטובא איכא במס' זבחים האוכל לאור שלישי המחשב לאור שלישי וכולי האי לא נשבש. ואיכא מאן דגרסי אור ארבעה עשר לאפוקי נפשיה מפלוגתא ועוד אני אומר דלעולם ל' בתחלת תיבה אינה מכרעת לא סוף ולא התחלה אלא לעצומו של יום או לילה לבד והראיה בתול' נשאת ליום רביעי כ' שכך היא הגרסא.

ואע"ג דכתי' ויהי לשבעת הימים שהוא לסוף הז' התם מקרא קצר הוא כדמתרגמינן לזמן שבעה יומין וכאלו אמר ויהי לאחר שבעת הימים ונפקא מינה מכל מאי דאמרן לענין שטרות בכיוצא בזה שאין דנין לא להקל ולא להחמיר דוקא אלא יד בעל השטר על התחתונה (ח"י): בודקין את החמץ פירש"י ז"ל כדי שלא יעבור עליו בכל יראה ובל ימצא.

והקשו עליו בתוס' דהא אמרינן לקמן דבדיקת חמץ דרבנן דאלו דאורייתא בביטול בעלמא סגי אלמא אע"ג דלא בדק אינו עובר לפיכך פירשו ז"ל דהאי בדיקה מדרבנן. וא"ת א"כ מאי שנא משאר איסורים חלב ודם ערלה וכלאי הכרם שלא הצריכו בדיקה אי אמרת בשלמא דאורייתא הכא גזר רחמנא והכא לא גזר אלא אי אמרת דרבנן מאי שני הכ' ומאי שנא הכא.

ותרצו דשאני חמץ דלא בדילי אינשי מינה כולי שתא ואיכא למגזר אי משהי ליה דילמא אתי למיכל מיניה מה שאין כן בשאר איסורין דבדילי מנייהו: וא"ת נזיר מאי א"ל. שאני נזיר דשרי לאחרני וכיון דלבני ביתו המותרין מותר לשהות היין לעצמן אם אתה אוסרו לזה נמצאת מצריכו לעמוד בבית מיוחד לעצמו ולי נראה דאפילו לדבריהם אין כאן קושיא על רש"י ז"ל דאיהו לא פסיק למימר דכל שלא בדק עובר אלא דכל שבדק שוב אינו עובר על הנבדק.

ומ"מ מסתבר' כפשטה דמלתא דבדיקה דאורייתא דאע"ג דכתיב תשביתו ומתרגמינן תבטלון לאו בטול בפה קאמר אלא שיבטלנו מן הבית והיינו דכתיב מבתיכם ולבטול בפה למה לי מבתיכם תדע לך דהא תנן לקמן בפ' כל שעה ר' אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א מפרר וזורה לרוח או מטיל לים.

ואמרי' עלה בגמרא דר' יהוד' יליף לה מנותר ורבנן פליגי עליה דלא דמי לנותר אלמא ש"מ כי היכי דלר' יהודא מדאורייתא הכי נמי לרבנן דפליגי ביעורו במאי וכי תימא עד כאן לא פליגי אלא בזמן איסורו אבל בלילה וקודם איסורו מנא לן דליכא מ"ד שהבודק בלילה יהא צריך לשורפו דהשתא באכילה מותר כל שכן ליתנו לגוי או לפרר ברוח א"ל דמ"מ השבתה דקאמר רחמנא ביעור הוא ולא ביטול אלא דקרא איירי בזמן איסורו ורבנן אחמור לבדוק קודם לכן

ומשום לתא דאורייתא ותדע לך דבדיקה מיהא דאורייתא דהא תנן ר' יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבע עשר שחרית ובשעת הביעור.

וקס"ד דדוקא קאמר דבעי מעבד כל אלו הבדיקות ואמרי' עלה בגמרא מאי טעמא דר' יהודה כנגד שלש השבתות שבתורה. ועוד דאמרי' לקמן אמר רב יהודה הבודק צריך שיבטל מ"ט ואסיק גזרה שמא ימצא גלוסקא יפיפיה דדעתיה עליה ואי אמר' בטול דאורייתא מאי קא מבעי לן מאי טעמא והא דאורייתא הוא ואע"ג דבדק אכתי לא סגי בהכי דשמא לא בדק יפה וכל שלא בטל הא עבר על בל יראה ובל ימצא דרחמנ' בטול אצרכיה.

אלא ש"מ דלכולי עלמ' השבתה דאורייתא היינו בדיקה ובטול דלאחר בדיקה דרבנן. וההיא דאמרי' דמדאורייתא בביטול בעלמ' סגי לאו משום קרא קאמר אלא דאע"ג דאצרכיה רחמנ' בדיק' מ"מ אי בעי לבטולי תו לא עבר עליה דבמאי דאפקריה ולא דידיה לא קא עבר דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה הלכך מאי דאמרי רבנן דלא סגי ליה בביטול אלא בדיקה דוקא מדרבנן היא.

הלכך אי בדיק אע"ג דלא בטיל אי אשתכח חמץ בזמן איסורו לא עבר עליה למפרע דלא חייביה רחמנא אמאי דלא ידע מיהו כדמשכח ליה אי משהי ליה עבר עליה ואי בטיל ליה מעיקרא תו לא עבר עליה אא"כ דעתיה עליה דבעי לזכויי ביה וכדבעינן למכתב גבי שמא ימצא גלוסקא יפיפיה אלא דרבנן אצרכיה אכתי לבעורי גזרה שמא ישכח ויאכל (ח"י): מקום שמכניסין בו חמץ תירוצא היא כלומר במרתף של יין ובמסתפק ומפרש ואזיל הני שתי שורות מאן נינהו ובגמרא פליגי בה אמוראי בפ' דמתני' ושם נפרש בע"ה: ירושלמי מרתף של יין צריך בדיקה של שמן אין צריך בדיקה אוצר בין של יין ובין של שמן א"צ בדיקה איזהו אוצר ואיזהו מרתף אוצר כל שאינו נתון עם הלחם בחצר מרתף כל שהוא נתון עם הלחם בחצר יש אוצר שהוא כמרתף ויש מרתף שהוא כאוצר אוצר ואינו בוש לאכול בו הרי הוא כמרתף מרתף והוא בוש לאכול בו הרי הוא כאוצר יש חצר שהוא כמבוי ויש מבוי שהוא כחצר חצר שהרבים בוקעים בו הרי הוא כמבוי מבוי שאין הרבים בוקעים בו הרי הוא כחצר ובענין שמן לקמן נאריך בה בע"ה: גמרא קא סלקא דעתין דאמר נגהי נגהי ממש משו' מאן דאמר נגהי קאמר הכי דההיא הוא דלא סליק ועוד דלמאן דאמר לילי פשיטא דלילי ממש קאמר: לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב לאו יכנס בכי טוב דכתיב בקרא קאמר דטובא כי טוב איכא אלא יכנס בדבר הטוב קאמר ואשכחן אורה דאקרי כי טוב דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב ונסיב לישנא דקרא משום דסליק לתרוייהו.

וטעמא דיכנס בכי טוב היינו משום חשש מזיקין דלילה זמן מזיקין הוא וכדאיתא בפ' הכונס וקרא כתיב תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער. וא"ת כיון שכן אפי' מעירו נמי וא"כ הו"ל למימר יצא ואח"כ יכנס דאי אמרת בשלמא משום לסטים וגנבים מעירו ליכא למיחש כולו האי א"ל דאורחא הוא למנקט לעולם כניסה תחלה גבי בין השמשות זה נכנס וזה יוצא וכן בכל מקום: הכי קאמר וכאור בקר בעולם הזה כן זריחת השמש לצדיקים לעתיד לבא רש"י ז"ל פ"א אור בקר עמו' השחר וזריחת שמש בחצי היום.

ור"ת ז"ל פ"א להפך אור בקר בחצי היום דכתיב את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים אלמא עד בין הערבים דהיינו משש שעות ולמעלה נקרא בקר וה"ק כאור חצי היום בעוה"ז כן תחלת הזריחה לצדיקים לעתיד לבא: הנודר מן האורה אסור באורן של

ככבים וטעמא משום דלשון בנ"א דקרו לאור ככבי' אור דאי לאו הכי אע"ג דכתיב קרא לית לן בה.

תדע דאמרי' במס' ערכין האומר משקל ידי עלי מביא חבית מלא מים ומכניס ידו עד מרפקו ובקרא כתיב והיה לאות על ידכה ואמרי' זו קבורת אלא דבנדריים הלך אחר לשון בני אדם : ע"כ ואי מספקא לך מלתא כלילה יהא בעיניך כגנב וא"ת והא תניא בפ' ב"ס ומורה אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו אלמא ספקא לקולא.

א"ל התם בכך על האב או בשאר בני אדם והכא באב על הבן וכן אם זרחה עליו השמש וכבר כתיבנא לה התם בס"ד: אלמא אור אורתא הוא ש"מ אע"ג דמסיק ש"מ ואפ"ה מוטיב אכתי תיובת' אחריני פי' הרשב"א ז"ל דכלהו לאו בחד בי מדרשא אלא כל חד וחד בבי מדרשא חד ורבינא ורב אשי מסדרי להו כלהו בהדדי.

ונראה עוד דבשמע מינה קמא שפיר יליף דאיכא אור דהוה אורתא ומוטיב לה דאכתי אשכחן אור דיממא ומנא לן דמתני' לאו יממא הוא עד דמייתי ת"ש מדתני דבי שמואל דקתני בפ' לילי ותו ליכא לאקשוויי מידי וה"ה דהוה מצי לאיתויי מעיקרא הא דתנא דבי שמואל אלא אורחא דתלמודא הוא בהכי משום יגדילתורה ויאדיר: מאימתי ארבעה עשר אסור בעשית מלאכה פירש רש"י ז"ל במקום שנהגו שלא לעשות וקשי' דמאי אסור דקאמר ועוד אמאי פליגי בה נחזי היכי נהוג ועוד אדמהדר ליה בסמוך אמינא לך אנא מלאכה דרבנן ואמרת לי חמץ דאוריית' ואהדר ליה אידך שעות דרבנן לימא ליה אמינא לך אנא מנהג' ואמרת לי איסור' ותו לא הוה מצי למימר ליה שעות דרבנן.

ובתוספות פירשו דאיסור' ממש קאמר ומדרבנן דהכי אי"ל לר' יהוד' בפ' מקום שנהגו דאמרי' מדקאמר ר' מאיר מנהגא אלמא ר' יהודא איסורא אית ליה: ר' אלעזר בן יעקב אומר משעת האור קס"ד השת' דאור אורתא ואסיק דמעמוד השחר קאמר : ולמאי דאסיקנא ר' אליעזר דלא כב"ש ודלא כב"ה כדתנן בפ' מקום שנהגו הלילה ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה ולמאי דקס"ד ר' אליעזר כב"ש ואמר לך לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה: היה עומד ומקריב על גבי המזבחה איברים ופדרים שלא נתעכלו מבעוד יום דהקרבה בתחלה ליכ' בלילה אם שוה לו לטומאה לא שוה לקרבן והתם אמרי' דחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש משום דכתיב או לבת : דף ג' ע"א ת"ל ביום השלישי באש ישרף ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה.

וא"ת מעתה למה לי קרא דעד יום דאינו נאכל בלילה תיפק לי' מדאצטריך קרא למעוטי שאינו נשרף בלילה דאי נאכל בלילה פשיט' דאינו נשרף דאין מביאין קדשים לבית הפסול. א"ל דאצטריך דהוה אמינא דביו' אתא לשאר לילות דלאחר שלישי ואיכא למידק דהכא אסיקנא דאין שורפין קדשים בלילה ובירושלמי נמי אית' הכי דגרסי' התם והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו אחר שני בקרי' בקרו של חמשה עשר ובקרו של ששה עשר וכיון שכן מאי האי דתנן בפרק במה מדליקין אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט ואמרינן עלה בגמרא מאי שמן שריפ' שמן תרומה שנטמאת ומבעי לן מה"מ ותיפוק לי דאפי' בחול נמי אינה נשרפת בלילה דהא התם תרומ' חשבינן לה לענין זה י"ל דבירושלמי מקשי ומתרץ לה אמר ר' יוחנן ירדו לה בשיטת ר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר מילה שעבר זמנה נימול בין ביום בין בלילה מאי אית לך למימר תרומה שעבר זמנה נשרפת בין ביום בין בלילה א"ר יודא בן פזי מכיון שנטמאת כמי שעבר זמנה דמיא וכבר הארכתי בה שם בבמה מדליקין בס"ד לישנא מעליא נקט ולא למימרא דלילה לשון מגונ' דהא

תנא דבי שמואל קתני ליה וטובא איכא בתורה אלא דתנא דידן דפתח ביה בריש עידניה נקט ליה לישנא מעלי' משום פתח דבריך יאיר מבין פתאים: שהרי עקם הכתוב שמנה אותיות ולא הוציא דבר מגונה והשתא קס"ד דשאר טמא דכתיבי באוריית' להלכותיו באו ולהמאיסו וכדכתיב שקץ תשקצנו רב אחא בר יעקב אמר שש עשרה ה"ה דהוה מצי למימר שבע עשרה דבמקום טמא איכא מקרה אלא דמאיך דקאמר עשר שמעינן לה: שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב.

י"מ באשה קראה למרכב מושב דרך כבוד משום פסוק הרגלים שכך כתוב בנדה וכל אשר יגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב וכל אשר יגע בכלי אשר היא יושבת עליו וכבס בגדיו ורחץ במי' וטמא עד הערב הרי שפיר' דין משכב ומושב כדינו לטמ' אדם לטמא בגדים. וכתיב בתריה ואם על המשכב הוא או על הכלי אשר היא יושבת עליו בנוגעו בו יטמא עד הערב.

ובמה הכתוב מדבר אם במשכב ומושב והלא כבר אמור ועוד דבמשכב ובמושב אדם לטמא בגדים הוא וכן כתיב טומאת אדם לבד שהוא דין המרכב שטמ' אדם לבד במגע אלא שהנושא טמא לטמא בגדים. אלא ש"מ שזה המושב המיותר היינו מרכב אלא דאפקי' בלשון נקיה.

והקשו בתוספות דבסמוך אמרי' דמשום ביעתות' דגמלא דאורחיה הוא לא שני בלישניה וכ"ש הכא כיון דלא שנו בדינייהו לא הוה ליה לשנות ולמכתב מושב במקום מרכב ועוד דבזה ליכא קרא יתירא. ופירשו הם ז"ל דמיתורא דקרא דמושב נפקא ליה ולא ממושב ממש והכי איתא בת"כ ואם על המשכב הוא זה משכב אשר היא יושבת עליו זה מושב כלי זה מרכב שנאמר בנוגע בו איזהו דבר שחלוק מגעו ממשאו הוי אומר זה מרכב: ע"ב אלא כל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד וכו' מעתה טמא דכתיב באוריית' משום לשון קצר' נקטינהו ובהני דעיקם הכתוב אשמועי' דכל היכא דמצי למימר לשון כבוד בכי הדדי טפי עדיף מלשון גנאי וכמו שפירש"י ז"ל: והא רוכבת ויושבת דכי הדדי נינהו רכבת כתיב.

וא"תוא"ת ולכתוב ישבת א"ל דכל לשון ישיבה חסר לדרשא אתי והוא יושב פתח האוהל ישב כתיב שב ואת' סימן לבניך ולוט יושב בשער סדום אותו היו' מנוהו נשיא עליהם ואלו כתיב ישבת לית בה דרשא. ולדידי קשיא דהא איכא ותרכבנה דהוה מצי למכתב ותשכבנה דלשון קצרה נמי.

אא"כ נאמר דמשום ביעתות' דגמל איכא ביעתותא אורחיה הוא מה שא"כ ברוכבת דודאי ליכא ביעתותא. וכן וירכיבם: והשתא דאסיקנא דאור אורת' הוא כתב הראב"ד ז"ל דלאו משום לישנא מעליא בלחוד הוא דנקט אור פי' דלא משכחת לישנא מעליא לעולם להפך הלשון שלא יובן ממנו המכוון.

אלא דהא דקיימ"ל דעם האור בעי למבדק כלומר דמדינא הוה ליה למימר משהחשיך ארבעה עשר דהיינו בתחילת חשיכה ומשום לישנא מעליא נקט אור דאית ביה לישנא דינא וטעמא שאם יתחיל במלאכתו בכניסת הלילה שמא ישכח ויתעצל ולא יבדוק וכדאמרי' לא ליפתח בעידניה: מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל לא לגנויי לאידך קא מייתי לה דלשון קצרה עדיף אלא לשבוחי להאי.

אי נמי לגנויי לאידך משום דאמר ומוסקין בטומאה דמשמע דלא סגי דלאו הכין ולשון קצרה בטעות לאו יאות (ודבר אחר מתוקן היינו משום שהמשיל בדבר מגונה): ומצאו בו שמן פסול

י"מ ע"ז דכתיב לשמצה בקמיה' ופסול לעבודה כדתנן כהנים ששמשו בבית חניו לא ישמשו בירושלם במקדש ואין צריך לומר לדבר אחר כלומר דס"ל בית חניו לאו בית ע"ז היא.

וכתבו בתוס' דכהן שנשתמד עולה לדוכן לאחר שעשה תשובה דמתנן לא ישמשו בירושלים משמע הא בנוב וגבעון כשרין וכל שכן לדוכן וכן מאי דכתיב על כן כהני הבמות לא יעלו על מזבחי דוקא על מזבחי ואין ראיתם מכרעת וה"מ בבית חניו דלאו בית ע"ז היא אבל לדבר אחר מנא לן אלא דקרא דכהני הבמות ע"ז הוא.

אבל רבינו האי גאון ז"ל השיב בתשוב' דכהן שנשתמד אינו נושא את כפיו דאע"ג דפסול לא הוי מזוהם מיהא הוי דומיא דכלי' של בהמ"ק ששמשו בהן ע"ז דכתיב ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכינו והקדשנו והנם לפני מזבח ה' ופרישנא ליה במס' ע"ז הכינו והקדשנו אסרום תחתיהם מיהו לקרות בתורה ראשון אפשר דדינו קיים דלא חמיר.

כנשיאת כפים. שלחו ליה לר' יהודא בן בתירא שלם עלך ר' יהוד' ור' יהודא בן בתירא דלא סליק דלמא זקן הוה או שלא היה לו קרקע וכל שאין לו קרקע אינו חייב לעלות לרגל כדלקמן.

אי נמי דנציבין בחוצה לארץ הוה ולא מחייב. יוחנן חקוקה סופר מלשון מחוקק או שם מקום דכתי' בספר יהושע ויצא משם חוקקה.

איבו כך גרס' הספרי' א"ל איבו קיים א"ל אימא קיימ' ואיכ' מאן דלא גריס אימא קיימת בניחות' דא"כ רב שקרא קאמ' אלא בתמיה כלומ' עד שאתה שואלני על איבו שאלוני על אימא. ר"ח ז"ל גריס א"ל אבא קיים א"ל אבא קיים א"ל אימא קיימת א"ל אימא קיימת ופי' דר' חייא שאלו על אביו ורב השיבו שאביו שלו קיים וכן על אמו: דף ד' ע"א ההוא דקאמר דונו דינאי בדקוה.

בשום מקום לא מצינו בדיק' אלא על חשש דבר שצריך לבדקו. והכי נמי חששו דלמ' לבו לע"ז דכתיב וישם את האחד בבית אל ואת הא' בדרך ומשו"ה בדקוה.

וכן באידך דאכיף ימא דכתיב לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים: גרס' דוקא וכי תימא זריזין מקדימין למצות דתניא וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות דכתיב וישכם אברהם בבקר נבדוק מצפרא. ואיכא מאן דגריס וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דתניא וביום השמיני וכו' ומשמע דמוישכם אברהם בבקר יליף דמקדימין מצפרא ולא בלילה וא"ת דלמא התם משום דתלמיד חכם אל יצא יחידי בלילה ואע"ג דשלוחי מצוה אין ניזקין הכא בהקדמת ראית סדום ליכא מצוה א"ל דמקרא דעקידה יליף דאיכא מצוה ואיכא נמי נערי עמו דכתיב וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נערי עמו.

והרב אלפסי ז"ל שכתב וכי תימא הזריזים מקדימין למצות דכתיב וישכם אברהם בבקר ואעפ"י שכל היום כשר למילה אלא שהזריזים מקדימין למצות נבדוק מצפרא אי אפשר להולמו בשום פנים דמשמע דמקרא דוישכם ילפינן הקדמת מילה ושמא כותבי ספרי' שבשו הגרסא והכין הוא ואע"פ שכל היום כשר למילה הזריזים מקדימין למצות ותרתי קאמר וגרס' קמא דוקא: אמר רב נחמן בר רב יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה.

תרתי קאמר חדא דדוקא בלילה אבל לא ביום ארבעה עשר שאין בני אדם מצויין בבתיהם ושמא ישכח ועוד שאור הנר יפה לבדיקה ואי אפשר ביום ואפילו ליכא משום פשיעה כגון מקדי' לבדוק

מי"ג שאין אור הנר מבהיק ביום כמו בלילה וכדתניא לקמן אין בודקין לאור החמה. וגרסינן עלה בירושלמי וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדק כלומר כשלא בדק בלילה וצריך לבדוק למחר בי"ד וקמ"ל דדוקא לאור הנר ולכתחילה לא ואפי' בי"ג דגרסינן בירושלמי מבואות האפלין מהו לבדוק בתחלה ביום מליהון דרבנן אמרין לא כמה דמנהר בליליא מנהר ביממא דאמר רב הונא כד הוינן באילין בטיאת' בסידרא רבה היו מדליקין עלינו את הנרות בשעה שהיו כהין היינו יודעין שהוא יום וכשהיו מבהיקין היינו יודעים שהוא לילה ומסתבר' לי נמי דאפילו רוצה להקדים ולבדוק ליל י"ג לאור הנר לאו כל כמיניה דחיישינן דלמא מתחיל לבדוק וכיון דלאו זמן בדיקה הוא לכל מתעצל ומניחו באמצע בדיקה וישכח מלגמור קסבור שכבר גמר.

ודכותה אמרינן לקמן כיון דלאו זמן איסוריה ולא זמן ביעוריה דילמא פשע ולא מבטליה: אמר אביי הלכך האי צורבא מדרבנן לא נפתח בעדני' וא"ת מאי הלכך מתני' היא אור ארבעה עשר בודקין את החמץ וכפי' הראב"ד ז"ל. א"ל דאי ממתני' הוה אמינ' דזריזות' קמ"ל ומהא דרב נחמן דטעמא משום דלא מצי למבדק ביום לאור הנר: המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר ה"ג ופירושה שהשכירה לו שיכנס בה בי"ד בכניסתו ואין צורך למחוק ולגרוס בי"ג.

ומדקא מבעיא ליה הכא על מי לבדוק ולא מבעי ליה מאן מינייהו עבר עליה ש"מ דאפי' לא בדק לא עבר עליה כלל חד מינייהו מדאורייתא מיהא והכי איתא במכילתא דאתמר התם בבתיכם למה נאמר לפי שנא' בכל גבולך שומע אני כמשמעו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אע"פ שהוא יכול לבערו אבל אינו ברשותו יצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל אעפ"י שהוא ברשותו אבל אינו יכול לבערו.

וה"ה נמי לחמצו של ישראל ברשות ישראל אחר אלא דאורחא דמלתא נקט דלעולם ישראל מבער חמצו ולא משכחת לה אלא בהכי במשכיר בי"ד מיהו מדרבנן אסור ולקמן נאריך בה בע"ה: התם הא אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא. תרתי קאמר חובת הדר למעוטי משכיל' אעפ"י שהוא דר בה אינה שלו דלא חייבה תורה אלא בביתו שלו ודר בה דביתך כתיב ודרשינן דרך ביאתך תדע לך דאמרינן במס' מנחות השוכר או השואל בית בחוצה לארץ פטור ממזוזה כל שלשים יום מכאן ואילך חייב ואי מדאוריית' מאי שנא קודם ל' מלאחר ל' וה"נ איתא במס' מזוזה דגרסי' התם הדר בפונדקי בארץ ישראל פטור כל שלשי' יום והשוכר חייב מיד ובחו"ל פטור והשוכר חייב לאחר ל' יום וטעמא דא"י משום ישוב א"י ודמיא הא לטלית שאולה דפטור מן הציצית כל שלשים יום ומכאן ואילך חייבת מדרבנן.

ואי קשיא לך א"כ מאי קא מבעי לך בפי' שלוח הקן ביתך למה לי והא איצטריך ביתך ולא של חבירך א"ל דביתך יתירא קא מבעי ליה דתרי ביתך כתיבי. והכא ה"ק הא אמ' רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא ולא חובת המשכיר ולא לאשמועינן חובת השוכר דמדאוריית' שניהם פטורין אלא מדרבנן חייב השוכר אם משמסר לו המפתח חל י"ד על השוכר לבדוק פי' רש"י ז"ל דמסירת מפתח הוי קנין.

ולית' דא"כ התם בפרק חזקת דקתני נעל וגדר ופרץ כל שהו' ושאר הקניות אמאי לא מייתי נמי מסירת מפתח. וכן במס' גיטין תיזל ותיחוד ותפתח כי היכי דלקני ביתא ולקני גיטא אגב ביתא ולמסר לה מפתח ותו לא צריכה מידי.

וכי תימא לא אמרו מסירת מפתח אלא לקניית שכירות אבל לא לקניה גמורה הא ליתא דאמרי' בפ' מרובה כשם שקרקע נקני' בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה אלמא כי הדדי נינהו אלא ודאי מסירת מפתח לא מהני אלא למחזיק דכיון דמסר ליה מפתח כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי דאמרינן בפ' שור שנגח את הפרה המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח קנאו.

ואקשינן מאי קאמר אי בכספא לקני בכספ' אי בחזקה לקני בחזקה ומפרקינן לעולם בחזקה ובעי למימר לך חזק וקני וכיון דמסר ליה מפתח כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי. והכא בשקנה באחד מן הקנינין היא ואפי"ה אם לא מסר לו המפתח על המשכ"י לבדוק שהוא הנכנס והיוצא בבית והשוכר אינו יכול לכנס שם עדיין: ע"ב מאי טעמא לאו משום דחזקתו בדוק.

וא"ת א"כ למה לי אמירה דהני א"ל כגון דקאי האיך דלשייליה דאע"ג דחזקתו בדוק כל דאיתיה קמן נשייליה כיון דאפשר למיקם עליה דמלתא דומיא דמצויין אצל שחיטה דאע"ג דחזקתן מומחין כל דאיתיה קמן נשייליה והכא כיון דאמרינן הני מהניא אמירה דידהו דלא צריך לשיליה אע"ג דאיתיה קמן.

האי כל הבתים בחזקת בדוקין מבע"ל דאע"ג דאשמועינן דלא צריך לשיליה טפי עדיפא ליה לאשמועינן בהדיא כל הבתים בחזקת בדוקים כיון דלא שמעינן הכי בכל דוכתא: כיון דבדיקת חמץ דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמ' סגי המנינהו רבנן דרבנן איכא למידק דהכא משמע דטעמא דמדרבנן הא אי הוי מדאורייתא לא מהימני ואפילו נשים.

וה"נ משמע בעירובין בפרק כיצד מערבין דתנן ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמן לומר עד כאן תחום שבת ומשמע התם משום דתחומין דרבנן וקשיא דהא משמע דאשה נאמנת בשחיטה דאמרינן שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאי' קתני נשים דומיא דזרים מה זרי' אע"ג דאין אחר עומד ע"ג אף אשה נמי ובמתני' דהכל שוחטין נמי תנן הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן וכולן ששחטו ואחרים רואין אותם שחטיתן כשרה מדתנן חרש שוטה וקטן ולא קתני נשים ש"מ דנשים נאמנות בפני עצמן וכן גבי ספירת שבעה וספרה לה לעצמה ועוד תנן במס' כתובות פרק המדיר ואלו יוצאות בלא כתובה העוברת על דת משה ויהודית ואיזהו היא העוברת על דת משה מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה ולא קוצה לה חלה, ופריך בגמר' היכי דמי אי דידע נפרוש אי דלא ידע מנא ידע כלומ' לסמוך עליויה אלמא אפילו בדאוריית' נאמנות א"ל דאין ה"נ דעד אחד נאמן באיסורין ואפילו אשה ואפילו בדאורייתא מיהו דוקא בדליכא טירחא אבל במידין דאיכא טירחא לא מהימני בדאורייתא והלכך חמץ ותחומין דאיכ' טירחא לבדוק בחורין ובסדקין ולמדוד אלפים אמה ולקדר בהרים אי לאו דרבנן היא לא הוו מהימני והכי משמע בירושלמי דגרסינן עלה דהא דהכא לית כאן נשים מפני שהנשים עצלניות הן והן בודקות כל שהן.

אלא דאכתי קשיא לי דמעשי' בכל יום דמהמנינן להו אניקור חלב ודם ואע"ג דאיכא חוטינן דבעי לחטוט בתרייהו ואיכא טירחא. ואפשר דלא חישינן לעצלות אלא במידי שצריך לחזור אחריו ממקום למקום אבל במה שבידה אם אתה מאמינה שמתחלת במלאכה האמינה על סיומה דלאו ברשעת עסקינן שתראה האסור ותעלי' עינה ותניחנן (ח"י): ולענין פסק הלכה הרמבמז"ל פסק דחזקתו בדוק ובעיין אפשיטא וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שלא הביאה לבעי' זו בהלכותיו מפני שסמך על האחר' דהמשכיר בית לחברו בחזקת בדוק ומפרש הוא ז"ל המשכיר בית לחבירו

בי"ד שהוא בחזקת בדוק ובמשכיר סתם הוא והרב ר' יצחק בן גאית ז"ל כתב אי אית' קמן שיילינן ליה ואי ליתיה קמן ולא ידעינן אי בדוק אי לא חזקתו בדוק ואי מוחזק לן דלא בדיק ואמרי הני בדקיניה המניהו רבנן בדרבנן.

וזה תימה דהא משמע דמאי דאמרינן לא לעולם חזקתו בדוק מקשה גופיה הו' דקאמר הכי ובדרך דחיה דמעיקרא איתי לי' ראייה תניתוה ודחי ליה דא"כ לימא כל הבתים בחזקת בדוקין כלומר אלא לעולם אין חזקתו בדוק ואהדר ליה אידך מ"מ בעייך אפשטיה דנפשוט מינה דאין חזקתו בדוק ודחי ליה דהא נמי ליתא דאפש' למימר דחזקתו בדוק ובדמוחזק לן האי דלא בדוק וכיון שכן לא איפשט דמהא דהכל נאמנים ליכא למשמע מידי ותדע לך עוד דלקמן גבי אין חוששין שמא גררא חולדה דמייתי טובא למפשט דאתי ספק ומוציא מידי ודאי לא מייתי הא דחזקת בדוק אלמ' ש"מ דהא לא קיימא.

ומ"מ אע"ג דלא אפשטיה איכ' מאן דאמר דהוי תיקו דרבנן ולקולא וכן בכל תיקו דבדיקת חמץ וכבר כתבתי דלא מסתבר הכי אלא כשבטל אבל כל שלא בטל דאורייתא הוא. ועוד מסתבר דאפילו בטל דהוי דרבנן כיון דאפשר למבדקיה בדקי' ליה והכין מכרעא לי הא בעיא דודאי ליכא מאן דאמר דבית בי"ד להוי בחזקת שאינו בדוק אלא דמבעי ליה אי חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק והיינו דקאמר נפשוט מינה דאין חזקתו בדוק ואהדר ליה דלא אלא הכא במוחזק לן ודאי דלא בדיק ואם איתא מאי קא מבעי"ל דבין חזקתו לאין חזקתו וליכא מידי כיון דספיקא דרבנן לקולא אלא ש"מ דכיון דאפשר למיקם עליה דמלתא כל בספיקא צריכה בדיקה וכן בכל ספק דרבנן או ספק ספיקא דאורייתא כל שאיפשר לעמוד על בירורו של דבר אין מתירין עד שיעמדו עליו (ח"י): אבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו.

לפי שיטת הרב אלפסי ז"ל דס"ל בית בי"ד חזקתו בדוק הכא ה"פ שמשכיר לו בית בי"ד סתם שהוא בחזקת בדוק דאי בשאמר לו בפ"י שהוא בדוק ומצאו שאינו בדוק פשיטא דמקח טעות הוא. ולאידך פירושא שהוא העיקר ה"פ שאמר לו המשכיר בפירוש שהוא בדוק אבל השוכר לא התנו עמו על מנת שהוא בדוק דא"כ הא לא נתקיים תנאו ומקח טעות הוי בודאי ומשו"ה אסיקנ' דכל שהמשכיר אמ' מעצמו לא הוי מקח טעות במידי דמצוה דמסתמא אפילו לא הוי הכי לא קפיד אידך דניחא ליה למעבד מצוה בין בגופיה בין בממוניה ואעפ"י שאינה משתלם ממנו והיינו דקאמר בממוני' ואע"ג דחזינן ליה להאאי דלא ניחא ליה אנן סהדי דלאו מהא טעמא הדר ביה אלא דבעי לבטולי שכירותיה מטעם אחר ותלי טענתו בשאינו בדוק מיהו מסתבר' דדוקא בכי האי גוונא שהיא מצוה המחוייב' על כל אחד ואין בה הוצאה מרובה אבל אין למדין ממנה למקום אחר: מנא לן פירש"י ז"ל לר' מאיר דאלו לר' יהודה הא נפקא ליה לקמן מלא תאכל עליו חמץ ומסתבר' דלכולי עלמא קמבעיא ליה ולאסור השבתה דאלו מדר' יהודה הוה אמינא דדוקא באכילה אסור וכדכתיב לא תאכל עליו חמץ אבל בהשבתה לא מחייב אלא חמץ ומצה עמו בבית ומשו"ה מייתי מהני קראי ותדע לך דלא אפשר למימר דאליבא דר' מאיר ולעבור עליו קא מבעיא ליה דגרסי בירושלמי ר"מ אומר משש שעות ולמעלה מדבריהם ר' יהודה אומר משש שעות ולמעלה מד"ת מאי טעמיה דר"מ דכתיב לא תאכל עליו חמץ על אכילתו ור' יהודה דריש לא תאכל על שחיטתו אלא ודאי להשבתה קא מבעיא ליה ולכולי עלמא נמי ואפילו לר"ש חיוב עשה דהשבתה מיהא איכא ואפילו בלפני זמנו אלא דאינו עובר בלאו תדע דאי לא כי היכי דאשכחן כמה סתמיה אליבא דר"ש דהאוכל חמץ משש שעות ולמעלה אינו עובר עליו מי לא משתמיט

תנא למימר דחמץ משש שעות ולמעלה מותר ועוד דאם איתא אנן דקיימא לן כר"ש דבין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה קדושין קדושין דאפי' תימא דמדרבנן אסור לא אתי דרבנן למפקע קדושין דאורייתא וליתא דלרב גידל דאמר לקמן המקדש בחמץ משש ולמעלה אפי' בחיטי קרדנייתי אין חוששין לקדושיו וזהו דעת הרב בעל המאור ז"ל וליתא דלכאורה משמע לקמן דהא רב גידל הלכה היא כדבעינן למכתב ואע"ג דקא פסיק רבא לקמן בפרק כל שעה הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו שלא בזמנו בין במינו בין שאינו מינו מותר כר"ש אין בכלל שלא בזמנו אלא לאחר זמנו אבל לפני זמנו זמנו מקרי דתנן עבר זמנו אסור בהנאתו ואמרינן עלה בגמרא לא נצרכה לשעות דרבנן ולא ממעט לפני זמנו אלא כי קתני תוך זמנו כדאמרינן לר' יהודא תלתא קראי כתיבי חד לפני זמנו וחד לתוך זמנו וחד לאחר זמנו אבל בסתם זמנו משש שעות ולמעלה משמע מיהו בעשה דאך ביום הראשון תשביתו ליכא מאן דפליג דעל כרחין בי"ד הוא ואך חלק והלכך לר"ש נמי כיון שחייב להשביתו אסור הוא בהנאתו ומדאוריית' אלא דלא עבר עליה בלאו ולר' יהודא עבר עליה בין באכילה בין בהנאה ובהא פליגי דר' יהודה אית ליה תלתא קראי ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה ור"ש לית ליה אלא חד קרא לתוך זמנו וקם ליה לפני זמנו במאי דכתיב ביה בהדיא עשה דתשביתו ופש ליה לאחר זמנו בהיתר גמור דהא לא כתיב ביה מידי דאורייתא אלא דמדרבנן קנסיה בחמץ של ישראל ובעיני' כדלקמן (ח"י): וכתוב אך ביום הראשון הא כיצד כלומר דקשו קראי אהדדי וכמו שפירש"י ז"ל ואע"ג.

דמשמע בסמוך דרב נחמן בר יצחק הוא דחדיש לן דראשון מעיקרא משמע היינו למימר דלא אצטריכין למירמי קראי אהדדי: דף ה' ע"א לא תשחט את הפסח ועד אין חמץ קיים. וא"ת והא תמיד נשחט בשש ומחצה והפסח אינו נשחט עד לאחר התמיד ולפחות צריך בתמיד לתשלום השעה, א"ל דזמן שחיטת הפסח מיהא מתחילת שבע הוא אלא דתמיד מעכבו אי דאם הקדים פסח לתמיד כשר כדלקמן בתמיד נשחט: לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותר' נמי שלא לצורך.

ואע"ג דאמרינן בשלה ע"ג גחלים מותרת מ"מ כיון דבתחילת הביעור אסור ליהנות ממנו שלא לצורך קרי' ליה. ולקמן נאריך בה בע"ה: ע"כ האי תנא מהדר אהתירא ונסיב קרא לאיסור' אין משום לך לך תרי זמני כך גרסתהספרים, ופירש"י ז"ל משום לך לך האמורים בשאור בגבולין ואם אינו ענין לשאור בגבולין תנהו ענין לבתים וקרי ביה הכי לא ימצא לך כלומר אף במצוי דהיינו כשבתו ושרוי עמך בחצר דוקא לך אסור.

וקשיא דא"כ אמאי נסיב לא ימצא תיפק ליה משום לך דמיותר ועוד דלא ימצא באחריות מוקמינן ליה בסמוך והשתא דאתיא להכי נימא דאפילו באחריות מותר דלא אסור אלא לך וכי תימא א"כ למה לי תרי לך לכתוב לא ימצא וחד לך הא ליתא דהוה מוקמי ליה לההוא לך לגוי שלא כבשתו אבל השתא דכתיב תרי לימא הכי.

ועוד דלישנא דגמ' לא אתי שפיר דמלישנא משמע דמדנסיב אסורה שמעי' התירה וקרא לאסורא אצטריך מדקא משני אין ולדבריו האי קרא דלא ימצא משום התירה נקט ליה והרב בעל העיטור ז"ל פי' משום לך לך דאי לאו לא ימצא הוה מוקמינן האי לך יתירא לכדר' יוסי הגלילי דאמר לקמן חמץ בפסח מותר בהנאה משום דכתיב לך שלך יהא אבל השתא דכתיב לא ימצא לאיסורא ליכא למימר הכי ואייתר ליה לך לגוי שכבשתו.

וקשיא לי דאי טעמא תריצ' הוא ר' יוסי הגלילי גופיה אמאי לא הדר ביה מהאי קרא ורבנן אמאי לא מותבי ליה מניה לקמן. וכי מעינ' להת' מפרישנא לה בעזה"י.

עוד פירשו בשם הרב ר' יונה ז"ל משום לך לך תרי זימני דאי לאו לא ימצא בחד לך הוה דרשינן לך ולא של אחרים בין כבשתו בין שלא כבשתו. ואידך לך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ולאסור בגוי שכבשתו והשתא דאתא לא ימצא לאיסורא על כרחין לך לך להתיר' אתא ולגוי שכבש וגם זה קשה דאי לך סתם ממעט אפילו גוי שכבשתו בחד לך סגי ואי משום לא ימצא מוקמי' לה באחריות ונראה דה"ק משום לך לך דאי לאו לא ימצא הוה מוקמינן לך לך חד לאחרים וחד לגבוה או לדרשא אחרנא.

אבל השתא דכתיב לא ימצא למיסר באחריות ש"מ דכל שלא באחריות שרי מדאיצטריך קרא לאשמועי' איסורא דאחריות והלכך דרשי' לך לך לכבשתו ולא כבשתו. ואי כתיב לא ימצא לחוד הוה אמינא לא ימצא כלל ומשו"ה צריכי תרוייהו והשתא איצטריך ליה למנקט עיקר קרא לאיסורא דאי לא איסורא לא הוה שמעינן התירא (ח"י).

והקשו בתוספות דהכא נפקא ליה אחרים וגבוה מחד קרא ואלו התם במס' מנחות אמרי' תרי עריסותיכם כתיבי חד לשל אחרים וחד לשל הקדש. לפי' כתבו הם דעיקר הגרסא שם תרי עריסותיכם חד כדי עיסתכם וחד לשל הקדש וה"ה נמי לשל אחרים ועוד הקשו מאי שנא הכא דצריכי ליה תרי קראי לכבשתו ולא כבשתו ובעלמא גבי חלה ובכור ומעשר וכל הני דפ' שלוח הקן לא מייתי תרי קראי.

ותירצו דכיון דגלי לן קרא הכא דכבשתו כלא כבשתו תו לא איצטריך ליה בעלמא ואין כאן קושיא דשאני הכא דכתיב לא ימצא והוה אמינא דלא יהיה מצוי ואפילו שלא באחריות משום הכי צריכי תרי קראי (ח"י): בעירו חמירא דבני חילא דכיון דאלו מגניב ואלו מתביד ברשותיכו קאי ובעיתו לשלומי פי' הרמב"מ ז"ל שהיו מפקידים חמצם אצלם ואם נגנב או שנאבד היו אונסין אותו לשלם.

והשיב עליו הראב"ד ז"ל דתשלומין מן האונסין אינן תשלומין. אלא ה"פ שהם מפקדין חמצם אצלם בסתם ודין המלך שאם נגנב או אבד ברשותם שישלמו וקאמר רבא דאע"ג דפקדון כל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה כיון דאיכא חזא שעתא דקאי ברשותיה דהיינו אי מגנב דמחייב לשלומי כדידיה דמי והני מילי כשקבל עליו אחריות מפור' והלכך עבדי המלך ומתאכסנים בבית ישראל אם מחוקי המלך הוא לשלם הנאבד בביתם אסור ליתן להם חניה וכיצד יעשו ישכרו להם בית ואפי' בפרוטה וכדבעינן למכתב: דף ו' ע"ב בהמת ארנונא חייבת בבכורה או אינה חייבת.

י"מ ארנונא שותפות דגוי מלשון כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי: וכן בעיסה וקשיא דא"כ היכי סלקא דעתין מעיקרא למימר דכל דמצי מסלק ביה בזווי חייבת בבכורה והא אמרינן התם בפרק איזהו נשך המקבל צאן ברזל מן הגוי ולדות פטורין מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה בזווי מאי טעמא דכיון דאי אתי גוי ולא משכח ולדות שקיל לה לבהמה הו"ל יד גוי באמצע וכל יד גוי באמצע פטורה.

אלא שבזו י"ל דהתם שאני שהבהמה כולה החלפה של גוי וכדקא יהיב טעמא. אלא דאכתי קשיא למאי דאסיקנ' דחלה חייבת משום דלית ליה קלא ומשמ' בין יש בשל ישראל כשיעור חיוב חלה בין אין בו ואלו בשותפות אין הדין כן דתנן במס' חלה נכרי שנתן לו ישראל לעשות עיסה פטורה

מן החלה נתנה לו במתנה עד שלא גלגל חייב משגלגל פטור העושה עיסה עם הנכרי אמאין בחלקו של ישראל כשיעור פטורה מן החלה אלמא לאו בקלא ולא קלא תליא מילתא ועוד דגרסי' עלה דההיא בירושלמי ומה בינה לעיסת ארנונא שהיא חייבת בחלה תמן ברשות ישראל היא עומדת שמא ימלך הגוי שלא ליטלה ברם הכא בדעתו תלויה אלמא ארנונא לאו שתוף הוא.

ועוד דמאי שיטה הכא שיתוף הגוי. אלא ארנונא מלשון והלך זה ארנונא כלומר שנותנים עישור הבהמות או חלק המלך וכן מן העיסה ומכל מאכל ולשון ארנונא בלשון פרס מאכל וכן נונא היום בלשונינו וכן נראה לי שכשהולך המלך ממקום למקום נוטל זה לסעודתו ועל כן נקרא והלך והוא דבר הלמד מעניינו להא דרבא דבעירו חמירא דבני חילא, ומשו"ה אמרי' בירושלמי דלא דמי דהתם בשותפות עד שיגלה הגוי דעתו שאינו רוצה בה מסתמא שלו הוא אבל הכא מסתמא של ישראל אלא שאם בא הגובה לגבות הרשות בידו.

וכן כתבתיה בפ' קמא דמס' בתרא: הפקידו אצלו זקוק לבער יחד לו בית אין זקוק לבער פירש"י ז"ל יחד לו בית דא"ל הא ביתא קמך. נראה דאיהו מפרשה הכי דדינא קתני הפקידו אצלו שלא קבל עליו אחריות אלא שקבלו סתם בתורת פקדון וכיון שהוא חייב בפשיעה כדין שומ' חנם זקוק לבער ואם יחד לו בית דא"ל הא ביתא קמך אין זקוק לבער דכל הא ביתא קמך לא שומר חנם הוי ולא שומר שכר הוי.

וכן כתב רב אחא משבחה ז"ל ואי נטירותא ברשותיה דגוי היא דאמר הא ביתא קמך לא מחייב לבעורי וכן כ' הרב בעל הלכות ז"ל וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה להא ברייתא מהלכותיו משום דדין שומרים היא שמעינן להו בעלמ' והכא הא אשמעי' רבא דכל שחייב באחריות ואפילו בפקדון כעין ההיא דבני חילא מחייב לבעורי.

ואע"ג דאפשר דגוי אינו בדין שומרים דרעהו כתיב כי היכי דממעטינן מינה הקדש אפי"ה דילמא בדיניהם חייב והו"ל כעין בני חיל' ולפי"ז הכי מפרשא ברייתא הפקידו אצלו בתורת פקדון אם בשומר חנם או בשומר שכר זקוק לבאר שנאמר לאי ימצא ייחד לו בית שלא קבלו בפקדון אלא דאמר לי' הא ביתא קמך אין זקוק לבער: ורב אשי אמר ייחד לו בית לאותו פקדון יחוד גמור דהיינו בשכירות אין זקוק לבער וחדא קתני והלכך לא שמעינן מינה שיהא מותר בשכירות באחריות גמורה אלא בתורת פקדון ומ"מ דינא הכין הוא דה"ה דאפילו באחריות דמי לא אמרי' דפקדון אסור ואפילו הכי בשכירות בית מותר הכי נמי באחריות דמאי שנא.

ור"ת ז"ל פי' דבפקדון דשומר חנם לא מחייב דאין זה אחריות דפושע מזיק הוא אלא הכא בשהפקידו אצלו באחריות אונסי' ואפי"ה ייחד לו בית דהיינו בשכירות אין זקוק לבער דאחריות של ישראל בחמץ של גוי ברשו' הגוי אינו עובר עליו מה"ת. וכדתניא במכילתא בבתיכם למה נאמר לפי שנאמר בכל גבולך שומע אני כמשמעו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אעפ"י שהוא יכול לבערו אבל אינו ברשותו ויצא חמצו של נכרי שהוא ברשותו ישראל וחמץ שנפלה עליו מפולת אעפ"י שהוא ברשותו אבל אינו יכול לבערו אלמא חמצו של ישראל ברשו' נכרי אין ישראל עובר עליו וכל שכן חמצו של גוי ברשותו אלא שהישראל קבל עליו אחריות מיהו הא דקאמ' דחמצו של ישראל ברשות נכרי אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר אבל מדרבנן מיהו אסור דתניא לקמן בפרק כל שעה אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח דברי הכל עובר ואוקי' בשהרהינו אצלו וברשותו דגוי משמע ומאי עובר אסור לאחר הפסח הואיל ועבר עליה מיהו מדבריהם וה"ה נמי לחמצו

של ישראל ברשות ישראל אחר שלא באחריות דמדאורייתא לא קא עברי אבל מדרבנן מחייב בעל החמץ לבעורי וכדכתי' לעיל: אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכה ע"ז התם במס' ע"ז דייקנן עלה בגמרא דמדקאמר במקום שאמרו להשכיר אלמא יש מקו' שאין משכירין דהיינו בארץ ישראל וסתמא כר' מאיר וטעמא משום לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע וכיון שכן תו לא דייקנן מינה מידי אלא דכ"מ שאמרו להשכי' דהיינו בסוריא ובחו"ל לבית דירה אסור.

ואע"ג דבחו"ל מותר למכור בתים טפי עדיף למכור מלהשכיר דלהשכי' לא תביא תועבה אל ביתך קרי ביה. אבל בירושלמי דייקי מקום שאמרו להשכיר דוקא הוא שאסור לבית דירה דהיינו בסוריא אבל מקום שמותר אפי' למכור דהיינו בחו"ל מותר אפילו להשכיר לבית דירה ואפשר נמי דגמרינן לא פליגי עלה דתרתני נמי איכא למידק מינה ואע"ג דכתיב ביתך והאי ביתך קרי' ליה דשכירות לא קניא אפי"ה מותר בחו"ל דעיקר פשטיה דקרא במביאתועבה אל ביתו ממש היא וכן נהגנו אנו להשכיר בית לגוי אפי' לבית דירה ובכל כי הא פוק חזי מה עמא דבר כללא דשמעתין אור לארבעה עשר מיד בכניסת הלילה בודקין את החמץ לאור הנר ולכתחלה אינו יכול לבדוק להקדים ולאחר לו לא ביום ולא בלילה אלא שאם הקדים או אחר ליום צריך לבדוק ג"כ לאור הנר.

וכן אפילו מבואות האפילים אינו יכול לבדקן בתחלה ביום. הלכך צורבא מרבנן לא נפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי ארביסר דלמא ממשכא ליה שמעתתא ואתי לאמנועי ממצוה וחמץ של ישראל כל שאינו ברשותו בפסח אינו עובר עליו אלא דמדרבנן צריך לבערו אבל מי שהוא ברשותו אם הוא של ישראל צריך לבערו וכן אמרו המשכיר בית לחבירו לי"ד אם עד שלא מסר לו המפתח חל י"ד על המשכיר לבדוק ואם משמסר לו המפתח חל י"ד על השוכר לבדוק.

והמשכיר בית לחבירו בי"ד ואין המשכיר לפנינו שנשאל אותו אם הוא בדוק אין חזקתו בדוק וצריך לבדוקו שנית אבל אם יש שם אפילו אשה וקטן ועבד שמעיד שהוא בדוק אפי' תחלה היה ודאי שאינו בדוק הרי אלו נאמנין: והמשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק אין כאן מקח טעות.

בד"א בשלא התנה השוכר לומר על מנת שהוא בדוק אלא שהמשכיר אמר לו כן אבל אם התנה השוכר הרי זה מקח טעות. חמץ של הקדש ברשות ישראל או של נכרי בין כבשתו בין לא כבשתו כל שלא קבל עליו אחריות אין זקוק לבער הפקידו אצלו באחריות זקוק לבער.

ואם השכיר לגוי הבית אפי' באחריות אין זקוק לבער ואפי' מדרבנן: וחמירא דבני חילא אם חק המלך לשלם אם נגנב או נאבד חייב לבערו אבל תשלומין באונס אין להם דין תשלומין ואחריות. ומבעי ליה לאינש לאשתעווייה בלשון כבוד לעולם ואפי' נפישן מיליה אלא דבדבר הלכה אי נפישין משתעי בלשון קצרה ואי כהדדי נינהו משתעי בלשון כבוד.

אלא דאפילו בכי הדדי היכא דאיכא בהוא לינשא חידושה כלל משתעי בלישנ' דאורחיה' וה"נ מבעי ליה דלא ליבשר מדעם ביש בהדיא אלא מכלל מידי אחריןא כעין עדשים נעשו יפות דמשמע אבל לא חטים. ואבל אסור בנעילת הסנדל ושמועה רחוק' אינה נוהגת אלא יום אחד ומקצת היום ככולו ולענין מזוזה דבר תורה אינו חייב אלא הדר בבית שלו אבל שוכר ובעל

הבית כל שאינו דר בה פטו' אלא דמדרבנן אמרו הדר בפונדקי בארץ ישראל פטור עד ל' יום והשוכר חייב מיד ובחו"ל בפונדקי פטור לעול' ושוכר או שואל פטור עד שלשים יום: ולענין להשכיר בית לגוי בחו"ל מותר בין למכור בין להשכיר בין לדירה ותו לא מידי אמר רב יהודא אמר רב המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו את הכלי י"מ דהכ' בשבטלו דתו לא עבר בב"י ובבל ימצא וליכא אלא משום דלמא אתו למיכל מניה ובכפיית כלי סגי.

אבל כשלא בטלו כיון דאיכא משום בל יראה ובל ימצא שריף ליה. ולא מחזור לי כלל דאפי' לא בטלו נמי דמצוה לשורפו אין שורפין אותו ביו"ט וקדשי' יוכיחו דכתיב ושרפת את הנותר באש ואפי"ה קיימ"ל דאין שורפין קדשים ביו"ט.

ור' עקיבא נמי דאית לי' דאין ביעור חמץ אלא שריפה ומצוה לשרפו אמר לעיל דאין שורפין ביו"ט. ואע"ג דמפרש לעיל טעמיה דר' משום דלא אמרי' מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואלו אנן קיימ"ל כב"ה דאית להו מתוך בפ"ק דביצה מסתברא לי דההיא דר' עקיבא ל"פ אדידן דהיאך אפשר דשביק ב"ה ועביד כב"ש אלא ה"ק רבא וש"מ דב"ה לא אמרי מתוך אלא בדבר שיש בו צורך היום.

וכדתנן התם ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לר"ה וב"ה מתירין. ואמרינן בגמר' דהוצאת אבנים כולי עלמא לא פליגי דאסור משום דלית בהו צורך היום ואע"ג דאמרי' התם תני תנא קמיה דר' יוחנן המבשל גיד הנשה ביו"ט ואכלו לוקה חמש ומפרש ואזיל אמאי לוקה ומפרש חדא משום הבערה וא"ל ר' יוחנן לתנא פוק תני לברא הבער' אינה משנה ואם תמצא לומר משנה ב"ש היא דאמרי לא אמרינן מתוך דאלמא אפילו הבערה לצורך הגיד חשיב הבערה לצורך ואע"ג דאסור באכילה ובהנאה שאני התם דההבערה מיהא שריא ולצורך עביד לה אלא דבתר הכי איגלי ליה איסורא מה שאין כן הכא דההבער' גופ' אסורה בהנאה דאי לא תימא הכי תקשי ליה לר' יוחנן דשלא לצורך כלל לא שרו ב"ה אלא ודאי כדאמרן וכי תימא א"כ מאי קא מבע"ל בפ' במה מדליקין גבי אין שורפין קדשים ביו"ט מה"מ ולמה לי קרא תיפוק לי דליכא למימר ביה מתוך הא כתיבנא ליה התם דהוה ס"ד דמאן דבעי לה דיו"ט לא תעשה גרידא וליתי עשהדשריפה ולדחי לא תעשה דיו"ט עד דפריש ליה דיו"ט עשה ולא תעשה הוא: הלכך לא שרפינן ליה אפילו למאן דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וכ"ש לדידן דקיימ"ל כרבנן מפרר וזורה לרוח או מטיל לים אבל כל שלא בטל אפשר ליטלו ולזורקו לחוץ ואע"ג דאיכא טלטול מוקצה דרבנן אתי דאוריית' ומבטל דרבנן וכן כתבו רוב המפרשי' ז"ל ומ"מ מוקצה ודאי איכא דקרא דתשביתו ביום הראשון הו' אלא שגם בזה אני חושך להחמיר דהא אשכחן בדוכתי טובא דהעמידו חכמים דבריהם על דין תורה.

ואמל ערל והזאה יוכיחו וגבי שופר של ר"ה אין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום לא תעשה ואין מפקחין עליו את הגל ואע"ג דמבטל מצוה ובפ"ק דשבת אמרינן הדביק פת בתנור לא התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור שבת ואע"ג דרדיה דרבנן וטובא דכותיהו בכל שב ואל תעשה ואע"ג דאמרי' בפ' לולב וערבה ואמאי טלטול בעלמא הוא ולדחי שבת לאו טלטולי דמוקצה קאמר דנשמע מינה דאתי דאוריית' ומבטל דרבנן דהתם לאו מוקצה הוא אלא ה"ק והרי אין כאן מלאכה אלא טלטול בעלמא וכדכתיבנ' התם.

ומ"מ אשכחן נמי בדוכתי טובא דאתי דאוריית' ומבטל דרבנן הילכך אין דנין מזה לא להקל ולא להחמיר אלא היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר. אלא דמכיון דאמרינן לקמן היה

יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו דקדים ומבטיל ליה מקמי דתחמיץ ודיקא נמי דקתני היה יושב בבית המדרש כלו' דאי בחמץ גמור אפ' יושב בביתו נמי לית ליה תקנתא דלא מצי שריף ליה ביו"ט אבל בעיסה מגולגלת אי לאו דיושב לפני רבו הוה שריף ליה מקמי דתחמיץ.

ואם איתא אפילו תימא בחמץ גמור ויושב לפני רבו אצטריך דאי הוה בביתיה אע"ג דלא מצי למשרפה מטלטל ליה וזריק ליה דהא ההיא בשלא ביטל היא. ועוד דאמרינן נמי לקמן גבי שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ונבטלה כי משכח לה, ופריק דילמא משכחת לה בתר איסור' ולא מצי מבטל לה.

ואם איתא לימא ליה אכתי ולשקלי' לה כי משכח לה. וכי תימא ביטול עדיף ליה דלית ביה שהוי מה שאין כן בזריקה דכמה דשהה לאפוקה עבר עלה הא ליתא דהא לא חאישי להכי דלא מבטל לה אלא לבתר דאשכחא וכדבעינן למכת' עלה.

ותו דכמה דעסיק בביעורא ליכא למימר דעבר עלה דלא נתנה תורת למלאכי השרת אלא ש"מ דאכתי איכא למיחש דלמא משכח לה ביו"ט ולא מצי לטלטולה ותו דגרס בירושלמי גגו של ישראל שהיה סמוך לגגו של גוי ונתגלגל חמץ מגגו של גוי לגגו של ישראל ה"ז דוחפו בקנה ואם היה שבת או יו"ט כופה עליו את הכלי.

דלכאור' משמע דהאי חמץ הוא במקום שאין היד שולטת בו ולפיכך דוחפו בקנה משום כל יראה ובל ימצא דאע"ג דאיסורי הנאה הוא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו כל שלא גלה שאינו רוצה בזכיה זו דאשכחן זכיה באיסורי הנאה דאמרי' במס' ע"ז גבי אבני מרקוליס גזירה דלמא מגבה לה ישראל והוי לה ע"ז ביד ישראל ואין לה בטיל' עולמית והיינו נמי דוחפו בקנה דאי לא כיון שאין היד שולטת שם ואינו זוכה בו נמי למה לי דחיפה ואפ' הכי קאמר דאם היה שבת או יו"ט אינו דוחפו אלא כופ' עליו את הכלי כלומר כלי ארוך המגיע ראשו לשם אלמא דבשבת ויו"ט לא מצי לטלטוליה ואע"ג דלא בטליה הילכך הא דרב יהודא כללא כייל בין בטלו בין לא בטלו ביו"ט כופה עליו את הכלי (ח"י).

והא דקאמר כופה עליו את הכלי למאן דאמר התם בפרק כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל הכא בשצריך לגופו או למקומו: ירושלמי כפה עליו את הכלי ולא מצאו יד נטלתו לא כפה עליו את הכלי ולא מצאו צריך לבדוק עליו כל הבית. ומסתברא לי בשמצא הכלי כפוי או שלא מצאו כלל אבל אם מצא הכלי בלתי כפוי ולא מצא החמץ חיישינן לחולדה ועכבר.

דתנן צלוחית שהניח' מכוסה ובא ומצאה מגולה פסולה שדרכן של שרצים לגלות. אי נמי מילתא פסיקתא קתני דהתם בצלוחית שהכסוי תלוי ועומד מכניס ראשו תחתיו ומגלהו אבל כאן בכפוי על גבי קרקע אין דרך שרצים לגלות (ח"י): חמצו של גוי עושה לו מחיצה עשרה טפחים ולא סגי בכפית כלי דהתם ליום אחד לחולו של מועד אבל כאן לכל שבעה צריך מחיצה ובדלא קביל עליה אחריות היא.

אלא א אמר רבא לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפילו קודם ל' יום זקוק לבער י"מ יש בדעתו ואין בדעתו קודם הפסח. וזה תימא דא"כ כל מי שיוצא אפילו מר"ה ודעתו לחזור לאחר שלשים יום חייב לבער שמא ימלך ולא יחזור עד תוך הפסח ומשכח חמץ בתוך ביתו ואתי ביה לידי תקל'ולא מסתברא הכי.

ועוד דאם דעתו לפנות האוצר קודם הפסח אמאי חייב לבער מהשתא דהא דעתו לבדוק קודם הפסח אלא העיקר כמו שפירש"י ז"ל דעתו לחזור תוך הפסח וטעמא משום דמשכח ליה לחמץ ואתי ביה לידי תקלה. ובירושלמי מוחלפת הסוגיא דגרסי' התם הדא דתימא בשיש בדעתו אבל אם אין בדעתו לחזור אפילו קודם שלשים יום נמי צריך לבדוק ובספק אבל בודאי אפילו מר"ה אמר ר' אבא אפילו יש בדעתו לחזור צריך לבדוק שמא ימלך ולא יחזור.

ויש לפרש בדעתו ואין בדעתו הנאמר שם קודם הפסח אלא בתוך הפסח ור' אבא אמר אפי' יש בדעתו לחזור כל שהוא בספק צריך לבדוק שמא ימלך ולא יחזור אלא תוך הפסח ונמצא עכשיו להלכה תוך שלשים יום בין בדעתו לחזור בין אין דעתו לחזור צריך לבדוק קודם שלשים יום אם דעתו לחזור ודאי קודם הפסח אין זקוק לבער אבל בספק שמא יבא תוך הפסח וכ"ש בודאי אפי' מר"ה צריך לבדוק וכן אם נעתק מן המקום לגמרי ואין דעתו לחזור כלל אין זקוק לבער ומ"מ בכל שאין זקוק לבער מבטלו שם במקומו כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא.

וכן בעשה את ביתו אוצר. והרא"ה ז"ל יש לו דרך אחרת בזה ואינה מחוורת: שואלים בהלכות הפסח קודם הפסח שלשי' יום כבר כתבתיה בפ"ק דמגילה דלשאלת בית הוועד הוא שנקר' שואל כענין.

שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. מכאן קשיא לרש"י ז"ל שפירש בפרק הנזקין גבי שמנה פרשיות נאמרו בו ביום וקא חשיב פרשת טמאים ופי' הוא ז"ל ויהי אנשים אשר היו טמאים והכא משמע דהאי פרשה בערב הפסח נאמרה ולא בראש חדש.

אלא פרשת טמאים היינו טומאת מקדש וקדשיו דכתיב וטומאתו עליו: ע"ב אמר רב נחמן בר יצחק אתיא מדבר מדבר וא"ת ומאי איצטריך ליה מדבר מדבר והא התם במסכת שבת פרק ר' עקיבא אמרינן דכולי עלמא בר"ח אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתוב התם החדש הזה לכם ראש חדשי' מה להלן בר"ח כאן בר"ח.

כלומר ולהלן בר"ח נפקא לן במס' מנחות מדכתיב הזה מלמד שנתקשה משה על מולד הלבנה עד שהראה לו הקב"ה לבנה בחדושה ואמר לו כזה ראה וקדש. א"ל דאכתי הוה אמינא דשתי דברו' היו החדש הזה היה בר"ח ודברו' אל כל עדת בני ישראל נאמר בארבעה או בחמשה בירחא משום הכי איצטריך מדבר מדבר.

וא"ת התם נמי בפרק ר' עקיבא לילף מדבר מדבר א"ל מדבר ממדבר לא יליף. ולא אמרן אלא בתרי עיני אבל בחד עיני מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר וה"מ היכא דליכא קרא וסברא אבל היכא דאיכא קרא אפילו בחד עינא נמי דאמרינן במסכת סנהדרין פרק נגמר הדין דחייה קודמת לסקילה ואע"ג דכתיב כי סקל יסקל או ירה יירה וטעמא משום דקרא אחרינא כתיב וסקלתם באבנים ומתו סקיל' סמוך למיתה: אמר רב יהודה הבודק צריך שיבטל פירש רש"י ז"ל דנפקא לן מדכתיב תשביתו ומתרגמינן תבטלון והקשה ר"ת ז"ל עליו דמי קאמר רחמנא שיבטל בשעה שביעית שהיא שעת איסורו והא אמר' הכא דלבתר איסוריה לאו ברשותיה קאי ולא מצי לבטל ליה.

ועוד דהא ר' עקיבא דריש מניה לעיל הבערה ומוכח מיניה דאין השבתה ביו"ט משום דמצינו הבערה שהוא אב מלאכה אלמא תשביתו הבערה היא ולא ביטול. ופי' הוא ז"ל דבטול היינו הפקר ונפקא לן מדכתיב לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והאי נמי

כיון דאפקריה לאו דידיה הוא ולא עבר עלי' והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דא"כ אמאי מפיק ליה לשון בטול לימא צריך שיפקיר ובטול דאשכחן בכל מקום לאו הפקר הוא דאמרינן גבי ע"ז נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו ואי מדין הפקר אין אדם מפקיר דבר שאינו שלו ועוד דהת' מפרש לה כיצד מבטלה פחתה או קטעה אלמא ביטול לאו הפקר הוא ועוד דאי מדין הפקר הא אית ליה לר' יוסי במסכת נדרים הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתי' לרשו' מקבל אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה.

והתם נמי אמרי' דהפקר בפני שלשה שנים עדים ואחד זוכה וכן במסכת תמורה. ועוד דהפקר בפה דאלו הכא אמרינן מבטלו בלבו.

ועוד דהפקר משמע דבשבת אסור להפקיר כענין ששנינו אין מקדשין ולא מחרימין ולא מעריכין ביו"ט ביו"ט אמרו ק"ו בשבת ומפרשי טעמא משום גזר' מקח וממכר ואלו הכא קתני מבטלו בלבו אחד שבת וא' יו"ט. ועוד שלא הזכירוהו בשום מקום בלשון הפקר אלא בלשון בטול גרסי' בירושלמי רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי ברשותי ואיני יודע בו בטל וכך בלשון הראשונים כולם ז"ל כל חמירא דאיכא ברשותי יהא בטיל וחשיב כעפרא.

ואי משום הפקר וכי עפרו של אדם הפקר הוא. ופי' הוא ז"ל דבטיל כמשמעו שמבטלו מתור' חמץ ומחשבו כעפר בעלמא שאינו ראוי לאכילה וכיון שאינו רוצה בקיומו ובחשיבותו שוב אינו עובר עליו ואפשר דנפקא לן מדכתיב תשביתו שאור וכמו שפירש"י ז"ל ובהלכות גדולות נמי כתוב ובתר דבדיק מבטל ליה דכתי' תשביתו שאור מבתיכם.

ומה שהקשה ר"ת דהיכי מבטל ליה בתר איסוריה לא קשיא דאלא מאי אית לך למימר דשריפה היא והיכי קאמר רחמנא דלשרפיה בתר איסורי' והא מ"מ עבר עליה בתחלת שביעית אלא מאי אית לך למימר דה"ק דבשעה שביעית כבר יהא מושבת הכא נמי בשעה שביעית כבר יהא מבטול וכן למה שהקשה מדר' עקיבא לא קשיא אין ה"נ דבכלל תשביתו משמע נמי הבערה אלא דאנן הכי קאמרי' מדכתב רחמנא תשביתו ולא כתב השחת שרוף וכלה ש"מ דבטול נמי במשמע והשבתו בכל דבר ותשביתו שאור תשביתו משאור קאמר ור' עקיבא שפיר קא דאיך דמערב יו"ט הוא דכיון דבכלל תשביתו איכא נמי הבערה בעינן זמן דאי בעי למעבד הבערה מצי עביד דאי לא לא מקיימת ליה לקרא ואימת אילמא ביו"ט הא לא מצי עביד אלא ודאי מעיו"ט ועוד דלר' עקיבא דהוה ס"ד למימר דביו"ט היא לית לן למימ' אלא הבערה דלאחר זמן איסורו לא מצי מבטל ליה וילפינן לי' מנותר כר' יהודא ולהבער' והלכך בטול כמשמעו ולא מדין הפקר ולדידי מסתברא לי עיקר דברי ר"ת ז"ל דאי מתשביתו א"כ פסקת ליה חיוב בטול דאוריית' ומאי קאמר צריך שיבטל חייב לבטל הו"ל למימר ומאי קא מבע"ל נמי מאי טעמא והא טעמא רבה איכא דרחמנא חייביה וכי תימא דלאו טעמא ממש קא בעי לבטול אלא דקא מתמה כיון שכבר בדק למאי איכא למיחש דאי משום פירורין הא לא חשיבי.

הא ליתא דלבתר דשני ליה שמא ימצא גלוסקא יפיפיה אקשי ליה ונבטלה כי משכח לה ואי בטול דאורייתא היכי מסיק אדעתיה למימר הכי דמ"מ עד דאשכח קא עבר עלה וכי תימא דקרא לא מחייב לן בטול דתשביתו כתי' ומשמ' בכל השבתה וכיון דבדיק תו לא עבר עלה עד דאשכח' דלאחר בדיק' ולא כלום.

הא ליתא דכיון דבכלל תשביתו בטול ובטול עדיף מבדיקה דמהני למאי דאיכא בחורין ובסדקין אי אתה רשאי לדונו להקל ולומר דבבדיקה סגי אלא להחמיר דצריך בטול. אלא ודאי ביטול לאו דאורייתא בחיוב אלא מדרבנן וכדכתיבנא במתני' קמא אלא דכל שבטל תו לא עבר עליה ואפילו בחמץ הנראה והידוע כדאמרינן בתלמיד היושב לפני רבו בסמוך וטעמא משום דכתיב לך וכמו שכתב ר"ת ז"ל ומדין הפקר והגע עצמך מי לא אמרת דבטול דמשמע דמבטל ליה מדין חמץ ומשוי ליה עפרא וכיון דבטליה תו לא עבר עליה ואע"ג דאיתיה ברשותיה משום דעפרא בעלמא חשיב א"כ יהא מותר בהנאה אפילו בפסח דבשלמא באכילה אי אכיל ליה הא יהיב דעתיה עליה למחשבה לאכיל' לדין חמץ אלא בהנאה להוי נמי כעפרא עפרו מי אסור בהנא' ומי עדיף הנאה מלעבור בבל יראה ובל ימצא וזה ודאי מוכיח.

אבל אי אמרינן מדין הפקר לא קשיא דכל שהפקירו אע"ג דחמץ גמור לא עבר דלאו דידיה הוא אבל כל מה שנהנה בו הרי חזר וזכה כמו שהפקיר והרי הוא שלו. ובירושלמי נמי גרסי' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בפלטיא ואית תנא תני אפי' בפלטיא מאן דאמר אבל אתה רואה בפלטיא בשהפקירו קודם לביעור.

אלמא מלך נפקא לן ובספרי נמי תניא לא יראה לך שאור רואה אתה לא יראה לך שאור רואה אתה בפלטיא לא יראה לך שאור בטל בלבך. ואמאי דמקשו אמאי נסיב ליה בלשון ביטול ולא בלשון הפקר מסתבר' דל"ש הפקר אלא בדב' שיש אחר זוכה ומקבל אבל חמץ אסור הוא לכל אלא שכל אחד מבטלו מרשותו ומטעם זה גם כן אינו צריך שיבא לרשות זוכה ואפילו לר' יוסי כיון שאין כאן זוכה ואין טעם הזכיה אלא כדי שלא יחזור בו והכא לענין איסורא אנן סהדי דאינו חוזר בו שאם חוזר אין כאן בטול והא דגרסי' בירושלמי הפקיר חמצו בשלשה עשר לאחר הפסח מהו ר' יוחנן אמר אסור ור' שמעון בן לקיש אמר מותר א"ר יוסי לר' פנחס נהיר את כדהוי תנן אמרין אתיא דר' יוחנן כר' יוסי ודריש לקיש כר' מאיר אינה כן אלא ר' יוחנן חשש על ההערמה וריש לקיש לא חשש על ההערמה מה נפיק מביניהו נפלה עליו מפולת מאן דאמר הערמה לית כאן הערמה ומותר מאן דאמר זכיה לית כאן זכיה והו' אסור הכל מודים בגר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו מאן דאמר הערמה מותר ומאן דאמר זכיה מותר ע"כ.

דמשמע דר' יוסי אפילו בחמץ נמי בעי זכיה. ליתא וממקומו מוכרע דאם איתא אמאי נסיב לה בלאחר הפסח מהו לימאהפקיר חמצו ולא זכה בו אחר מר אסור ומר שרי ולעבור עליו בבל יראה אלא ודאי אפילו למאי דקס"ד מעיקרא כולי עלמא מודו דאע"ג דלא זכה בו אחר לא עבר עליה כל שבטלו לגמרי מלבו ולב יודע מרת נפשו.

אלא דכשרצה לזכות בו לאחר הפסח גלה בדעתו שדעתו הי' עליו לחזור ולזכות בו וכיון שלא זכה בו אחר נמצא שלא יצא כלל מרשותו ומשו"ה הוה אסור ר' יוחנן למאי דהוה ס"ד מעיקרא ואפילו מהא הדר ביה וא"ל דאינה כן דלא בעינן כלל זכיה גבי חמץ אלא טעמא משו' דחייש להערמה ואפי' זכה בו אחר איכא למיחש נמי להערמה והיינו נמי דקאמ' מה נפיק מביניהו בין מה דקס"ד השתא דבלא זכיה למאי דקס"ד מעיקרא דבעי זכיה נפלה עליו מפולת משום הערמה ליכא הלכך השתא דאסיקנא פלוגתייהו בהערמה לכולי עלמא מותר.

ולמאי דהוה ס"ד מעיקרא מאן דאמר משום זכיה הא לית כאן זכיה ואסור אלמא השתא מיהא לכולי עלמא לא בעי זכיה ואמר תו הכל מודים בגר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו שהוא מותר אע"ג דלא זכה אפי' למאי דקס"ד מעיקרא דלא בעי זכיה אלא כשהוא עצמו או יורשיו זוכין בו

לאח' הפסח משום דגלי אדעתיה דלא אפקריה לגמרי וכדאמרן אלמא אפילו מאן דבעי זכיה לא בעי אלא להתירו לאחר הפסח ולקמן בפרק כל שעה דיקינן בהאי דינא (בג"ה).

ולאידך קושיא דבעי' הפקר בפני שלשה איכא מאן דאמר דבמידי דאיסורא לא בעי' שלשה ומסתייעי ממאי דאמרי' במסכת שבת אין שורין דיו וסממנים מע"ש אלא כדי שישורו מבעוד יום דברי ב"ש ואמרינן התם טעמייהו משום דאית ליה אדם מצווה על שביתת כליו ואקשינן נר קדירה וגיגית מאי א"ל ומשני נר קדירה וגיגית לב"ש אפקורי מפקר להו.

ובודאי אין לומר שיהא לכל אחד בערב שבת שלשה שיפקור בפניהם. ואין זו ראייה דהתם לאו איהו מפקר להו אלא לב"ד מתנה עליהם ומפקירן והכי אית לן למימר התם על כרחין וכדכתיבנא התם אלא טעמא הכא דהא לית ביה זוכה וכדאמרינן והיינו נמי טעמא דסגי בלב ושרי אפי' בשבת דכיון דאין כאן זוכה לית ביה גזרת מקח וממכר הלכך בטולו מדין הפקר הוא ולא מחייב ביה דאוריית' ואם לא בטל ומצא חמץ אחר הפסח לא עבר עליה בבל יראה ובל ימצא כיון שכבר בדק דלא נתנה תורה למלאכי השרת אלא שאם מצאו בפסח עבר עליה משעת מציאה ואילך כיון דמשהי ליה וכדכתוב לעיל (ח"י) ולשון הבטול איכא מאן דאמר דבעו למימר כל חמיר' וכל חמיע דאיכא ברשותי משום דשאר וחמץ תרי גווני נינהו ומצרך צריכה כדאית' שפ"ק דביצה לקמן פרק כל שעה ובודאי שאור וחמץ תרי גווני נינהו אלא דלא אשכחן הכי לקמאי ז"ל ולא כגרסת ירושלמית דכתיבנא אלא חמץ לבד ובנוסחא דידן כל חמירי ולדידי לא קשיא דכיון דבטול זה מדרבנן ועוד דבלב בעלמא סגי לא דקדקו בו כל כך.

מיהו טפי עדיף למימר כל חמץ מכל חמירא דחמץ שכיח ושאור לא שכיח ולמצוי חיישינן ולימא הכי כל חמץ שיש לי ברשותי ואיני יודע בו יבטל. וטעמא דאמר ואינו יודע בו משום דאי הוה אמר כל סתם כי הדר אכל ממה דשורר הא הדר וזכי ביה והדר ביה מאפקריה ומינה נמי דבטול מדין הפקר דאי בטל מתורת אוכל במאי דיהיב דעתיה יהיב במאי דלא יהיב לא יהיב ולמה ליה למימר שאינו יודע בו.

והרב בעל העיטור כתב דשליח מבטל דעד כאן לא מבעיא לן גבי שאלה האומר לעבדו השאל עם פרתי מהו וגבי הפרה האומר לשלוחו כל נדרים שתדור אשתי מכאן ועד יום פלוני הפר לה והפר לה מהו אלא משום דהתם כתיב מיעוטא בעליו עמו אישה יפירנו אבל בעלמא בכל מקום שלוחו של אדם כמותו ואנן נמי הכי נהיגנן דאחד מבני הבית בודק ומבטל אעפ"י שאינו גדול הבית אלא דכששליח מבטל לא לימא ברשותי אלא ברשות פלוני דהיינו בעל הבית.

ובכולה שמעתין משמע דלא מבטל אלא חדא זמנא לחוד באורתא לאחר בדיקה ולא צריך למהדר ולבטולו ביום דהא אמרינן בסמוך דבשעת ביעורו דהיינו שעה ששית לא מצי מבטל לה ובארבעה וחמש וכל שכן בשאר שעות היום כיון דלאו זמן איסורא ולא זמן ביעוריה הוא פשע ולא מבטל משו"ה לא תקנו בטול אלא בשעת בדיקה דעסי' בבדיקה ומדכר והדין נותן שאם אין אתה אומר כן שני ביטולין למה באחרון שג יום סגי ושוותינהו למילי דרבנן בכדי והיינו נמי טעמא דאמר שאין אני יודע בו וכדאמרן ומתוך מעשיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא (ח"י) מאי טעמא אילימא משום פירורין הא לא חשיבי וא"ת והא אמרינן לקמן גבי בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואם לאו פטור ואמר עולא עלה לא שנו אלא בעריבה אבל בבית אפי' פחת מכזית נמי זמנין דמכנשי ונפלי אהדדי.

א"ל התם בעיס'דאי מכנשא הוה ליה כזית שנם במקום אחד אבל הכא בפירורין דפת לא: אלא אמר רבא שמא ימצא גלוסקא יפיפיה דדעתיה עליה. פירש"י ז"ל דדעתיה עליה חשובה היא בעיניו וחס עליה ומשהה אותה אפי' רגע נמצא עובר בבל יראה ובל ימצא נראה מדבריו דדוקא משנתן דעתו להשהותו הא לאו הכי אפי' כשלא ביטל אינו עובר והא ליתא דכל שלא בטל מסתמא עובר עליו ועוד דבנותן דעתו עליה אפי' בעל עובר דחצרו זכתה לו אע"ג דאיסורי הנאה נינהו מההיא דע"ז כדאמרן לעיל.

ועוד דמשמע דטעמא דחס עליה ואינו מבטלה מיד הא מבטלה תו לא עבר. והא ליתא דלבתר אסוריה תו לא מצי מבטל לה.

אלא ה"פ דעתיה עליה בתוך השנה וחשיבא ולא בטלה כפירורין: דף ז' ע"א דאמר רב גדל אמר רב המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קרדיניתא שאינו חמץ גמור אין חוששין והיינו דמייתי מינה לשעה ששית דרבנן ולא מחוור דמשש שעות ולמעלה לא משמע תחלת שש אלא סוף שש דהיינו תחלת שבע כדאמרין לכ"ע מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אסור והיינו תחלת שבע כדמייתין עלה קרא דאך חלק וחיטי קרדיניתא הן חטין קשין מלשון הרי אררט דמתרגמינן טורי קרדום והחיטים אינן מתבשלים לעולם בקרקע מעצמן עד קרוב לקציר שעושין עוגיאות וממלאים מים והחיטים נשורין ולוקחים קצת חמץ במחובר והוא כעין חמץ נוקשה דמדרבנן.

והכי קא מייתי ראייה דכי היכי דבשעות דאורייתא וחמץ דרבנן אין חוששין לקדושיו ה"נ בשעה ששית דרבנן וחמץ גמול' לאו ברשותיה קאי ולא מצי מבטל ליה. והא דרב גידל אתיא בין לר' יהודה בין לר' שמעון דאע"ג דלר"ש לפני זמנו ולאחר זמנו בלא כלום לאו הוא דליכא אבל עשה דהשבתה מיהא איכא ואסור בין בהנאה בין באכילה ואע"ג דבערב הפסח לא כתיב ביה לא תאכל לא תאכלו לדידיה אפי"ה כיון דבפסח עצמו כי היכי דאסור באכילה אסור בהנאה ה"נ בערב הפסח שאם אתה אומר דלר"ש אינו אסור לא באכילה ולא בהנאה לפני זמנו דאורייתא אלא מדרבנן אסור באכילה ומותר בהנאה ואע"ג דכתיב תשביתו כל שאתה אוכלו אין לך השבתה גדולה מזו א"כ אנן דקיימ"ל כר"ש לית לן הא דרב גידל וזהו דעת הרב בעל המאור ז"ל.

ולא אפשר דכיון דמייתי מינה ראייה להא דרב יהודה דהבודק צריך שיבטל וקיימ"ל כותיה ה"נ קיימ"ל כהא דרב גידל ולקמן נמי מייתי תו ראייה מהא דרב גידל אלמא בהליכתה נסבי לה. אלא ודאי בכלי עלמא אתיא וכן הלכתה.

מיהו מקדש בשעה ששית בחמץ דרבנן חוששין לקדושיו כיון דתרוייהו דרבנן וא"ת ובשעות דרבנן היאך אפשר שיהא אסור בהנאה והא אמרינן בפרק כסוי הדם אי אמרת בשלמא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא משו"ה ישרפו אלא אי אמרת חולין שנשחטו בעזרה דרבנן אמאי ישרפו. א"ל הכא שאני דהאי חמץ סופו לבא לידי איסורא דאוריית' וליאסר בהנאה נמי וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ונבטל בארבע וחמשי לרב יהודה קא מקשי דאמ' הבודק צריך שיבטל מיד ובדין הוה דלימא ונבטל בארבע וחמש אלא כיון דכל עיקר הבטול אינו אלא משום גלוסקא יפיפיה אמר וניבטלה.

כיון דלאו זמן איסוריה ולא זמן ביעוריה, הוא פשע ולא מבטל לה. הקשה ר' אפרים ז"ל הא זמן איסוריה וזמן ביעוריה מצי מבטל והא אמרן דבתר איסוריה לא מצי מבטל וזמן ביעוריה נמי דהיינו בשית הא אמרן דרבנן אסרי עליה.

ותירץ דהכי קאמר דאי הוה אמרינן הכי מאן דבדק אכתי מצינ' לבטל דאכתי לא מטי זמן איסורי' וזמן ביעוריה ושהי מלבטולי ופשע עד לבתר איסוריה ולא מצי מבטל אבל בשעת בדיקה כיון דקא עסיק במלת' לא מדחי נפשיה: מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר פי' בכל מקום. ופירש"י ז"ל משום דהו"ל ספיקא ספק מן המוכר וחולין הן ספק מן הלוקח ומעשר הן וספיקא לחומרא.

וקשיא דאי מהאי טעמא נימא מוכר ולוקח מחצה על מחצה וסמוך מיעוטא דלוקח שהן חולין למחצה דמוכר והו"ל חולין רובא וניזיל בתר רובא אלא היינו טעמא דבבהמה אחת קפצי עלה לוקחין טובא ולית לה אלא חד מוכר ואזלינן בתר רוב': ובהר הבית לעולם חולין. פי' לפי שאין מוכרין שם בהמות.

וא"ת וזוית התם מנין והא תנן לא יכנוס אדם במקלו ובתרמילו ובמעות הצרורות לו בסדינו א"ל דהני מילי צרורת בסדינו דרך פרהסיא אבל בצנע' ש"ד ובירושלם בשעת הרגל מעשר בשאר ימות השנה חולין פי' בשנמצאו שלא לפני סוחריבהמה ואקשי' ואמאי ניזיל בתר רובא כלומר ובשע' הרגל נמי יהו חולין כשאר ימות השנה ופריק משום דשוקי ירושלם עשוין להתכבד בכל יום.

וא"ת וכבוד מי מהני והא אמרינן במסכתא נדה פרק בא סימן גבי שרץ שנמצא במבוי כל טהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות ואע"ג דנתכבד דחזקתו בדוק אמרינן חזקתו מתכב' לא אמרינן, א"ל דהתם חיישינן לגומא כדאסיקא הכא בדאשתכח בגומא ולחומרא חיישינן: לא תימא שרבתה מצה אלא אימא שרבו ימי מצה עלי' הילכך כל שנמצא פת שאינה מעופשת ולא ידע אי חמץ היא או מצה היא אזלינן בתר בתרא ומצה היא ואי מעופשת היא אי איכא למתלי במצה כגון שרבו ימי מצה עלי' וקאי בדוכתא דיהבי עלה נהמא חמימא דמעפש לה או בכיוצא בזה לפי עיפושא תליא ומצה היא והרב אלפסי ז"ל שלא כתבה לזו בהלכותיו דלמא משום דמלתא דלא שכיח הוא: אמר רב יהודא הבודק צריך שיברך היינו טעמ' דתקינן ברכה על הבדיקה ולא על הבטול משום דבדיק' דאורייתא ובטול דרבנן וכדכתיבנא לעיל.

ומאי דמברך בלשון ביעור לאו לשון שריפה הוא דהא לא שריף ליה אלא לשון בדיקה הוא בלשון בערתי הקודש מן הבית והלכך יצא לו מזה למנהג הנשים שמזמינות חמץ בשעת בדיקה כדי שלא תהא ברכה לבטלה דלאו מנהג הוא דאין הברכה אלא על החפוש והבדיקה בין מצא בין לא מצא ויבדוק בתוך המועד היא תיובתיהו.

ולענין ברכת זמן איכא מאן דאמר דמברך כיון דמזמן לזמן קאתי ואיכא מאן דאמר דלא דהא לא קביע ליה זמנה דמפרש ויוצא בשיירא בדקי כד נפקי ומי שלא בדק בודק לאחר המועד וכל הני מברכי ואין הדעת נותנת שיברכו זמן ואין זו הכרעה אצלי וסוכה תוכיח דאפילו עשאה מר"ה כשרה ותניא העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, אלא היינו טעמא דלא מברכינן זמן אלא במידי דאית ביה הנאה אבל הכא הרי מוציא ממונו מביתו.

והיינו נמי טעמא דספירת העומר. מיהו כל בודק מברך בין קודם זמן בין לאחר זמן מידי דהוה אפדיון הבן דמברך כל לאחר שלשים יום ואעפ"י שעבר זמן חיובו והבודק כמה בתים בברכה אחת סגי מידי דהוה אשוחט מאה עופות או מאה בהמות והוא דדעת' עליהו מעיקרא דאי לא הו"ל כנמלך דמברך על כל כוס וכוס.

ואם שח באמצע בדיקה אם לצורך בדיקה אין בכך כלום דהו"ל כטול ברוך טול ברוך אבל שיחה בעלמ' איכא מאן דאמר דחוזר ומברך דומיא דשח בין תפילה לתפילה מברך שתיים לא סח מברך אחת. וכבר השיב עליה הרב אלפסי ז"ל דלא דמי דהתם שתי מצות נינהו ואין זו מעכבת את זו והיינו נמי דלא הדר ומברך ההיא ברכה קמיינתא להניח אלא על מצות תפילין אבל הכא גוערין במי ששח אבל לא הדר ורבינו האי ז"ל כ' ירושה הי' מאבותינו שלא יסיח עד שיגמור כדי שלא יסיח דעתו כי כשהוא נמנע מן השיחה לבו מוכן למעשה ומי שלא עשה כן לא יצא ידי חובתו וכן עמא דבר ע"כ.

מיהו אם שח בין ברכה לבדיקה באיזה ענין שיהא חוזר ומברך כך אמרו קדמונינו ז"ל. והלכתא על ביעור חמץ.

וא"ת וכיון דלבער כולי עלמא לא פליגי ובעל ביעור פליגי אמאי תפסינן מאי דמספקא לן ושבקי' מאי דפשיט' לך א"ל דהכי קאמר והלכתא אף על ביעור חמץ וכן פירש רש"י ז"ל, והר"א אב ב"ד ז"ל נמי כתב רצו לקבעה בעל וקבעוה וטעמא משום דמתוך ברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא או עם הארץ כעין ההיא דפ' כיצד מברכין דהווי משתבחי בר' זירא בר רב זביד וכי אתא פתח ואמר מוציא ואמר זה הוא שאומרין עליו אדם גדול הוא בשלמא אם אמר המוציא הא קמ"ל הלכתא כרבנן אלא השתא לא קאמר הלכתא לא כמר ולא כמר במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע וה"נ דכותי' ומ"מ לישנא לא משמע הכי דא"כ לימא הכי בהדי' אף על ביעור אלא מסתברא דדוקא על ביעור קאמר כיון דאפשר ליעשות ע"י שליח וכבר כתבתיה כולה בארוכה במסכת סוכה בס"ד: ע"ב כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן גרסי' עלה בירושלמי חוץ מקדושי' בבעיל' ודילמא טעמא דמלתא לפי שאין מברכין על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשות וקדושין בבעילה כשהיא מזומנת בעינן מחניך קדוש וליכא.

אבל בשאר קידושין לכולי עלמא עובר לעשייתן בעינן ולגמרינן כללא כילל לכל מצות ולא מפיק אפילו קידושין בבעילה. וכן דעת הרמב"ם ז"ל ואפי' בברכת נשואין שיהו קודם שתכנס לחופה ומה שלא נהגו כן בברכת קידושין חששו שמא יחזרו בהן ונמצאת ברכה לבטלה.

וברכת נשואין א"לדלאו על הכנסה לחופה הן אלא על אסיפת העם וברכו' של שבח הן ואי משום דקיימ"ל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ה"מ ביחוד ואין כאן יחוד הילכך בהני שפיר דמי לבסוף לברך ור"ש ז"ל כתב דברכת להכניסו שמברך האב מקמי מילה מבעי ליה לברוכי מיהא דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן.

ור"ת אחיו השיב עליו דלא מהפכי' סדורא דמתנית' דהתם בפ' ר' אליעז' דקתני המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ולשעבר נמי היא דברכת להכניסו אינה על המילה לבד אלא על כלל המצוה על טורחן ועמלו ועל ממונו הנתן בו עד שזיכהו השי"ת והגיעו לכך.

ובהא נמי ניהא מאי דמברכי' לה בל' דאי לאחר מצותה בעל מבע"ל כדמשמע הכא. ובהא נמי איתרצא ברכת גרים ועבדים דמברכינן לאחר המילה אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ בא"י כורת הברית כדאיתא התם בפ' ר' אליעזר דברכה זו כעין ברכת הכנסה היא כלומר שזכהו למול ולהטיף מהם דם ברית והיינו למאן דגריס התם המל אומר על המילה והמברך אומר למול וכו' ולשון אחר כתבתי שם בפ' המילה.

והרמב"ן ז"ל כתב דדוקא כל המצות קאמר ולא כל הברכו' משום דברכת הנהנין פשיטא דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. וברכות של שבח ברואה את הים ולבנה בחדושה ומקום שנעשה בו נסים אפילו לאחר ראיה נמי דאין סברא לומר שיעצים עיניו עד הגיעו לשם וכן כל ברכות הבקר הנותן לשכוי וכו' אפי' שמע בחצי הלילה ועמד ולבש ונטל ידיו מברך ביום בתפלתו שלא כדעת הרמב"ם ז"ל שכתב דאינו מברך אלא א"כ עשה דברים הללו ובשעת עשיה כלישנא דגמ' כד לביש כד סיים מסאני וכו' אלא שיש להסתפק במה שאמרו בירושלמי דמסכת ברכות גבי ברקים היה יושב בבית הכסא או בבית ספקלריא אם יכול הוא לצאת ולברך תכד"ד יברך ואם לאו לא יברך דאלמא תכד"ד מיהא בעי'.

אלא שיש לומר דברכות אלו של כל יום אינן על השמיעה ועל העשיה אלא בין שמע בין לא שמע דברכות של שבח הן על נוהג העולם. וכן המנהג ואפי' ברכת נטילת ידים פותחים בה בבית הכנסת עשו אותה כשאר הברכות ותקנו בה ברכה משא"כ לשאר תפלות לפי שהוא עכשיו כבריה חדשה שיצא לאויר העולם ומברך על כל מעשי האדם ואפי' לא הוצרך הוא אליהן.

וברכת נטילת לולב שהיא לבסוף נ"ל דטעמא דכיון שכבר הלולב ביזו כדמשמע התם במס' סוכה הולכין לבהכ"נ ולולביהם בידן לא הצריכו להניחם ולברך ולחזור ליטלם. וכבר הארכתי בהא דעובר לעשייתן שם במסכת סוכה בס"ד ללמד דעובר לתחלת עשייתן בעי לברוכי ולא לגמר עשייתן בלבד: אלא חוץ מן הטבילה בלבד אתמר כלומר טבילת גר בלבד דאכתי לא חזי ולא מצי למימר וצונו ואפי"ה תקנו בכל הטבילות על וכן על נטילת ידים שהי' כעין טבילה שלא רצו לחלוק בנוסח הברכות אי נמי דנ"י זמנין דלא חזו כגון מי שהיו ידיו מלוכלכות.

וטבילה משום דלא מברכינן אלא בשעה שהמצוה מזומנת לפניו לעשותה וכשהאשה עומדת ליכנס במים ערומה היא ובעינן מחניך קדוש וליכא עד לאחר טבילה שעלתה ונתלבשה ולכסות עצמה ולברך לא הצריכוה דאיכא ביעתות' דמיא כמה דשהי משו"ה תקנו כולהו בעל ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל זב שראה קרי ונדה שפלטה ש"ז צריכין טבילה לאו למפסק הלכתא דצריכין טבילה דהא קיימ"ל דהשתא בטלוה לטבילותא כר' יהודא בן בתירא דאמר דאין ד"ת מקבלין טומאה אלא משום דמני' שמעי' דנדה וזב בלחוד מצי לברך קודם טבילה לכולי עלמא משום הכי אייתי לה: ואומר נר אלקים נשמת אדם חופש כל חזרי בטן וא"ת ולמה לי קרא דבעת ההיא בהאי קרא סגי דהא אית בה חפוש ונר.,

א"ל דאי מיני' הוה אמינא דחפוש לא קאי אנר אלא אאלקים משום הכי צריכי כולהו: דף ח' ע"א אין בודקין לאור החמה. כתבתי לה לעיל חורי הבית העליונים והתחתונים אינן צריכין בדיקה דוקא בדיקה אין צריכין אבל כל שיש שם חמץ ודאי חייב לבערו דהא ככר בשמי קורה וככר בבור הוא בעיא ולא אפשרטיה לקמן ומשמע דכל שכן חורין והכי משמע בירושלמי דגרסי' התם גג הבד וגג המגדל א"צ בדיק הדא דתימ' בשגבוהין ג' אבל אם אין גבוהין ג' הרי הן כקרקע ובאותו שלא נשתמש שם חמץ אבל באותן שנשתמש שם אפי' גבוה כמה צריך בדיקה אלמא כל

שנודע שם חמץ בכל מקום צריך בדיק' מיהו מספיקא אינן צריכין בדיקה ואפ' הניח עשר ומצא תשע או עכברנכנס וככר בפיו דהא ודאי בכל השנה עכברים יש בבית ובחורין מצויין אלא דמספיקא לא חיישינן להו.

וחצר שאמרנו שאינה צריכה בדיקה כתב הרמב"ם ז"ל דה"מ מילוסה של חצר אבל חורין שבכותל צריכין בדיקה שאין עורבין ועופות מצויין שם רבן שמעון ב"ג אומר מטה החולקת בתוך בית ומפסקת רבו הנוסחאות בזו איכא מאן דגריס בקמייתא צריך ובתרייתא א"צ ואיכא מאן דגריס איפכא. ומפרשי לה לבדוק תחת המטה דמדליא ניחא תשמישתה וצריכה בדיקה דמתתיא לא ניחא תשמישתה ולא צריכה בדיקה.

ואפ' מדליא דוקא חולקת בתוך הבית כלומר שנתנוה בתוך הבית ועוברין לה מכל צד ואפשר שנתנו תחתיה חמץ אבל בשעומדת בצד הבית לא שאין דרך להשתמש קרו לה וזהו דעת רש"י ז"ל. ור' יצחק בן גיאת ז"ל פירשה בבדיקת המטה עצמה דומיא דחורין ויציע דקתני וה"ק מדליא אינה צריכה בדיקה דלא ניחא תשמישת' מידי דהוה אחורין עליונים מתתיא צריכה בדיקה כחורין אמצעים ואינו נראה דכבר אמרו כל מקום שמכניסין ואין מכניסין ונחזי אם דרך להשתמש בה ואי מדליא כל כך פשיטא אלא העיקר דמטה זו חולק' בתוך הבית שנשאר עוד מקום פנוי אחריה בבית ומפסק' מכותל לכותל כעין מחיצה שאין דרך לעבור שם אלא תחתיה או עליה ובתרויהו גרסי' א"צ בדיקה כלומר צד הפנימי מהבית דלמאן דגרסי' בקמייתא צריך איכא לאקשוויי מטה מאן דכר שמה והו"ל למימר דרבנן פליגא עליה וחסורי מחסרא אבל השתא ניחא דלמאי דאמרי רבנן א"צ אתא איהו לאוסופי ואמר א"צ ולא פליג כלל.

ומקשה מאידך דעצים ואבנים דטעמא דעצים ואבנים סדור' תחתיה הא לאו הכי צריך בדיקה וקשיא לקמיית' ופריק הא דמדליא הא דמתתיא כלומר מדליא אפשר לעבור תחתיה וטעמא דעצים ואבנים הא לאו הכי צריכ' בדיקה. הא מתתיא אע"ג דאין עצים ואבנים תחתיה א"צ בדיקה.

והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם תני ר' שמעון בן גמליאל מטה שהיא חוצצת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורין תחתיה בודק צד החצון ואינו בודק צד הפנימי מפני שעצים ואבנים סדורין תחתיה הא אין עצים ואבנים מונחים תחתיה צריך לבדוק צד הפנימי הדא אמרה שחששו לנפילה. לא בדא אנו אומרים תינוק רגע נכנס לשם וחמץ בידו וזה מוכיח מה שפירשנו.

אבל לבדוק תחת המטה או עליה להסיר הבגדי' במה שדרך להשתמש שם ודאי לכו"ע צריך לבדוק שמן יש קבע לאכילה יין אין קבע לשתייה ולהאי מסקנא אוצרות שמן אפ' מסתפק א"צ בדיקה וכן דעת הראב"ד ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל כתב אוצרות יין ואוצרות שמן במסתפק צריכין בדיקה נראה דהכי גריס לה איהו והא תניא אוצרות יין ואוצרות שמן צריכין בדיקה ופריק במסתפק ותו לא.

ואיכא מאן דאמר דאפ' לגרסת הספרים נמי ה"מ לדידהו דשמן לא מספקי מיניה אלא לאכילה אבל לדידן דקאי להדלקה אפ' שמן נמי דומיא דקירי לדידהו דהיינו נרות של שעוה וטעמא דמסתבר הוא: עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק. כלומר במסתפק בשניהם וקמ"ל דבבבל היו עושין שכר טוב ואין קבע לשתותו כיון בא"י.

בי מלחי ובי קירי צריכין בדיקה פיל הכלי והמקום שנתון שם ומינה דכלים נמי צריכין בדיקה: התם בשאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא בשכלב יכול לחפש אחריו. א"ת א"כ מאי שנא מחמץ שנפלה עליו מפולת דכל שהכלב יכול לחפש אחריו חייב לבער.

א"ל שאני התם דודאי איכא חמץ דמחייב ליה לאטרוחי ולמבדק במרי וחצינ' משו' סכנה אבל כאן דספ' כל שאינו יכול לבדוק בידו אין מטריחין אותו: ע"ב הרי זה צדיק גמור. כלומר באותה מצוה.

ואוקימנא במס' ר"ה כאן בישראל כאן באו"ה דישראל בין כך ובין כך עביד לה לאותה מצוה ואי לא מקיימה אינו קורא תגר. והא דתנן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס היינו כשמכונין לפרס ואי לא פרס לא הוו עבדי ובשלהי מס' מגילה כתבתיה בס"ד: מלמד שתהא פרתך רועה באפר ותרנגולתך באשפה את יתירא דאת ארציך קא דריש את הטפל לארצך.

אלא מבע"ל לכדר' אמי כל מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. ואע"ג דהשתא דלא אצטרך קרא לשלוחי מצוה אינן ניזקין בהליכתן אפי"ה כיון דאצטרך ארצך כתב נמי את משום דבר שנתחדש בו.

וא"ת אמאי לא חשיב התם כפר"ק דחגיגה בהדי פטורין מלעלות ברגל הא דאין לו קרקע. א"ל דלא דתנא התם אלא פטורין מחמת גופן בבעלי קבין וחולה וסומא: אמר רב עליונה ושלמטה ממנה.

על כרחין שתי שורות דב"ה לאו כשתי שורות דב"ש דאלו לב"ש היינו כל פני המרתף כדאמר רב יהודה ושתי שורות שאמרו מן הארץ עד שמי הקורה ואלו לב"ה שתי שורות של חביות בלבד דאי לא תימא הכי שמואל דאמר חיצוני' ושלפנים ממנה לב"ה כרב יהודא אליבא דב"ש אלא ודאי כדאמרן. והיינו דמפרשינן בדב"ש מן הארץ עד שמי קורה ולא אמרינן הכי בדב"ה והרמב"ם ז"ל פסק כותי' דרב שמא משום דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי ואיכ' נמי ר' חייא דקאי כוותיה אבל רבינו יצחק בן גיאת ז"ל פסק כשמואל בשם רבינו שרירא ורבינו האי גאונים ז"ל וכן רבינו אפרי' ז"ל.

ירושלמי ר' ירמיה בעי בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שיהו צריכין בדיקה ומה צריכה ליה שכן מכניסים לשם באבריות ובראשי חדשים הלכך דידן נמי צריכין בדיקה מפני התינוקות וכן כתב הראב"ד ז"ל: מסקנא דשמעתין המוציא חמץ ביו"ט בין בטל בין לא בטל כופה עליו את הכלי עד חוה"מ שמבערו כדפרישית ואם של הקדש הוא א"צ.

וחמצו של גוי עושה לו מחיצה עשרה טפחים. המפרש והיוצא לשיירא תוך שלשים יום לעולם זקוק לבער קודם שלשים יום אם דעתו לחזור תוך ימי הפסח או בספק זקוק לבער ואם דעתו ודאי לשוב קודם הפסח או לעמוד שם לגמרי אין זקוק לבער אלא מבטל שם במקומו וכן במי שעושה את ביתו אוצר ושואל בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום נקרא שואל כענין ומשיבין לו תחילה והבודק צריך שיבטל מיד לאחר בדיקה ויאמר כל חמץ שיש לי ברשותי ואיני יודע בו יבטל או בלבו ואפילו בשבת ערב הפסח אם לא ביטל תחלה ואפי' בחמץ בעין אבל לאחר זמן איסורו אינו יכול לבטל אלא שאם יש לו עיסה מגולגלת ומתירא שמא תחמיץ קודם שתחמיץ יכול לבטלה.

והמוצא פת מעופשת בפסח אם אפשר לתלות בימי הפסח כגון שעברו רוב ימי הפסח וכן שנמצא במקו' שנותנין שם מצה חמה תולין לפי עפושא. אבל אם אינה מעופשת ואינו מכירה מסתמא מצה היא.

וכן מי שהיה אצלו בפקדון מעות בתיבתו ונשתמש שם גם כן ממעותיו ונמצא שם אח"כ מהן אם יודע אותן שנשתמשו שם בסוף מהם הם אלא א"כ נמצא בגומא דאז בין כך ובין כך הולך אחר הרוב. והבודק צריך שיברך קודם בדיקה על ביעור חמץ ואינו מברך זמן ושאר הדברים כבר נכתבו.

ואין בודקין אלא לאור הנר ואבוק' להבדל' מצוה מן המובחר וחצר מילוסה אינה צריכה בדיקה אם עופות מצויין שם אבל כותלים צריכין בדיקה ואכסדרה לאורה נבדקת וכן להדי ארובה דחדר אלא דלצדדין צריך אור הנר. וכל מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה כחורין עליונין ותחתונים ואוצרות יין ושמן בשאינו מסתפק וגג היציע ורפת בקר ולולין ומתבן א"צ בדיקה אבל במסתפק אפי' שמן צריך בדיקה ומרתף של יין במסתפק בודק שורה חיצונה ושלפנים ממנה משתים העליונות.

ומטה החוצצת בתוך הבית אם מדליא צריכין בדיקה אם מתתיא אינה צריכה כמו שפירשתי. בי דגים גדולים אין צריכין בדיקה קטנים צריכין בדיקה.

ובי מילחי ובי קירי ובי ציבי ובי תמרי צריכין בדיקה וחור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת ואם היה בינו לארמאי אינו בודק כל עיקר מפני הסכנה. ובתי כנסיות ובתי מדרשו' צריכין בדיקה.

וההולך לדבר מצוה אינו חושש לסכנה כל דלא שכיחה הזיקה בין בהליכה בין בחזרה והאומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני או בשביל שאזכה לחיי העוה"ב הרי זה צדיק גמור. ותו לא מיד: דף ט' ע"א אין חוששין שמא גררה חולדה מבי' לבית וממקום למקום א"כ אפי' מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף.

דא"כ היו צריכין כל ישראל לבדוק בשעה אחת. ועוד דאיכ' למיחש לבתי גוים ואין לדבר סוף. וא"ת והא מתני' קמייטא היא כל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה הכא נמי לאחר בדיקה אין מכניסין בו חמץ. א"ל דהוה אמינא דוקא אין רגילין להכניס שם חמץ אבל כל שרגילין העכברים מצויין שם ואע"ג דאין מכניסין השת' הן מביאין ממקום אחר כי שם יאכלו לחם קמ"ל: טעמא דלא חזי הא חזי חיישינן.

אין לפרש הא חזי דשקל חיישינן דא"כ אפי' מעיר לעיר ואין לדבר סוף אלא ה"פ הא חזי דעל לביתא חיישינן דלמא משיירא וצריכה בדיקה. והכי אית לן לפרושי על כרחין בכולה שמעתתין: כל מקום שחזיר וחולדה מצויין שם א"צ בדיקה הא לאו הכי צריך בדיקה ואפי' לר' שמעון דאמר מתי עכו"ם אין מטמאין דישראל קרוין אדם ואין אומ"הקרוין אדם וכתוב אדם כי ימות באוהל ה"מ אהל אבל טומאת מגע יש להן כדכתיב כל הורג נפש וכל הנוגע בחלל תתחטאו ועכשיו שהכהנים נכנסים לבתי עכו"ם ואין חוששין לנפלים אעפ"י שאין חולדה וחזיר שם היינו משום דתניא בתוספתא שלא גזרו אלא על מדורו' הגוים בחו"ל.

והא דתנן במס' מקואות ארץ העמים טמאה מדורותיה ושביליה ומקואותיה טמאים היינו טמאה דרבנן שגזרו על ארץ העמים כדאיתא במס' שבת פ"ק בבשר לא משיירא בלחם משיירא. פי' בבשר ודאי לא משיירא בלחם אפשר דמשיירא אבל לאו ודאי משייר' קאמר דא"כ עד אימת מי איכא למימר לעולם אלא ודאי זמן אית ליה ואפי' תימא לא משיירא לאו כלל קאמר דלא אפשר.

אלא לא משיירא לאחר גמר אכילה קאמר ומשייר' נמי אפשר דמשיירא לאחר גמר אכילה קאמר ואפשר דהוה לבתר איסוריה ושלא כדעת הרב בעל המאור ז"ל וכדבעי' למכתב. וא"ת ובבשר היכי אמרינן דדרך חולדה וחזיר לאוכלו והא אמרי' בפ' כיצד הרגל חזיר שאכל חתיכה של בשר משלם נזק שלם וילפי' מינה דאכילה על ידי הדחק שמה אכילה.

אלמא על ידי הדחק היא. א"ל התם בבשר דאשונה אבל הכא בנפלים דרכיכי אורחיה הוא: אמר ליה רבא בשלמא התם, כלומר אפילו תימא דבבשר נמי משיירא הא איכא תרי ספיקי וא"ת ומה בכך הא תנן כל מקום שאתה יכול להרבות ספיקות וספק ספיקות ברשוה"י ספקו טמא.

א"ל ה"מ בספק נגע ס' לא נגע ואם תמצא לומר נגע שמא אין שם טמאה ודכותה. אבל ס"ס טומאה ממש ספקו טהור.

ודכותה נמי בהא דהטיל' נפל דבסמוך אבל הכא בחמץ ליכא אלא חדא ספיקא דאימר אכלתיה. וכי תימ' מ"מ הרי הבית בחזקת בדוק ואין ספק מוציא מידי ודאי הא ליתא דכיון דחזו דעל פיתא בהווא ביתא הא נפק ליה מחזקתי' וצריך בדיקה כל דמספקין בשייר וכי תימא מי דמי התם ספיקא דאורייתא והכא ספיקא דרבנן דבדיקת חמץ דוקא דרבנן.

הא נמי ליתא דכל עיקר הבדיקה כי נתקנה על הספק נתקנה וכיון שיצא הבית מחזקת בדוק הדר לעיקרא דדינה דחיוב בדיקת חמץ וליכא לאוקמא בשלא בטל דא"כ לבטול ומה בכך ולא שיכ' כל האי פלוגתא בהאי פורתא (ח"י): ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא חבר שמת. ה"פ ואין ספק הרגיל מוציא מידי ודאי כי האי דרגיל' הוא דחולדה כיון דאכלה לא משייר' וכי האי דרגיל הוא לעשר פירותיו מיד בשעת גמר מלאכה.

והיינו דקא מייתי הני דחבר ובור ולא מייתי הנהו דפ"ק דחולין ודנדה ובפ' כל הצלמים מייתי הני דדכותה היא ובהא ניחא לי מאי דלא אהדר ליה אדמקשת לי חבר סייע לי מעם הארץ משום דמרגיל קא מקשה דאמר רב חנינא חוואה חזקה על חבר וכו' בירושלמי מקשה והא אי אפשר שלא נטרפה דעתו שעה אחת סמוך למיתה.

ופריך תפתר בשמת מתוך הישוב: דאמר ר' הושיעא מערים אדם על תבואתו ומכניס' במוץ שלה. הא דר' הושיעא הלכה היא דבפ' אין עומדין אמרינן אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכ' פסוקה ומפרש התם כגון דר' הושיעא אלמא הלכה היא וה"נ אמרי' אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית.

וקשיא לן דהא אמר ר' ינאי חטין ושעורין בגורן תלינהו רחמנא וא"ל דדין הטבל להתחייב במעשר כך הוא. לעולם אינו חייב עד שנגמרה מלאכתו לפי מה שהוא ענין ולאחר גמר מלאכה אסור אפי' באכיל' עראי עד שיעשר וגמר מלאכה דחטין ושעורין היינו מירוח ופי' שלאחר שדגנוהו עושין ממנו כרי ומישיבין ומחליקין אותו מכל צדדיו ברחת וממרח דכל מקום לשון מחליק הוא.

והא דר' ינאי אתא לאשמועינן שאם דגנו ולא מירחו והכניסו לבית דרך גגין וקרפיות לעולם אינו מתחייב ואפי' מרחו אח"כ משום דמרוח בשעת דגון בעינן וגורן לאו דוקא אלא בשעת גורן קאמר ואורחא דמילתא נקט. וה"ה אם דגנו ומרחו בבית דחייב וההיא דאין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית היינו שאם דגנו ולא מרחו כמו שאמרנו והכניסו דרך פתח הבית חייב דראית פתח הבית קובעת כמו מירוח והא דמערים אדם אפי' הכניסו פתח הבית פטור דאכתי לא אידגן.

מיהו אם נמלך ודגנו ועשה ממנו כרי ומרחו בראש גגו או בכל מקום חייב דהא איכא מירוח בשעת דיגון. וא"ת וחבר זה היאך יערים להפקיע מידי מעשר והא אמרינן חסידין הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר ועכשיו מכניסין אותם אותם דרך גנים וקרפיות כדי לפוטרן מן המעשר.

א"ל דהתם בפירות דגונים ואם היה מכניסן דרך גנות וקרפיות היה מפקינן לגמרי ואפי' ממרחן נמי לאחר כך כדאמרן אבל הכא במוץ דאכתי לא אדגן דאכתי מצי לאיתויינהו ליה חיוב דמדגן ומרחו ואין כאן הפקעה אלא דהשתא חייש לבני ביתו דילמא אתו בה לידי תקלה ומכניסה במוץ לשעה ושפיר קא עביד.

והיינו נמי דלא אמ' הכא אפשר דעייל לה דרך גנות וקרפיות: כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר וא"ת ומאי קא מייתי מהא לההיא דחבר דהתם קתני הרי הן בחזקת מתוקנין משמע אפי' לאדם והכא כדי שתהא בהמתו אוכלת דוקא בהמה. א"ל דמדאורייתא אפי' לאדם נמי אלא דמדרבנן אסרו אכילת קבע לאדם וכל אכילת בהמה עראי חשיב לה ומשו"ה מותר לה.

ודוקא בהא דהכניסה במוץ גזרו משום דכיון דאפשר דאתיה לידי חיוב דאורייתא בדאידיגן ואימרו גזרו אכילת קבע לאדם כדמעיקרא. אבל במצא מגורה מליא' פירות ליכא למגזר דכבר אדגין ותו לא אפשר דאתי' ליה חיוב דאורייתא הילכך למוצא דלא ידעינן אי מעשרי או לא גזר.

והיינו ההיא דבפ"ק דביצה דתניא הכניס שבלין לעשות מהן עיסה אוכל מהן עראי ופטור למללן במלילות ר' מחייב ור' יוסי בר' יהודה פוטר ומדרבנן קאמר דאוכל מהן עראי דוקא אבל לא קבע אבל למללן במלילו' ר' מחייב מפני שדרכן לכך והוה ליה כנגמרה מלאכתן ובהא נמי ניחא ההיא דאמרי' במסכת מנחות כר' ישמעאל מרוח הגוי אינו פוטר מאי טעמא משום בעלי כיסין פי' עשירים שיקנו תבואתם לגוי למרחה כדי לפוטרה: והא איפשר דעביד לה כר' הושע' כלומר ומה הועילו חכמים בתקנתן שאם רצה להערים ולפוטרה הא יש לו מקום לעשות כן כר' הושע'יא ואי אמרת דהא דר' הושע' דוקא לבהמה ואפי' מדאורייתא מאי קושי' דמרוח הגוי עדיף ליה דשרי בין לאדם בין לבהמה אלא ש"מ דהא דר' הושע' דוקא מדרבנן אסור אבל מדאורייתא אפי' לאדם שרי.

ואע"ג דההיא דמרוח הגוי נמי דרבנן היא אפי"ה אי חיישת למערים ובא להפקיע הא עדיף ליה דבההיא דמרוח הגוי כיון דרבנן חייבוה לא מצי למפטר נפשיה דהא חזו לה דממרח לה גוי אבל במכניסה במוץ שלה או בעי למפטר נפשיה כגון דליכא איסורא דאורייתא מצי למימר דלבהמה קא מאכיל לה ומאן מוכח דהכא ודאי תקנתה לרמאי עבדינן והקשו בתוספות דהכא משמע דדוקא בשהכניסה במוץ דשריא אכילת בהמה הא כל שנתחייבה לאדם אסור לאכילה לבהמה עד שיעשר.

והיכא אשכחן איסור הנאה בטבל דאכילה לבהמה נמי הנאה בעלמא היא. ותירצו דנפק' לן מדאמרינן בפרק במה מדליקין אין מדליקין בטבל טמא בחול ואין צריך לומר בשבת ואמרינן מ"ט אמר קרא ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה מקיש טמאה לטהורה מה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך כלומר אין לך בה הראוי ממנ' דהיינו אכילה אלא משעת הרמה ואילך אף טמאה אין לך בה הראוי לה דהיינו הדלקה אלא משעת הרמה ואילך וה"ה נמי לטבל טהור דהדר יליף טהור מטמא לענין הדלקה וכן פירש"י ז"ל שם וה"ה לשאר הנאות דהיינו להאכיל לבהמה.

וה"נ משמע בפ"ק דחולין מ של ר' פנחס בן יאיר דאמר עניה זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילים אותה טבלים. וליכא למימר דלפני' משורת הדין קא עבדה דהא מייתי' עלה הא דתנן הלוקח פירות מן השוק לאכילה חייב במעשר לזרע או לבהמה פטור מן המעשר ופריך דה"מ כשלקחן מתחילה לבהמה אבל לקחן מתחילה לאדם ונמלך עליהן לבהמה חייב לעשרן.

אלמא דההיא בהמה כדינא קא עבדא: אמר ר' יהודא מעשה בשפחתו של מוסק שהטילה נפל לבור. מוסק גרסי' ועל שם אומנתו קרי ליה לפירש"י ז"ל דגרסי' מציק שהיה מציק לחכמים מה לנו להזכיר אם צדיק אם רשע ועל כרחין אית לן למימר שהשפחה עצמה הפילה והטילה לבור דאי אמרת שהגביר' הפילה והשפחה נטלתו והטילתו לבור כבר ראתה אותו אם הוא וולד או רוח ואנן אסיקנא דלא ידע אי רוח הפיל' או נפל הפילה אלא ודאי השפחה הפילה ולא שזפתו עין ומינה דשפחה טמאה לידה והכי נמי משמע בפרק ר' אליעזר במסכת שבת גבי יש נימול לאחד ויש נימול לשמונה דאמרינן לא שנא הטבילה ואח"כ ילדה ולא שנא ילדה ואח"כ הטבילה ואע"ג דאין אמו טמאה לידה אלמ' הטבילה ואח"כ ילדה אמו טמאה לידה.

ובת"כ נמי גרסי' אין לי אלא בנות ישראל גיורת ושפחה משוחררת מנין ת"ל אשה. ובמסכת כריתות נמי תניא וכן שפחה שהפיל' מביאה קרבן ונאכל דתניא א"ר יהודה מעשה בשפחתו וכו' כי הכא אלמא דהכא בשפחה עצמה עסקי' וטמאה לידה ואי קשיא לך דאמרי' בפ' הערל דתניא אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת"ל אשה מדלא מייתי שאינה משוחררת משמע דשאינה משוחרר' אינה אשה.

א"ל דשאני התם דלענין מיכל בתרומה קא מייתי לה ושאינה משוחררת ודאי מיכל אכלה דהא כתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והא קנין כספו היא : ע"ב ובא כהן והציץ בו לידע אם זכר הוא אם נקבה היא פירש"י ז"ל במסכת נדה (דכ"ה) קרוב היה ומשו"ה היה מטמא לו. וא"כ הגבירה הפיל' וכבר כתבנו דלא אפשר.

ועוד דאפילו קרוב אינו מטמ' אלא לבן קיימא כדאיתא בת"כ. ועוד דאפיל' לגדול אינו מטמא אלא לקברו אבל לא לחנם לידע אם זכר אם נקבה אלא ודאי הא כהן שוטה היה: ה"ק' לידע אם רוח הפילה אם נפל הפילה.

וא"ת ולימא רוב נשים יולדות או מפילות ולד ומיעוט רוח וניזל בתר רובא דהתם במס' נדה אמרי' עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל א"ל דהתם בשהוכרה עוברת והכי מתוקמא התם והכא מיירי בשלא הוחזקה מעוברת: ואב"א ה"נ כיון שחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גרום ההיא שעתא.

אי אפשר לפרש ודאי גררוהו ואכלוהו דלכאורה משמע דתיכף לנפילה בא כהן והציץ וכדאמרן ספק גררוהו ההיא שעתא ולמה ליה לאדכורי ההיא שעת' אי לאו להאי טעמא ובשעה קלה אין לתלות דגררוהו ואכלוהו בלא שיור אלא ודאי גררוהו לבד הוא דאמרינן וכיון שכן על כרחין אית לן למימר דבהאי חור אין ביציאתו פותח טפח דאם איתא כי גררוהו נמי מאי הוי והא כל שיש בו פותח טפח מביא את הטומא' וכיון שכן תקשי לן דכל שאין ביציאתו פותח טפח אפ' יש בכניסתו פותח טפח טומאה בוקעת ועולה.

אלא שאם אין בכניסתו פותח טפח הוי לה טומאה רצוצה ובוקע' ועול' כנגד מקו' הטומאה לבד ואם יש בו פותח טפח בוקע ועולה כנגד כל החלל. כדתנן במס' אהלות נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהו' מפני שהטומא' בוקעת ועולה בוקע' ויורדת ואם הי' מקום הטומאה טפח על טפח ברום טפח הנוגע בה מכל מקו' טמא מפני שהי' כקבר התהום: ואמרינן נמי בפרק המוכר פירות בית סתום מטמא כל סביביו פירץ פצימיו אינו מטמא כל סביביו וכבר כתיבנא לה התם בארוכה בס"ד וכיון שכן אפילו גררוהו ודאי מאי הוי והא איכא למיחש שמא רגליו של כהן כנגד החור וטומאה בוקעת ועולה וספק טומאה ברה"י ספקו טמא משו"ה אית לן למימר דהאי חור ארוך ויוצא חוץ לרגליו של כהן ובשאיין בו פותח טפח דאין הטומאה בוקעת ועולה אלא כנגד הטומאה ואמרי' דודאי גררוהו לראש החור או בשאיין החור מגיע לרגליו ואפ' היה פותח טפח.

אי נמי בשרגליו של כהן ברשו' הרבים. ועוד פירשו בתוספות דבור זה ברשות הרבים היה וכהן נמי ברה"ר אלא שהבור רחב ארבעה ועמוק עשרה וחולק מקום לעצמו להיות רה"י ונמצא שהכהן המאהיל עליו מאהיל על ספק טומאה ברה"י אמר אביי לא קשיא כאן בי"ג כאן בי"ד כלומר בי"ג דאיכא חמץ טובא לא מצנעא אלא בעי למיכל אכלה תמן בדוכתא הלכך מספקא לא חיישינן אבל אי חזינן דשקל ומצנעא חיישינן דלמא שיירא אבל בי"ד כיון דליכא חמץ כולי האי חיישינן דשקלה ובודאי משוי ליה ותו ליכא אלא חדא ספיקא דלמא שיירא.

ואשתכח דאביי נמי דלמא שיירא אית ליה ושלא כדעת הרב בעל המאור ז"ל שמפרש בי"ג אימר לא משיירא בי"ד ודאי משיירא: תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ושקל ולא ידע מהי מינייהו שקל היינו תשע חנויות. פ' ואתא עכבר ושקל היינו סיפא.

הרב בעל המאור ז"ל פ' דכולה סוגיא אליבא דר' זירא דאלו לרבא דאית ליה אימר משיירא הו"ל תרי ספיקי ספק חמץ ספק מצה ואם תמצא לומר חמץ דילמא לא משיירי ותרי ספיקי אפ' בדאורייתא להקל ואפ' בטול לא צריך ומאי, קא מדמי לה לספקו אסור אלא ודאי אליבא דר' זירא היא דאמר בלחם משיירא ואין כאן אלא חדא ספיקא דספק חמץ ספק מצה ולגבי בדיקת חמץ דרבנן לקולא כיון דאיכא חדא ספיקא ולא צריך בדיקה אבל לגבי בטול דאורייתא בטול בעי והראב"ד ז"ל הגיה עליו דא"כ לר' זירא.

ודאי משיירא קאמר וכבר אמרנו דלא איפשר אלא אימר משיירא קאמר ועוד דהכא לענין בדיקה היא ולא בטל כדאמרינן בסמוך בשני צבורין ובשני בתים אחד בדוק ואחד שאינה בדוק דאי לאו משום שאני אומר הוה צריך בדיקה אלא ודאי כל הני בין לרבא בין לר' ז' אתיאן דבהא לא פליגי ולענין בדיקה איירי: וכי תימא הא איכא תרי ספיקי לא היא דכיון דחזינ' דעל לביתא לכשמצא לומר דחמץ עייל בדיקה בעיכרחין חד בית לא צריך בדיקה ולא ידעינן הי מנייהו ואע"ג דשניהם היו בדוקין לעולם אימא לך דאזלינן לקולא בתרוויהו ודכותה לא מייתי בשמעתתין כלל דנגמר מינה ואי משום שהן בחזקת בדוקין והאיסור נכנס לתוכן אדרבה איפכא אשכחן בטומאה מהלכת

דאזלינגן לקולא דתנן שרץ בפי חולדה וחולדה מהלכת על גבי ככרו' של תרומה אפי' ברה"י ספיקו טהור מפני שאין מקום לטומאה.

ועוד קשיא לי לדבריהם דספק על ספק לא על אזלינגן לקולא בעל וס' מצה וס' חמץ נמי אמאי לא אזלינגן לקולא וניעול פילא בקופא דמחטא אי סמכינגן אההיא טעמא דאמרן דאי צייתת משכחת לה דדמו אהדדי לגמרי דאטו התם עכברא דעל הוא דמצרכ' בדיק' דנימא כיון דעל נפק ליה ביתא מחזקתיה ואפי' על כמה זימני לא מצריכא בדיקה אלא טעמא משום דמספק' לן אי מצה על אי חמץ על ובביאה הוי ספיקא ה"נ כל דעל פשיטא דחמץ על אלא דמספקא לן אי על עכבר או לא ולמה ישיאנו דברים הפורחים באויר אבל הטעם הזה ראוי וטוב היכא דעל עם חמץ ולא ידעינגן אי שיירא דהכא ודאי על חמץ המצריך בדיקה ומוציא מחזק' בדוק אלא דנראה לי דספק על ספק לא על נמי צריך בדיקה כדבעי' לפרושי ולטעמ' דידי דבדיקה דאוריית' ומאי דאמרי' אטו בדיקת חמץ דאוריית' ה"ק אטו בדיקה דוקא דאורייתא הוא והא אפשר נמי בבטול והלכך כיון דאיכא למתלי תלינגן בהא כי היכי דתלינגן בדרבנן אבל כל דליכא למתלי כלל בחדא ספיקא לחומרא אזלינגן וה"נ דייקא לישנא דמקשה אימר דאמרינגן שאני אומר בתרומ' בזמן הזה דרבנן ואי מילתא פשיטא היא דבדיקה דרבנן היאך אפשר דטעי בה אלא דמקשה סבר דכיון דמדאורייתא היא אע"ג דאפשר בלאו הכי לא תלינגן ואפי' לפי דבריהם נמי אית לי למימר דכיון דעיקר בדיקה על הספק נתקנה בכל ספק צריך בדיקה.

וכל הני דמייתי הכא משום חדוש דאית בהו איתנייהו. רישא דתשעה צבורין לאו משום ספקו אסור דהא ודאי פשיטא דאפי' בספק על ספק לא על נמי.

וה"ה בכל חדא ספיק' אלא משום התירא דפירש נקט ליה וכי תימא פשיטא ומי עדיפא מדאורייתא אי הכי נמי דהוה אמינא דעל הספק נתקנה קמ"ל. ואידך דשאני צבורין נמי משום התירא דשאני אומר.

ואידך דצבור אחד רבותא קמ"ל כדנקט לה בצבור אחד ולא לדמונייהו לגמרי לכל דיניהן קא אתי אלא לדמויי לבאו שניהם בבת אחת דאע"ג דאיכא חד דלא צריך בדיקה ודאי ולא על ביה כלל אפי"ה כיון דאיכ' חד דצריך בדיקה לחומרא אזלינגן לקולא לא אזלינגן. אבל בשבא בזה אחר זה לא דמו להדדי דהתם לקולא משום דספק טומאה ברה"ר ספקו טהור אבל הכא לחומרא אזלינגן וצריך בדיקה.

ומעתה שני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה ושני עכברין ולפניהם שני בתים בדוקים לא צריכי ליה דכ"ש דאזלינגן לחומרא וכן צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק כל דלא סמיכי לעולם אזלינגן לחומרא ואי סמיכי נמי הא שמעינגן לה מההיא ותו לא איצטריך ליה מידי (ח"י): והלך באחד מהם ועשה טהרות.

הא דנקט לה בטהרות משום דאינהו גופייהו ודאי צריכי טהרה דלמא נגעיי תרווייהו בטהרות ומטמו להו ממה נפשך: ספק על ספק לא על היינו בקעה. הר"ז ז"ל פירשה בתרי ספיקא דומיא דבקעה כגון צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק ולא ידעינגן להי מנייהו עייל ואי עייל כלל ולענין בטול נקט לה דאפילו בטול אינה צריכה והראב"ד ז"ל פירשה בס' אחד כדאמרן ספק על ספק לא על ותו לא אלא דהכא ספקא דהכא דבדרבנן כתרי ספיקי דאורייתא לענין טומאה מיהו בדיקה הוא דאינו צריך אבל ביטול מיהא צריך וכל זה אינו שוה

לי דא"כ בקעה בכדי נקטה דלא שמעינן מינה מידי אלא דכי היכי דהא דבקע' איכא ספק ספיקא ה"נ ספק אחד בדרכנן כתרי ס' דאורייתא ולא עיקר דינא בהכא דאלו הכא לרבנן טמא ולענין בדיקה לכולהו אזלינן לקולא ומי לא ידעינן הכא דספיק' דרבנן לקולא ואין זה דרכן של חכמים למימר היינו בקעה ללא צורך ולהפך הדין אלא נראה דה"ק היינו בקע' דחזי דפלוגתא דרבנן ור' אליעזר בספק ביאה דאע"ג דספק רחוק הוא קא מטמו רבנן והכא נמי אע"ג דהאי ספיק' בספק ביאה אפי"ה אזלינן לחומרא וצריך בדיקה ואפי' לר' אליעזר נמי דעד כאן לא פליגי אלא בטומאה דאיכ' תרי ספיקי אבל בספק אחד אפי' בספק ביאה מודה והיינו דלא אמר פלוגתא דר' אליעזר ורבנן אלא היינו בקעה והשתא אתיא שפיר אע"ג דליכא בבדיקה אלא חדא ספיקא משום דלדמיון ספק ביאה מדמי להו וכן מצאתי בשם הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל דספק על ספקלא על א"צ בדיקה (ח"י): ר' אליעזר מטהר פירש"י ז"ל משום ס"ס ורבנן סברי דלא אמרינן ס"ס אלא כגון ספק נגע ספק לא נגע ואם תמצוי לומר נגע ס' שרץ ס' אינו שרץ אבל ביאה ומגע חד ס' נינהו וקשיא עליה דכי איכא ס"ס נמי מאי הוה דהא תנן כל מקום שאתה יכול להרבו' ספקות וס"ס ברה"י ספיקו טמא ברה"ר ספיקו טהור ואיכא דאמרי דספיקות מיני ספיקות קאמר כגון ספק מגע או ספק שרץ או ספק טומאה מהלכת וספק טומא' עומדת והא ליתא דתינח ספיקות ס"ס מאי איכ' אלא העיקר כמו שפירש הרמב"ם ז"ל בבבא בתר' דר' אליעזר דוקא בספק ביאה מטהר משום שהוא ס' רחוק שנחוש למי שהוא ברחוק מקום שמא נכנס לכאן אבל בשאר ס"ס בטומאה כולי עלמא מודו דטמא ושם כתבתיה בס"ד: על בדק ולא אשכח פלוגתא דר' מאיר ורבנן הכא נמי לר' מאיר צריך בטול לרבנן לא צריך ביטול ואף ע"ג דקיימ"ל הבודק צריך שיבטל ה"מ בבודק כל הבית דאיכא למיחש לחמץ טובא אבל הכא דלחתיכה אחת וכבר בדקו שוב לא צריך בטול: על בדק ואשכח פלוגתא דר' ורשב"ג כלומר אשכח באמצע בדיקה לר' שוב א"צ לבדוק וקיימ"ל כותיה למכתב ואפילו ביטול אינו צריך: הניח תשע ומצא עשר פלוגתא דר' ורבנן כ' הר"ז ז"ל והלכתא כרבנן וצריך בטול אבל בדיקה ספיק' דרבנן הוא ולקולא נראה מדבריו דהא דאמרי רבנן הכל חולין מספק קאמרי וזה קשה דא"כ לחומר' הוה להו למימר גבי מעשר אלא ודאי רבנן ודאי חולין קאמרי ולענין בדיקה פליגי הלכך לרבנן צריך בדיקה וקיימ"ל כותייהו וכן פי' הראב"ד ז"ל ומיהו ה"מ בככרין מקושרין דהכי אוקימנא לה להא דמעשר בפ"ק דביצה בכיסין מקושרין כדאוקמא רב אסי אבל בשאינן מקושרין אפילו לרבנן א"צ בדיקה: הניח עשר ומצא תשע היינו סיפא הלכך לר' צריך לבדוק על צבור אחד לרבנן צריך לבדוק על עשר צבורין ואם לא מצאן מבטל ומדאוקמה בפלוגתא דר' ורבנן ש"מ דלכולי עלמא אמרי' זהו שאבד זהו שנמצ' דאי לא מאי פלוגתייהו אפי' ס"ל נמי כר' או אפי' מצאן כולן אכתי חיישינן דלמא אחרוני נינהו אלא ש"מ דסוגין כר' והכי דייק לה הר"ז ז"ל אבל מהא דאמרינן בסמוך תנוק נכנס וככר בידו ומצא פירורין א"צ לבדוק אין ראייה דלמא התם משום דמצא פירורין ורגילין לדבר כיון שדרכו של תינוק לפרר ולא דמיא הא לאין חוששין שמא גררה חולדה דכיון שהניח עשר ומצא תשע וידע דאין איש מאנשי הבית שלקחה דודאי משוי' ליה לעכבר ואין כאן תרי ספיקי: ע"ב הניחו בזווית זו ומצאו בזווית אחרת פלוגתא דרשב"ג ורבנן הלכך לרבנן חיישינן לעכבר שלקחו מזווית לזווית ואיכא למיחש דלמא שקול לדוכתא אחרתא וצריך בדיקה וכגון דלא ידע מנין להאי צבור וקיימ"ל כותייהו: שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו.

וא"ת ומאי שנא מהא דתנן ככר שהיה נתון ע"ג הדף ומדף נתון תחתיה ובא ומצאו למטה טהור שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלו. ה"נ נתלי בטהור.

א"ל שאני התם דכיון שהמדף נתון תחתיהם רגלים לדבר דאדם טהור נטלו כדי שלא יפול על המדף ויטמא. עכבר נכנס וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה שאין דרכו של עכבר לפרר.

הרב אלפסי ז"ל פי' דאע"ג דאשכחן פירורין לא אמרינן מיכל אכליה עכבר' להווא פיתא והני פירורין דידה אינון דהא אין דרכו של עכבר לפרר וזה נראה לי עיק' דאפי' מצא פירורין צריך בדיקה כל שכן אם לא מצא לפי שאין דרכו לפרר הא תינוק שדרכו לפרר תלינן כיון דאיכא במה לתלות.

ולא קשיא הא דאמרן בלחם משיירא דה"מ שלם אבל פירורין לא והרמב"ן ז"ל פי' כשיש פירורין כנגד כל הככר ובהא הוא שאין דרכו של עכבר לפרר הא דרכו תלינן כי היכי דתלינן בתינוק כיון דאיכא כנגד כולו וקשה לזה דהו"ל ומצאו פירורין או דלמא בגופיה אטרחוהו בממוני' לא אטרחוהו מאי תיקו ואי קשה ההי' דניחא ליה לאינש למעבד מצוה בין בגופיה בין בממוני' הא אמרן התם דה"מ בדבר מועט ואיכא דאמרי דהתם הוא דאיכא ספק חמץ טובא שלא נבדק הבית כלל אבל הכא דליכא אלא האי ככר לא אי נמי דהכא לא אטרחוהו אמרי' בחיוב.

אבל מ"מ איהו אפשר דניחא ליה בין בגופיה בין בממוניה אי מטרחינן ליה והלכך התם אין המקח בטל מטעם זה וזה עיקר ולענין כל הני דסלקין בתיקו איכא דאמרי דתרתיה דאמרינן בהו אם תמצא לומ'הלכה וצריכי בדיקה וכולהו אינך הוה ליה תיקו דרבנן ולקולא אבל ביטול מיהא בעי'. והראב"ד ז"ל כ' דבשמי קורה ובבור צריכי בדיקה דלא אמרו בדיקת חמץ מדרבנן אלא בחורין ובסדקין מספיקא אבל בחמץ הנרא' והידוע בדיקה דאוריית' היא.

ולדידי כל תיקו דחמץ לחומרא או משום דבדיקה דאוריית' או משום דכיון דאפש' למבדק בדקינן וכדכתיבנא לה בריש מכילתין: ר' יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבע עשר שחרית ובשעת הביעור פירש"י ז"ל שעת הביעור שעה ששית ששורפין בה והר"ז ז"ל פירש שעה חמישית והקשו עליו דהא אמרן לעיל ונבטל בארבע וחמש ופריק כיון דלאו זמן ביעורי' ולאו זמן איסוריה דלמא פשע ולא מבטל וזו אינה קושיא דההיא אליבא דר' מאיר היא דאית ליה אוכלין כל חמש ועל כרחין כל ההיא שקלי וטריא אליבא דר"מ היא דלית ליה אלא חדא בדיקה אור ארבעה עשר.

והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם הידין היא שעת הביעור אמר ר' בא חמישית כר' יהודה חד בר נש אעקיר דסקיא דפסתא גבי ר' חייא רבה א"ר יוסי בר בון יוחנן חקוקה הוה אתא שאיל לר' א"ל תמכר עפ"י ב"ד בשעת הביעור ולקמן מייתי לה ואמרינן תמכר בשעה חמישית אלמא שעה חמישית הוא שעת ביעור : חכמים אומרים אם לא בדק אור ארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר ואם לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד אם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד.

פירש"י ז"ל אם לא בדק בי"ד שחרית בשעת הביעור כר' יהודה ואם לא בדק בשעת הביעור יבדוק לאחר הביעור כל היום: ואינו מחוור דא"כ אמאי שני בלישניה למימר בתוך המועד לימ' בשעת הביעור ועוד אמאי לא מדכרי י"ד שחרית כר' יהודה אלא העיקר כדברי הרב אלפסי ז"ל אם לא בדק בי"ד כלל כל היום יבדוק בתוך הפסח אם לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח וטעמא דמלתא משום דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור מדרבנן מיהא משום קנסא וחיישינן דלמא אתי למיכל מיניה.

ור' יהוד' אית לי' דאדרבא אי בדק לי' לבתר איסוריה כיון דעסיק ביה איכא למגזר טפי דלמא אתי למיכל מיניה כדאית' בגמרא: כנגד שלש השבתות שבתורה פי' לא יראה לא ימצא ותשביתו. ובירושלמי גרסי' טעמא דר' יהודה כנגד שלשה פעמים לא יראה שבתורה והא כתיב תשביתו בעשה הוא.

והא כתיב לא ימצא מכיון שזה צריך לזה וזה צריך לזה כמקרא אחד דמי: מר זוטרא מתני הכי כלומר דאלו מדרב יוסף הוה אמינא דבתרתי פליגי אבל בדמר זוטרא דאמר כל שלא בדק באחד ש"מ הא בדק באחד שוב א"צ לבדוק אלמא בשוב אינו בודק בלחוד פליגי ושלשה השבתות צריכי לגופייהו: מר סבר מקמי איסוריה אין לפי' הר"ז ז"ל דשעת הביעור אתי שפיר ולפי' רש"י ז"ל כיון דאינו איסור דאורייתא מקמיה איסוריה קרי ליה: דף י"א ע"א ה"ג קוצרין בית השלחין של בית העמקים.

דאיכא תרתי לריעותא והכי משמע בתוספת' דקתני התם אעפ"י שאמרו אין קוצרין מבית השלחין שבהרים ומבית הבעל שבעמקי' אבל קוצרין מפני הנטיעות וכו' ובת"כ נמי גרסי' יכול שאתה מביא מבית השלחין שבעמקים ת"ל ראשית קצירך קציר השוה שבכולם עלמא דדוקא בדאיכא תרתי אין מביאין ובההוא הוא דמותר לקצור קודם הקרבת העומר: דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשי' אין לפרש דקשי' דרבנן אדרבנן דהכא לא גזרי דלמא אתי למיכל מניה והתם גזרי דאמר ר' שלא ברצון חכמים.

דא"כ אכתי קשיא דרבנן אדרבנן ואי אפשר לפרוקא דהא קתני קוצרין בית השלחין של בית העמקי' ור' מאיר קתני לה לקמן בפרק מקום שנהגו ומאי דאמרי' ואוקימנא כר' יהודה לאו דוקא כר' יהודה אלא אפילו כר' יהודא אי נמי דהא דוקא כר' יהודה דאלו ר' מאיר קוצרין וגודשין אית ליה וא"כ מאי איכא למימר אלא נראה דהשתא דפריק דחדש בדילי מיניה לכולי עלמא סליקא האי פירוקא דבמאי דבדילי מיניה לא גזרי' דלמא אתי למיכל ותדע לך דהא אמר רבא לעיל אם של הקדש הוא א"צ מאי טעמא מבדיל בדילי אינשי מיניה וההיא ודאי אפי' כר' מאיר אתי' דהא מתני' דהכא דיבדוק בתוך המועד ולא הוא וקיימ"ל כותיה מדמפיק ליה בלשון חכמים ואמרי' טעמא משום שמחזר עליו משמע הא בעלמא גזרינן אלמא ש"מ דכל דבדילי מיניה לא גזרינן הלכך פלוגתייהו השתא בקצירה לאו משום אכילה היא אלא דר"מ גזר קטוף אטו קצירה משום דכיון דשרית ליה קיטוף הא לא בדיל מקצירה לגמרי וס"ל דקיטוף בקצירה מיחלף ולא דמי לעניב' דלא גזרינן אטו קשירה דהתם לא מיחלף.

אבל בבית השלחין דקצירה מותרת תו ליכא למגזר כלל דלאכילה לא חיישי' הלכך קוצרין וגודשין: ור' יהודה אית ליה דכל דבדילי אינשי מיניה אע"ג דשרית ליה מקצת ליכא למגזר קיטוף אטו קצירה הלכך קוצרין נמי של בית השלחין אבל לא גודשין משום דאושא ומפרסמא מילתא כשיהיו הגדושין בתוך השדה.

והשתא קא פריך דרבנן אד אדרבנן דכיון דאית להו דגזרינן קיטוף אטו קצירה משום דחשבי' לה כלא בדילי מיניה א"כ חמץ נמי אמאי לא גזרי' דהא לא בדילי מינה. ומשני הוא עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל קא אכיל מניה והדר מקשה דר' יהודה אדר' יהודה דאשכחן ליה אפי' בדלא בדילי מיניה לא גזר ומשני דהתם נמי משום חומרא דשבת כבדיל מיניה דמי.

ורבנן לית להו ההוא טעמא וכולה שמעתין אתיא שפיר בפ' הזה (ח"י): ורמי דרבנן אדרבנן דתניא קושרין דלי בפסיק' אבל לא בחבל ור' יהודה מתיר וס"ל דחבל דגרדי לאו כחבל דעלמא והוי כעניבא לגבי קשירה. ומשני חבל בחבל מיחלף עניבא בקשירה לא מיחלפא.

ור' יהודה אית ליה דחבל בחבל לא מיחלף משום חומרא דבדיל מניה וכל דבדיל ליכא למגזר. וא"ת מ"מ קשיא דהכא מודו כולהו דקושרין בפסיקא ולא חשבי' לי' קשר של קיימא דלא שביק לה הכי ובהיא קתני לא יהא קושרו אלא עונבו משמע דאפי' בפסיקא בקשירה לא אפשר.

ור' יהודה נמי אמר כורך עליו פינדא או פסיק' משמע דוקא כורך אבל לא קושר. וא"ל דלכולי עלמא קושרין ועדיפא מינה נקט דרבנן דאפילו עניב' בקשיר' לא גזרינן וכל שכן פונדא בחבל ואפי' בקשר ור' יהודה נמי משום דקא בעי למימר שלא יעכבנו נקט כורך לומר דאפילו כריכה דוקא בפינדא או פסיקא אבל בחבל אפי' בעניבה לא : בכור שאחזו דם אפילו מת אין מקיזין אותו דברי ר' יהודה וחכ"א יקיזו ובלבד שלא יטיל בו מום.

לכולהו קא מקשה לר' יהודה דאמר גבי עומר דלא גזרי' קיטוף אטו קצירה כיון דבדיל מיניה והכא גזר מקום שאין עושה בו מום אטו מקום שעושה בו מום ורבנן אדרבנן דלעיל גזרי משום דכיון דשרית ליה במקצת לא בדיל קרי' ליה והכא לא גזרי ומשני דשאני הכי דאדם בהול על ממונו מר כדאית ליה ומר כדאית ליה.

והדר פריך מקדור וקרצוף דר' יהודה לא גזר ורבנן לא גזרי וס"ל דהתם נמי אדם בהול על ממונו דבהמה מתנונה והולכת מפני העפרורית והקשר השער. ומשני דהתם ליתא אלא צערא בעלמא וכיון דלא בדילי אינשי מיניה גזרי רבנן דסבירא להו דקדור בפרצוף מיחלף ופריך לר' יהודה דכיון דלא בדילי אמאי לא גזר כי היכי דגזר בחמץ.

ופריק דס"ל דלא מיחלף וכל דלא מיחלף ליכא למגזר דומיא דעניבה וקשירה לרבנן (ח"י) מאי דסליק לן להלכתא. אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום כל דלא חזינן הא חזינן דשקל ועל לביתא חיישינן דלמא שיירי וצריכה בדיקה.

כהנים מותרים לכנוס בבתי גוים שבחו"ל ולא חיישינן לנפלים. תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר ושקל ועל ולא ידעינן אי חמץ אי מצה ספקו אסור וצריך בדיקה פירש ואתא עכבר ושקל אזלינן בתר רובא ולא צריך בדיקה ולא בטל שני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה ולפניהם שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק והחמץ סמוך לשאינו בדוק והמצה לבדוק ושני עכברים ושקלי ועייליה ולא ידעינן האי להי עייל והאי להי עייל אינן צריכין בדיקה אבל צריכין בטול ואי קאי בי מיצעי צריך בדיקה.

צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק אי סמיך לשאינו בדו' לא צריך בדיקה ואי לא סמיך צריך בדיקה. צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים ולא ידעי' להי מינייהו על צריכין בדיקה שניהם ואפילו לא באו שניהם לשאול בבת אחת ואפי' סמוך.

וכן בשני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים בדוקים ושני עכברי דאי סמיכי תלינן בדסמיך. שקל וספק על ספק לא על צריכין בדיקה על בדק ולא שכח אפי' בטול לא צריך על בדק ואשכח אפילו בטול לא צריך.

הניח תשע ומצא עשר צריך לבדוק על התשע דאמרינן דהני אחריני נינהו בד"א בשהיו כל הככרות קשורין זה בזה הא לאו הכי א"צ. הניח עשר ומצא תשע צריך לבדוק על העשר ובקשורין דוקא ואם לא מצאן מבטל הניחו בזויות זו ומצאו בזויות אחרת צריך לבדוק כל שנסתפק לו בחסרון שנכנס וככר בפיו ונכנס אחריו אפילו מצא פירורין לבדוק כל שלא מצאו כולו שלם תינוק נכנס וככר בידו ונכנס אחריו אם מצא פירורין אין צריך בדיקה עכבר נכנס וככר בפיו ועכבר יוצא וככר בפיו וכל שכואם זה לבן וזה שחור.

או עכבר נכנס וככר בפיו וחולד' יוצאת וככר בפיה ואפילו עכבר בפיו חולדה כולן צריכין בדיקה דכלהו חדא ספיקא נינהו. אבל עכבר נכנס וככר בפיו ומכיר לעכבר וחולדה יוצאת וחולדה וככר בפיו בפיה אין צריך בדיקה כיון דאיכא למתלי.

ככר בשמי קורה וככר בבור וככר בפיו נחש צריך להוריד ולהעלות ולשכו' חבר להוציאו ואם אינו מוצא או שהשכר רב מבטלו: בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרי' ואם לא בדק בודק ביום ואם לא בדק בודק בתוך המועד ואם לא בדק בודק לאחר המועד. ותו לא מידי: ע"ב תנן התם אחד אומר בשנים בחדש וא' אומר בג' וא"ת כיון דעבדי חקירת כמה בחודש חקירת באי זה יום למה לי וכו' וא"ת עוד אמאי לא תני אחד אומר באחד לחודש וא' אומר בשנים וכו'.

וא"ת ואמאי עדותן קיימת לימא אי דייקנין בהו וכו'. וא"ת עוד מרישא שמעינן לה וכו' כולה כתבתיה בפרק היו בודקין במסכת סנהדרין בס"ד: שזה יודע בעיבורו של חודש וזה אינו יודע בעבורו הא דלא קאמר שזה ידע בחסורו של חודש וזה לא ידע משום דאי אמר חד אנא ידענא בחסורו של חודש וקושטא קאמר אם כן אידך דקאמר דהחדש מעובר על כרחין שקרא קאמר דהא לא שמע שיפורא אבל כשזה יודע בעיבור' בקושטא אידך דלא ידע ואמר דחסר הוא לא משקר דאפשר דלא שמע וסמיך אמולד הלבנה דחסר לעולם דחדושה של לבנה כ"ט יום וכעין מאי דאמרינן שב ואל תעשה שאני: אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטלה אמרינן טעמא בפרק בן סורר משום דבחד עבורא טעו רובא דאינשי אבל בתרי עיבורי לא טעו וא"ת ולמה לי טעמא דרובא תיפק לי משום דמכוני יום אחד וכו' וא"ת עוד זה אומר בשנים וזה אומר בשלשה אמאי עדותן קיימת וכו' כתבתיה שם: אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש עדותן קיימת.

וא"ת ואמאי עדותן קיימת וכו' אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה. וא"ת ואמאי בטלה.

כתבתים שם בס"ד: לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה איכא למידק א א"כ אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע אמאי עדותן בטלה. לימא מעשה כי הוה בפלגי דשית בין מיפק ועייל הוה מאן דאמר בחמש בסוף חמש וטעי חצי שעה ומאן דאמר בשבע בתחלת שבע וטעי חצי שעה ושש בשבע מיחלף דשית ביה קאי כדאמרי' בסמוך דאי לא ליתני זה אומר בשש וזה אומר בשבע עדותן בטלה דהוי רבותא וה"בו' נמי מחלף מדלא תני נמי ז"א בה' וז"א בה' עדותן בטל' וכי תימא איצטרכי לדייקי עלייהו אי בסוף שעה קאמרי או בתחילה ולהחמיר לא דייקי וכדתיצנא.

אכתי קשיא לרבא דאמר לכולי עלמא אדם טועה שתי שעות הא אפשר דעובד' הוה בפלגי דשית ובין תמצא למימ' דבתחילת חמישית ושביעית או בסוף קאמרי' הא אפשר דטעו שעה ומחצה.

וא"ל דאי הוה אמרי' הכי חשבי' ששית דשביעית לגבי האיך דאמר בשבע ולאידך דקאמר בחמש חשבינן ששית בחמישית וקא סתרי אהדדי.

אבל כי אתי חד ואמר בשש ואתא אידך ואמר בז' עדותן קיימת דליכא מאן דסתר ליה וכן זה אומר בחמש וזה אומר בשש (ח"י): דיהבי להו כולה טעותייהו. כלומר לכל חד ארבע שעי תרי לקמיה ותרי לאחוריה ולא לקיים עדותן קאמר דאי בתרי דלאחוריה חיישינן הא איכא ארבע שעי בין עדות דהאי לעדות דהאי אלא לענין הזמה בלחוד קאמר דאי אתו עדים ומסהדי תרוייהו משתים לשלש ואתו מזימין ואמרי בשתים ושלש עמנו היתם יכול האחד לומר אנא בתרי שעי דלאחורי קא טעינ' ובתחלת שעה ראשונה הוה.

ואידך נמי מצי למימר בסוף חמש הוה וטעינ'. ואע"ג דבתחלת שעה ראשונה לא טעו להחמי' לא אמרינן אבל להקל אמרינן דטעי הלכך אינן מזימין עד דאמרי מזימין מתחלת שעה ראשונה עד סוף חמישית עמנו היתם וכן פירש"י ז"ל.

וא"ת א"כ כי לא אמרי נמי הכי אמאי עדותן קיימת ניחוש דלמא טעו בתרוייהו ואין כאן עדות. תירצו דאנן לכוין עדותן בעי' אלא דכי אמרי אינהו להציל עצמן מהזמה מיהמני.

ואכתי מקשו אמאי תלינן הטעות במוזמין נתלי במזימין. ותירצו דשאני מזימין שהתורה האמינן וחדוש הוא כן פירשו בתוספות ולפי זה על כרחין אית לן למימר דהכ' בשכבר נגמר הדין דאי לא אין כאן הזמה דהא קיימ"ל אין העדי' נעשים זוממין עד שיגמר הדין.

אלא דהכא כשבא הא' ואמר בשתי שעות והאחד אמר בשלשה ונתקיים עדותן דמסתמא לא תלינן בטעות דלאחוריה לבטל עדותן שאם אתה אומר כן אין לך עדות קיים לעולם שאפילו יאמרו שניהם בתחילת שעה שלשית אף אנו נאמר שמא האחד טעה לפניו ובתחלת שעה ראשונה היה והאחד טעה לאחוריו ובסוף רביעית היה ויש כאן ארבע שעות לטעות האחד ואין כאן עדות אלא מסתמא עדות קיימת ונגמ' הדין ואחר באו עדים והזימום ולהציל עצמן תלו הטעו' לפנייהם ולאחוריהם ונמצאת עדותן בטילה דאין זה חוזר ומגיד אחר שנתלין בטעות.

מ"מ אם הזימום עוד מתחלת שעה ראשונה עד סוף חמישית הרי אלו נהרגי' שהרי נתגלה כי דברו סרה אפי' לפי טעותם וזממו לעשות לאחיהם אשר לא כדת שכבר היה נהרג עפ"י עדותן ראשונה וכל עדותן היה בשקר (ח"י). וא"ת כיון דאסיקנא דיהבינן ליה כולה טעותיה נחקור נמי בכמה בשעה דהתם תניא היו בודקין אותן בשמונה חקירות ומפרש דשמינית בכמה בשעה ופריך הניחא לאביי דאמר אין אדם טועה ולא כלום ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו שפיר אלא לר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא דאמר טעי אינש טובא מאי איכ' למימר ואם איתא אפי' לרבא נמי ניתיב ליה כוליה טעואי' ובהא ניחא טפי דדילמא האי דקאמר בשתים מפרש בחצי שתי' או בסוף שתים ולא אצטרך למיתב ליה טעותיה מתחלת ראשונה.

ותירצו בתוספות דכיון דליתא בהכחשה לא חקרינן לה כו' דהניחא לאביי דאמר אין אדם טוע' חצי שעה דאי אמר חד בתחלת שתים ואידך בחצי שתים וכל שכן בסוף עדותן בטלה אלא לר' יהודה בכל החקירה לא משכחת הכחשה אלא א"כ אמר חד בתחילת שעה ואידך במחצה שעה ואילך. ולרבא דאמר דטעו אינש שעה אי אפשר שיוכחשו לעולם בחקירות כמה בשעה חקירות איכא הכחש' בכל חדא וכבר כתבתיה שם בס"ד: ולאביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה שעה ומשהו ניכול עד סוף חמש.

וא"ת דלמא חמש לר' יהודה לאו משום דמחלפ' בשבע אלא משום דמיחלפ' בשש דאסורה דרבנן כבר תירצוה בירושלמי דגרסינן התם לר' מאיר דאמר משש שעות ולמעלה לדבריהם שביעית משום גדר ששית לאו משום גדר ויש גדר לגדר אלא שהששית מתחלפת בשביעי' לר' יהודה דאמר משש שעות ולמעלה מן התורה ששית משום גדר חמישית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שחמישי' מתחלפת בשביעית מחלפא שיטתיה וכו'.

שבחמש חמה במזרח וכו' עדות מסורה לזריזים וכו' ולקמן נאריך בה בג"ה: אמר רב יהודה אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר. פירש"י ז"ל שלא בשעת ביעורו קודם זמן איסורו אבל בשעת ביעורו דהיינו אחר זמן איסורו השבתתו בכל דבר.

והא ליתא דאדרבא לאחר איסורו הוא בשריפה וכדתנן במסכת תמורה דקא חשיב בהדי אלו הנשרפין חמץ בפסח. אבל קודם איסורו מי איכא למימר שאם רצה לבערו ב"ג שיהא טעון שריפה.

ועוד דר' יהודה יליף לה מנותר ונותר לאחר זמן איסורו הוא. וכן כתב הראב"ד ז"ל א"א ומה שאמרו בפרק כל שעה הוי ליה תיובת' לרש"י ז"ל דאמרי לא צריכה אלא לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה בהדי דקא שריף ליה ניהני מניה ואי קודם זמנו קאמר אמאי לא ליתנהי מניה ע"כ.

ושעת הביעור לר' יהודה כבר כתבתי בשם הר"ז ז"ל שהיא שעה חמישית וכדאיתא בירושלמי שכתבתי ובתוספתא נמי שנינו בראשונה היו אומרים אין מוכרין חמץ לנכרי ואין נותנין לו במתנה אלא כדי שיאכלנו עד שלא תגיע שעת הביעור עד שבא ר' עקיבא ולמד שמוכרי' במתנה אף בשעת הביעור.

ועל כרחין שעה חמישית הוא: ארבע זמן סעודה לכל היא. וכי תימא א"כ בעדות נמי.

ואחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש אמאי עדותן קיימת הא ליתא דלא אמרו אלא במידי דמיכל דרמי אדעתיה ומדכר. שעה ראשון' מאכל לודים.

כתבתי בפ"ק דשבת: דף י"ג ע"א ר"ג לאו מכריע הוא. ואע"ג דסתם מתני' דקתני מותר אתי שפיר כותיה הכי אמינא לך דמותר לכל אדם משמע וקאי הכא ומדחי ליה קאי הכא ומדחי ליה מבערין את הכל מלפני שורפין תרומות טהורות וטלויות ול"ג שורפין ופי' מבערין את הכל תרומה כיצד שורפין וכו'.

אבל חולין בזמנן הן כדבעי' בשלהי אלו עוברין: ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות אין מכאן ראיה למאן דאמר דסעודה שלישיית של שבת אפילו במיני תרגימה. ולא למאן דאמר דסעודה שלישיית בשעת המנחה היא עונתה והכא לא אפשר דמשש שעות ולמעלה אסור ודלא כמאן דאמר שאם רצה להפסיק בסעודה בברכת המזון עלו לי לשתיסעודות דלעולם אימא לך דבפת היא ואע"ג דבעלמא בעי' בשעת המנחה כדאמרי' קערות שאכל בהן שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה הכא שאני דלא אפשר והא דלא חשיב לה משום דלענין שיור בכלל סעודה שניה היא כיון דאין שהות ביניהן וכבר הוא שבע הלכך מהא ליכא למשמע מינה: מאי לאו לאכול לא לבער.

פי' מאי לאו אפי' לאכול לא לבער דוקא ומכיון דאסיקנא צא ומכרה לגיים כר' יהודה הדרי' למימר דבין לאכול בין לבער הלכתא כותיה דבלבער פשיטא דהלכתא כותיה דעיקר מחלוקתן בלבער הוא. וזהו שכתבה הרב אלפסי ז"ל בפסק הלכה.

ודברי הר"ז ז"ל בזה אינן עיקר: ונקבזה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא. נראה דהא קמ"ל דאע"ג דנקבזה עכברים והיה מתחס' אפי"ה לא הותר לו למכרו עד שעה חמישית דפסיד לגמרי דכל שלא הגיע עדיין לכדי חסרון לא יגע בהן.

וכן נראה דהאי חמץ קמח חמץ היה דליכא למיחש שמא עשאו בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר ולא חלה דאי לא תינח לרבנן דאמרי דבכדי חסרון מוכרן לכהני' בדמי תרומה בזול אלא הכא דאמרינן צא ומכרה לגוים היכי שרי אלא ודאי כדאמרן: כרשב"ג דאי כת"ק הא אמר אפי' הן אבודין לא יגע בהן וקס"ד דבדלא קביל עליה אחריות הוא דאי לא הא עבר עליה בבל יראה ובל ימצא ואידך נמי כיון דלא ברשותיה היא לא עבר עליה כדכתי' לעיל ודלמא זבניה איהו לגוי ואפילו איסורא דרבנן ליכ' ומשו' הכי הוה ס"ד דלא יגע בהן: ע"ב ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות דוקא פסולות הא כשרות לא הוה משהי להו עד שעה ששית להביאן לבית השריפה דאין מביאין קדשים לבית הפסול וא"ת בחדא סגי וליתן לה בתחלת חמישית כל זמן שמונחת תולין ניטלה שורפין.

א"ל דכיון דלא קיימא תמן אלא חדא שעתא איכא מאן דלא חזי לה וסבר דאכתי לא הונחה ואכל בששית: תני על גג האצטבא. והתם במסכת סוכה דתני על גג ואמר ליה וכי ליבשן הוא צריך תני על גב האיצטבא האי תנא סבר דכיון דשני לה בחדא דוכתא דליתני לעולם בהווא לישנא ואהדר ליה דלא אלא הא כדאיתא והא כדאיתא: אמר רחבא אמר ר' יהודא גרסי'.

ומשום דרבו מובהק היה קרי ליה ר' בלשון כבוד : אין מביאין תודה בחג המצות פשיטא. פי' דאע"ג דאמ' ירב אחא בר יעקב בפרק כל שעה דילפינן שאור דאכילה משאור דראיה מה שאור דראיה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור דאכילה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אפי"ה להביא התודה מיהא אסור לכולי עלמא משום דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי וכל זבח כשר במשמע ועוד גהא הדר ביה רב אחא בר מההיא ואוקמא בי"ד ואע"ג דבברית' קתני בחג המצות ה"ק אין מביאין תודה בענין שיהא זמן אכילתה בחג המצות דתודה נאכל' היא ליום ולילה: משום ר' ינאי אמרו כשרות היו פי' ר' ינאי לא ניחא ליה בההיא אוקמת' דנותר משום דכיון דטעון שריפה מיד לא משהינן ליה דדילמא אתי בה לידי תקלה אלא הכא בכשרות בגופן אלא שדבר אחר גרם להם שלא ליאכל ושלש מדרגות יש בהן כיצד הקדישין ועדיין לא נשחט הזבח הרי הן קדושין קדושת דמין ונפדין ויוצאין לחולין נשחט הזבח קדושין קדושת הגוף ושוב אין נפדין דכתיב על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו הכתוב תלאן נזרק הדם הותרו באכילה כזבח עצמו דכתיב ודם זבחיך ישפך והדר הבשר תאכל והכא כשקדוש קדושת הגוף אבל לא נותר באכילה שלא נזרק הדם ונשפך ואינו נשרף מיד עד שתעובר צורתן דתנן כל שפיסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתם ויצאו לבית השריפה לקמן בפרק כיצד צולין הלכך כיון שצריך להשהייהו יהיב להו התם לסימן.

ואב"א כשהקדישין בי"ג דאין מביאין קדשים לבית הפסול ואב"א כשהביאין בי"ד דר' ינאי תנא הוא ופליג וכי תימא והאיך אפשר שיארע לעולם כן שישפך הדם כבר אמרו בירושלמי ר' חנינא

אמר פסולות היו מפני שהיו ממהרין להביא תודותיהן מפני חמץ שבתודות ואי אפשר שלא ישפך הדם של אחת מהן ונפסלת: ונפקרינהו ונפקינהו לחול.

פירש"י ז"ל ויפלו דמיהם ללחם תוד' לאחר הפסדו והקשו עליו בתוספות דכי היכי דלחם עצמו אינו ראוי לתודה אחרת הכי נמי הדמים דמאי שנא. ועוד דבפ' תודה תנן המפריש מעות ללחמי תודה ונתותרו אין מביאין בהן, אלא הכא כדי להצילם משריפה קאמר שיפדם בשוה פרוטה כיון דאין בהן אונאות הקדש ויגנזו: משום ר' אלעזר אמרו כשרות היו מדלא קאמר וכן א"ר אלעזר משמע דלאו אדר' ינאי קאי אלא כשרות לגמרי ומותרות באכילה קאמר וכי תימא היכי משהי להו ומביאין לבית הפסול.

א"ל דס"ל כר"ג דאמר תולין כל ארבע ותרומה כל חמש והלכך בסוף חמש אוכלה לה היא חלה אחרונה: דף י"ד ע"א שתי פרות חורשות בהר המשח'. בירושלמי מקשה חורשו' ס"ד אלא אימא כעין חורשות.

ואפשר דקשי' להו משום איסור מלאכה די"ד. וכי תימא א"כ מאי קושי' ה"מ בגליל אבל ביהודה לא נהגו וירושלם מיהודה היא א"ל דכיון שהיו ישראל עולין לרגל ונוהגין איסור במקומן הו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם אי נמי דמשום דאין שדה עבודה בהר המשחה הוא דקאמר הכי.

ומשני כעין חורשות. וקיימ"ל כר' יהודה דאוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ר' חנינא סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים מעולם ואפילו קודם שגזרו דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמ' בולד הטומאה עם הבשר שנטמ' באב הטומאה קס"ד מעיקרא בולד הטומא' שהי' ראשון עושה אותו עכשיו שני ומאי תוספות איכא שני ושני הו' בגמרא מקשה ומתרץ לה.

ומשום שריפת תרומ' בפסח מייתי לה: הוסיף ר' עקיבא ואמר דתוספות יתר מזה מותר להוסיף טומאה על טומאה מימיהם של כהני' שבזמנו לאחר שגזרו דכל הפוסל את התרומה וכו' לא נמנעו מלהדליק את השמן של תרומה על כרחין דאי של קדשים אם לאחר שנבלל במנחה אוכל הוא אם קודם שנבלל לשריפה קאי ולא להנאת הדלקה אלא ודאי בתרומה ומשום דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי לך שלך תהיה להסיק תחת תבשילך וכן להדלק': שנפסל בטבול יום.

דוקא נפסל אבל אינו טמא דטבול יום נפקא לן מדכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה וזו כבר טבלה אחר ימי טומאתה ואפי"ה אינה טהורה לקדש ולמקדש עד שתביא כפרתה והוי כטמא דעלמא שטבל ולא העריב שמשו שאינו טהור לקדש ולמקדש והי' נקרא' טבול יום ארוך עד לאחר שמנים וכתיב לא תגע ולא כתיב שתטמא אלמא טבול יום פוסל בתרומה ואינו מטמא וא"כ דין שלישי יש לו להאי שמן שפסול בתרומה ולא נמנעו מלהדליק זה השלישי בנר שנטמאת בטמא מת וקס"ד דהאי נר דין ראשון יש לה דטמא מת אב הטומא' הוא דכתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגע' טמא עד הערב וכיון דטמא מת מטמא אדם ועושה אותו ראשון על כרחין אב הטומאה הוא דאי לא הא קיימ"ל דאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה דכתיב כל אשר בתוכו יטמא וסמיך ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכל ומשקים מטמאין מאויר כלי חרס ואין אדם וכלים מטמאין אלא מאב הטומאה כדלקמן הא למדת

דמת אבי אבות וטמא מת אב הטומאה והנר ראשון והשמן שני ונמצא שלישי עושה שני ובגמר' פריך היינו הך דר' חנינא ומאי תוספות איכא הכא ומשני לר' מאיר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח א"ר יוסי אינה היא המדה בגמר' מפרש מדבריהם דמאן והאי תרומה אימת אי בשעה ששית או לפנייה או לאחריה ואמאי אינה היא המדה.

ומודה ר' אליעזר ור' יהושע וכו' ובגמר' מפרש מאן דכר שמיהו אמר רב יהודה הכא בולד ולד עסקינן. דמתנית' דקתני ולד לאו ולד ראשון אלא לאפוקי דאינו אב הטומאה אבל ולד ולד הוא והיכי משכחת לה ע"י משקין דקסבר דלכ"ע טומאת משקין לטמא אחרים בקדשים דאורייתא ואפי' לר' מאיר דפליג לקמן במשקין דחולין מדכתיב הבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והלכך כל מאן דאית ליה משקין יש להם טומאה דאורייתא מטמאין אוכלים בקדשים והלכך משכחת לה שרץ בכלי וכלי משקין ומשקין באוכלין והו"ל בשר שלישי וקסבר שלישי מותר לעשותו שני: והא אין אוכל מטמא אוכל.

דכולי עלמא מודו אין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה דכתיב גבי אוכל טמא הוא משמע הוא טמא ואין עושה כיוצא בו דהיינו אוכל ואפי' לפסול והיינו דקאמר עושה וילפינן משקה מאוכל לקמן. ולר' עקיבא דדריש לקמן יטמא קרי ביה יטמא לימר על ככר שני שעושה שלישי בחולין היינו ככר מטמא משקה והכי מוכחא כול' סוגיא דלקמן וטעמא דמלתא דכיון דאיכא תרי קראי חד מרב' וחד ממעט הוא ממעט ויטמא מרבה ומצינו דאין כלי מטמא כלי אף אנו נאמר דמיעט לאין אוכל מטמ' אוכל ורבי לאוכל מטמא משקה: הניחא לאביי דאמר לא שנו אלא בחולין כדכתי' קרא אבל תרומה וקדשי עושה כיוצא בהן מדכתי' והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל וכל טמא כולל וילפינן תרומה מקדשים.

או לרב אדא דאמר הכי בקדשים מיהא כדכתיב קרא: אלא לרבינא דאמר מקרא מלא דבר הכתוב וקרא דוהבשר לאוכל מטמא משקה ומשקה אוכל מוקמינן ליה אע"ג דאינו מטמא בחולין א"כ היכי משכחת ליה בשר יטמא בשר. ומשני דאיכא משקין בהדי בשר עם בשר ראשון כשנטמא מאב הטומאה היו משקין ונעשו גם המשקים ראשונים ומטמאין את הבשר ועושין אותו שני דכלהו תנאי חוץ מר' אליעזר ויוסף בן צרידא אית להו אוכל מטמא משקה ומשקה מטמא אוכל בקדשים משום דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא ופריך אי הכי עם הבשר והמשקין מבע"ל כיון דמשקין עיק' אבל עם המשקין לבד לא מצי למיתני דמשקין לקבור' הן ולא לשריפה אלא דהכא כשנתערבו עם הבשר ובשיש בהן רביעית דאי לא אין מטמאין אחרים.

אלא נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מדרבנן מטמא. ומעתה אפשר לפרש מתני' בתרי גווני חדא בשלישי דאורייתא דהיינו ע"י משקין כדאמרן מותר לעשותו שני מדרבנן והכי מוקמי' לה לקמן.

וכי תימא א"כ למה לי לעשותו שני מדרבנן והלא כיון שנעשה שלישי דאורייתא ע"י משקין כבר נעשה שני דרבנן דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה. כבר נשמרתי ממנה ופרשתי מימיהם של כהנים לעולם ואפי' קודם גזירה.

ואידך דהאי שלישי נמי דרבנן הוא כגון ע"י אוכל או ע"י כלים שרץ במשקין ומשקין כלי וכלי בשר דרבנן גזרו על המשקין שיטמאו כלי אטו משקה זב וזבה שהן אב הטומאה כדבעינן דמימר קמן וקמ"ל דשלישי דרבנן מותר לעשותו שני דרבנן והכי מוקמינן לה נמי לקמן: אמר רב יהודה

הכא בנר של מתכת עסקינן דרחמנא אמר בחלל חרב חרי הוא כחלל גזירת הכתוב הוא בטומאת מת לבד דמתכת שנגע במת חרי הוא אבי אבות כמת עצמו דהא איתקש חרב לחלל וכן אם נגע בטמא מת חרי הוא אב הטומאה כמוהו נפקא לן בספרי מדכתיב וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ומדקאמר ביום השביעי ש"מ דאב הטומא' הן ובגדיכם היינו כלי זין שהן של מתכת ונקראו בגדיכם כמו שנקרא הציץ דכתיב אלה הבגדים אשר יעשו.

והכי איתא במסכת אהלות ארבעה טמאין במת שלשה טמאין טומאת שבעה ואחד טמא טומאת ערב כיצד כלים במת ואדם בכלים וכלים באדם טמאין טומאת שבעה הרביעי בין אדם בין כלים טמא טומאת ערב. ודוקא כלים הנוגעים במת או בטמא מת אבל כלים בכלים אין השני כראשון שאם אתה אומר כן משכחת לה אפי' מאה טמאין במת ע"י כלים בכלים והיינו דקתני הרביעי בין אדם וכלים טמא טומאת ערב שהשלישי הוא כלים וכן דוקא כלי מתכת אבל כלי שטף אינן כטומאה עצמה ובירושלמי נמי גרסי' עלה דהא דנר אית תנא תני במת ואית תנא תני בטמא מת מאן דתני במת בכלי שטף מאן דתני בטמא מת בנר של מתכת אלמא לא אמרינן חרי הוא כחלל בכלי שטף.

וכן איכא מאן דאמר במגע אבל לא באוהל וכבר כתבתי בארוכה בפרק לא יחפור וקסבר שלישי דאורייתא מותר לעשותו ראשון דאוריית' והשתא איכא תוספות במדריגות הטומאה אבל כי הוה ס"ד דשלישי מותר לעשותו שני הוה אמרינן היינו הך דכל שהוא טמא דרבנן ומוסיף לו טומאה דרבנן היינו טמא דאורייתא ומוסיף דאורייתא כל שהמדרגות שוות והא דלא אוקמא בנר של חרס ובשנטמאת במת דהוי נמי אב הטומאה היינו משום דאגב אורחיה ניחא ליה לאשמועינן דינא דחרב חרי הוא כחלל.

ולאו משום טעמא דכל שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומא' דה"מ לטמא אדם וכלים אבל למנות בו ראשון ושני אב הטומאה הוי והכי אית לן למימר לקמן גבי לחם ונזיד. אי אמרי דאי משום תוספת בנר של חרס ובטמא מת דעביד שלישי שני איכא תוספות דאלי התם טמא וטמא בקדשים שלישי טמא לפסול רביעי ואלו הכא פסול ועמ' דבתרומה היא כדאמרן והא איכא תוספות מדריגה ומשני דאין ה"נ אלא דמתני' קשיתיה דבעי לאשמועינן דינא דחרב חרי הוא כחלל : אמר רבא ש"מ קסבר ר' עקיבא טומאת משקין לטמ' אחרים דאורייתא דלקמן שמעינן דאית ליה דאוכל מטמא משקה דאמר לימד על ככר שני שעושה שלישי בחולין אבל במשקין לא שמעינן ליה בהדיאומיהא נשמענה דליכא למימר דדוקא בתרומה אבל לא בחולין דמנא ליה הא דקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא בקדשים כתיב ולא בתרומה.

ורבא הא אית ליה לעיל דתרומה מקדשי' לא ילפינן ואהדר ליה דלמא לטמא אחרים דרבנן. ומשני דרבנן מאי שנא באב הטומאה אפי' ראשון ושני נמי דהא תנן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה שגזרו על המשקין שיעשו תחלה או מפני שהן עלולין לקבל טומאה שמקבלין טומא' שלא בהכשר וכדי שיזהרו בשמירתן גזרו עליהם חוץ מטבול יום דכיון דטומאתו דאורייתא דברי תורה א"צ חזוק.

אלא ש"מ דמדאוריית' משקין מטמאין אחרים אפי' בחולין. וכבר פירשתי דמימ' דר' עקיבא דבזמנו קאמר לאחר שגזרו על המשקין: מדבריהם דמאן אלימא מדברי ר' חנינא התם טמא וטמא והכא טהור וטמא אלא מדברי ר' עקיבא התם פסול וטמא הכא טהור וטמא דמדאורייתא אין כאן טומאה לימ' קסבר ר"מ מתניתין באב הטומאה דאוריית' הא פשיטא דאין אב הטומאה אלא

דאוריית' אלא משום ולד הטומאה דרבנן אמר הכי וה"ק השתא דאמרת דאין אוכל מטמא אוכל אלא דרבנן שפיר דמי לאוקמי שלישי ושני תרוייהו בדרבנן והלכך מאי דקתני שלטמא באב הטומאה ונעשה ראשון הוא ראשון דאורייתא ומאי דקתני שנטמא בולד הטומאה ונעשה שלישי הוא שלישי דרבנן כגון על ידי אוכל או על ידי משקה חולין כדבעינן למימר אליבא דר' מאיר או על ידי כלים שנטמאו במשקין דאפי' טומאת הכלים עצמן דרבנן וכדפרישנא.

וכי תימא אם כן דטומאת שלישי זה דרבנן אמאי שרפינן ליה דטומאה דרבנן אינה נשרפת כדאמרינן בפ"ק דשבת גבי כלי זכוכית עבדו רבנן היכרא דלא לשרוף עלייהו תומוה וקדשים. תריץ ואימא התם שאני דאין לו עיקר בדאורייתא אבל כל שיש לו עיקר בדאוריית' שורפין כדאמרינן נמי התם דמעיקר' גזרו על גושא לתלות ועל אוירא ולא כלום ולבסוף גזרו על גושא לשרוף ועל אוירא לתלות: דט"ו ומאי מדבריהם מד' ר' חנינא סגן הכהני' דכי היכי דאדם טהור דאוריית' ומטמאין אותו בידים דרבנן ה"נ בשעה ששית דאין חמץ אסור דאוריית' מותר לשורפו עם הטמא ולטמאו בידים דרבנן דאין אוכל מטמ' אוכל אלא מדרבנן ואי משום דהתם טמא מיה' מעיקר' דרבנן הכא נמי בשעה ששית אסור דרבנן ואיסור' דרבנן דמיא לטומאה דרבנן.

ולכא למימר הכי אי הוה מוקמי' מתני' בולד דאוריית' או מדר' עקיבא דכי היכי דהתם בטמא דאוריית' מותר להוסיף טומאה דאורייתא ה"נ הכא בטומאה דרבנן מותר להוסיף דרבנן דמאי שנא דהא ליתא דכל שלא היה טמא אלא דרבנן חשוב טהור גמור דאורייתא ונמצא עכשיו דלמה שאין שם טמא' עליו מטמא בידים דרבנן אבל כל שהיה טמא דאוריית' מותר להוסיף הלכך טומאה דאורייתא איכא למילף מטומאה דרבנן והיינו דר' עקיבא דהיינו הך אבל דרבנן ליכא למילף מדאורייתא ור' יוסי סבר דאינה היא המידה דמתני' בולד הטומאה דאורייתא היא וכדמוקי לה ר' ירמיה לקמן וכי תימא מאי מודה ר' אליעזר לקמן מתרץ לה : אמר ר' שמעון בן לקיש משום בר קפרא מתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא משום דס"ל דכיון דאיכא לאוקמה מתני' בהכי וע"י משקין וכדפרישית לא מקלינן כולי האי לאוקמא בולד דרבנן ולטמאה דאורייתא וממתני' ליכא למילף אלא מאי מדבריהם מדברי ר' אליעזר ור' יהושע ואעלמא קאי דתנן חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה ר' אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה הפקר ומקום שרצים יניחנה במקו' המוצנע דס"ל דעדיין חייב בשמירת' שלא לגרום לה טומאה ודאית דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי יש אם למקרא ובשתי תרומו' הכתו' מדבר אחת טהורה ואחת תלויה: ור' יהושע אמר אם היה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה דס"ל להא מלתא יש אם למקרא ותרומתי כתיב וכי היכי דאי"ל לר' יהושע דלס' טמא' מותר לטמא ודאי ה"נ בחמץ דאסור דרבנן מותר לטמא דרבנן ואהדרי' מי דמי התם גרמא הכא בידים כלומר אי אפשר דמינה גמר ר' מאיר דלא דמי כלל אבל אי הוה הכא נמי בידים אכתי לא הוה מודה בה ר' יוסי דשאני הכא דספק טמא וטמא אבל התם טהור וטמא והיינו דבמתני' א"ר יוסי דר' יהושע אית ליה שתיהן כאחת ואפי"ה לא יליף מיניה: אלא הא ר' יהושע דתנן חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה שדרך הגת שתיים בעליונ' דורכין ובתחתונה נמשך היין ובתחתונה חולין טמאין ואין בהם כדי בטול התרומה כדלקמן ועכשיו תרומה חזיא לכהנים וחולין לישראל שראל ולכהן בימי טומאתו ואם יתערבו עכשיו יאסרו לישראל משום דמוע ולכהן משום תרומה טמאה ואפילו בימי טומאתו דכתיב בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו תאכלנו לזה ולא לאחר: מודים שניהם שאם יש לו שהות לחזור אחר כלי טהור ולהציל בתוכו אפילו רביעית בטהרה יציל דחייב הוא בשמירתה ואע"פ שבין כך ירד השאר לתוך החולין ויאסרו ואם אין לו שהות להציל

כלל בטהרה ר' אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד להציל בכלי' טמאים ואעפ"י שתטמא מאליה ותאסר: ור' יהושע אומר כיון דמ"מ עומדת ליטמא יטמאנה ביד כדי שלא יאסרו החולין וכי היכי דלר' יהושע מותר לטמא בידים ואע"ג דעכשיו טהורה גמורה ה"נ בחמץ וכי תימא התם סופה ליטמא הכא נמי סופה ליאסר דאורייתא ועכשיו נמי איסורא דרבנן וטומאתה דרבנן: ומאי מדבריהם ממחלקותו של ר' אליעזר ור' יהושע ויליף מדר' יהושע דהלכתא כותיה ודיוק' נמי דקתני מודה ר' אליעזר ור' יהושע.

והשתא מפרש אמאי אינו היא המדה: וכן אמר רב נחמן ואותביה רבה לרב נחמן מבריייתא דא"ר יוסי דמשמע מיניה דר' מאיר מדר' יוחנן יליף ובהאי ברייתא קתני אבל אנו היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטהורה ואע"ג דמתני' קתני ר' יוסי שתיהן כאחת לקמן מתרץ להו: ע"ב הפיגול והנותר והטמא אע"ג דאסורין דאורייתא אמרי ב"ש דאין נשרפין כאחד אפילו ב"ה לא שרו אלא משום דאיסורן דאוריית' אבל הכא דאסו' דרבנן לא.

אלמא דלאו מדר' יהושע יליף ואהדר לי' דר' יוסי הוא דלאו אדעתיה אבל ר' מאיר מדר' יהושע יליף. ואינה היא המידה דא"ר יוסי משום דשאני התם דאיכא הפסד חולין וכי תימא איכא הפסד עצים בשתי מדורות הפסד מועט הוא לא חשו לו: אמר רב אסי א"ר יוחנן מחלוקת בשש אבל בשבע ד"ה שורפין ואמרינן לימא קסבר ר' יוחנן מתני' באב הטומאה דאורייתא ולד הטומאה דרבנן ודכותיה הכא דוקא בשש דאסור דרבנן אבל בארבע וחמש אפילו ר"מ מודה וכן דוקא בשש אבל בשבע דאסור דאורייתא אפ"י ר' יוסי מודה דאי מתני' בולד הטומאה דאוריית' ומדר' יהושע יליף אפילו ארבע וחמש נמי דומי' דחבית דאינה אסורה עדיין כלל אלא משום סופה ואפשר דשש דר' יוחנן לאו דוקא אלא לאפוקי משבע.

ואהדר ליה דאין ה"נ דדוקא שש ומדר' חנינא יליף ואפ"י לסיועי להתירא דשבע מפיגול ונותר אליבא דב"ה ומשני דשאני התם דטמא מיהא דרבנן והיינו דאינו מטמא אלא את הידים דגזרו משום חשדי כהונה ועצלי כהונה, ואתי' תו לסיועי מפת שעפשא דקתני נשרפת עם הטמא' בפסח ומדקתני בפסח ש"מ דר' יוסי היא דאלו ר"מ אפ"י בשש נמי וקס"ד דלאו דוקא עפשא אלא משום טומא' אוכלים נקט הכי ומשני דלא היא אלא דוקא עפשא משום דעפר' בעלמא הוא.

ואמרי' אי הכי מדר' חנינא יליף מאי מודה ר' אליעזר ומהדר דאפילו לר' יהושע דמיקל קאמר ואקשינן אמאי אינה היא המדה ותירצה ר' ירמי' ואמר דלכשתמצה לומר דמתני' בולד הטומאה דרבנן ודאי מדה ומדה היא אלא דבההיא גופא פליגי דתרוייהו מפרשי ההוא ולד בחדא גוונא ומר ס"ל דרבנן היא ומר דאוריית' והיינו בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ ועל כרחין אית לן לפרושי כלי בשרץ ומשקין בכלי דאי לא שני ושני הוא אלא דלישנא קלילא נקט כלישנא דמתני' דקתני ולד סתמא.

והני משקין דחולין הן וסבר ר"מ דטומאת משקין דחולין לטמא אחרים דרבנן דלית ליה שלישי טמא בחולין וס"ל דלא יהא שאינו מינו חמיר ממינו דכיון דבחולין אינן מטמאין אף בקדשים לא אלא מדרבנן אבל משקין של קדשים מודה דמטמאין אחרים של קדשי' מדכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והיינו דאקשי' לשמואל בסמוך דאית ליה משקין דקדשי' טמאין טומאת עצמן אבל לא טומאת אחרים מוהבשר ולא אקשי' הכי לר' מאיר.

ור' יוסי אית ליה שני עושה שלישי בחולין ואפי' במשקין כר' עקיבא דלקמן למאי דקסבר מעיקרא והלכך הכא דאורייתא הוא וליכא למילף מינה ואזדו לטעמייהו דר' מאיר אית ליה ספק משקה ליטמא עצמו טמא כיון דאורייתא הוא אזלינן לחומרא לטמא אחרים שהוא ספק בדרבנן טהור ור' יהודה אמר לכל טמא ואפי' לטמא כלי.

ור' יוסי ור' שמעון אומרים לטמא אוכלין טמאים לכלים טהורין ולקמן מפרש לה כולה ובזה עלו דברי ר"מ ור' יוסי דר' מאיר יליף או מדר' חנינא או מדר' יהושע למר כדאית ליה ולמר כדאי"ל: דף ט"ז ע"א וסבר ר' אליעזר משקין אית להו טומאה דאורייתא אפי' לעצמן והא ר' אליעזר יליף טהרתן מעדות ר' יוסף בן יועזר על משקה בית מטבחיא דכן ומפרש רב דכן אפי' מטומאת עצמן ואי אמרת בשלמא דמשקין לר' אליעזר אין להם טומאה כלל אלא מדרבנן ואתו רבנן ולא גזרי בבי מטבחיא דאפושטי טומאה בעזרה לא מפשינן אלא אי אמרת דטומאה דאורייתא יש להן כלל היכי אתו רבנן ועקרי לה: הניחא לשמואל דאמר דכן מטומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן שפיר אלא אליבא דרב קשיא ומשני דר' אליעזר אחדא דר' מאיר קאי דאמר לטמא אחרים טהור אבל בליטמא לא סבר לה כותיה ומקשה רבינא דהא כדבריו קאמר דמשמע כדבריו דנפיש ואלא כדבר אחד לבד ועוד הא וכן קתני קשיא ודייקינן עלה דשמואל דאמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש להן קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ומשני מידי דהוה ארביעי בקודש ואתקיף עליה רביעי בקודש לא איקרי טמא האי אקרי טמא דרביעי בקודש מק"ו אתי לקמן וסלקא בקשיא אבל לרב לא קשיא דהא לא איקרי טמא וקרא דוהבשר על כרחין מוקי ליה לאוכל וסבר דאוכל מטמא אוכל בקדשים דאי לא קרא מאי עביד ליה וכן נמי לשמואל דעיקר קרא לא קשיא ליה למאי אתא אלא דלטעמיה אפילו במשקין נמי הוה לן למימר הכי.

ודייקינן למאן דאמר משקין אין להן טומאה כלל כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא ואוקמה בהכשר ומפרש ליה מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא וכן אם בא עליו כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא ג"כ האוכל ואקשי' דהו' שמעת מינה ולא דוקא דאדרבה מהאי קרא שמעי' כל משקה ומרישיה לא שמעינן אלא מים אלא ה"ק בחד מיניה סגי ומשני חד למים תלושין וחד למים מחוברין וקרא דכי יותן מים הא מצריך להו במסכת חולין חד לטומאת מת וחד לטומאת שרץ.

ואידך אמר לך דבחד קרא סגי דסתמא כתיב ומשתמע מיניה בין תלושין בין מחוברין ואייתי ממעין ובור מקוה מ' יהיה טהור ומשני יהיה טהור הבא בו מטומאתו. ואקשי' למאי דאמר דתלושין מכשרי מדאמר ר' יוסי בר' חנינא משקה בי מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין וקס"ד דאמים קאי שאין מכשירין אפילו מדרבנן דאי אדם לא משכחת לה אלא בתלושין ודאורייתא הוא ואי הכשר מים תלושין דאורייתא היכי אתו רבנן ועקרי ליה.

ומשני דלעולם אדם קאי דכיון שאינו נשפך כמים אינו מכשיר מה שא"כ אפילו בדם חיה דאע"ג דבעי כסוי מ"מ נשפך כמים הוא ודם התמצית אע"ג דאינו נזרק מ"מ אינו קרוי דם ואינו מכשיר אלא הקרוי דם דהוא קרוי משק' דכתיב ודם חללים ישתה והדר לאקשווי למאן דאמר דמשקין אין להם טומאה דקתני דם שנטמא וקס"ד דאתי' כיוסף בן יועזר ואם כן על כרחין טומאה דאורייתא היא ולעצמן ומשני דמדרבנן היא ודלא כר' יוסף בן יועזר ואייתי' תו על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שלטמא בין בשוגג בין במזיד ומשני דטומאת דם דרבנן היא ודלא כיוסף בן יועזר אבל ציץ לבשר וחלב דאורייתא אתא.

והא דקתני לעיל בשוגג הורצה במזיד לא הורצה בפ' כיצד צולין איכא מאן דאמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד זריקתו בשוגג אין במזיד לא ואית דאמרי התם איפכא: ע"ב ת"ש ונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא אם עון פגול דהיינו בשחשב עליו לאכלו חוץ למקומו הרי כבר נאמר לא ירצה דכתיב ואם האכל יאכל ביום השלישי פיגול הוא לא ירצה ואם אינו ענין לחוץ לזמנו דהא כתיב תנהו ענין לחוץ למקומו ואם עון נותר בשחשב לאכלו חוץ לזמנו הרי כבר נאמר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי המקריב אותו לא יחשב ואין לפרש נותר ממש דאי זה עון ישא וכי לאחר שנזרק ונכש' חוזר ונפסל ועון הכהנים האוכלים אותו ליכא למימר דפשיט' דלאו עון הקדשים כתיב ולא עון הכהנים הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בצבור במועדו ואפילו בטומאה מאי לאו טומאת דם.

והשתא ליכא לשנויי מדרבנן דהא קרא כתיב. ומשני לא טומאת קמצי' והא דלא אמר טומאת בשר וחלב משום דלא אתיא ככולה עלמא דר' יהושע אית ליה אם אין בשר דהיינו שנטמא אין דם ואין כאן רצוי אלא דרבנן פליגי עליה ואמרי דה"מ ביוצא אבל טמא מרצה והיינו הא דלעיל: ת"ש הן ישא איש בשר קדש היינו בשר שרץ וכדכתי' נמי היקדש בכנף בגדו ונגע בכנפו בשרץ שבכנפו והיינו דלא אמר ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד תבשילואל היין ואל השמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא: דף י"ז ע"א ואמר רב אישתבוש כהני דטמא היה להן לומר.

ואפי' תימא דטומאה זו דרבנן אכתי קשיא לרב דאמר משקה בית מטבחיא דכן ממש והשתא לא מצי לתרוצי מדרבנן ודלא כר"י בן יועזר דאקרא לא פליג יוסף בן יועזר. ומשני רב משקה בי מטבחיא תני דהיינו דם ומים שבעזר' אבל משקה בי מטבחיא יין לנסכים ושמן למנחות טמא טומאת עצמן וטומאת אחרים נמי דרבנן מיהא אבל דאורייתא כלל כלל לא דכיון דמקצתן טהורין לגמרי מנא ליה לחלק אי מדאורייתא הוי.

וה"ה דהוה מצי לאקשוי ולטעמיך לשמואל מי ניחא דעל כרחין לשמואל נמי אית לן למימר דמשקה בי מטבחיא תני כרב בסמוך אלא דטובא בתלמודא מצי לאקשווי ולטעמך ולא מקשה: גופא רב אמר אשתבוש כהני רביעי בקודש בעא מינייהו לחם בשרץ ונזיד בלחם ויין בנזיד ושמן ביין והן ארבעה ואל כל מאכל לא מתחשב דאו אל כל מאכל קאמר ושמואל אמר לא אשתבוש חמישי בקודש בעא מינייהו דמי כתיב ונגע כנפו בכנפו כתיב במה שנגע כנפו שהוא השרץ נגע בלחם כגון כלי.

ורבי' האי גאון ז"ל מפרש לה בטומאה בחבורין הן ישא איש בשר קדש ממש בכנף בגדו ונגע אדם בעודו לבוש כנפו אל הלחם ואל הנזיד הטמאין משרץ אל אחד מהן או אל כולם יחד היקדש הבשר קדש והלחם ראשון האדם שני הכנף שלישי הבשר רביעי ודחוק הוא: ת"ש אי אשתבש אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא ובכל אלה בארבע' אלא דלא כנף ובשלמא לשמואל מדהכא לא משתבש התם נמי לא אשתבש אלא לרב על כרחין מדהה' דויאמרו לא אשתבוש הא דיטמא לא אשתבוש דבחדא גוונא היא ומאי שנא ומשני דבקיאי הן בטומאת מת אי נמי דהכא שלישי בעא מינייהו דטמא נפש היינו מת עצמו ולחם נעשה אב הטומאה לטמא אוכלין ומשקין אע"פ שאין לו טהרה במקוה כדאמרן לעיל: ת"ש ויען חגי וגומר בשלמא לרב היינו דכתיב טמא דכיון שנשתבשו נמצא כל מעשי ידיהם ספק טמאין.

ורבינו האי ז"ל פירש בתשובה היינו דכתי' טמא ששאלן תחלה על דבר טומאה כדי שישב להם כן העם הזה אלא שהם נשתבשו וחזר ושאלם עוד בדבר טומאה: אלא לשמואל קשיא ומשני רב אשי מתוך שקלקלו מעשיהם וכו' ולפיכך שאלם תחלה על הטהרה ואחר כך על הטומאה לומר דאפילו טהרתם חשובה טומאה לפני המקום: גופא רב תני משקה בי מטבחיא שהן טהורין וליתני משקה בי מטבחיא והן דוקא טהורין ופלוגתייהו דבי מטבחיא שכיחי טפי וטומאה דרבנן לא גזרי עלייהו משום קלקולה ומר סבר דטפי איכא למיחש לקלקול בי מטבחיא.

ולרב הא תריצנא קראי דחגי דאינהו משקה בי מטבחיא נינהו וללוי לא קשיא דאמר לך דבקר' טמא לא אישתבוש כדאמרי טהור משום דבעי מינייהו כסדרן ובקרא בתרא נמי לא אישתבוש כדאמרי טמא דאיהו אית ליה כשמואל דאמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן ומשכח לה אם יגע טמא נפש בכל אלה שהן טמאין בדנגעי כלהו בראשון דהיינו בטמ' מת ולא בכסדרן.

ולשמואל נמי דאמר חמישי בעא מינייהו דמשמע הא רביעי טמא ואע"ג דהן משקין לטמא אחרי' לא קשיא דאיהו כרב תני משקה בי מטבחיא אבל בי מטבחיא טמאין ותניא כוותיה דם והמים היין והשמן משקה בי מטבחיא שנטמאו בפנים בעזרה והוציאן לחוץ טהורין מלטמא אחרים זה הכלל לא אמרו דכן אלא כשקבלו הטומאה במקומן דהיינו מקום העזרה והכל הולך אחר מקום הקבול: ותניא כוותיה דרב וכו'.

והוה ס"ד דכן הלכה למשה מסיני הוא דהא ר' שמעון אית ליה טומאת משקין ואפילו לטמא אחרים דאוריית' והוא אמר בכלים טמאין בקרקע טהורין. ואקשי' אלא למאי הלכת' ואי הלכה היא מאי שנא כלים מ"ש קרקע.

אלא ודאי דכ"ע דכן דרבנן ורב פפא גופיה הדר ביה וטעמ' דקרק' במים דוקא ובדאית בהו רביעית דמדאוריית' הוי מקוה לטבול בו כל הנכסה בו כדדרשינן את כל בשרו במים שכל גופו עולה בהן אלא דרבנן בטלוה כדאית' במס' נזיר וכתוב מקוה מים יהיה טהור הלכך כאן בעזרה העמידו' על דין תורה אבל פחות מרביעית לא חשיבי והלכך טהרה זו דרבנן היא: ע"ב ר' יהודה אומר לכל טמא וסבר ר' יהודה טומאת משקין לטמא כלים דאורייתא והא תניא כל הכלים שראוין להשתמש מאחורי' ותוך נטמא תוכו לא נטמא גבו נטמא גבו לא נטמ' תוכו וההיא דאמרי' בפ' אלו דברים כלי שנטמא מאחוריו במשקין אחוריו טמאין ותוכו ואזנו ואוגנו וידיו טהורים נטמא תוכו נטמא כלו ההיא בכלי שאין ראוי להשתמ' מאחוריו כעין קערה וקס"ד דהאי טומאת משקין לטמא כלי דרבנן היא שגזרו אטו משקה זב וזבה שהן אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים והיינו דעבדי היכרא דנטמא תוכו לא נטמא גבו.

ואסיקנא דאין ה"נ וחזר בו ר' יהודה ומבעי לן אי הדר ביה נמי אפי' מלטמא אוכלין ומייתי ת"ש מפרה ששתת מי חטאת שהן אב הטומאה לטמא אדם וכלים דכתיב והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב בפרה טמא מעת לעת ר' יהודה אומר בטלו במעיה וקס"ד בטלו במעיה לגמרי אלמא הדר ביה אפילו מאוכלין דאי לא נהי דטומאה חמורה לא מטמא לטמא אדם וכלים דכבר בטלו מדין מי חטאת מכיון ששתת אותן טומאה קלה מיהא לטמא אוכלין כשאר משקין טמאין ליטמו דמאי נפסל בהן הזאה העושה אותן אב הטומאה פש ליה שאר טומאה דשאר משקין טמאים ומשני דלא הדר ביה אלא הכא שאני משום דהוה ליה משקה סרוח וכתוב וכל המשקה אשר ישתה בראוי לשתי' ורבנן פליגי עליה בהא משום דהוה ליה הוא עצמו אב הטומאה אבל במשקין המקבלין

טומאה מודו דכל שהן סרוחין אינן מטמאין כדלקמן גבי פרש: דף י"ח ע"א ר' יוסי ור' שמעון אומר לאוכלין טמאין לכלים טהורין ור' יוסי בשיטת ר' עקיבא רבו אמרה דדריש כל אשר יפול מהן אל תוכו יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא קרי בי' יטמא לימד על ככר שני דהא בכלי עסקינן והכל ראשון והאוכל שני שעושה שלישי בחולין שמטמ' שלישי מדכתיב יטמא ומאי יטמא משקין דליכא מאן דאמר אוכל מטמא אוכל בחולין והכי דרשינן להו באוכל כתיב רבוי יטמא שמטמא לאחרים ומיעוט וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא דמשמע הוא טמא ואין מטמא אחרים.

ובמשקין נמי כתיב רבוי יטמא והאי מיעוט דטמא הוא דהא איתקש בהווא קרא מים לזרע וליכא למימר דרבוי לטמא כיוצא בהן משקה משקה ואוכל אוכל ומיעוט מלטמא אחרים דכיון דאשכחן בכלים דאין כלי מטמא כלי ומטמאין אחרים ה"נ הכא אתיא לה במה מצינו ורבוי לטמא אחרים ומיעוט מלטמא כיוצא בהן והלכך אוכל הבא מחמת שרץ אין מטמא אוכל וכל שכן הבא מחמת כלי אבל מטמא משקה באוכל מחמת כלי כתיב יטמא ובבא מחמת שרץ נמי כתיב טמא הוא ומדאשמועינן דאין עושה כיוצא בו שמע מינה דמטמא אחרים דאי לא לשתוק מיניה ולכתוב טמא ואנא ידענא דאינו מטמא כלל אחרים מדלא כתיב יטמא.

ומשקה הבא מחמת כלי אינו מטמא משקה דאם אית' כיון דאוכל ומשקין מטמאין משקה ליערבינהו וניתנייהו וכן הבא מחמת שרץ טומאתו לעצמו ולאחרים בק"ו מבא מחמת כלי ואינו עושה כיוצא בו מדאיתקש לאוכל הבא מחמת שרץ וליכא למימר למה לי קרא לימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון דלעשות כיוצא בו או שלא לעשות אינ' קולא וחומרא.

מיהו בהאי קרא דבא מחמת שרץ הוה סגי וכל שכן בבא מחמת כלי אלא דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ומעתה למדנו אוכל מטמא משקה ומשקה אוכל. ובאנו לדקדק אם יטמא משקה את הכלי ואמרנו דלא וק"ו ומה כלי שמטמא משקה אין מטמא כלי כדלקמן משקה הבא מחמת כלי אינו דין שלא יטמא את הכלי ולא מצי למימר הכי כלי שמטמא משקה אינו מטמא כלי משקה שאין מטמא משקה אינו דין שלא יטמא את הכלי דטעמא דמשקה משום דאין טומאה עושה כיוצא בה ואין זו קולא וחומרא לעשות ממנה ק"ו.

ולפי' למדוה מטעם דלא יפה כח הבן מכח האב ואע"ג דאיכא למימר מה לכלי שאין מטמא כלי משום דאין טומאה עושה כיוצא בה תאמר במשקה, אפי"ה טומאה זו של משקה מן הכלי בא אליו ואם יטמא משקה זה את הכלי תחשב טומאת כלי מטמאה כלי ומאוכל אינו יכול לעשות עדיין בנין אב שעדיין לא למדנו מה דינו ואמרנו תינח משקין הבאין מחמת כלי משקין הבאין מחמת שרץ מאי איכא למימר ופריק דאינהו גופייהו בק"ו אתו ממשקין הבאין מחמת כלי ודיו לבא מן הדין להיות כנדון.

וכבר הונח זה דמשקין מטמאין אוכל ואין מטמאין לא משקין ולא כלי ובאנו לדקדק על האוכלים אם מטמאין כלי ואמרנו דלא ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא כלי אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא את הכלי. והאי ק"ו לאו דוקא דהיכי יליף מאוכל שאינו עושה כיוצא בו דזו אינו קולא אלא כעין מה מצינו היא דמאי אמרת מה לאוכל שכן אין טומאה עושה כיוצא בה תדע שהרי משקה מטמא משקה אף אני אומר משקה שמטמא אוכל ואינו מטמא כלי ועיקר ק"ו בשלילה הוא לומר דאי הוה אמרינן אוכל מטמא אוכל הוה אפשר דליטמא כלי דליכא למילף ממשקה דשאני אוכל דעדיף מיניה אבל השתא דאין אוכל מטמא אוכל איכא למילף ולאו מטעם

דאין אוכל מטמא אתיא לה אלא מטעם דלא אמרינן אוכל מטמא וכלישנא דלעיל לא מצי למימר דלימא ומה כלי שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל הבא מחמת כלי אינו דין שלא יטמא את הכלי דאיכא למפרך אוכל הבא מחמת שרץ ליטמא כלי דלאו בק"ו אתי דהא כתיב וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו משום הכי שני לישניה הכא: ע"ב וכי תימא אוכל חמיר שמטמא משקין לעולם משא"כ משקין באוכל דיש עתים שאינו מטמא כל שלא הוכשר ההיא אינה חומרא של אוכל אלא של משקה המקבל שאינו טעון הכשר.

והנה עלה לזו אוכל מטמא משקה ומשקה אוכל אבל לא כיוצא בהן כלל ולא כלים וכל זה לר' עקיבא שיש לו שלישי בחולין וכיון דאשכחן לר' עקיבא דאית ליה שלישי בחולין על כרחין ל"ל ק"ו דר' יוסי דיליף שלישי בתרומה ורביעי בקודש מק"ו ולדידיה אם בחולין איתיה שלישי כל שכן בתרומה וקדשים וקרא כתיב לטפויי חז בקדשים טפי מחולין הלכך אי אית ליה ק"ו רביעי בתרומה וחמישי בקדש הוה ליה לאתויה.

והיכי עביד ר' יוסי ק"ו ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בתרומה כדאמרן לעיל מקרא שני שנטמא בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה: ושלישי בקדשים מן התורה דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. ומי לא עסקינן דנגע בשני והוה ליה שלישי ואע"ג דאסיקנא השת' דר' יוסי לית ליה דר' עקיבא דאוכל מטמא משקה ומשקה מטמא אוכל בחולין בקדשים מיהא אית ליה מהאי קרא דכל דאפשר לאוקמיה לקרא בהכי טפי עדיף מלמימר דאוכל מטמא אוכל כיון דלא אשכחן טומאה עושה כיוצא בה ולר' יוסי וחבריו הא אפשר דהא אית להו טומאת משקין עצמן דאורייתא ורביעי בקדש יליף לה בק"ו ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה דכתיב ובא השמש וטהר וילפינן טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה פסול בקדשים כדילפינן הביא כפרתו אוכל בקדשים מדכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה וטהרה השת' מכלל דעד השתא לא טהרה ועל כרחין לקדשים הו' דאתי: דף י"ט ע"א שלישי שפסול בתרומה שיעשה רביעי בקדשים.

וכי תימא ושלישי של תרומה מניין מק"ו נימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון הא ליתא דכל דמפרי' ק"ו לגמרי לא אמרינן דיו וכן שלישי בקדשים דמייתי מן התורה לא הוה צריך דמק"ו דנפיק שלישי בתרומה נפיק נמי שלישי בקדשים. אלא דאצטריך משום דכי הוה מייתי אכתי רביעי בקודש מק"ו דשלישי בתרומה הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון דאע"ג דתרי ק"ו נינהו והאי ק"ו דמחוסר כפורים מיפרך לגמרי מ"מ רביעי אינו בא אלא מכח ק"ו דשלישי ולא יפה כח הבן מכח האב כיון דבאב אמרינן דיו ה"ה נמי וכל שכן בבן.

אבל השתא דשלישי מן התורה אין כאן אלא חז ק"ו לרביעי ולא אמרינן דיו ואשכחן לר' עקיבא דלית ליה אלא שלישי בתרומ' ורביעי בקדשים דתנן הכלי מצרף מה שבתוכו אם יש בעריבה קדש ונגע טבול יום בסופה פסל את שבראשה והשלישי בתרומה פסול והרביעי בקדש ומעדותו של ר' עקיבא נשנית משנה זו דצירוף שכן א"ר עקיבא בלבונה וגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פוסל את כולן אלמא דשלישי ורביעי אית ליה ותו לא.

ומינה נמי משמע דצירוף דהא מתני' הוא דמדר' עקיבא יליף לה וטומאה דגחלי' ולבונה דרבנן היא: תנן התם על מחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות והבשר טמא והאי מחט לאו ספק מחט הוא דאם כן אין לה טומאה כל עיקר דלא גזרו על ס' כלים הנמצאים בירושלם אלא

אם כן היתה חסומה ובאה מחוץ לירושלם דודאי מן החוץ באה אי נמי בשהית' מחט טמא מת והכירה שהיא היא.

ודייק עלה ר' עקיבא מדקתני שהסכין והידים טהורות זכינו שאין טומאת ידים במקדש שנ' מדרבנן דכיון שהבשר טמא הידים הנוגעת בו טמאות לטמא בקדשים דלא גרעי מסתם ידים אלא ש"מ דלא גזרו על סתם ידים במקדש משום אפוישי טומא' בעזרה. ואקשינן ולימא נמי שאין טומאת כלים במקדש דהא קתני הסכין טהור דבו ביום שגזרו על הידים גזרו על הכלים ומשני דכלים אי אפשר שיטמאו דלא גזרו אלא על הכלים שנטמאו במשקין הבאין מחמת ידים אטו משקה זב וזבה אבל הכא אין כאן משקין.

וללישנ' דפרה חסומה אפילו נגע כלי ואדם במחט טהורין דלא גזרו על ספק כלים הנמצאים שמא טמאין טמא מת והווי אבהטומאה משום דאיכא ס"ס שמא מחט טהור ואם תמצא לומר טמא שמא טמא טומאת שרץ והוי ס"ס בטומאה עצמה כדכתיבנא לעיל. ולאידך לישנא דמחט טמא מת מיירי בספק נגע הסכין והידים וקמ"ל דאע"ג דבעלמא הוי ספק טומאה ברשות היחיד וספיקו טמא ואע"ג דאמרינן בדבר שאין בו דעת לישראל בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים דילפינן מסוטה ה"מ כגון חולדה מהלכת על גבי ככרות ושרץ בפיה אבל כל שהטומא הטהרה ביד אדם אע"פ שאין הטומאה תלויה בו דבר שאין לו דעת לישראל חשבינן ליה.

וקמ"ל דעזרה רשות הרבים היא והכא ספקו טהור ובשר שהוא טמא דייק' עלה דאתכשר במאי אילימא בדם דם קדשים אינו מכשי' משקה בי מטבחיא הא א"ר יוסי בר' חנינא דאינו מכשיר ולרוחא דמלתא נקט ליה דהא אמרינן לעיל תרגומא אדם ועוד דהא איכא יין דמכשיר לכולי עלמא דאוריית' ובתלוש אלא דלא דק עלה.

ואלא בחבת הקדש א"כ תפשוט מינה מנחה שנבללה בשמן ונשאר בה מקום צרור שלא נכנס בו שמן אם נטמא מונין בו ראשון ושני דהא הכא הבשר טמא קתני ולפסול אחרים משמע. אלא כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים והעבירה בנהר כדי שתהא נוחה ליפשוט ושחטה ועדיין משקה טופח עליה ונמצאו מים אלו מחוברין שבנהר נדבקו והעור מכשיר דיש יד להבשר כדאיתא בפרק העור והרוטב וקמ"ל זבחי שלמים משום דעורה לבעלים וה"ה לשאר קדשים.

וההיא דלא גזרו על ספק הרוקין הנמצאים בירושלם קמ"ל דמתני' דקתני דרך ירידה לבית הטבילה טמאין דרך עליה טהורין רישא דוקא דרך יריד' טמאין הא דכל העיר טהורין וסיפא למעוטי מבואות קטנים שהן תוך דרך העליה דדוקא למי שהוא עליה לכל אדם אבל מבואות אלו ירידה הם ג"כ בקבע כמו עליה: דף ד' ע"א תני תנא קמי דרב ששת שלש טמאות בשרץ שרץ בכלי וכלי באוכלין ואוכלין במשקין וסימנך נזייתא שהוא שכר שנותנים תחלה כלי ואח"כ שעורים ואח"כ מים ואליבא דר' עקיבא היא דאית ליה שלישי בחולין: תנן התם שרץ שנמצא בתנור הפת שניה ולא אמרינן נחזיה להאי תנור כמאן דמלי טומאה אע"ג דכלי חרס מטמא מאוירו דכתיב כל אשר בתוכו יטמא וסימך ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכלין ומשקין מטמאין מאויר כלי חרס ואין כלים מטמאין מאויר כלי חרס ואם אמרי' נחזי כמאן דמלי טומאה אמאי לא: ע"ב רב חסדא רמי פסחא אפסחא דבמתני' קתני לר' יהושע תלויה וטמאה שתיהן כאחת ובברייתא קתני דלא ומשני דתנאי נינהו אליבא דר' יהושע.

וכן מקשי' מתני' דשתייהן כאחת אמתני' דחבית דגר' אין בידים לאו משני דתנאי נינהו וכן מקשינן חבית דגרמ' אחבי' דיטמאנ' ביד ומשני דהתם איכא הפסד חולין והפסד מרובה אבל להפסד מועט לא חששו דבחבית של שמן שנשברה מודים שניהם דתרד ותטמא ואל יטמאינה ביד משום דראוי להדלקה.

אבל יין אין ראוי לזילוף כגון בחדש ולשני אינו ראוי דדלמא אתי ביה לידי תקלה אבל שמן כיון דלהדלקה בעי ליה שדי ליה בכלי מאוס ולא אתי למיכליה אבל ליין כיון דלזילוף בעי ליה שדי ליה בכלי מאוס: ותקלה עצמה אי חיישינן לה תנאי היא דתנאי חבית של יין של תרומה שנטמאת בש"א תשפך הכל ובה"א תעשה זילוף ור' ישמעאל בר' יוסי אומר בשד' תשפך הכל משום דחאישי לתקל' בשחי' להביאו הביתה בבית תעשה זילוף.

וב"ה לא חיישי כלל לא בבית ולא בשדה. הנה עלה לנו משיטה זו שאמרנו דכולהו תנא אית להו משקה מטמא אוכל בתרומה וקדשים מדכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ומינה נמי אוכל מטמא משקה וכל שכן שמקבלין טומאה שלא בהכשר והיינו ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון וכל שכן ר' עקיבא דאפי' בחולין אית ליה הכי הלכך משכחת לו רביעי בקדש דאוריית' שרץ בכלי וכלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל.

חוץ מר' אליעזר דאית ליה דמשקין אין מטמאין אחרים אפילו בקדש דמר' יוסף בן יועזר יליף הלכה לדידיה אוכל מטמא אוכל בתרומה וקדשים מהא קרא ומשכחת להו נמי שפיר. ומאי דאמרי' במס' חגיגה דשש מעלות אחרונות לית להו דרדא דאוריית' ה"פ חמש ראשונות מה שיש בהן מדרבנן יש לו עיקר בדאורייתא אבל חמש אחרונות מה שיש בהן דרבנן אין לו עיקר בדאורייתא אבל לעולם אימא לך דשלישי ורביעי דאוריית' נינהו הלכך למדנו מכאן דמת אבי אבות וטמא מת אב בין אדם בין כלים וכל כלים נעשין אב הטומא' אלא שאם הם של מתכת חזרו כטומאה עצמה.

ולמדנו שאין אדם וכלים מקבלין טומאה פי' אדם הנוגע באדם טומאתערב וכלים טומאת ז' אלא מאב הטומאה. וטומא' בשאין בו דעת לישאל אפילו ברשות היחיד ספקו טהור וטבול יום פוסל בתרומה דאורייתא.

ומדרבנן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מטבול יום ומשקין מטמאין כלים מדרבנן. ולא גזרו על ספק הרוקין ולא על ספק משקין שבירושלם אבל בעלמא גזרו ומשקה בי מטבחיא או מדבחיא דכן ואין מכשירין וכבר פירשתי כל זה בקצרה כפי מה שאמר לי לבי: פרק שני דף כ"א ע"א כל שעה שמותר לאכול מאכיל וכו' קמ"ל דאפילו לחיה ולבהמה אע"ג דהאי מצנעה והאי לא מצנעה אפי' הכי מותר להאכיל כדאיתא בגמרא ואגב אורחין נמי שמעינן מינה דהא כל שעה שאינו אוכל אינו מאכיל והלכך מתני' דלא כר' יהודה דלדידיה הא איכא חמש דתולין ולא אוכלין ובודאי מותר להאכיל דאי לא תולין למה כיון דסופו לשריפה עומד והשתא נמי לא מתהני מיניה ולהאכיל ישרפנו אלא לאו ש"מ דלא כר' יהודה.

מיהו סתמא לאו להאי דיוקא בלחוד אצטריכא דא"כ תקשי לן היכי קיימ"ל כר' יהודה דהא סתם לן תנא דלא כותיה דוקא. אלא דעיקרא דמתני' לטעמא דבהמה וחיה הוא דאצטריכא (ח"י): נימא מתני' דלא כר' יהודה אשכחן לימא דקאי בריש בבא בתרא נמי לימא קסבר האי תנא היזק ראייה שמיה היזק וכדכתי' התם: כל שעה שמותר כל שעה שאוכל מאכיל מבע"ל מדשני תנא בלישניה

דהוה ליה למתני כל שעה שמותר לאכול מותר להאכיל או כל שעה שאוכל מאכיל הלכך מתני' כר"ג: דאי תנא בהמה משום דאי משיירא חזי ליה אבל חיה דאי משיירא מצנעה ליה אימא לא.

פי' דבהמה אי משיירא אינה מוליכתו למקום אחר אלא שם במקום אכילה מניחתו הלכך חזי ליה ומבערו אבל חיה דאי משיירא מצנעה ליה בקרן זוית שלא במקום נתינה ודלמ' לא יהיב אדעתיה למבדק בשעת ביעור בכל הבית קמ"ל דלא חיישינן דודאי אכתי בדיק ומבער כל הבית. אבל משום בטול ליכא למשרי דאכתי לא אתקין בטול ולא אזכר במתני' כלל ואמוראי נינהו דמצרכי ליה על הספק וברייתא דהיה יושב בבית המדרש דוקא ביש לו עסה אבל על הספק לא אתקין במתני'.

הלכך מהא לא שמעינן דאינו צריך לבטל בשעת ביעור אבל מדלעיל שמעינן לה כדכתיבנא לה: ואי תנא חיה משום דודאי מבער לה כדאמרן ואפילו תימא דדלמא זימנין דלאו אדעתיה נהי דעבר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל מ"מ לא אתי ביה לידי תקלה דהא מצנעה ליה אבל בהמה דלא מצנעה ליה זמנין דלאו אדעתיה לבעוריה ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא ותו דאכתי אתי בי' לידי תקל' והא דלא אמר בגמרא ואתי ביה לידי תקלה משום דלא אצטריך דהא מוכחא מלתא ונקט עיקר האיסור למימר דאע"ג דאיכא נמי משום תקלה איסורא דבל יראה ובל ימצא לא פקע הלכך בהמה חמירא ואימא לא קמ"ל דלא חיישינן להא אלא מימר אמרינן דבדיק ליה ומבעריה.

ובהא פירוש' איתרצ' לי מתני' דמה שהוא משייר יניחנו בצנעה שלא תבא חולד' בפניו ויהא צריך בדיק' אחריו דאלמ' כל שנטל' צריכה בדיק' אחריו עד שימצאנו ואלו הכא שרינן לכתחלה להאכיל. אלא דהתם בחולד' וחיה נכרית דלא בת תרבות היא ומצנעה בחורין וסדקין אבל הכא בחתול וחיה בת תרבות דלא מצנעה אלא בתוך הבית ובקרן זוית (ח"י): ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לגוי אלא א"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח.

פירש"י ז"ל דקסבר מצוה לבערו מן העולם ובפר"ק דשבת משמע דטעמא מפני החשש שיאמר הרוא' ומכיר שהו' של ישראל שישראל מכרו לו תוך הפסח דמייתי לה התם גבי ב"ש אומרים אין מוכרין לנכרי ולא משאילין לו וכו' והכי משמע טפי דהא בקראי בתים וגבולין כתיבי: וב"ה אומרים כל שעה שמותר לאכול מותר למכור וא"ת הא כל שעה שאינו מותר לאכול אינו מותר למכור ואתיא דלא כר' יהודה דהא איכא חמישית והיכי קיימ"ל כותיה.

וא"ל דלא אמרינן הכי אלא לאפוקי מדב"ש ולכי תידוק עלה לדיוקי אמצא לך דלא דק דלאו להכי אייתי לה: ע"ב רי"א כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם הפסח. קא פסיק למלתיה שלשים יום לפני הפסח אסור לעולם בין רב למעט כיון שדרך לטבל בו ומתקיים אבל אם היה מרובה אפי' קודם שלשים יום נמי אסור אא"כ יודע שיכלה קודם הפסח וכב"ש אית ליה.

וענין כותח בפרק אלו עוברין יתפרש ואמר רבה חרכו קודם זמנו מות' בהנאתו לאחר זמנו כלומ' שחרכו עד שהוציאו מתורת לחם ונפסל אפי' מאכילת הכלב מותר בהנאתו לאחר זמנו ונקט בהנאתו משום דאינו ראוי לאכילה אבל ה"ה אי בעי למיכל ליה דכעפרא בעלמא הוא ודוקא חרכו קודם זמנו אבל לאחר זמנו כיון דנאסר פעם אחת משום חמץ לעולם אסור דנמצא זה נהנה ממה שנאסר עליו אא"כ שרפו לגמרי עד שנעשה אפר דאז מותר דהכי תנן כל הנשרפין אפרן מותר.

והיינו דמייתי לה בבבא דמתני' דקודם זמנו לומר דהיתר הנאה דלאחר זמנו תלוי במעשה דלפני זמנו: עבר זמנו אסור בהנאתו פשיט' רש"י ז"ל לא גריס ל"י משום דמאי פשיטותיה דהא איכא ר' יוסי הגלילי דאית ליה מותר בהנאה כל שעה. וכיון דגרסי' לה בכל הספרים אית לפרושי דהכי קאמר פשי' דמתני' גופא שמעי' לה דקתני כל שעה שאוכל מאכיל הא כל שאינו אוכל אינו מאכיל וכן מותר בהנאתו משמע דוקא לפני זמנו ולמאי דאסיקנא נמי הא שמעי' דוקא חרכו מותר לאחר זמנו הא לאו הכי אסור ואוקימנ' לא צריכ' לשעות דרבנן.

וכי תימא למאי דפרישנא שעות דרבנן נמי ממתני' שמעינן דהא משמע דוקא מותר להאכיל דהיינו שעה חמישית אבל ששית לכ"ע אסור. א"ל דהא קמ"ל דאפילו בשעות דרבנן אם קידש אין חוששין לקדושין ואע"ג דהוי קדושין דאורייתא וחמירי.

ואע"ג דאמר שעות דרבנן וליכא אלא שעה ששית כיון דאיכא איסור' דרבנן בתרי שעה חדא לאכילה וחדא להנאה נקט שעות אע"ג דלהנאה ליכא אלא חדא: כדרב גידל וכו', כבר כתבתי דהא דרב גידל הלכתא היא ולכ"ע לר' יהודה ור' מאיר ור' שמעון דאפילו לר' שמעון אסור בין באכילה בין בהנאה אלא דלאו הוא דליכא אבל עשה דהשבתה מיהא איכא שלא כדעת הרמז"ל וגם הר"א ב"ד ז"ל השיג עליו ואע"ג דלאו מהאי טעמא א"ל דבעי לקיומי לדרב גידל דאפילו תמצא לומר דלר"ש אינו אסור בהנאה דבר תורה לפני זמנו אפי"ה משש שעות ולמעלה מיהו אין חוששין לקדושיו כי היכא דבשעה ששית שהיא איסורא דרבנן לר' יהודה אין חוששין לקדושיו והביא ראיה מן הירושלמי דגרסי' התם ר' יהודה אומר משש שעות ולמעלה מדבריהם מאי טעמא דר' מאיר אך ביום הראשון זה י"ד יכול משתחשך ת"ל אך חלקהו.

הא אמר ר"מ משש שעות ולמעלה מדבריהם שביעית משום גדר וכו': אמר רב המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה לר"מ אין חוששין לקדושיו ומד' ר"ח נרא' דמפר' להא דרב גידל מו' ולמעל' וכן שעות דרבנן משש ולמעלה ואתי' לגמרי כרב גידל חטי קרדניית' כחמץ גמור אלא שאין החמץ ניכר בהן וכי אצטריכי תרוייהו לר' שמעון הוא דאצטרכו דאית ליה משש שעות ולמעלה מדבריהם והשתא אתי שפיר שעות דרבנן דשש שעות ניהו שכן כתב עבר זמנו אסור בהנאה אוקימנא כי זמן איסור משש שעות ולמעל' תנן סתמא כרב גידל ור' שמעון קיירא ז"ל לא נצרכה לשש שעות ולמעלה דרבנן.

ואע"ג דבגמרינן לא משמע דאיכ' מאן דפליג בעשה דתשביתו ובדרשא דאך חלק מ"מ מדברי כולם נלמד דאפילו בשעות דרבנן אין חוששין לקדושיו אלא דלדידהו דוקא משש שעות ולמעלה וכו"ש דאפסיק הלכתא כוותיה אבל ששית שהיא כעין גדר לגדר חוששין לקדושיו. וא"כ בהא דאמרן בפ"ק ונבטלה בשית כיון דאיסורא דרבנן עליה לאו ברשותיה קיימי ולא מצי מבטל לה כדרב גידל וכו' ה"ק כי היכי דאשכחן לדרב גידל דמשש שעות ולמעלה אין חוששין לקדושיו ואפילו בשעות דרבנן הכי נמי ששית דרבנן דינא הוא דליתסר דלא תיקום ברשותיה מיהא לבטולי אבל אם קידש מיהא חיישינן להו מיהו לדידי הא כתיבנא דמשש ולמעלה לכולי עלמא אסור בהנאה בעשה מיהא הלכך ששית נמי אין חוששין לקדושיו לכ"ע וכן כ' הרמב"ם ז"ל דהמקדש בשעה ששית אין חוששין לקדושיו: ולא יסיק בו תנור וכירים פירש"י ז"ל דאע"ג דאמרינן לקמן בשלה על גבי גחלים הפת מותרת ה"מ הפת ובשלה בדיעבד אבל לכתחילה אסור להסיק וליהנו' מהו ואע"ג דשלא כדרך הנאתו הוא ואמרינן לקמן כל איסורים שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן מלקות הוא דליכא הא איסורא איכא.

ואוקימנא לא צריכה לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה כלומר לר' יהודה דאמר מצותו בשריפה והוא אמינא כיון דתניא כל הנשרפין אפרן מותר ואפילו לכתחילה והא נמי מותר להסיק בו. אבל לרבנן הא תניא כל הנקברין אפרן אסור וכיון דאית להו מפרר וזורה פשי' דאם אפרן אסור כל שכן להסיק שהוא אסור ואוקימנא דאפילו לר' יהודה אסור דאע"ג דאפרן מותר קודם הגיעו לאפר אסור דיש שבה עצים בפת כן פי' הרמב"ם ז"ל: לא יהא בו היתר אכילה וכל שנהנה כלל היתר אכילה הוא דהא משתרשי ליה זוזי באי זה ענין שיהיה.

ופליגא דר' אבהו דאמר כל מקום שנאמר לא תאכל לא יאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ומ"מ בחמץ בפסח דוקא איסור הנאה אבל כרת בהנאה ליכא אע"ג דכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש דכל אוכל אינו כלא תאכל דאי לא תימא הכי לקמן דמבעי לן חזקיה ור' אבהו מאי בינייהו לימא כרת בהנאה איכ' בינייהו אלא כדאמרן: ר' יהודה אומר דברים ככתבן לגר בנתינה לגוי במכירה.

וא"ת ולאשמעינן דגוי דוקא במכירה למה לי האי קרא תיפוק לי דאמרינן בפ"ק דע"ז לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם ומשמע התם דאפי' כר' יהודה אתי' ולכתוב רחמנא לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה ותו לא. א"ל דתתנה הוה משמע בין במכירה בין בנתינה אתא מכירה דגוי וגלי אנתינה דגר: אי ס"ד כדאמר ר' מאיר לכתוב רחמנא ומכור משמע דאי כתיב הכי לכ"ע מקרא נדרש לפניו ולאחריו וקשיא דבפ"ק דקדושין אמרינן אי ס"ד כדקאמר ר' יוסי הגלילי לכתוב רחמנא מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן.

וכן בפ' איזהו נשך לכתוב רחמנא את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית בנשך ובמרבית לא תתן אכלך. תריץ ואמר שאני התם דתקום לא משמע לפני והדרת לא משמע אמפני ומוכחא מלתא דכל חד לגופיה ואידך נמי אי הוה כתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית אכלך הכי נמי השתא דהדר וכתב לא תתן אכל חד משמע דכל חד בדיניה ולא דמו: ור"מ או להקדים נתינה דגר אמכירה דגוי.

וא"ת א"כ לימא לדברים ככתבן להקדים מיהא אצטריך הא ליתא דאי לא קרא דאצטריך לגופיה לא הוה מייתי ליה משום הקדמה דסברא היא כדקאמר ר' יהודה אבל כיון דאצטריך ריך קרא לגופיה אגב אורחיה אשמועינן הא: ור' יהודה סברא היא גר אתה מצווה להחיותו דוקא בהאי נבלה שדמיה מועטין אבל בדבר השווה לכל ליכא מאן דאמר שיקדים נתינה דגר למכירה דגוי ושיהא מצווה להחיותו בכל ממונו: אלא לר' אבהו אליבא דר' יהודה שאר איסורין מנ"ל וכי תימא נימא מדאצטריך למכתב או לדברים ככתבן הא לאו הכי הוה אמינא דלהתירה אתא אלמא דבשאר דוכתי משמע אכילה והנאה הא ליתא דהשתא דאתא קרא וכתב או גלי לן דלא נימא דלהיכרא אתא ולית לן למידק ממאי דהוה משמע אי הוה מאי דליתא: דף כ"ב ע"א ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה.

אבל מדאצטריך למשריה ליכא למילף דהוה אמינא דוקא לכלב וכדכתב רש"י ז"ל. אי נמי הוה אמינא לגופיה דלא תימא דאתקש טרפה לבשר קדש שיצא חוץ למחיצתו שנאסר בהנאה כי היכי דילפינן מבשר בשדה להוציא העובר את ידו קמ"ל: ור"מ אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה.

ואצטריך קרא לגופי' דליתיה בכלל שאר איסורין כיון דלא כתיב ביה לא תאכל בהדיא אלא וזבחת ואכלת ואמרינן ברחוק מקום אתה זובח ואוכל ואי אתה זובח ואוכל בקרוב מקום וכדפירש רש"י ז"ל: ואידך חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. פירש רש"י ז"ל ליאסר בהנאה משמע הא.

לאכילה דאורייתא הן והכי משמע בת"כ דמייתי התם ר' יהודה לא יאכל כי קדש הם יכול שאני מרבה חולין שנשחטו בעזרה ת"ל הם אלמא מדממעט ליה קרא מהנאה ש"מ דבאכילה דאורייתא אבל בתוס' כתבו דלמאן דאמר לאו דאורייתא ל"ש באכיל' ל"ש בהנאה וההיא דת"כ אסמכתא בעלמא וחזקיה אית ליה חולין שנשחטו בעזר' דאורייתא ונבלה לדברים ככתבן הוא דאתא כר' יהודה או כר"מ ואצטריך קרא להקדים הלכך ליכא למילף אלא מלא יאכל מדשני קרא בדבוריה קמ"ל לא יהא בו היתר אכילה.

הניחא למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם אלא למאן דאמר אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר אין לפרש דתנאי פליגי בגידין אלו חד אמר יש בהן בנותן טעם וחד אמר אין בהן דהא כאפשר למיקם עלה דמלתא דלטעמיה קפילא ארמאה אלא דפלוגתייהו תלי' בקנוקנו' אי אסורין דאורייתא או לא דמאן דאמר יש בהן קסבר גידין שאסרה תורה יש בהן בנותן טעם דהיינו קנוקנות שאסורין וכל שכן הגיד עצמו אעפ"י שאין בו נותן טעם לכ"ע ואידך אמר לא אסרה תורה כלל נותן טעם אלא הגיד בלבד ועץ הוא והתורה חייבה עליו.

והלכך הכא ה"פ הניחא למ"ד יש בגידין בנותן טעם דכיון, דמקצתאנותן שיש להן נותן טעם הן בכלל נבלה והותרו בכללה ה"נ כל הגיד דכיון דהותר מקצתו הותר כולו אלא למ"ד אין בהן נותן טעם כלל הא לא הותר דאינו בכלל נבלה (ח"י). וכן פרשה הרשב"א ז"ל לפלוגתא דתנאי במקומ': מאן שמעת ליה דאמר אין בגידין בנותן טעם ר"ש דתניא וכו' ואי קשיא לך דכיון שכן מתני' דשולח אדם ירך לנכרי אתיא כר' יהודה דאית ליה יש בגידין בנותן טעם והא ר' יהודה אסר מתנת חנם לגוי הא לא קשיא דבתוספת' שנינו ר' יהודה אומר אם היה שכנו מותר אי נמי דהאי תנא סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא.

וחזקיה על כרחין לית ליה דר"ש: שאני דם דאתקיש למים דכתיב לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים. וא"ת ואכתי דם קדשים דמותר מנ"ל דהכא דם חולין הוא דאתקיש כדכתיב תשפכנו, א"ל דאיסורא מנ"ל מלא תאכלנו והא גלי לן הכא דלא תאכלנו לאו דוקא וכיון דלחולין לאו דוקא תו לית לן למילף מלשון אכילה לדם קדשים דהא נפק ליה קרא ממשמעוטיה אבל לא מצוי לאתויי מדכתיב ואני נתתי לכם שלכם יהא כדלקמן ואפילו בדם קדשים נמי דהא כתיב לכפר לכפרה נתתיו ולא להנאה.

וכי תימא ור' אבהו מאי שנא דיליף מנבלה ואליבא דר' מאיר לחוד ואצטריך למימר דלר' יהודה לית ליה חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא לילף מהכא מדאצטריך קרא למשרי בדם. א"ל דמהכא לא עבדי' בנין אב כיון דלא כתיב בהדיא התירא דהא אפשר דהקישא לכדר' חייא בלחוד אצטריך.

וליכא למימר דליהוי נבלה ודם שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין דקראי להתירא אתו ולא לאיסורא אלא דמדאצטריך שמעינן איסורא: ואימא כמים המתנסכים על גבי המזבח וא"ת והנהו מנא לן דאסורין דלכ"ע נסוך המים לאו דאורייתא אלא רמז לבד למאן דאמר ואפי' איסורין נמי מי מדמי קרא לאיסורין דרבנן.

וא"ל דקרא לא אתא אלא לדמויי דם לשפיכת מים דדם נשפך כמים מכשיר. ונקט מים סתם משום איסור הנאה ולמים האסורין כעין של כיוור מדמי להו אלא דאנן אמרינן לדוגמא בעלמא כמים המתנסכים וכי תימא מנא לן דקדישי כיון דעיילו בכלי שרת הא קדישי דכתיב כל הנוגע בהן יקדש (ח"י): ע"ב דם הוא דאתקש לאבר מן החי מה אבר מה"ח אסור אף דם מן החי אסור פי' דהוה ס"ד דליכא כרת אלא בדם זביחה כדכתיב קרא וקמ"ל דמה אבר מן החי אסור אף דם מן החי אסור באיסור האמור בו דהיינו בכרת ואיזה זה שהוא בכרת דומיא דזביחה דם הקזה של בהמה שהנפש יוצאה בו.

אבל בדם אחר לאו הוא דאיכא אבל כרת ליכא כגון דם התמצית ודם מגפתה. ואין לפרש אף דם מן החי אסור משום דם מן החי ולוקה שתיים דא"כ מאי שנא דם הקזה שהנפש יוצאה בו.

מאי שנא מבשר מן החי דבכל בשר חייב: איני יודע שנבלה היא ונבלה אסור באכילה וא"ת ודלמא אצטריך לכן פקועה דלא בעי שחיטה ולא הוי נבלה א"ל דהיא היא דקאמר שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור דסקילת בן פקועה כשחיטת אחר. והתם בבבא קמא מקשה אמאי לא יאכל לאיסור הנאה דנימא אם אינו ענין.

ומשני א"כ לימא קרא לא יהנה כלומר דכיון דלא איכתיב בהדיא בהנאה ואצטרכיה למדרש טפי עדיף למדרש לא יאכל לאחר ששחטו לאחר שנגמר דינו ולאוקמי באכילה ממש כדכתיב והלכך לא יאכל לכ"ע אצטריך: לעולם לא יאכל משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה ולהנאת עורו אצטריך ואת לא משמע ליה לדרשא וכי תימא לימא לא יאכל ותו לא והשתא ליכא למימר בשרו דוקא ה"נ הוה אמינא לא יאכל דבר הראוי באכילה אסור בהנאה: לכם להביא את הנטוע לרבים ר' יהודה אומר להוציא את הנטוע לרבים פירש"י ז"ל נטוע לרבים על אם הדרך נראה מדבריו אפילו הוא של יחיד ולא משמע הכי במסכת ערלה דקתני הנטוע לרבים חייב ור' יהודה פוטר ובתר הכי קתני הנטוע ברשות הרבים אלמא הכל תלוי אם הוא של רבים או של יחיד: דף כ"ג ע"א ונטעתם ליחיד משמע לרבים לא משמע כ' רחמנא לכם להביא את הנטוע לרבים וליכא למימר הכי גבי לולב דכתיב ולקחתם לכם לא כת"ק ולא כר' יהודה דכל היכא דאיכא למדרש לכם שלכם יהא דרשי' דהוא ממשמעותיה דקרא ובאיסורין דרשינן שלכם יהא להיתר הנאה כל דאפשר ובמצות עשה דרשינן משלכם והכי נמי גבי לולב: ותנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה.

וא"תומאי קושיא והא אמר רב יוסף התם אין מערבין אלא לדבר מצוה ואסיקנא התם מצות לאו ליהנות נתנו וא"כ אין כאן הנאה ושמא הכא אליבא דמאן דאמר מערבין לדבר הרשות קא מקשה וכל הני לא קשין אמאי לא עביד מנייהו ר' אבהו בנין אב. דההיא דלעיל דנבלה מפרשא טפי וכדכתיבנא: צידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו מינין טמאי' מותרין למוכרין דוקא נזדמנו אבל לכתחלה לא כדאסיק' הכא ובמסכת שביעית תנן כל דבר האסור מן התורה אסור לעשות בו סחורה.

ופריך עלה בירושלמי והרי חמור וגמל למלאכות הם גדלים. כלומר ולא אסרו אלא במידי דאכילה הלכך לצודן בכונה להן או לקנותם להשתכר ולחזור למוכרן אסור בכל איסורי תורה העומדי' לאכילה אלא א"כ פירש מצודה למינין טהורין ועלו בה מינים טמאים או אם גבאן בחובו דלא אסרו אלא ביין נסך האסור בהנאה וכן דוקא באיסורי תורה אבל איסורי דרבנן מותר לעשות סחורה לכתחילה וכן להשתכר בסרסוריא או בשכירות בהמה להוליך וכיוצא בו מותר אפילו

באיסורי תורה כיון דלא אשכחן איסור אלא בשוכר את הפועל לעשות עמו בין נסך וטעמא משום דאסור בהנאה וכי תימא א"כ למה אמרו בפ' מרובה ארור אדם שיגדל חזיר בתוך ביתו והא מדאורייתא אסור א"ל דאתא למיסר גידול אפילו נזדמן לו וכדאמרינן בגר שנתגייר מוכרן על יד על יד אבל לא מגדלן.

אי נמי להוסיף עליו ברכה (ח"י): והרי חמץ דרחמנא אמר לא יאכל חמץ. על כרחין לר' אבהו בלחוד קא מקשה דאי לחזקיה אכתי מאי קא משני משום דכתיב לך לכתוב רחמנא לא יאכל ולא לכתוב לך אלא דר' יוסי הגלילי כדר' אבהו אית ליה וכדאמרינן בסמוך ואפילו הוה כתיב לא יאכל הוה צריך לך.

וכי תימא אדמקשה ליה מדר' יוסי לסייעו מדרבנן א"ל דמדקאמר ר' יוסי אני תמה היאך חמץ אסור בהנאה משמע דלאו בדרשא דלא יאכל פליגי דר' יוסי אית ליה ורבנן אית להו דאם כן מאי אני תמה לימא בהדיא דאינו אסור בהנאה אלא ודאי משמע דתרוייהו לית להו האי דרשא דלא יאכל ובטעמא אחריתי פליגי ופריק דלכ"ע אית להו כר' אבהו אלא דשאני הכא דכ' לך ומשום דרבנן דרשי ליה לדרשא אחרת אמר איהו אני תמה (ח"י): שיכול למלאכת הדיוט יהא אסור למלאכת גבוה יהא מותר ת"ל יעשה לכל מלאכה דכיון דאשכחן חלב אסור לאכילת הדיוט ומותר לאכילת מזבח הוה ס"ד נמי למימר הכי בהנאה: שיכול למלאכת גבוה יהיה טמא למלאכת הדיוט יהא טהור ת"ל לכל מלאכה דברי ר' עקיבא דכיון דטומאה וטהרה אשכחן בעלמא קילא להדיוט וחמירא לגבוה ה"נ הכא אלא שאני תמה היאך אפשר שיהא חלב נבלה טהור דאפילו תמצא לומר דאין החלב בכלל נבלה מ"מ הא קא נגע בה ומי עדיף חלב מאדם הנוגע בנבלה שהוא טמא וכי אמרינן אין אוכל מטמא ה"מ בטומאת אוכל דעלמא שהוא ראשון אבל בנבלה דאב הטומאה הרי היא כשרץ דאוכל מטמא אוכל.

ועוד היכן מצינו חלוק בין טומאת הדיוט לטומאת גבוה ועוד דאם כן אי לאו קרא הוה אמינא דטמא לגבוה וכיון שכן לר' יוסי דלית ליה קרא לטומאה טמא הוא לגבוה ואם טמא הוא היאך הותר למלאכת גבוה והלא טומאה בכל עניני גבוה נאסרה אלא נראה דלכ"ע חלב נבלה טמא הו' אלא הכא בחלב טרפה הוא דפליגי ופשי' דלהדיוט אין לו טומאה אלא לגבוה הוא דדוקא ר' יוסי הגלילי סבר טרפה אין לה טומאה כלל ולא צריך קרא וכי צריך להתר ואסור דהנאה בין דנבלה בין דטרפה דחלבה וגידה לא הותרו בכלל נבלה דהוה אמינא דלמלאכת גבוה יהא מותר מאי דלא שייך ביה טומאה למלאכת הדיוט והא אסור הכל קמ"ל: ע"ב ור' עקיבא סבר אסור והתר לא צריך קרא דכשהותרה נבלה חלבה וגידה הותרו וכי אצטריך קרא לטומאה וטהרה דטרפה שיכול למלאכת הדיוט הוא דלית לה טומאה אבל למלאכ' גבוה אית לה טומאה קמ"ל לכל מלאכה ובנבלה לא קא מיירי דפשי' דטמא אלא משום לא תאכלו כייל ביה נבלה הלכך לתרוייהו טהור ומותר (ח"י): ור"ש דאסור איכא למפרך מה לחלב שכן הותר מכללו אצל חיה וא"ת אמאי לא מייתי ר' יוסי הגלילי ק"ו מחמץ ומה חמץ שענוש כרת הותר בהנאה ולא מצי למפרך שכן הותר מכללו.

אי נמי מדם ולכ"ע ודם התמצית אינו הותר מכללו דאסור הוא בלאו מיהא. וא"ל דלאו עבדי ק"ו למעקר קרא דכתיב לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה דמשמע בין אכילה בין הנאה לר' אבהו שאם אתה אומר כן אכתי איכא למפרך שור הנסקל יוכיח שאין ענוש כרות ואסור בהנאה אף אני אביא גיד הנשה.

וכי תימא שור עצמו יהא מותר מהאי ק"ו דחלב ודם א"כ בטלת מה שכתוב בתורה והרי זה דומה למטהר את השרץ מן התורה אלא דאי לאו דכתיב לא תאכלו כל נבלה ומשמע דבר העומד לאכילה הוה אמינ' דחלבה וגידה בכלל אלא דהא קרא קא מספקא לן וכיון דאשכחן מדוכתא אחריןא דחלבה מותר הא גלי לן דבכלל נבלה היא.

הלכך אתיא תו לדיוקי אי הוי גיד נמי בכלל נבלה ודייקינן התירא מנבלה עצמה וכעין גלוי בעלמא אבל מדם ושאר איסורין שאינן בכלל ליכא למילף. והיינו דאהדר ליה אנן בבהמה קאמרינן בבהמה מיהת הא לא אישתרי משום דלא ילפינן אלא מנבלה עצמה בבהמה מיהת הא לא אשתרי.

הקשו בתוספות א"כ תינח גיד של בהמה דמותר בהנאה דילפינן מחלב בהמה גופה אלא גיד של חיה מנ"ל. .

ותירצו דילפינן הכי ומה חלב בהמה שענוש כרת ולא הותר מכללו בבהמה גופה מותר בהנאה גיד שאין ענוש כרת לא כל שכן שיהא מותר בכל מקום. אי נמי דכיון דנפיק קרא מכלליה אצל בהמה ה"ה אצל חיה דהא גלי לן דלא יאכלו לאו דוקא: מכדי אותבינהו לכל הני קראי ושנינהו ר' אבהו וחזקיה במאי פליגי ואסיק' בחולין שנשחטו בעזרה ואליבא דר' יהודה.

והרב אלפסי ז"ל הביא הא דחזקיה בהלכותיו משמע דס"ל דהלכתא כותיה. , וכן עיקר דחזקיה רביה דר' יוחנן הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ואע"ג דבפרק ארבעה וחמשה אקשי' מדר' אבהו התם מכל שכן, קא פריך דגבי שור הנסקל לא יאכל ולכ"ע אתיא.

ותדע לך דהא אנן קיי"ל כמאן דאמר אין בגידים בנותן טעם ואם כן לא הותרו בכלל נבלה ומנ"ל דגיד הנשה מותר בהנאה דהא מעשים בכל יום אלא דאנן קיימ"ל כחזקיה הלכך גיד הנשה מותר בהנאה: שאין ת"ל באש תשרף. ל"ג הכא ואם אינו ענין לאכילה דלאו מלא יאכל יליף אלא מבאש תשרף אבל לקמן דאמרינן איפך גרסי' לה: דף כ"ד ע"א כל בקדש באש תשרף כל דרישא שדי לסופיה ודריש ביה הכי כל בקדש באש תשרף: שאין ת"ל לא יאכל ומה ת"ל לא יאכל אם אינו ענין לגופו וא"ת והא אצטריך לגופי' דאע"ג דאע"ג דכיון דא' ושרפת את הנותר דמשמע דוקא בשריפה ולא באכילה הא אצטריך ללאו באכילה ולמלקות.

א"ל דהיינו דקא פריך והאי מבע"ל לכדר' אלעזר דהיינו לגופי' ולאחריני: דאי מדר' אלעזר אין לוקין על לאו שבכללו' וא"ת א"כ מאי האי דאמרינן בפ' אלו הן הלוקין לוקין על נותר פיגול וטמא דהא נותר בכלל דהאי קרא כתיב א"ל דשאני התם נותר דלדידיה לאו כללא חשיב דהא בדידיה כתיב לאו ומאי הו"ל למעבד פיגול ילפינן ליה מנותר בג"ש דעון עון כדאיתא התם טמא הא כתיב בגופיה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל: ומה מעשר הקל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא קדש חמור לא כל שכן.

ואע"ג דמהאי קרא לא שמעינן דהא ודוי הוא ולא אזהרה ואצטריכי לקראי דבשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך כלומר מה שהתרתי לך בההו' שעריך כאן לא תוכל לאכול. ותו דמההוא קרא גופיה נפקא לן אוכל קדש בטומאה דהא כתיב ביה נדריך ולא הוה צריך לא ק"ו ולא ג"ש דכי היכי דכתיב במעשר כתי' בקדשים.

אפי"ה משום דבהאי קרא כתיב בהדי' טומאת מעשר נסיב ליה לדוגמא וגלוי מלתא בעלמא הוא: אכל פוטיתא לוקה ארבע. הוא שרץ המים ולוקה ארבע חד בת"כ דכתיב ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו.

וחד במשנה תורה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו. ותרי דכתיבי סתמא בת"כ דקאי אכלהו אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם הרי ארבע: נמלה לוקה חמש.

הוא שרץ הארץ וכתוב בת"כ וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל עד כל מרבה רגלים בכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם. ולא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ.

ותרי דסתמא הא חמש: ע"ב צרעה לוקה שש הני חמש דשרץ הארץ, וחד במשנה תורה כל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו וכתב רש"י ז"ל דקרא דת"כ בפר' קדושים ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי אתכם לטמא לא חשיב ליה דרמש לא משמע אלא בבהמה ובעוף ההולך גבוה עלהארץ.

וקשיא עליה דבפ"ק דסנהדרין דרשינן ובכל אשר תרמוש האדמה זה נחש. ואע"ג דאפשר דקרא על שם מה שהיה קודם קם ליה.

מ"מ קרא דהרומש בשרצים כתיב אלא דלא קשיא דבשמונה שרצים דוקא הכתוב מדבר דגרסינן במעילה פרק קדשי מזבח והא תני ר' יוסי בר חנינא קמיה דר' יוחנן והבדלת' בין הבהמה הטהור' וגו' פתח הכתוב באכילה וסיים בטומאה לומר לך מה טומאה בכעדשה אף אכילה בכעדשה. מיתבי האברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית נבלה.

וכעדש' מן השרץ ואמר ר' יוחנן אין לוקין עליהן אלא בכזית במובדלין הכתוב מדבר כלומר מדכתיב אשר הבדלתי לכם לטמא ובהנהו איירי ר' יוסי בר' חנינא וכבר כתבתיה במס' מכות בס"ד: לרבות את האימורין דכהן האוכלן בטומאה חייב שתים משום זרות ומשום טומאה וכי תימא ולמה לי קרא באימורין וכי ליתנייהו בכלל שאר בשר לטומאה.

א"ל משום דאמרינן בפרק הקומץ רבה נותר לטהורין חייבין עליו משום טומאה שאינו נותר לטהורין אין חייבין עליו משום טומאה הכי אצטרין קרא לגופיה: שאם אכל חלב חי פטור. נראה דדוקא חלב חי אבל נבלה חי אורחיה הוא: שאם הניח חלב על גבי מכתו שפטור ול"ג הכא חי דאפילו מבושל נמי: וכל שכן אוכל שפטור ה"ג רש"י ז"ל וכן נראה דאמרי' בכלאי הכרם שלוקין עליהן שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיב ביה אכילה.

אלמא בכל דכתיב אכילה אכילה כדרכה בעינן. ולא תקשי לך המחזה את החלב וגמעו חייב וכן בחמץ וכן בנבלה וכן בשרצים כדאיתא בפרק העור והרוטב דהתם ע"י בישול דרכו הוא דבבשול נמחה.

וכי תימא א"כ למה לי התם קרא נפש לרבות את השותה כיון דדרך אכיל' הוא. א"ל דהוה אמינא כיון דכתיב לא תאכלוהו דוקא באכילה הוא דאסור קמ"ל ואע"ג דאמרינן שתיה בכלל אכילה ה"מ במשקה גמור.

אלא דהא קשיא דבפרק גיד הנשה אמרי' אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא. והא התם לאו אורחיה הוא מיכליה בחיים.

התם נמי משום אבר מן החי מחייבין ליה וגזרת הכתוב הוא דבהמה לאיברים עומדת כדאי' התם: דף כ"ה ע"א מה לערלה שכן לא היתה שעת הכושר. וא"ת והא משכחת לה בשעת הכושר אילן מלא פירות שנטל יחור ונטעו עם פירותיו שנאסר.

א"ל דמדינא מה שכבר נחנט קודם נטיעה מותר הוא דבתר חנטה אזלינן כדאי'תא בספרי ואלו היה אפשר לעמוד על הנחנט תחלה מותר הי' אלא שהתערובות אוסרו. וא"ת אמאי לא עביד ק"ו משער נזיר וציפורי מצורע דהיתה להן שעת הכושר ואין בהן כרת ועדיפי מחמץ בפסח א"ל דשער נזיר שאני דלא שייך ביה אכילה והנאה דידיה כאכילה דבשר בחלב וצפורי מצורע שאני שכן הקדש.

אי נמי דכיון דאינן מותרין עד שישחוט לאו שעת הכושר מקרי ובהא אתרצא נמי אמאי לא מייתי משור הנסקל דלא נעבדה בו עבירה והיתה לו שעת הכושר ואין ענוש כרת ואסור בהנאה. אלא דכיון דאינו מותר אלא בשחיטה לאו שעת הכושר.

חשיב.

ושעת הכושר דבשר בחלב היינו שאם שרה בשר בחלב כל היום דבר תורה שרי דדרך בשול אסרה תורה אבל כל אחד לעצמו לאו שעת הכוש' דבשר בחלב הוא דאין כאן בשר בחלב: כלאי הכרם יוכיחו שאין ענוש כרת. התם במס' חולין מקשה אמאי לא עביד כולו דינא מערלה דליהדר דינא: מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן תאמר בבשר בחלב שאין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן.

ואע"ג דאכתי לא ילפינן אסור הנאה כלל מבשר בחלב דהשתא הוא דאתיא למילף. ה"ק תאמר בבשר בחלב דלכי תיקם לן איסור הנאה על כרחין לא לקי אלא כדרך הנאתו הלכך כיון דסוף דינא לא דמי תחלת דינא נמי לא עבדינן מינה.

אלא דאכתי קשיא ואפילו תימא דילפינן מיניה היאך לוקה לא כדרך הנאה ולא שלא כדרך הנאה דהא אין מזהירים מן הדין ובשלמ' באכילה ג"ש הוא אלא בהנאה מנין ושמא נאמר דאין לוקין לאו דוקא אלא כלפי דאמר בכלאי הכרם לוקין אמר ה"נ אין לוקין ואין אסור קבעי למימר. ואע"ג דאין לוקין אלא כדרך הנאתן אמרו אבל איסורא מיהא איכא ה"מ דרבנן והכא אינו אסור דאורייתא קאמר (ח"י): וכי תימא וכיון דמכלאי הכרם אתיא למילף תו ליכא למימר תאמר בבשר בחלב שאין לוקה אלא כדרך הנאתן דכולה מילתא נילף מכלאי הכרם מה להלן אפילו שלאכדרך הנאה הכא נמי הא ליתא דאי מכלאי הכרם ליכא למילף בק"ו דכלאי הכרם נעברה בהן עבירה הן דהא כתי' לא תזרע כרמך כלאים ובמה מצינו ליכא למילף דהתם כתי' קרא הכא לא כתי' אלא הוכחה בלבד הוא דעבדינן מינייהו לפירוכא: מה נבלה דרך הנאתה.

לאו דוקא דהא נבלה לא אסירא בהנאה אלא הכי קאמר מה נבלה אסורה באיסור האמו' בה כדרכ' אף בשר בחלב באיסור האמור בו בין באכילה בין בהנאה: והיתה להן שעת הכושר קודם השרשה. וא"ת והא אמרינן בפ"ק דמנחות דטריפה לימסר לגבוה ליכא למילף מכלאי הכרם דמה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר.

א"ל זהתם איירי בענבים של נסכים שהגרעון לא היתה להן שעת הכושר: זרוע מעיקרא בהשרשה. פי' אם זרעו ממש בכרם בהשרשה ואם יש בכל העיקרים אחד ממאתים וכל שכן במאה הכל נאסר כל מה שבכרם אבל אם ההיתר מוסיף על האיסור באחד ומאתים הכל מותר אבל אם היה זה האוסר זרוע ובא כגון הא דעציץ נקוב אין העיקר שנתגדל במקום היתר אוסר אלא התוספת שמוסיף שם בכרם דתוספת זה בזרוע ובא בגידול כולו בזרוע מעיקרא זה הכלל אינו נאסר אלא מה שמתגדל בכרם לאחר היותו כלאי' רק הזרע בזרוע מעיקרא ואם התוספת הזה במאתים אוסר באחד ומאתים הכל מותר (ח"י).

והא דמשמע הכא דעצי כלאי הכרם אוסרין דהכא אמרינן דעיקרן נאסר וכן לקמן תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם וכו' ואלו בפרק האשה שנפלו לה נכסים אמרינן עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה לאו למימרא שיהא מותר בעצים אלא דאפילו אכילה באיסור חשיבא אכילה בכלאי הכרם כיון דאי בעי אידך מצי למעקרניהו ולמזרע של היתר וכן פי' רבינו האי גאון ז"ל וכדכתי' בפרק חזקת בס"ד: בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה דוקא בשאמר לו הבא עלין של ע"ז אבל אם אמר לו עלין של אילן פלוני ולא מצא אלא של ע"ז והביא מותר והכי איתא בירושלמי בפרק שמונה שרצים בכל מתרפאין חוץ מע"ז כגון שאמר לו הבא מעלין של ע"ז אבל אם אמר לו הבא לי עלין סתם מביא לו עלין של ע"ז.

והא דאמרינן בפרק אין מעמידין מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהשיכו נחש ובקש להתרפאות ע"י יעקב בן איש כפר סכניא ולא הניחו ר' ישמעאל התם נמי הא גרסינן בירושלמי מעשה בבן דמא שהכישו נחש ובא יעקב איש סכניא לרפאותו משמו של אותו האיש וכו' ובהא איתרצה נמי ההיא אידך דבפרק אין מעמידין ר' אבהו רמא ליה יעקב מינאה סמא בשוקיה דהא לא אסר ר' ישמעאל אלא משום ע"ז ואע"ג דבעצי אשרה אין כאן ע"ז עצמה אפי"ה אסור משום דלא ידבק בידך מאומה מן החרם דע"ז וכל אבזריהו קאמר רחמנא כדאשכחן נמי גבי גלוי עריות מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא אמרו הרופאים אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תספר עמו אחורי הגדר ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר אלמא אפילו בלאו דלא תקרבו אמרו יהרג ואל יעבור: אפי' הוא נוטל את נפשך.

וכי תימא מנ"ל דבע"ז היא א"ל הפך קבלת מלכות שמים דלעיל מיניה אי נמי כיון דכתיב וחי וכתוב לא תחללו שדי' לא תחללו אחמור שבהן שהן שלש אלה. ה"ג וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורשה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה מאורשה ונערה מאורשה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה וכו'.

וה"פ וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורשה והא אינן דומין כלל ואין ענינן אחד ואעפ"י שבא ללמד איזה ענין אין זו מדה בתורה שיביא ענין אצל ענין שלא לצורך עצמו אלא ללמד לאחר כל שיש לאותו ענין מקום קבוע לעצמו ואם רוצח למד מנערה יכתוב הדין ההוא בפ"י בפרשת הרוצחין ואם נערה למדה מרוצח יכתוב ג"כ הדין בפ"י ומה ענין הדמיון ולא פירש.

אלא על כרחינו אחד מהם בא ללמד על חבירו וכיון שכתבן שניהן נמצא על כרחין אף למד ולכך מדמין לפי שזה למד מזה וזה ועשה משתי פרשיות אחת כדרך התורה שסומכת ענין לענין לצורך עצמו וכן הוא בכאן (ח"י): ע"ב אף נערה מאורשה יהרג ואל יעבור כלומר יהרג ולא יבעול ובעל הוא דאתקש לרוצח כפשטיה דקרא.

ואיכא מאן דגריס תהרג ואל תעבור והרב בעל המאור ז"ל כתב דל"ג לה להא דאמרינן בפרקבן סורר ומורה והא אסתר פרהסיא הות ומשני אמר אביי אסתר קרקע עולם היתה רבא אמר להנאת עצמן שאני כלומר דכל שאינו מכוין להעביר מותר ומשני טעמים אלו ל"ג תהרג אבל כשהבועל ישראל יהרג ואל יעבור דאין כאן הנאת עצמן ומודה הוא ז"ל ברוצח וע"ז דלא אמרינן להנאת עצמן מותר דחמירי דההוא דאמר ליה זיל קטליה לפלוני להנאת עצמו הוה מכוין ואפי"ה אסור. ומתפא בעצי אשרה נמי להנאה הוה ולא להעבי' ואפי"ה אסור. והראב"ד ז"ל השיג עליו דאפילו בגלוי עריות לא אמרו להנאת עצמן שרי אלא דוקא בשאר איסורין דכי היכי דקילי בצנעה אפילו להעביר שרי ה"נ בפרהסיא כל להנאת עצמו שרי.

אבל באלו שלש עבירות החמורות משום חומר עשייתן החמירה בהן תורה ולא משום חומר העבירה בכונה דא"כ בצנעה יהא מותר שאר עבירות אלא ודאי בכולהו יהרג ואל יעבור ושאיני אסתר דלאו גלוי עריות הוא כדאמרינן אונס בישראל משרי שרו הא בכהן אסור ואסור דוקא לבעל אבל היא אינה נהרג' ואפילו משום לא תתחתן ליכא דבגרותן אית להו חתנות בגיותן לית להו חתנות ואפילו למאן דאמר אסתר א"א היתה אין כאן איסור דבר תורה הלכך הוי לה כשאר איסורין והיינו דאמר הנאת עצמן מותר.

אבל בגלוי עריות ממש לא. וכי תימא קרקע עולם היא משכחת לה שאנסוה גוים להביא עליה האסור לה דעושה מעשה ואינה קרקע עולם הילכך בין תהרג בין יהרג שפיר דמי.

ואי קשיא לך דאמרינן התם בסנהדרין דאי לא תימא הכי הני קאקי ודימונקי היכי משייני' להו והא קא פלחי בהו לע"ז אלא הנאת עצמן שאני אלמא אפילו בע"ז כל להנאת עצמן שרי. א"ל דשאני התם דליכא אלא לאו דלפני עור לבד ואינו איסור מיוחד בע"ז וכבר כתבתיה כולה שם בפרק בן סורר ומורה בס"ד: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דההוא גברא סומק טפי.

איכא מאן דאמר דוקא בכי האי גוונא אסור דאמר ליה קטליה לפלניא ואי לא קטלינ' לך כלומר ומחיינא ליה אבל אי אמר ואי לא קטלינא לתרווייכו מותר דאין כאן דוחין נפש מפני נפש כיון דבין כך ובין כך חבירו אינו ניצול. הביאו ראי' מדתנן במסכת תרומות הני סיעה של בני אדם שהיו מהלכין בדרך אמרו להם גוים תנו לנו אחד מכם ונהרגהו ואם לאו הרי אנו הורגים כולכם אפילו הורגים כלם אל ימסרו נפש אחת מישראל.

יחדו להם כעין שבע בן בכרי מותר פי' כשאמרו תנו לנו פלוני כעין שעשה יואב בבקשו שבע בן בכרי. ואיכא מאן דאמר דלא אמרו אלא דוקא בשנתחייב מיתה בדיני ישראל כעין שבע בן בכרי שהיה מורד במלכות וכדגרסינן עלה דהא בירושלמי אמר ריש לקיש והוא שנתחייב מיתה כשבע בכרי אבל במלכות עכו"ם אסור וכל שכן בליסטים.

ומביאין ראי' מדגרסינן בירושלמי עולא בר קישר הות תבעת ליה מלכותה ערק ללוד לגבי ר' יהושע בן לוי אתו וקא מקפץ מדינאתה אמרין אי לא יהביתון ליה קא מחרבינן כולה מדינתא על ר' יהושע בן לוי פייסיה ויהב לון. אליהו הוה רגיל דמתגלי ליה לא אתגלי לו צם כמה צומין לסוף אתגלי ליה אמר ליה אמאי לא מתגלי לי מר אמר ליה ולמסור אנה מתגלי אמר לי' ולא משנה עשיתי יחדו להם כעין שבע בן בכרי אמר לי' משנת חסידים היא אלמא בדיני עכו"ם אסור כדאמר ליה וכי זו משנת חסידים היא.

ואינה ראייה דא"כ מאי קאמר ליה משנת חסידים היא והלא לכל אדם אסור אלא ש"מ דדוקא משום דהוה חסיד הוא דאמר ל'י' הא באינש דעלמא שרי. אי נמי משום דמסר ליה בידים שהיה לו לפתוח העיר והם יבואו ויקחהו.

הלכך בכל שנתחייב מיתה בין בישראל בין בעכו"ם שרי וה"מ במי שנכנס ערב לחבירו נפש תחת נפש אבל ערבות בממון איני יודע אם הוא מותר. מיהו דוקא נתחייב אבל לסטים שעמדו עליהם לא דשמא יעש' להם נס וינצלו כולם שזו מצוי שיעברו עליהם אנשים אבל בדין שלהם לא הדרי: מידי דרך הנאתן קא עבידנא..

ואע"ג דאין לוקין אמרו אבל איסורא דרבנן מיהא איכא במקום אלו לא גזרו בה רבנן. ולעיל גבי מכתו שאמרו פטור דמשמע אבל אסור מכה שאני שאינה כחולי אחר: נקטינן כל שעה חמישית מותר להאכיל לבהמה לחי' ולעופות ולמכור לנכרי ואם חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו לאחר זמנו עבר זמנו אסור בהנאתו אפילו בשעות דרבנן: נבלה וגיד הנשה וחלב ודם ואבר מן החי ושרצים וכל מינין טמאים מותרים בהנאה ודוקא כשנזדמנו לו אבל לצודן ולעשות בהן סחורה אסור לכתחילה ככל איסורי תורה הנאכלין.

אבל חמור וגמלה עומדין לגדל או באיסורין דרבנן בגבינה של עכו"ם מותר ערלה וכלאי הכרם בארץ דוקא ושור הנסקל וחמץ בפסח ובשר בחלב אסורין בין באכילה בין בהנאה. וכל האסורין באכילה אין לוקין עליהן אלא בשאכלן דרך אכילתן אבל איסורא דרבנן איכא ומסתברא דלא התירו אכילה אפילו במקום חולי כל שאין בו סכנה וכל האסורין בהנאה אין לוקין אלא כדרך הנאה אבל איסורין דרבנן חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב דאפילו שלא כדרך הנאתן לוקין: הלכך בכל מתרפאים במקום סכנה חוץ מע"ז בששאל דבר של ע"ז בפ"י וגלוי עריות ושפיכות דמי' דאין דוחין נפש מפני נפש כולה כדכתיבנא.

בחולי שאין בו סכנה מותר להתרפאות באיסורין דרבנן ואפי' כדרך הנאתן כגון גבינה וכלאי הכרם בחוצה לארץ וחמץ שעבר עליו הפסח ודוקא הנאה אבל אכילה לא דכולי האי לא שרו. ובאיסור תורה כל שנהנה שלא כדרך הנאתן רוב הדברים בתחבושת ורפואה הן שלא כדרך הנאתן דאינן עומדין לכך אפילו בחולה שאין בו סכנה מותר דאין כאן אלא איסור דדבריהם.

מיהו דוקא בחול' אבל מכה בעלמא לא חוץ מכלאי כרם ובשר בחלב שאינן מותרים לעולם אלא במקום סכנה אבל חמץ בפסח שלא כדרך הנאתו דהיינו אספלנית אעפ"י שאינו אסור משום נהנה מיהו אסור משום בל יראה ובל ימצא. אלא שהרשב"א ז"ל השיב שיעשה הגוי מחמץ שלו ומשו' נהנה ליכא משום בל יראה ליכא דאין דעת הישראל לזכות בו וכן עיקר בחמץ הידוע שנתן דעתו שלא לזכות בו ותו לא מידי: אתמר הנאה הבא לו לאדם בעל כרחו אביי אמר מותרת רבא אמר אסורה משכחת לה בארבע גווני אפשר וקא מכוין שאפשר לו לילך בדרך אחרת כשהוא מרגיש הריח ההוא של ע"ז ואפשר לו לנטו' ממנה לדרך אחרת בלתי עקום ואריכות הדרך ואינו עושה ועוד דמה שאינו עושה כן הוא מכוין ג"כ להנאת הריח ההוא או לא אפשר בדרך אחרת בשוה וכל שאינו בשוה לא אפשר מקרי בכולה שמעתין מ"מ קא מכוין או לא אפשר ולא קא מכוין או אפשר ולא קא מכוין.

ולהאי לישנא קמא קס"ד דכולה מלתא תליה בכוונה הלכך כל דמכוין לכולי עלמא אסור בין אפשר בין לא אפשר בין לר' יהודה בין לר' שמעון ולא אפשר ולא מכוין כולי עלמא דהיינו אביי

ורבא לא פליגי דלר' שמעון שרי דהא אית ליה דבר שאינו מתכוין מותר לית לן במאי למשרי טפי מלא אפשר ולא מכוין אבל לר' יהודה דאית ליה דבר שאינו מתכוין אסור לא שנא מתכוין לא שנא שאינו מתכוין לא שנא אפשר או לא אפשר לעולם אסור להאי לישנא דאזלינן בתר כוונה.

כי פליגי אביי ורבא אליבא דר"ש בדאפשר ולא מכוון אביי כר' שמעון ורבא אמר לך עד כאן לא קא שרי אלא בדלא אפשר אבל בדאפשר לא ובהאי פירוש' ניחא כולה שמעתין דאי הוה אמרינן דלא אפשר ולא מכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי היינו ר' יהודה ור"ש תקשי ליה לרבא דהשתא אמרינן דבדלא אפשר לא פליגי א"כ כי פליגי ר' יהודה ור' שמעון בדאפשר ורבא אמר דעד כאן לא קא שרי ר' שמעון אלא בדלא אפשר אבל בדאפשר מודה דאסור א"כ פלוגתייהו בדלא אפשר אבל במאי דאמרן נימא דלר' יהודה בכל ענין אסור ולאביי פליגי ר' יהודה ור"ש בין בדאפשר בין בדלא אפשר ולרבא לא פליגי אלא בדלא אפשר.

וא"ת א"כ מאי קאמר כי פליגי בדאפשר ולא קא מכוון ואליבא דר' יהודה כולי עלמא לא פליגי דאסור דמשמע דוקא בדאפשר הו' דאסור אבל בדלא אפשר אפילו לר' יהודה שרי דאי לא לשמע' בההיא הא לא קשיא דאיהו מסיק למילתיה סתם במאי דשוו אביי ורבא ובתר דאסקיה אמר דפלוגתייהו ליתא אלא אליבא דר' שמעון דאלו לר' יהודה לעולם אסור דהא דבר שאינו מתכוין אמר אסור ולא שנא אפשר ולא שנא לא אפשר להאי לישנא.

ואשתכח להאי לישנא דלכולי עלמא בדלא אפשר שרי ר' שמעון וכי פליגי בדאפשר ודכותה בפלוגתייהו דגרירה בגדולים שרי לכולי עלמא כי פליגי בקטנים. וא"ת ואביי היכי שרי אליבא דר"ש בדאפשר ולא מכוין דהא פסיק רישיה ולא ימות הוא ואביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישי' ולא ימות, א"ל דכי אמרי' פסיק רישיה ה"מ במידי דאי הוה פסיק רישיה נגרשת המלאכה לגמרי שאם מסתפק משמן שבנר על כרחו גורם כבוי הוא ואי אפשר לו לגרום במקצת לפי שהיא מלאכה חוץ ממנו.

אבל כאן בריח אע"ג דמריח כדאמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו מ"מ כל שאינו מכוין אין הריח גמור ואינו נרגש על תכליתו הלכך לא חשיב פסיק רישיה וכן בגרירה אע"ג דלא דמיא להא מ"מ אית בה קולא אחריתי דאפילו הוי פסיק רישיה מלאכה שאינה צריכה לגופא היא דהחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרא פטור עליה ובמלאכה דרבנן הקילו ואכתי קשיא כיון דאפשר למה יביא עצמו לידי ספק שמא יכוין אדרבא אשכחן בעלמא גבי טבילת זבה שתשמש ביום אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא יבא לידי איסור כרת כלומר שמא תראה בו ביום ותסתור.

וא"ל דשאני התם דאיסור כרת אבל באיסור לאו לא החמירו וכדאמרינן נמי בפרק הנחנקי' גבי ישב לו קוץ בנו אסור אחר מותר מ"ט בנו שגגת חנק אחר שגגת לאו. ודכוותה שרי' לקמן במוכרי כסות אע"ג דאפשר כצנועין ודלמא יהנה אלא דבאיסור לאו לא החמירו (ח"י איכא דאמרי אפשר ולא מכוין היינו פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון השתא נמי אתי שפיר מאי דפרישית דבלאו הכי קשיא מאי שנא לעיל דאייתי' כולהו ארבע גווני ומאי שנא דלא מייתי אלא תלת ושביק אפשר וקא מכוין אלא דהיינו טעמא דהכא לא מייתי אלא במאי דפליגי תרי לישני אהדדי ובהני תלת גווני פליגי דלעיל אמרינן דאפשר ולא מכוין פלוגתא דאביי ורבא אליבא דר' שמעון והשתא אמרי' דלכולי עלמא לר' שמעון שרי.

ולעיל אמרן לא אפשר ולא מכוון דוקא לר"ש שרי הא לר' יהודה אסור והשתא אמרינן דאפילו לר' יהודה שרי ולעיל אמרינן דלא אפשר וקא מכוין לכולי עלמא אסור והשתא אמרינן דאביי אליבא דר"ש שרי אבל אפשר וקא מכוין לכולי עלמא אסור בין ללשנא קמא בין ללישנא בתרא ומשו"ה לא מייתי ליה ואשתכח להאי לישנא בתרא דבדלא אפשר ולא מכוין לכ"ע ואפי' לר' יהודה שרי כי פליגי ר' יהודה ור' שמעון בדאפשר ולא מכוין ולר"ש שרי.

ודכוותיה בגרירה בגדולים כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי בקטנים. וקיימ"ל בהאי לישנא בתרא דרבא אליבא דר"ש דבין בגדולים בין בקטני' שרי וכן פסק הרב אלפסי ז"ל.

ונמצינו למדין דבין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא טפי שרי' בגדולים מבקטני' ומינ' דה"ג בפרק במה מדליקין אמר עולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל מותר ול"ג דברי הכל אסור וכדכתיבנא התם בס"ד. ואי קשיא לך דהכא שרי אביי ורבא אסור ובפרק השוכר בע"ז אמרינן האי בת תיהא ע"י בישראל שפיר דמי ישראל בגוי אביי אמר אסור ריחא מלתא היא רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא ובת תיהא היינו שמריחין בקנקן דרך נקב קטן לידע אם החמיץ אם אין כמו שפירש הרב בעל הערוך ז"ל וא"כ קשיא דאביי אדאביי קשיא דרבא אדרבא דאביי אדאביי לא קשיא התם אפשר וקא מכוין והכא לא קא מכוין דרבא אדרבא לא קשיא התם בריח יין לאו מלתא הכא בריח הקטרה ומלתא היא.

ולאביי כל ריחא מלתא היא ולרבא ה"מ ריח של בשמים ודברים שעקרן לריח וכדאמר' בריש ע"ז לא שנו אלא שמעוטרות בוורד והדם דקא מתהני מריחא אבל בשאר דברים ריחא לאו מלתא ולא תקשי לך דמברכין על הריח ואפילו במידי דלא קאי להכי כדאמרינן בהאי מאן דמורח אתרוגא וחבושא דהת' מודה רבא דכל דמכוין להנאת הריח ריחא מלתא היא דהא נהנה מ"מ ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה ואפילו בריח כדאמרינן מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה אבל היכא דלא מכוון להנאת ריח אלא למלאכתו כי הא דבת תיהא ריחא לאו מלתא היא אלא אם במידי דעביד לריחא כהדס וורד ובשמים דממילא נהנה וריחא דידהו מלתא היא (ח"י): ולענין פסק הלכה.

הרב אלפסי ז"ל פסק בפ' גיד הנשה הלכה כרבא דאמר ריחא לאו מילתא היא בכל מידי דלא קאי לריחא דאביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם והלכך הא דאמרינן בפרק כיצד צולין אמר רב בשר שחוטא שמן שצלאו עם בשר נבלה כחוש אסור דאזיל האי מפטם להאי ואזיל האי מפטם להאי ולוי אמר אפילו בשר שחוטא כחוש ובשר נבלה שמן שרי ריחא לאו מלתא היא קיימ"ל כלוי דקאי רבא כוותיה דריחא לאו מלתא היא.

ואע"ג דאמרינן התם תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא פת שאפאה עם הצלי בתנור אסור לאכלה בכותח. ואמרינן נמי ההיא בניתא דאי טויא בהדי בשרא אסריה רבא מפרזקיא למכלי' בכותחא דאלמא ריחא מלתא היא כתב הוא ז"ל דהני לא קשיאן דכולי עלמא מודו דלכתחלה מיהא אסור דלוי שצלאו קאמר הלכך לגבי פת שאפאה עם הצלי כיון דשרי' באפי נפשה בלא כותחא אי שרית ליה בכותחא הוה ליה כלכתחל' אבל בשאר איסורין דלית להו תקנת' כל דאי עבד שרי והר"ז ז"ל הקשה עליו דלוי לכתחלה שרי דהא התם אקשינן עליה מדתניא אין צולין ב' פסחי' כאחד ואם איתא מאי קושיא הא מודה לוי בלכתחלה אלא ודאי בלכתחלה נמי פליג הלכך פת שאפאה עם הצלי וביניתא מסייעי לרב והלכתא כותי' ועוד דהתם אמרי' לימא כתנאי הרודה את הפת ונתנה על פי חבית של יין של תרומה ר' מאיר אמר אסור ור' יהודה אמר מותר

ללוי ודאי תנאי היא לרב מי לימא תנאי היא ומשני לאו מי אתמר עלה אמר רבה בר בר חנא אמר ריש לקיש בפת חמה וחבית פתוחה כולי עלמא לא פליגי דאסור פת צוננת וחבית מגופה כ"ע לא פליגי דמותר כי פליגי בפת חמה וחבית מגופה והא נמי כפת חמה וחבי' פתוח' דמיא וכיון דלישנא דגמרא הכי קיימ"ל דליכא מאן דפליג בההיא דריש לקיש דפת חמה וחבית פתוחה.

ואע"ג דהתם גבי בת תיהא מייתי נמי הא דר"ל ואמר אביי והא נמי לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמי. לאו למימרא דרבא לית ליה דריש לקיש אלא דקסבר דלא דמי דהתם בבת תיהא לא מכוין להנאת הריח אלא לבדיקת היין והיינו דאמר אביי לדידי דמשמע דאי הוה מודה רבא דדמי לא הוה פליג אדריש לקיש הלכך בההוא קיימ"ל כרבא אבל בפלוגתא דרב ולוי דאמרינן סתמא בגמרא דרמי קיימ"ל כרב: והרשב"א ז"ל ג"כ כתב במסכת ע"ז דודאי לוי אפילו לכתחלה שרי דהא רבא לכתחלה שרי בבת תיהא.

ובירושלמי דמסכת תרומות גרסינן מהו לצלות שני שפודין אחד של שחוטה ואחד של נבלה בתנור אחד רבי ירמיה בשם רב אסור ושמואל בשם לוי מותר אלמא לכתחלה שרי מאן דשרי מיהו לא פליג איהו ז"ל לעיקר ופסקו דהלכה כלוי אלא דלאו מטעמי' אלא אפילו בלכתחילה באיסורין דעלמא כל שאינן בשר בחלב וכן דעת הרמב"ן ז"ל ודברי הרב אלפסי ז"ל נראין עיקר דדוקא בדיעבד ואע"ג דרבא שרי לכתחילה בבת תיהא התם שאני דליכא אלא ריחא בלחוד ואינו דרך הנאתו דיינ אינו עומד לריח אלא בזילוף אבל בבשר שהריח נאכל מודה רבא דלכתחלה אסור.

תדע לך דאמרינן התם אמר רבא מנא אמינא לה דתנן תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הפת מותרת כלומר דאי משום דיש שבח עצים בפת כיון דתרומה אינה אסורה דאורייתא אלא באכילה ואיסור הנאה דרבנן הוא בדרבנן לא אמרינן שבח עצים בפת מאי איכא תו משום ריחא שהוא בפת ונאכל והוי דאורייתא וקתני הפת מותרת אלמא ריחא לאו מלתא היא.

ואם איתא דרבא אפילו במידי דמיכל שרי לכתחלה מאי קא מייתי מיהא דכמון דיעבד לבת תיהא דלכתחילה אלא ש"מ שני בת תיהא משאר ריחני ודיעבד דבשר כלכתחלה דבת תיהא. ולוי נמי צלאו דוקא קאמר בדיעבד דאי לא לשמעין לכתחלה דכח דהתירא עדיף.

והא דאותביניה מאין צולין שני פסחים דלכתחלה היינו משום דקתני אין צולין שני פסחי' כאחד מפני התערובות אלמא תערובות ודאי איכא הלכך אפי' בדיעבד אסור. וההיא דירושלמי לא קשיא דהתם מבעא קא בעי לה מהו לצלות ואהדר ליה דרב אסר אפילו בדיעבד ושמואל שרי משמיה דלוי.

ורבא ודאי מפלג פליג אדריש לקיש דהא מסתייע מכמון של תרומה ואין לך פת חמה וחבית פתוחה גדולה מזו דומיא דכשר עם בשר. ואע"ג דאמר אביי לדידי הכי קאמר לדידי דס"ל כריש לקיש לההיא דמיא הלכך אע"ג דגבי בשר אמרינן להדיא דדמי לה רבא לא סבר דריש לקיש ולא לוי דקאי בשיטתיה וקיימ"ל כרבא וכלוי דמעשה רב דאמרי' התם עבד לוי עובדא בבי ריש גלותא בגדי ודבר אחר ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא ועובדא דפת וביניתא אפילו בדיעבד אסירי לאוכלן בכותח וכדעת הרב אלפסי ז"ל במה שאמר בזה אבל ביתר ראיותיו שעושה הפת וביניתא דבר שיש לו מתירין אינני סותר ובונה אעפ"י שאי אפשר להולמו (ח"י): והראב"ד ז"ל

לא כדברי זה ולא כדברי זה שכתב דאפילו פת וביניתא מותר בדיעבד מטע' נותן טעם בר נותן טעם עשה ריח באויר תנור ומן האויר לפת כדגים שעלו בקערה ולא טעמא תריצא היא.

מ"מ נראין דברי הר"ז ז"ל במה שכתב לקולא וזה לשונו ויש מחכמי הדור שאמרו שלא אסר רב אלא בתנו' מתוך שהוא צר וקטן אזיל האי ומפטם להאי דומיא דפת חמה על חבית פתוחה שהוא מקום צר וקטן אבל בפורני שהוא גדול אין להחמיר כל כך דהא שליט ביה אוירא טובא ולפי הפסק העיקרי בפורני מותר אפילו לכתחלה וכן עמא דבר: דף כ"ו ע"א ורבא שאני היכל דלתוכו עשוי כלומר ולא הוקדש על דעת הצל והנאת צלו ממילא בא ואין כאן נהנה מן הקדש.

קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה וכי תימא מעילה הוא דלית בה הא איסורא מיהא איכא ומאי ראיה, א"ל כיון דאיסורא דרבנן בלחוד היא במקום טירחא כי הא דצריכי למיעבד תיבות הוה להו למשרי אלא דמעלה עשו: מעילה הוא דלית בה הא איסורא איכא. וא"ת מאי האי דאמרינן בפרק החליל תנא אשה בוררת חטין לאור של בית השואבה ומקשה בירושלמי והלא מועלות ופריך קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה.

ומאי קא פריך והא אמרינן דאיסורא מיהא איכא. א"ל שאני התם דכיון שאין האיסור אלא דרבנן והקלו להשתמש לאורה שלא לצורך גבוה אלא לשמחה בעלמא כיון דהקלו הקלו אפילו לצורך הדיוט לגמרי(ח"י).

וכבר כתיבנא לה התם בס"ד: והרי תרומת הדשן דנעשה מצותה ומועלין בה. ואף על גב דתנן במסכת מעילה אין מועלין בדישון מזבח הפנימי שאני התם דכתיב והשליך: הכניסה לרבקה פירש"י ז"ל קופלא בלע"ז שנותנין הרבה בהמות בקשר אחד ורבינו חננאל ז"ל גריס לרבקה כלומר לרעות מלשון עגלי מרבק.

ופירש"י ז"ל דבעגלה ערופה איירי ובתוספתא תני להו תרוייהו כפרה אדומה ואע"ג דאייתי' עלה קרא דעובד בה היינו משום דילפינן מעגלה מעגל עגל: ע"ב שכן עליה עוף כשרה עלה עליה זכר פסולה וא"ת והא אמרינן בפרק אין מעמידין פרה מעוברת ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין אלמא אפילו עלה עליה זכר לר' אליעזר כשרה.

א"ל דהא דהכא כרבנן ור' אליעזר כר' יהודה דאמר עלה עלי' זכר כשרה העלו עליה זכר פסולה: בין לצרכו בין לצרכה. פי' דתרוייהו איתנהו: תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם בערלה דוקא קליפין משום דכתיב את פריו את הטפל לפריו אבל עצים לא ובכלאי הכרם אפי' עצים כדכתיבנא: חדש יותן משום דהשתא נגמרה מלאכתו על ידי עצים דאסורא ויש שבח עצים בתנור ואסור ליהנות ממנו לעולם ישן יוצן דהא לא מהני ליה אלא לאפיה דהשתא ובצנן סגי: וחכמים אומרים הפת מותרת דיש שבח עצים בפת לא אמרינן כל שנשרפו: לא קשיא הא ר' הא רבנן.

כלומר ר' דאית לי' הפת אסורה משום דיש בו שבח עצים בפת ה"נ אי"ל זה וזה גורם אסור הלכך חדש יותן אע"ג דאיכא תנור שנגמר נאיסור עצים ועצים דהשתא דהתירא ושניהם גומרין האפיה. וא"ת וכיון דסברי רבנן אין שבח עצים בפת וזה וזה גורם מותר ישן אמאי יוצן דהא איכ' תנור דהתירא ועצים דהשת' דאיסורא.

וכן מאי האי דאמרי' אימר דשמעת ליה לר' יש שבח עצים בפת זה וזה גורם מי שמעת ליה והא ודאי כיון דקתני הפת אסורה בישן שלא צננו הא קסבר זה וזה גורם אסור. וא"ל דאפילו מאן

דאמר זה וזה גורם מותר ה"מ בדיעבד אבל לכתחל' לא וכדתנן אין נוטעים אגוז של ערלה ואם נטע 'ר' אומר מותר אלמא אפילו לר' יוסי דאית ליה זה וזה גורם שרי ה"מ בדיעבד אבל לכתחילה לא הלכך ישן כיון דאפשר בצנון ולית בה פסידא כל כך הו"ל לכתחילה ובעי צנון אבל חדש דבעי נתיצה הוה ליה בדיעבד ושפיר דמי: רא"א אומר אחר אחרון אני בא.

ואסיקנ' דטעמא לאו משום זה וזה גורם אסור וכדאביי לעולם בתר אחרון אזלינן שהוא גומר המלאכה. וא"ת למאי דקס"ד כאביי דבקדם וסליקו אזלינן בתר אחרון הא אי אתינהו בבת אחת אסור אבל כל שנפל של תרומ' תחילה אעפ"י שהחמיץ מקצתה כיון שסילקו קודם שנפל של חולין שנגמרה על ידו המלאכה שרי וברייתא דחדש יותץ כר' אליעזר ואמאי יותץ והא הוה ליה שקדם וסילקו שהרי נצתנן והאחרון עצים דהיתר וניזל בתר אחרון ואפי' לאביי.

וא"ל דלא אמר ר' אליעזר אלא בששני הגורמין שוין כי הא דשאר אבל תנור גורם ראשון עיקר שגורם מלאכת התנור ולעולם ניכרה מלאכתו בתנור ואפילו לא, בא וגרם שני מה שאין כן בשאר דמעשה גורם ראשון אינן נכרים בלתי גורם שני: דף כ"ז ע"א נתערבה באחרות כולן אסורות ול"ג ואחרו' באחרות דספק ספקא אפי' בע"ז שרי דבמס' זבחים אמר רב טבעת של ע"ז שנפלה לתוך מאה טבעות כולן אסורות ושמואל א' טבעת של ע"ז שנפלה לרבוה ומרבוה לרבוה כולן אסורות ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי ועוד דאם כן לשמואל דאמר התם ספק ספקא אסור בע"ז ואותבי' עליה ואצטריך לפרוקי אנא דאמרי כר' שמעון לימא מתני' היא אלא ודאי לא גרסי' לה: ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח פי' הנאת העצים וכן פירש רבינו חננאל ז"ל והראב"ד ז"ל והכי משמע לשון הולכת הנאה ובתוספות פירשו דמי כל הפת וכן פירש הרמב"ם ז"ל: ועוד התניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה אלמא דר' אליעזר אית ליה זה וזה גורם אסור.

וא"ת והא אמרינן במס' תמורה ומייתנין לה בע"ז כל פסולי המוקדשים ולדותיהם כשרין ר' אליעזר פוסל אמר עולא מחלוקת בשעברו ולבסוף נרבעו דהיא וולדה נרבעו אבל, נרבעו ולבסוף עברו דברי הכל מותר לעגלה אליבא דר' אליעזר זה וזה גורם מותר. א"ל שהני התם דולד נרבע' דרבנן הוא דאסור ומשו"ה מיקל בה ר' אליעזר והיינו דמפלגי בה בין הקדישן ואח"כ נרבעו לנרבע ואח"כ הקדישן ואי מדאורייתא מאי שנא: דהא מקבלה בישולא מקמי דניתר עצים דהתירא מקבלא בישולה שמשמש בה בצונן קודם שיתננ' על גבי האש.

שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפי' קדרה תבשיל שבקדרה: ע"ב למאן דאמר אפילו אבוקה כנגדו מותר' אלא עצים דאיסורא היכי משכחת לה כלומר שיהא אסור מה שנאפה בו מטעם יש שבח עצים בפת. ואוקימנא בשרשיפא דכיון שהוא כלי אעפ"י שהוא דולק עדיין חשיב איסורו בעין.

והרב אלפסי ז"ל הביא סתמ' דמתני' דקתני בשלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת ולא הכריע אם בלוחשות או עוממות. נראה שדעתו להקל אפילו בלוחשות והר"ז ז"ל כ' דלוחשות אסורות מדאיבעי להו בפרק כיצד צולין תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו וצלה בו את הפסח ואפה בו את הפת לדברי האוסר מהו אמר ליה הפת מותרת.

אלמ' דוקא גרפו אבל לוחשות אסור: ואין בזה טעם כעיקר דא"כ אוממות נמי אסורות לדברי האוסר ואלו הכא אמרינן דלכולי עלמא שרי אלא דהתם הוא דהוה ס"ד למימר דאפילו בגרפו נמי להוי אסור וכדמקשי בתר דאהדר לי' מותרת איני והא אמר ר' חנינא סבא אמר ר' אסי אמר

ר' יוחנן תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש משום שנאמר צלי אש שני פעמים טעמא דכתב רחמנא צלי אש שני פעמים הא לאו הכי אפילו גרפו ואהדר ליה גלי רחמנא בפסח וגמרינן מיני' כלומר ובעי' עצים גמורין ואב"א התם אאש קפיד רחמנא אבל הכא אעצים קפיד רחמנא והא ליתנהו הלכך למסקנא לא קשיא דלאו באש תליא מילתא אלא בעצים שיהא חשיבותא עליהם דהיינו בשאבוקה כנגדו למ"ד אסור הלכך מיהא ליכא למשמע מינה אבל מינא דהכא שמעינן ליה דאע"ג דהוי איסורא דאוריית' והוה לן למיזל לחומר' מספיקא כיון דשקלי' וטרי' בגמרא אליבא דמאן דאמר אפילו לוחשות מותר ומתני' דמסייעא דקתני סתמא גחלים הכי נקטינן דאפי' לוחשות מותר: ולענין פסק הלכה קיימ"ל כמאן דאמר זה וזה גורם מותר הלכך תנור בין חדש בין ישן יוצן דהכי איפסקא הלכתא במס' ע"ז ולענין אפה בו את הפת כתב הרב אלפסי ז"ל הלכה כר' דאמר הפת אסורה דיש שבח עצים בפת וכו' הלכך קערות וכוסות וצלוחיו' שבשולן בעצי ערלה אסירי וקדרה נמי אסורה נראה מדבריו דאין להם תקנתא לעולם מדפסיק ואמר אסירי ולא אמר יוליך הנאה לים המלח.

ואע"ג דר' אליעזר אמר יוליך הנאה לים המלח ואפסיקא התם בע"ז הלכתא כותיה כבר פירש הרב דר"א לא קאי אלא אנתערב' באחרות אבל כל שהאיסור בעין אין לו תקנה כלל. וכן נראה עיקר דהא מהדרי' לאוקמיה ברייתא דקתני חדש יותץ כותיה ואי אמרת דבהיא נמי בהולכת הנאה סגי א"כ הכי קתני בין בחדש בישן לא בעי צנון ויוליך הנאה לים המלח דהא לא מפליג בהו וא"כ מנא לן דאית ליה זה וזה גורם אסור דלמא טעמא משום דלא צנונו ויש שבח עצים בפת.

ועוד דתניא שדה שנזדבלה בזבל של ע"ז וכן פרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז שדה תבור פרה תרזה ולא קתני יוליך הנאה לים המלח ואע"ג דאוקימנא לה התם כר"א אלא ודאי לאסור באין לו התר וכן דעת הרמב"ם ז"ל וה"ר יונה ז"ל והרשב"א ז"ל שלא כדעת רש"י ז"ל דאריש' נמי פליגי וא"ת מ"מ לכולי עלמא אסיפא דנתערבה קאי וכיון שכן כל בתערובות אית ליה היתר בהולכת הנאה ואפילו באיסורי ע"ז דהתם קתני נטל הימנ' כרכר אסור בהנאה ארג בו את הבגד אסור בהנאה נתערב באחרים כולן אסורין ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח ואיפסקא הלכתא כותי' ואנן תנן ואלו הן האסורין ואוסרין בכל שהן יין נסך וע"ז ועורות לבובין.

ותנן נמי חבילי תלתן וחבילי זמורות שנתערב בהן וכו' כולן ידלקו ולא פליג בהו ר' אליעזר. ושמואל נמי דאמר במסכת זבחים טבעת של ע"ז שנפלה לרבוא ומרבוא ואבוא כולן אסורות ולא אמר יוליך הנאה ואע"ג דכל הני תערובות נינהו.

א"ל דלא התיר ר' אליעזר אלאבתערובת הנאת שבח של ע"ז דהיינו שבח הנאת עצים בפת ושבח כרכר בבגד שאין בהן אסור של ע"ז ממש אלא הנאה בעלמא ודוקא נמי דקתני יוליך הנאה דהיינו דמי הנאה בעלמא אבל באיסור ממש אין לו תקנה דתקנה זו אינו פדיון גמור שנאמר כן בכל איסור דהא קיימ"ל דאין פדיון לע"ז דכתיב והית חרם כמוהו כל שאתה מהוה ממנו הרי הוא כמוהו ומאי דמהדרי רבנן אין פדיון לע"ז ה"ק אין פדיון אפילו כזה לע"ז.

והגעע עצמך הלא הפת עצמו האסור איסור והתר מעורבין הן שהקמח והמים של היתר אלא שיש שבח עצים דאיסורא בהן ואפי"ה אנו רואין אותו שבח כאלו הוא בעין מעורב עם ההיתר ואין לו תקנה כל שהוא לעצמו וק"ו לאסור ממש בעין שנתערב עם ההיתר. מעתה כל שנתערב האיסור ממש עם ההיתר אין לו תקנ' כלל אבל כל שקבל שבח האיסור ונתערב המקבל עם

ההיתר יוליך הנאה לים המלח ומותר בין בהנאה בין באכילה דהא תלמוד אין כאן אלא הנאת ע"ז בעלמא וכוסות וצלוחיות בהולכת הנאה מותרים לתשמישן דהיינו הנאתן וכן בגד ללבוש אלמא איסור הנאה דהוה בהו אזל ליה בהולכת הנאה וה"ה לפת באכילה שכבר נסתלק איסור ההנאה שהיה בו ולא נותר בו שמץ ע"ז וכן דעת הראב"ד ז"ל והרמב"ם ז"ל שלא כדעת הר"ז ז"ל שאסר באכילה.

וא"ת והא אמרינן עלה דר' אליעזר אמר רב אדא בר אהבה לא שנו אלא פת אבל חבית לא ורב חסדא אמר אפילו חבית ואייתנין עלה ההוא גברא דאית גרבא לי' חביתא דסתם יינן בחמריה ואמר ליה רב חסדא זיל שקול ארבעה זוזי ושדי בנהרא ואידך אשתרי לך בהנאה. וא"כ קשיא בתרתי חדא דאמרו דאסו' ממש אין לו תקנה ואידך דאמרן דמאי דאית ליה תקנת' מותר באכילה.

וא"ל קמייתא לא קשיא שאני סתם יינן דרבנן ועשו ממשו של איסור דרבנן כשבח דאורייתא. ואידך נמי לא קשיא דכיון דממשו יש כאן ומדינא נאס' בשתיה אין לו היתר לממשו בלא סילוק ואי אפשר דהא נתערב הלכך הולכת הנאה לא מהני אלא להיתר הנאה.

ומ"מ לא קיימ"ל הכי בהא דיין בהולכת הנאה כדבעי' למימר. וא"ת אכתי והא קתני התם יין נסך שנפל לבור כלו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכור כולו לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו ואמר רב נחמן עלה הלכה למעשה יי"נ יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינן אפילו יין ביין מותר כרשב"ג.

וקשיא הלכתא אהלכתא דהכא אסיקנא כר"א בהולכת הנאה דקיל טובא ממכירה חוץ מדמי אסור דאינו משתמש כלל אפילו בשל היתר ואינו נהנה כלל מן האיסור שבו וכן קשיא דאפילו ביין נסך דאוריית' חבית בחבית אית ליה תקנתא במכירה. וא"ל דהא מתרצא במאי דגרסינן בירושלמי במסכת ערלה דגרסינן התם אמר רב חגי בד נחתית מן אלפא שמעית קליה דר' יעקב בר אחא מקשה תנן בגד שצבעו בקליפי ערל' ידלק ותנינן נטל ממנה כרכר אסור בהנאה ותנינן יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו לעכו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו אמר ר' אחא חגאי קשתה וחגאי קיימה מאי נדון תמן אין דרך בני אדם ליקח יין מן העכו"ם ברם הכא דרך בני אדם ליקח בגד מן העכו"ם ע"כ.

והא חזי דהכא לא מקשה אלא מממש האיסור שנתערב בהיתר דהיינו צבע שיש בו ממש וכרכר עצמו אבל לא מתערובת שבח דבהנהו הא קיימ"ל דיוליך הנאה וכל שכן דשרי במכירה חוץ מדמי איסור ולרשב"ג מקשה מאי שנא הכא ומאי שנא התם אבל לר' אליעזר לא קשיא כלל דאיהו לא שרי אלא באיסור שבח או בדרבנן באיסור עצמו אבל באיסור ממש של תורה לא לפדיון גמור אין לו ולעולם אסור ליהנות ולהשתמש באותו איסור עצמו אבל לרשב"ג דאית ליה תקנת מכירה מותר אפילו באיסור עצמו שהרי אינו נהנה מן האיסור דחוץ מדמי איסור הוא מוכד ואינו משתמש בו שכבר מכרו הלכך דינא הוא דבכל איסורין נאמר כן שימכור חוץ מדמי איסור שבו ומשום הכי מקשה לרשב"ג וה"ה דקשיאן עלה כל הני אחריני דטבעת וחבילין ופריק דשאני בין דברים הנקחים מן העכו"ם לדברים שאינן נקחין.

הלכך בהא אתרצו כולהו דבדברים הנקחין מן העכו"ם איכא למיחש אם ימכרו שמא יחזור ישראל ויקחם וישתמש באיסור שאין לו פדיון בעולם אבל ביין שאינו ניקח ימכר כולו חוץ מדמי איסור ודוקא חבית בחבית אבל יין שהכל מעורב הוה ליה מוכר יי"נ עצמו. ובהא דיי"נ קיימא

לן כרשב"ג דכל שנתערב בהן גוף האיסור בין חבית בחבי' של יי"נ בין יין ביין וחבית בחבית של סתם יינם מותר במכירת כולו חוץ מדמי האסור שעשו דבריהם כשל תורה אבל יי"נ גמור יין ביין אין לו תקנה וליתא לדרב חסדא דאמר בסתם יינן יולין הנאה.

וכדין הזה של איסורי ע"ז על ידי פדיון ה"ה בכל האיסורים כדמשמע מיהאדירושלמי דקא חשיב בהדא בגד שצבעו בקליפי ערלה וכן דעת רבינו שמואל והרמב"ם ז"ל והרב ר' יונה ז"ל שלא כדברי הר"ז ז"ל ובעלי התוספות. ומיהו דוק' בשבח איסורי תורה אבל בשבח איסורין דדבריהם מותר אפי' בלא הולכת הנאה והיינו תנור שהסיקו בכמון של תרומ' ואפה בו את הפת דכיון דאינו אסור בהנאה אלא דדבריהם הכא בשבח הפת מותרת וכן המבשל בשבת בשוגג יאכל אע"ג דנהנה מעצי מוקצה זה הכלל בממשו של איסור בכל האיסורין אם הוא דבר שנלקח מן העכו"ם אין לו תקנה.

דבר שאינו נקח מן העכו"ם ימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו בד"א בשכל אחד לעצמו אבל יי"נ יין ביין אין לו תקנה ודוקא יי"נ גמור אבל סתם יינן אפילו יין ביין מותר במכירה כולו וכו' וחבית בחבית בהולכת הנאה. ואיסור של שבח במקבל דינו כאיסור ממש אבל אם נתערב המקבל עם היתר יולין הנאה לים המלח ומותר בין בהנאה בין באכילה ואם הו' של שבח ומדרבנן אפילו במקבל עצמו מותר ויש דרכים אחרים למפרשים ז"ל בזה ומה שכתבתי נראה עיק' (ח"י) אמר רב פפא הכא בעצי שלמים עסקינן ה"ה דהוה מצי למימר הכא בשהסיקו במזיד דלית ביה מעילה אלא משום דהסיקו בדיעבד משמע לא אוקמה בהכי וכן אידך דכל הנשרפין אפרן מותר הוי מצי לאוקמה במזיד אלא דכללא כייל כל הנשרפין בין בשוגג בין במזיד והא דקתני חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש לעולם אסור ופירש"י ז"ל לעולם אסור מה שאין כן בשל אשרה דבבטול סגי ואע"ג דבהקדש נמי יש בו שאלה ופדיון מ"מ כמות שהוא בלא פדיון אין לו היתר: כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין אבל תחלתו אינו להקל ואע"ג דאפרו מותר אי אמרינן בשריפה דכל שנעשית מצותו אעפ"י שהוא מותר לאח"כ אין כאן קולא וחומרא: חזר ר' יהודה ודנו דין אחר.

משמע דהדר ביה ר' יהודה משום קושיא דרבנן. וקשיא דבמס' סוכה א"ר יהודה אין סוכה נוהגת אלא בארבעת מינין בלבד ק"ו ומה לולב שאינו נוהג אלא יום אחד אינו אלא בארבע' מינין סוכה שנוהגת שבעה לא כל שכן אמרו לו כל דין שאתה דן וכו' ולא שמעינן ליה דהדר ביה.

וא"ל דהכא נמי לא הדר ביה מסבריה אנא דבעי לאשכוחי ק"ו או ג"ש לדבריהם דרבנן ולבסוף נמי כי שתיק לדבריהם הוא דשתיק אבל לדידיה אע"ג דתחלתו להחמיר וסופו להקל דין הוא: דף כ"ח ע"א חזר ר' יהודה ודנו דין אחר נותר ישנו בבל תותירו. ה"ה דהוה מצי למימר אמר להן ר' יהודה הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת וישנו בבל תותירו והכי איתא בתוספתא אלא דהא קמ"ל דאפילו בחומר אחד סגי דהיינו בל תותירו ואי הוה מייתי כולהו חומרי נמי הוה מקשה חלב של אשם תלוי יוכיח כדקא עביד נמי בתוספתא: שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה וא"ת ולרבנן דאמרי בשריפה מאי איכא למימר.

תריץ ואימא דרבנן סברי חולין מקדשים לא ילפינן: וחכמים אומרים מפרר וזורה לרוח או מטיל לים חכמים דהכא היינו ר' יוסי דאית לי' נמי גבי ע"ז שוחק וזורה לרוח או מטיל לים דאי לא למאן דפריש דלשאר נהרות בעינן פירור וזריה הא רבנן פליגי עליה דר' יוסי התם ואמרו לו אף הוא נעשית זבל וכת' לא ידבק בידך מאומה מן החרם.

וקרא דויזר על פני המים מפרשי ליה התם דלא נתכון אלא לבודקן כסוטות הא לאו הכי היה אסור אלא כדאמרן דהיינו ר' יוסי: אמר רבה מסתברא ע"ז דלים המלח לא בעי שחיקה דהא מצי לעכובי לה עד דאזל להתם ובים המלח לא שכיחי כל כך אינשי דליזכו בה: חמץ דלשאר נהרות דהא לא מצי לעכובי ליה בעי פירור ורב יוסף פליג עליה ולא שני ליה בין ים המלח לשאר נהרות אלא דלעולם בעי ע"ז שחיקה חמץ דמאיס בים לא בעי פירור וה"מ נהמא דמאיסה אבל חטי בעו פירור כלומר פיזור והרב אלפסי ז"ל לא הביא זה בהלכותיו.

וטעמא משום דהאי פלוגתא דר' יהודה ורבנן לאחר איסורו הוא דאמרן לעיל דלא אמר ר' יהודה אלא שלא בשעת ביעורו והלכך לדידן דמבטלינן ולא עבר עליה בבל יראה ובל ימצא בכל מאי דבעי מצי מבער. מיהו בעיקר פלוגתייהו דרבה ורב יוסף משמע דלתרווייהו חמץ בים המלח לא בעי פירור אבל מכיון דקתני בריית' סתמא היה מהלך במדבר מפרר וזורה לרוח היה הולך בספינה מפרר ומטיל לים נקטינן הכא לחומרא ולא שנא ע"ז ולא שנא חמץ בין בים המלח בין בשאר נהרות בעי שחיקה ופירור וכן כוונת הר"ז ז"ל ועיקר.

ואיכא מאן דפסק הלכה כר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה דסתם מתני' דתמורה כותיה דקתני אלו הן הנשרפין וחשיב בהדייהו חמץ בפסח וזהו דעת מקצת חכמים הצרפתים. ואיכא מאן דאמר הלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים דטעמיה דר' יהודה דכל דין שאתה דן לא קיימ"ל הכי גבי סוכה וכיון דבטל טעמא בטל דינא וכן .

נראה דעת הרב אלפסי ז"ל: חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. אוקימנא בגמרא הוא הדין באכילה דמתני' ר' שמעון היא אלא דמשום סיפא נקט לה.

ובירושלמי אוקמה במקום שנהגו איסור בפת של גוים ואותן השפחות שמביאות חמץ לביתו של ישראל ביו"ט האחרון של פסח מבעוד יום כתב הרב בעל העיטור ז"ל שהוא אסור משום דזכתה לו חצרו ואין הכי נמי דכל שהוא רוצה לזכות בו חצרו זוכה לו ואעפ"י שהוא איסורי הנא' כדכתיבנא לעיל מההיא דע"ז ואע"ג דאמרין בפרק שילוח הקן כיון דאמר מר אסור לזכות בבצים כל זמן שהאם רובצת עליהן חצרו נמי לא זכיא ליה ה"מ בדלא גלי דעתיה אבל אי גלי דעתיה וניחא ליה ודאי זכיא ליה הלכך אי ניחא ליה אסור ואי אמר הא ביתא קמך ולא תזכה לי חצרי מותר: ע"ב אתאן לת"ק.

ולפום מאי דכתיבנא לעיל דלר' שמעון נמי אסור בהנאה משש שעות הכא ה"ק אתאן לת"ק דאמר בהדיא עובר עליו אבל לר' שמעון איסור אכילה מאן דכר שמיה דנימי השתא דאפי' בהנא' אבל לדידן דאית לן דר' שמעון משש שעות ולמעלה אסור באכילה ה"ה בהנאה: אמר לו ר"ש וכי אפשר לומר כן כלומר דההוא עליו לאו על שחיטתו הוא אלא על אכילתו דומיא דתאכל עליו מצות: תלתא קראי כתיבי כלומר לא תאכל עליו לפני זמנו וכל מחמצת מסתברא לתוך זמנו דאית ביה לאו וכרת ולא יאכל חמץ לאחר זמנו וא"ת ולחזקי' אליבא דר' יהודה דלית ליה איסור הנאה אלא בכל מקום שנאמר לא יאכל מנ"ל דחמץ בזמנו אסור בהנאה דכי כתיב לא יאכל לאחר זמנו כתיב.

וי"ל דכיון דלאחר זמנו אסור ובודאי משום לתא דזמנו הוא דעבר עליו הפסח פשיטא ודאי דתוך זמנו אסור דלא יפה כח הבן מכח האב. וה"ה נמי בלפני זמנו ולוקין עליו דאין זה מזהירי' מן

הדין אלא גלוי מלתא בעלמא הוא: מחמצת מבעי ליה לכדתניא לאו למימרא דכולה קרא איצטריך להכי דהא איצטריך לכרת בחמץ בפסח אלא לאו בלחוד הוא דדריש להכי.

וכיון דנתחמץ ע"י דבר אחר דהיינו פירות או אבנים דאית ביה לאו וכרת כל שכן נתחמץ מאליו דהיינו בשאר: לא יאכל חמץ מבע"ל לכדר' יוסי הגלילי. ור' יוסי הגלילי לכשתמצא לומר דאית ליה כר' שמעון להו לקראי כוותיה ואי אית ליה כר' יהודה יליף לה למילתי' מדאסמכיה קרא בלחוד וכר' יהודה ור' שמעון אית ליה דעיקר קרא להכי הוא דאתא: ההוא לקבעו חובה בזמן הזה הוא דאתא.

וא"ת לקבעו חובה נמי הא ילפינן לה במס' קדושין מבכל מושבותיכם דאמרינן התם סד"א בזמן דאיכא פסח אכול בזמן דליכא פסח לא תיכול קמ"ל. א"ל דהתם לאו דוקא בזמן אלא במקום והיינו דילפינן לה ממושבותיכ' וקיימ"ל דבזמן שבית המקדש קיים אוכלין אפילו חוץ לירושלם. והכא שמעינן אע"ג דליכא פסח והיינו בזמן הזה. ואע"ג דכתיבי קראי אחריני מצות יאכל את שבעת הימים שבעת ימים מצות תאכלו.

הנהו לאו לקובעו חובה אתו דהא כל שבעה לא מחייב אלא דלא ליכול חמץ אבל מעליו או מבער ילפינן לה שפיר משום דכתי' על מצות ומרורים יאכלוהו: כתיב בהאי וכתוב בהאי וצריכה דאי אשמעינן ערל משום דלבו לשמים אבל בן נכר דאין לבו לשמי' אימא לא ואי אשמעינן הני תרתי משום דלא מדחו לפסח שני אבל טמא ושהיה בדרך רחוקה דמדחו לפסח שני אימא לא.

ואי אשמעינן הנהו משום דישנן בכל המצות אבל ערל ובן נכר דאינן בכל המצות אימא לא צריכה: דף כ"ט ע"א ר"ש קנסא קניס הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא י"מ דוקא בשלא בטל דעבר אבל בשבטל ונמצא חמץ תוך ביתו לאחר פסח דלא עבר לא קניס. וליתא דהא אמר רבא לקמן דחמץ לאחר זמנו בין במינו בין שלא במינו מותר ואקשינן עלה דהא קניס ר' שמעון אלמא אפילו בשבטל היא.

והכי נמי משמע לקמן בחנות של עכו"ם ומלאי של עכו"ם ופועלי ישראל נכנסין לתוכה דחמץ שנמצא שם לאחר הפסח אסור ואע"ג דמסתמא כברבטיל וה"נ שמעינן לה מדאמרינן בפרק הגוזל גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך כלומר אעפ"י שהוא אסור ואע"ג דנגזל ודאי לא עבר עליה.

אלא שזו אינו ראייה דאפשר דכל שעבר עליו שום אדם נאסר לכל מ"מ אינך מסייען. וכי תימא מאי קנסא ה"ק אי הוה שרינן ליה אתא לשהויי לכתחלה והוה עבר עליה הלכך קנסינן היתרא אטו איסורא: האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל.

אע"ג דלקמן מוקמינן מתני' דהאוכל תרומת חמץ בפסח משלם קרן וחומש כר' יוסי הגלילי התם הוא דאי לאו הכי הוה צריכא למימר דתרומה לפי מדה משלם ומשו"ה דחקינן ומוקמינן דלא כהלכתא. אבל הכא דליכא דוחקא טפי עדיף דניקו ברייתא כהלכתא ונימא דלהאי לישנא תרוייהו אית להו כר' שמעון דבזמנו אסור לאחר זמנו מותר ודבר הגורם לממון כממון דמי וכיון דלאחר זמנו היה מותר כי אכיל ליה השתא גורם הפסד ממון הוא הלכך מעל: אי נמי דתרוייהו אית להו פודין את הקדשי' להאכילם לכלבים הלכך זה מצוי פריק ומאכיל לכלבים שאינן שלו או לגוים אפי' ואין זה נהנה מן החמץ כיון שהוא אינו משתמש עכשיו בו והמעות יהו מונחים עד לאחר הפסח מ"מ זה האוכל הרי הפסיד ממנו תועלת מכר זה ומעל.

ומאן דאמר לא מעל סבר כר' נחוניא דאמר כרת ותשלומין פטור וכיון שזה הזיד בחמץ פטור אבל אם שגג בשתייהן לכולי עלמא חייב להאי לישנא ורב אמר דלכולי עלמא לית להו דר' נחוניא אלא הכא בפודין את הקדשים גופא קמיפלגי דמאן דאמר לא מעל סבר אין פודין. ואי משום דבר הגורם לממון ה"מ כשגורם ממון תוך הפסח אבל גרמא דלאחר הפסח לא חשיבא ליה.

וא"ת ואפי' תימא דאין פודין לכלבים דלמא פודין לעכו"ם דתנן במסכת בכורות לא ימנה ישראל עם הכהן על בכור בעל מום וב"ה מתירין אפילו עכו"ם. ואע"ג דכלבים לא אפשר דהא כתיב ואכלת ודרשינן ולא לכלביך.

א"ל דההיא ר' עקיבא היא אליבא דב"ה אבל רבנן אליבא דב"ה לא שרו עכו"ם דאמרי' התם מתני' ר' עקיבא היא דתניא בכור אין נמנין עליו אלא חבורה שכולה כהנים דברי ב"ש ובה"א אף זרים ר' עקיבא אומר אפילו עכו"ם וטעמא דב"ה מפרש התם דכתיב הטמא והטהור ומה טמא שאינו אוכל בקדשים אוכל בבכור זה שאוכל בקדשים קלים אינו דין שיאכל בבכור וטעמא דר"ע צבי ואיל כתיב מה צבי ואיל אפילו עכו"ם אף בכור אבל רבנן אליבא דב"ה עכו"ם ככלבים ואכתי קשיא דלא אשכחן דפליגי תנאי אם פודין או לאו אלא בשקדם הקדשן את מומן אבל קדם מומן את הקדשן דלא קדשי קדושת הגוף לכו"ע פודין.

והכא נמי הא לא קדיש קדושת הגוף והא ודאי קשיא אא"כ נאמר דשלש מחלוקת בדבר ורב אחא בריה דרבא אמר דכו"ע אין פודין והכא בדבר הגורם לממון אי כממון דמי פליגי. ואכתי כולהו כר"ש ורב אחא בר יעקב אמר דלכולי עלמא אין פודין ודכולי עלמ' דבר הגורם לממון כממון דמי והכא לאו תרוייהו כר"ש אלא מר כר"ש ומר כר' יהודה.

ורב אסי אמר דאין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגת דר' יוסי ורבנן פליגי דלר' יוסי מותר בהנאה ופודין להנאת עצמו לסמוך בו כרעי המטה או כיוצא בו והר"ז ז"ל פירשה בענין אחר וזה עיקר וכדרך זה פירשה הראב"ד ז"ל: מה שעלה בידינו אפשר וקא מכוין לא אפשר וקמכוין אסור.

אפשר ולא קא מכוין לא אפשר ולא קא מכוין מותר כרבא אליבא דר' שמעון וקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה הא איסור' ובענין ריח בשמים וריח מאכל כבר הארכתי למעלה ומשם נלמוד: ולענין איסור הנאה הכי קיימ"ל יש שבח עצים בפת אבל זה וזה גורם מותר ובאסור' שבח יוליך הנאה לים המלח ומותר הכל כמו שכתבתי מבואר וקיימ' לן כרבנן דחמץ מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים בין בע"ז בין בחמץ בין בים בין בשאר נהרות בין בחיטי בין בנהמי ותו לא מידי: ע"ב במאי עסקינן אי לימא בנותן טע' שלא במינו מותר והא קא יהיב טעמא כלומר דכיון דאמר במינו אסור שלא בזמנו אלמא כר' יהודה אית ליה וכיון שכן שלא במינו אמאי מותר והא קא יהיב טעמא וה"ה דהוה מצי לאקשוויי אי לימא בנותן טעם והא רב ושמואל דאמרי' תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו אלא דניחא ליה לאקשוויי מיניה וביה רב גזר בזמנו שלא במינו אטו מינו משום חומרא דחמץ דעוברין עליו בכל יראה ובל ימצא ולא בדילי אינשי מניה משא"כ בשאר איסורין.

אבל שלא בזמנו דלא אסיר עלי' לא גזרדף ל ע"א אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור. כתב הרב אלפסי ז"ל מדלא קא יהיב שיעורא ש"מ במשהו כרב.

וכתב עליו הר"ז ז"ל מדבריו אתה למד שאין כן בגרסת הספרים אלא תלויה היתה מפירושי הראשונים והכניסוה הסופרי' בספרים ועיקר הגרסא כמו שכתבנו וכן נמצא בנוסחאות מדוקדקות וישנות. וחכמי צרפת וחכמי נרבונה עמודי עולם פירשוה לשמעתי' כר' יוחנן והביאו ראייה דרב ושמואל ור' יוחנן וריש לקיש הלכה כר' יוחנן וריש לקיש ועוד דשמעינן ליה לרבא בפרק גיד הנשה אמור רבנן בטעמ' ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים ולא אמר נמי אמור רבנן במשהו: אלמא דלית להו משהו כלל והרב בעל הלכות גדולות והרב ר' יצחק בן גיא ז"ל פסקו במשהו ולזה הסכימו הרמב"ן ז"ל ושאר האחרונים וראיתם דכיון דליכא מאן דאמ' חמץ בפסח מותר ורב ושמואל אמרו במשהו אם איתא דהא דרבא בנותן טעם הוא מותר הו"ל למימר דהתירא אתא לאשמעינן דרב נמי כי אמר שלא במינו מותר היינו בנותן טעם אי נמי לימא בנותן טע' אי נמי הלכה כר' יוחנן כיון דשמעתי' אזלא לגמרי כותי' ועוד כ' הרמב"ן ז"ל דאפי' אם לא נאמ' דין הוא שיאמר דחמץ בפסח דבר שיש לו מתירין הוא דהא קיימ"ל כר' שמעון דלאחר הפסח מותר ואע"ג דקנסא קניס ה"מ לחומרא אבל לקולא דנהוי כדבר שאין לו מתירין לא אמר.

ועוד דה"מ בעיניה אבל על ידי תערובו' לא קניס והא דרבא בתערובו' דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. וא"ת אם כן תינח במינו אבל שלא במינו אמאי דהא תנן במסכת נדרים הנודר מן הדבר ונתערב באחרים אם יש בו בנותן טעם אסור ונדרים דבר שיש לו מתירין הוא דהא מצוה לאתשולי עלייהו וכדאיתא התם אלא ש"מ דשלא במינו מות' בנותן טעם.

ובמסכת שביעית ובנדרים נמי תניא רש"א כל דבר שיש לו מתירין כגון הטבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בו חכמים שיעור וכל דבר שאין לו מתירין כגון תרומה ותרומת מעשר וחלה וערלה וכלאי הכרם נתנו בהם חכמים שיעור אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בה חכמים שיעור דתנן השביעית אוסר' בכל שהוא במינה אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנותן טעם.

אלמא מדמקשו משביעית במינה ש"מ דלא אמרו אלא במינו. ועוד דגרסי' בהדיא בירושלמי במסכת נדרים זה הכלל היה ר"ש אומר משום ר' יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו חכמים בו שיעור אלא מין במינו במשהו מין שלא במינו בנותן טעם אילין נדרים מה עבד לון כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין מסתברא מעבדינן כדבר שיש לו מתירין דתנינן תמן שהזקן עוקר הנדר מעיקרו אמרין אין עיקור אלא מכאן ולהבא ודא מתנית' עבד לון כמי שאין לו מתירין דתנינן תמן הנודר מן הדבר ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור תפתר במין שאינו מינו בדבר שיש לו מתירין.

אלמא בשאינו מינו לעולם הוא בנותן טעם. א"ל דרבא גזר שלא מינו אטו מינו וכהא סבירא ליה כרב משום חומרא דחמץ.

וא"ת א"כ ר' יוחנן היכי פליג בה ואמר בנותן טעם. תירץ הרמב"ן ז"ל דר' יוחנן כרבנן דר"ש דאמרי דאפילו דבר שיש לו מתירין בנותן טעה.

תדע לך דשמעינן ליה לר' יוחנן דאמר כל איסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך ומדלא אמר נמי חוץ מדבר שיש לו מתירין אלמא פליג עלה וכי תימא הא חשיב טבל דבר שיש לו מתירין לאו מההוא טעמא נקט ליה מדשבקיה לבר זוגיה חדש והקדש ומעשר שני.

הלכך לענין חמץ בפסח קיימ"ל כרבא דבזמנו בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם שלא כדעת רש"י ז"ל שפסק כר' יהודה דמין במינו במשהו: ושלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון. כבר כתבנו דאין בכלל שלא בזמנו אלא לאחר הפסח אבל לפני הפסח מודה ר"ש דאסור משש שעות ולמעלה בין באכילה בין בהנאה ולפני זמנו מקרי כדאמרינן לעיל עבר זמנו אסור בהנאתו ואוקימנ' בגמרא לא נצרכה לשעות דרבנן שלא כדעת הר"ז ז"ל ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא קניס.

פי' בין שנתערב לאח' הפסח והיינו קדרו' בין שנתערב קודם הפסח. ואעפ"י שאותו התערובות בעצמו נאסר עליו כל שלא עבר עליו בבל יראה ובל ימצא שאין בו כזית בכדי אכילת פרס והיינו כותח הבבלי ושכר המדי דפ' אלו עוברין.

אבל כל שיש בו כזית בכדי אכילת פרס כגון אותו פניס שעושין החנונים אסור ומתבער: פוקו ואייתו לן חמירא דבני חילא היינו שאור או עיסה. אבל פת לא דרב נחמן הוא דאמר לה.

ושמע' ליה במסכת ע"ז דאמר לא תשתעי בהדי דאיבו דאכילנהמא דארמאי: אמר רב קדרות בפסח ישברו ואמאי ונשהינהו לאחר זמנן ועביד בהו שלא במינן כלומר תינח במינן שהוא במשהו אבל שלא במינן דבנותן טעם נעביד בהו וא"ת והיכי עבדינן בהו דלמא אית בהו נותן טעם דהא לא ידעינן כמה בלעה ובכולה קדרה משערינן מאי שנא מקדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנותן טעם.

וכי תימא דהכי קאמר נעביד בהו שלא במינן ונטעמיה לקפילא ארמאה אכתי לא סגי דדילמא בתבשיל שני יפלוט יתר מכן ויהיה בו בנותן טעם ואם נאמר שיטעום לקפילא בכל פעם הרי זה טורח גדול והוצאה מרובה יתר משבירת הקדרה לפי' נראה מה שפירשו בתוספות דמשהו לא פגים דלרוב דקותו לא שייך ביה פגם.

הלכך במינן לית להו תקנתא כיון שהוא במשהו אבל שלא במינן דבנותן טעם הוה ליה נותן טעם לפגם ונותן טעם לפגם מותר ואע"ג דנותן טעם לפגם מותר בדיעבד אבל לכתחילה לא כדמוכח ההוא פנדא דאמלח בה בשרא בי ר' אמי ותברא ר' אמי ולא שהייה למחר משום דלכתחילה מיהא אסור וכן נמצא בספרים ישנים מדוייקים גבי נותן טעם לפגם וה"מ בדיעבד אבל לכתחילה לא וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל.

אפי' הכי לא קשיא דלא אסרו לכתחילה בנותן טעם לפגם אלא משום דלמא אתי למעבד הכי בבת יומא דנותן טעם לשבח הלכך חמץ לאחר זמנו ליכא למגזר שאינה בת יומא אטו בת יומא דהא ביומה לא משכחת לה הלכך אפילו לכתחילה מותר ואע"ג דרב לא שמעינן ליה דאמר נותן טעם לפגם מותר אדרבא אמרינן בע"ז ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור אי משום דקסבר עכבר' בשכרא אשבוחי משבח.

אלמא ספוקי מספקא לן מאי קסבר אפי"ה הכא לכשתמצא לומר קא מקשה או תפשוט מינה דקסבר רב נותן טעם לפגם ואם תמצא לומר מותר נעבד בהו שלא במינן. ולפי זה אין לך נותן טעם לפגם מותר לרב ושמואל אלא שלא במינן דהא במינן אית להו בכל איסורין שבתורה במשהו.

מיהו הא דאמרן דמשהו לא פגים ה"מ כשנאסר מחמת משהו ולבסוף נפגם אבל אם נתבטל קודם הפסח או בנותן טעם או בפגם כיון שנתבטל שוב אינו חוזר ונעור וכמו שאנו עתידין לכתוב בשם

הראב"ד ז"ל: גזירה דלמא אתי למעבד בהו במינן. ואע"ג דרב לא גזר שלא בזמנו שלא במינו אטו מינו ה"מ מינין בעין דלא מיחלפי אבל בקדרה שעומדת לבשל בה כל דבר לא יהא נזהר מלבשל בה מין במינו.

ואי לא דרשינן לכו כר"ש. כתיבנא לה במסכת סוכה מאי דקשי' מהא עלה דההיא דאמר רבא להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו: אסריה רבא בר אהילאי למכליה לריפתא במלחא.

ואע"ג דבההיא דכיכד צולין אמרי' פת שאפאה עם הצלי אסור לאכלה בכותח ומותר לאכלה במלח. התם שאני דליכא אלא ריחא וליכא למגזר כולי האי: ע"ב אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור.

איכא דקשיא ליה והא הוי נותן טעם בר נותן טעם כעין דגים שעלו בקערה של בשר דקיימ"ל מותר לאכלן בחלב משום נותן טעם בר נותן טעם והכא נמי שומן בתנור ותנור בפת ועדיין לא נתערב עם החלב. ובשלמא למאן דאמר התם דגים שעלו בקערה דוקא עלו אבל נתבשלו לא דעל ידי בישול פולטת הקערה והוי לה טעם ממש וזהו דעת בעלי התוספות ניהא דהכא שאני שנתבשלו אלא לשאר המפרשים דסברי דה"ה נתבשלו והוא עיקר מאי איכא למימר והא לא קשיא דשאני קערה שהיא מודחת ואין בה ממש הבשר אבל תנור זה שטיח השומן על פניו אין כאן נותן טעם לבד אלא ממשו.

ודמיא לאידך דאמרינן צנון שחתכו בסכין אסור לאכלו בכותח משום דסכין כל שעה איכא טיחא על פניו. וכי תימא אם כן לימא עד שיקנחו אין ה"נ אלא אורחא דמלתא נקט דדרך להסיק את התנור ולא לקנח.

אי נמי דשומן מסתבך ואינו מתקנח יפה: חייס עלייהו דלמא פקען. איכא למידק ולהדרינהו לכבשונות דהתם לא פקען דהכי אקשינן במס' זבחים קדרות במקדש אמאי ישברו ולהדרינהו לכבשונות אין עושין כבשונות בירושלם וכי עושין אשפה בעזרה א"ל במקומן הן נבלעין.

אלמא טעמא דאין עושין הא אם היו עושין הדרי'. א"ל דהתם נמי פקעין וחיישינן דלמא חייס עלייהו אלא דהתם ממון צבור הוא ולא ממון כהני' ומשום הכי לא חיישי אינהו וה"ה דהוה מצי למימר התם ולמליניהו גומרי אלא דכהנים לא טרחי כולי האיאי נמי דבחזרת כבשונות לא פקעו כלל והדבר ידוע.

דהכא לא מצריך הכי דאם כן היינו חזתא ואיכא טירחא וטפי עדיף לה למזבן חזתא ממש. אלא דהתם משום דקשיא ליה דאם ישברו ולא מצי לאפוקי חרסין חוץ לעזרה משום קדשים דבליעי בהו והוי אשפה בעזרה וטפי עדיף למטרח בכבשונות מלמיעבד אשפה בעזרה עד דפריק ליה דבמקומן הן נבלעין.

וכי תימא התם נמי ישרפו החרסין בעזרה ויוציאה ליתא דאיכא למיחש דמאן דחזי סבר בשריפה סגי להתיר כלי חרס ובהא ניהא קרא דכתיב ישבר דמשמע דלית ליה תקנת' משום דלא חשיב תקנתא אלא כי מתקן ליה בעיניה אבל חזרת כבשונו' פשיטא דכעין חזתא נינהו הלכך האי בוכי' הסקו מבחוץ הוא.

ואי מלייה גומרי שפיר ' דמי משום דלא פקעה ולא חייס וכיון דבלעה מבפנים עביד הסקה מבפנים דכבולעו כך פולטו. וה"ה נמי לתנור וכל כיוצא בו.

ובוכיא היינו שקורין ליי"נא שעושין אש מלמטה: והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון כתב הרב אלפסי ז"ל נקוט האי כללא בידך מנא דאעא דאישתמיש בהו חמירא כולי שתא בכלי ראשון צריך למעבד להו הגעלה בכלי ראשון ודאשתמש בהו בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהן כי שדו עלייהו רותחין בכלי שני ומשהי להו בגוייהו עד דפלטן שפיר דגמרינן מגיעולי עכו"ם דכתיב בהו כל כדבר אשר יבא באש תעבירו באש ותנו רבנן וכו'.

ואיכא מאן דאמר דכיון שכתוב דין לבון באיסורי עכו"ם ולא כתיב כן בחמץ בפסח אלא הגעלה לחוד ש"מ דס"ל דדוקא בשאר איסורין בעי לבון אבל בחמץ בפסח כיון דהתירא בלע בהגעלה סגי בכולהו אפילו בשפודין ואסכלאות וכדאמרינן נמי בשלהי ע"ז אלא אמר רבא קדשים היינו טעמייהו כדרב נחמן אמר רבה בר אבוה דאמר כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו.

תינח שלמים דכיון דלשני ימים קא מתאכלי מקמי דלהוי נותר קא הוי להו הגעלה ואסיקנא רב אשי אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא הכא התירא בלע והכא איסורא בלע מאי אמרת כי פליט איסורא קא פליט כי פליט ליתיה לאיסוריה בעיניה והיינו נמי דאסיקנא הכא דסכינין בהגעלה ולא מפליג להו בין גדולה לקטנה ובתוספת' תניא השפודין והשכינין והאסכלאות מלבן באור ובירושלמי נמי גבי מתני' דע"ז דקתני השפוד והאסכלא מלבן באור והסכין שפה והיא טהורה גרסי' התם ר' בשם ר' יהודה הדא דתימר בסכין קטנה אבל בגדולה צריך לבון והלבון צריך שיהו ניצוצות מנתזין ממנו ובפ"ק דחולין גבי סכין של עכו"ם נמי אמרינן ואיבעית אימא כגון שלבנה באור וטעמא דמלתא משום דפעמים אדם צולה בהן בשר והוי תשמישו ע"י האור אלא ש"מ דחמץ שאני משום דהתירא בלע.

ואע"ג דרב אשי גופיה דאמר לה התם בע"ז הוא גופיה דאמר הכא קתייהו בטינא ופרזילהו בנורא בנורא דלמא אחמורי הוא דקא מחמיר אנפשיה. ואפשר נמי דמאי דאמרינן והלכתא אידי ואידי ברותחין הוא גופיה אמרה לדידי כעין חזתא עבדן לי אבל לענין הלכתא אידי ואידי ברותחין.

ודכותה בפרק מצות חליצה דאמרינן התם אמר ר' אמי מדברי רבינו נלמוד קטנה חולצת כשהיא בפעוטות רבא אמר עד שתגיע לעונת נדרים. והלכתא עד שתביא שתי שערות ורבא גופיה אמרה דאי לא תקשי לן הא דאמר גופיה בפרק יוצא דופן קטנה כל י"ב שנה אינה ממאנת ואינה חולצת וי"ב שנה היינו עונ' נדרים כדתנן קטנה כל שתיים עשרה שנה נדריה נבדקין וההיא דאמר רבא בגיטין בפרק התקבל הגיעו לעונת נדרים נדריהן נדר והקדישן הקדש וכנגדן בקטנ' חולצת היינו דוקא כשהביאה שתי שערות כאידך דידיה וכך דעת הראב"ד ז"ל וכן אמרו בשם ר"ת ז"ל דחמץ התיר' בלע ולכולהו כלים סגי בהגעלה.

ולכאורה אי מדברי הרב אלפסי ז"ל אפכא מסתברא דלמה ליה למכתב הכא ברייתא דגיעולי עכו"ם כלל אי לאו למילף מינה לבון דאי להגעלה הא אמרה בהדיא ואי לאיסורי עכו"ם מאי שיטה הכא לכתבה בדוכתה אלא דכיון דאיירי הכא בהגעלה בהדיא דהיינו בסכילין פריש דינא דהגעלה במאי אבל לבון דלא מדכרי הכא כלל אגב אורחיה ניחא ליה לאתויי בריית' דגיעולי עכו"ם דמינה משתמע כולהו ומינה ילפי' נמי לחמץ בפסח וסכינין כלהו נמי אפילו דעכו"ם בהגעלה סגי ואי משום ההוא דתוספתא וירוש' כיון דבגמרא לא מייתי אלא השפודין והאסכלות בלחוד ש"מ דלא סמכינן עלה וההיא דחולין לרוחא דמלת' נקט לה משום דהתם לאו דוכתא דדין הכשר סכין הוא אמר לרוחא דמלתא הכשר דמודו ביה כולי עלמא אע"ג דלא צריך ליה ולא חיישינן לצלי דלמצוי חששו לשאינו מצוי לא חששו.

וכן דעת רש"י והרמב"ן ז"ל דכלהו סכינין סגי להו בהגעלה בכל האיסורין בין גדולים בין קטנים. ונראין דברי הרמב"ן ז"ל שכתב דחמץ לא דמי לנותר דנימא ביה התירא בלע דשאני נותר דבעידנא דאבלע ביה הוי אסור ולא הוה עליה נמי שמא דאיסורא דלבסוף אשתני שמיה לכי נאסר ואיקרי נותר אבל חמץ מעיקר' אקרי חמץ והשתא נמי חמץ מקרי ובמאי אשתני דנימא ביה מעיקרא התירא ולבסוף איסורא אי משום זמן הוא גופיה מיהא לא אשתני לא בגופיה ולא בשמיה.

הלכך חמץ נמי כשאר איסורין ושפודין ואסכלאות בעין ליבון ומסתברא לי נמי דמחבת בעאי ליבון דתשמשתה ע"י האש דכל שאין בו רוטב אינו משמש אלא לאש לבד ואי משום שמן שמן מועט כי האי לא חשיב משקה דלא עבדו לי' אלא כדי שלא ישרף האוכל ובאסכלות נמי עבדי הכי. תדע לך דמנחת מחבת לחם אקרי ואע"ג דמטגנין ע"י שמן ואי משקה חשיב אין עליו תורת לחם וכדבעינן למכתב לקמן ואע"ג דאמרינן במסכת חולין כלבית באילפס הואי ושיעורה בששים דאלמא רוטב חשבי' ליה דלמא בההוא אילפס הוי ציר ורוטב טובא.

והשתא אתי שפיר מאי דמחמיר רב אסי לגרמיה ללבן סכינין משום דאין החומרא אלא דאנן לא חיישינן לשמא נשתמש בהן ע"י האש ולצלי ואיהו חייש לגרמיה כתוספתא וכירושל' אבל אי מדינא אפי' כלים שכל תשמישן ע"י האור לא בעו לבון בחמץ בפסח האיך מחמיר הוא כל כך דלעולם אין מחמירין אלא היכא דאפשר למייתי לידי איסורא אבל הכא לא אפשר כלל דאיהו גופיה מרא דשמעתא דהתם התירה בלע אלא ודאי כדאמרן (ח"י) והרשב"א ז"ל לא הכריע בזה במס' ע"ז: ברותחים ובכלי ראשון רוב המפרשים ז"ל פירשו כלי ראשון בעוד שהכלי רותח ועומד על האש והא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון פרשו בו כף שמנערינן בה את הקדירה ופרור מלשון פירור שמפררין בה את האוכל ויקשה לזה מה שפסקו בסכינין ברותחין ובכלי ראשון דכלל גדול אמרו כבולעו כך פולטו ואין דרך סכין בקדירה בעודה על גבי האש ואם נחוש לשאינו מצוי אף אנו נחוש להצריכו ליבון שמא נשתמש בו באש.

אא"כ נאמר דזה מצוי יותר ואין הטעם הזה מספיק, ועוד מאי קמ"ל בעץ פרור פשיטא דאין לך תשמישו בכלי ראשון יותר מזה. וגם בזה אנו צריכין למודעי לדברי הרמב"ן ז"ל שפירש ברותחין וכלי ראשון לאחר שהעבירו הכלי מעל האש וכדאמרינן בפרק כירה מלח אינה כתבלין דאפילו בכלי ראשון לא בשלה ואי ס"ד דכלי ראשון היינו בעודו על האש אי בכלי ראשון לא בשלה אלא במאי בשלה וגרסינן התם בירושלמי הכל מודים בכלי שני שהו' מותר מה בין כלי ראשון לכלי שני אמר ר' יוסי בר בון כאן היד סולדת בו וכאן אין היד סולדת בו א"ר יונה כאן וכאן אין היד סולדת בו אלא עשו הרחק לכלי ראשון ולא עשו הרחק לכלי שני.

כלומר עשו הרחק מדרבנן ואי בעודו על האש בשול גמור הוא דאורייתא. וגרסינן תו עלה אמר ר' מונא אהין פנכא דארוזא מסייע ליה לאבא אהין פינכא דגריסא מסייע ליה לאבא דאת מפני לה מאתר לאתר ועד כדון הוא רותח.

ועוד אמרי' התם בפרק כירה מהו ליתן תבלין מלמטה ולערוה עליהן מלמעלה ועירווי כלי שני הוא בתמיה. ותו נמי גרסינן התם בירושלמי בעא מניה ר' יצחק בר גופתא עשה כן בשבת עשה כן בבשר בחלב מהו אמר לי' כההי' דר' זעירא איזה הוא חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו וכה איזהו תבשיל ברור כל שהאור מהלך תחתיו כלומ' ואע"ג דרבנן אסרוהו מדאורייתא מיהא

לא מחייב אלמא לאחר שסלקוהו מעל האור אקרי כלי ראשון ובפ' כל הבשר נמי גרסי' אין מעלין את הבשר עם הגבינה על השולחן מאי טעמא אביי אמר גזירה שמא יעלה באלפס רותח. מתקיף לה רבא סוף סוף כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל אלא אמר רבא גזירה שמא יעלה באלפס ראשון. מכל הני שמעינן דלאחר שסלקוהי מעל האש מקרי כלי ראשון.

וכי תימא א"כ מאי רותחין דקאמר דהדבר ידוע שמיד שמסלקין אותו מעל האש נחה הרתיחה. הא לא קשיא דרתיחה זו היינו קצף שמעלה על פני הכלי וכקצף על פני המים מתרגם יונתן ב"ע וכריתחא.

ואמרינן נמי במדידת יין ובלבד שלא ירתיח. ואמרי' נמי באגדה משל ליורה רותח' שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה קפץ בן בליעל וירד לתוכה אעפ"י שנכוה צננה בפני אחרים ואי על גבי האור אין לך בן בליעל שירד לתוכה והשתא ניחא הגעלת סכינין דלעולם לא חיישינן לשלא כדרכן.

אלא שכן דרך לחתוך בסכין באלפס רותח ע"ג השולחן: ועץ פרור אינו כף דלא הוה קרי ליה עץ ופרור נמי לאו קדרה אע"ג דכתיב ובשלו בפרור ומתרגמינן בקדרה דמאי שנא הכא מכול תלמודין דקרי ליה קדרה בהדיא. ועוד לימא זוהמא ליסטרוני דהכי קרי ליה בכל דוכתא.

אלא פרור היינו כלי גדול של נחושת דכתיב והכה בכיור או בדוד או בקלחת או בפרור ותרגם יונתן בן עוזיאל באיורא או בדודא או בקדירה או במיליסא. וכשמבשלין בו תבשיל עבה כדייסא וגריסא לאחר שסלקוהו מעל האור מנעירין בו בעץ אחד כדי שלא יקדיחנו הכלי מחמת חומו הגדול.

והיינו דקמ"ל הכא מאי דלא שמעינן מבריית' דגיעולי עכו"ם דלא מני התם הכשר כלי שתשמישו בכלי ראשון לאחר שסלקוהו מעל האור וקמ"ל הכא דכבולעו כך פולטו ומגעיל ליה ברותחין וכלי ראשון כדין סכינין כדאמרן כן דעת הרמב"ן ז"ל ועיקר. מיהו איבעי למעבד הגעלה לכולהו בעוד הכלי על האור שפיר דמי וכן עמא דבר.

ומדידות צריכות הגעלה בכלי ראשון שכח התבלין שבתוכן מבליעתן כעין שאמרו בבית חרוסת וכן כתבו מקצת חכמי הצפרתים ז"ל. והראב"ד ז"ל כתב דאותן כפות של קרן אין להן תקנה משום שההנעלה קשה להן וחיסי עלייהו ולא משהן כדבעי: ובעיקר דינא דהגעלה איכא למידק דבפ' כל הבשר אמרינן חתיכה של בשר שנפלה לתוך קדרה של חלב הבשר אסור והחלב מותר ואי אמרת אפשר לסוחטו אסור חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא כלומר דהו"ל מין במינו ואליבא דר' יהודה במשהו ופריק הכא במאי עסקינן שנפל ליורה רותחת דמבלע בלעה מפלט לא פלטה סוף סוף כי נייה הדר פליט אמר רבא בשקדם וסלקו.

ופירשו בו כי נייה מרתיחתו הדר פליט וא"כ צריך המגעיל לאחר שנתן הכלי לתוך היור' הרותח' שיסיר האש מתחתיה כדי שתנוח רתיחתה ותפלוט. ואין נראה לפרש כן דתינח הגעלה דאית לה תקנתא אבל אין הדעת נותנת שאם נפלה חתיכת נבלה לתוך קדרה רותחת וקדם וסלקה קודם שתנוח רתיחתה שלא תאסור כלל ורבינו שמואל ז"ל פי' כי נייה מבלוע הדר פליט ואינו מחזור דמאי קא משני בשקדם וסלקו מנא ידעינן אימת גמר מבלוע דילמא כבר גמר ופליט.

ועוד שהדבר נראה לעין כשנותנין ירקות או בשר שמן בקדרה רותחת עם נתינתן נראה ירקות או שומן ברוטב ור"ת ז"ל פי' כי נייה מרתיחתו הדר פליט מה שבלע כלומר דודאי עם נתינתו

פולט מה שהיה בו בעצמו ובולע מה שחוצה לו ואינו פולט אותו הבלע עד שתנוח מרתיחתו הלכך לענין חלב החלב מותר כל שקדם וסלקו קודם שנה שהחלב שנבלע בבשר שוב לא נפלט ואין כאן חלב נבלה.

אלא שאין זה מספיק לענין הגעלה שהרי חוזר הכלי ובולע מה שפלט הוא עצמו וכל שכן אם מגעיל שני כלים בבת אחת או בזה אחר זה ונצטרך לחזור למה שאמרנו שיסור האש ותנוח הרתיחה ונתננו דברינו לשיעורין כמה ישהה הכלי לתוך המרק קודם שיסור האש כדי שיכנס כח המים בתוכו להכין פליטתו.

לפי' כתב רבינו יצחק ז"ל דאי אפשר להגעיל כלי בן יומו אלא א"כ יש במים ששים כנגד הכלי הנגעל לבטל פליטתו ושיהא המגעיל כשר אבל כלי שאינו בן יומו מותר להגעיל אפי' בכלי אסור שאינו בן יומו ושאין בו ששים דמה שפולט פגום הוא ונותן טעם לפגם מותר. ואע"ג דלא אמרו אלא בדיעבד ה"מ בפגם ראשון כשהכלי שאינו בן יומו מפליט פגמו בתבשיל אבל זה הכלי קבל מן הפגום ולאחר שקבל פולטו בתבשיל מותר אפילו לכתחילה ואף ע"ג דזה נותן טעם בר נותן טעם הוא התבשיל בכלי והכלי במים והמים בכלי ושלושה נותני טעמים נמי הן לא אמרו נותן טעם בר נותן טעם מותר אלא בבשר בחלב לבד משום דזה היתר וזה היתר ואין לאחד מהן בפני עצמו איסור לעולם אלא כשנתערבו דוקא משא"כ בשאר האיסורין ולא בחמץ בפסח דאע"ג דכשנבלע היתר היה הא אתי ליה זמן איסור בפני עצמו וכשאר איסורין דמי.

אבל מ"מ אם נגעל כלי של חמץ בן יומו בששים של מים או שאינו בן יומו שנותן טעם לפגם אע"ג דחמץ בפסח במשהו וכבר אמרנו דמשהו לא פגים וכל שכן שאינו בששים אפי"ה מותר דכיון שנתבטל שוב אינו חוזר ונעור בפסח כיון שאינו בעין וכדבעינן למכתב. אבל ודאי לאחר איסור חמץ משש שעות ולמעלה אי אפשר להגעיל שום כלי דכבר נאסר במשהו ומשהו לא פגים ואפי' בהסרת האש לא סגי דהא לא ידעינן בכמה שיעור ראוי להסיר האש וכמו שכתבנו.

הלכך לא אפשר. ולבתר הגעלה שדי עלייהו מים צוננים להסיר הבלע שעל פניהן כדתניא בגיעולי עכו"ם מגעילין ומטבילין ויורה גדולה עביד לה גדנפא דטינא ומלי לה מיא דאע"ג דלא בלעה גדנפא אלא מחמת ניצוצות וקיימ"ל כבולעו כך פולטו אפילו הכי ניצוצות דכולה שתא בחדא שעתא לא נפקי וכלי שאינו בן יומו כל שעבר עליו לילה אחת נקרא כן ולא בעי' יום מעת לעת ולא לילה אחת דוקא אמרו אלא כל שעבר עליו עמוד השחר וגמרינן לה מקדשים דכל שעבר עליו לילה אחת קרי לי' תעובר צורתו כלומר שנשתנה טעמו ומראיתו וכן דעת רבינו שמואל וחכמי הצרפתים ז"ל.

וכן קבלנו משם הרשב"א ז"ל: כתב הראב"ד ז"ל בשר מליח שלא נזהרו במליחתו אין אוכלין אותו בפסח ולא משום ספק שמא נפל שם חטה אחת או פתיתין דאם לכך באנו שמן ודבש ויין היאך מותר כל שלא נזהרו בעשייתן אלא דמספיקא אין חוששין לכך ואין מחזיקין איסור דאפילו תמצא לומר שיש שם חמץ כבר נתבטל במשהו או בפגם וכיון שנתבטל שוב אינו חוזר ונעור וכן בבשר שנמלח אלו נפל שם חמץ ונמחה קודם הפסח מות' דכבר נתבטל אלא שאנו חוששין למליח זה מפני שמסתפקין ממנו וחותכין אותו בסכין שאינו מוכשר לפסח ומולחין אותו בכלי שמשתמשין בו חמץ וזה ספק קרוב לודאי ושמה לא נמחה וכיון שהוא בעין אפילו משהו אין לו ביטול אבל ודאי אם נודע שנמחה כבר נתבטל והביא ראיה דתנן במסכ' ערלה הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערל' את הערלה כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים ואחר כך

נפלה סאה ועוד של ערלה או סאה ועוד של כלאי הכרם זו היא שערלה מעלה את הכלאים והערלה את הערלה ובמסכת כלאים צמר רחלים וצמר גמלי' שטרפן זה עם זה אם רוב מן הגמלים מותר לאורגו עם הפשתן אם רוב מרחלים או מחצה על מחצה אסור וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה עם זה.

אלמא כיון שנתבטל שוב אינו חוזר ונעור וכן דעתו בכל איסורין שבתורה. ואני תמה מי דמי התם נתבטל משיעור האוסרו וכיון שנתבטל פעם אחת שוב אינו חוזר וניעור וצמר רחלים נתבטל ברוב צמר גמלים ועכשיו נדון הכל כצמר גמלים אבל כאן מי נתבטל שלא יהא בו משהו תחלה וסוף ודאי משהו מיהא יש בו אלא שלא הגיע זמן איסורו וכשהגיע זמן איסורו נאסר ממילא ואין כאן חוזר ונעור דמעולם לא נתבטל ועכשיו הוא תחילת איסורו וזה נראה לי מוכרח אבל ודאי מודה אני בהיתר דבש ושמן ויין כל שלא נודע בודאי שנפל שם חמץ ואע"ג דקרוב הדבר כיון דאיסור משהו דרבנן אזלינן ביה לקולא.

אבל אם נודע ודאי אעפ"י שנמחה נמי אסור כדאמרן. ורבינו האי גאון ז"ל נשאל כי עבדינן חמרא לפסחא מן צמוקי בתר דעבדינן נטירותא יתירתא זימנין דמשתכח ביה בעידן סחיטה תרתי או תלת שערי ולמשתי בפסחא לא מבעי לן דודאי אסור כי קא מבעי לן לבעורי מקמי פסחא וכו'.

והשיב הכין חזינן דכי האי גונא לא תשתו מיניה בפסח דחמץ בזמנו במשהו ודלמא אית בהו חמץ ולדברי הכל למאן דשתי ליה לא מחייב כרת דאפי' כותח הבבלי ושכר המדי דאית בהון חמץ באזהרה אינון ואין בהם כרת ואי שבקיה אפילו הוה ביה תערובות שרי בתר זמנו וכו' שמעון. אלא בעיא דלכון מי קאי באזהרה לבעוריה או שביק ליה לכתחילה.

והכין חזינא דאי לא ידיעא מלתא דודאי הוה ביה תערובות חמץ לא מוזהר לבעוריה וכו' אבל אי בודאי ידיעא מילתא דנפק ליה מההוא חטי חמץ דאית בית ממש אע"ג דלית ביה כזית פלוגתא דר' אבהו ורב דימי דר' אבהו אמר ר' יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת וכל משרת ואמר ליה אביי וכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור.

והתנן המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה וכו' ועד כאן לא אמר אביי היתר מצטרף לאיסור בכל האיסורין אלא היכא דודאי איכא חמץ ע"י תערובות דאיכא למיעבד לחומרא כותי' ולבעורי הנהו צמוקים קמי פסחא אבל היכ' דמשכחתינון תרתי או תלת חיטי או שערי ולא ידעיתון אי נסחט מהן חמץ לתוך אותן צמוקים או לא ליכא לבעורי ע"כ.

הא למדת דאפילו חמץ הנמחה אפילו במשהו אינו בטל. ומליח וגבינה אעפ"י שאין בהם חמץ ודאי הדבר יצא מפי הגאונים ואסרוהו כל שלא נעשה בכלים כשרים ובשמירה ואין לזוז מדבריהם שכל דבריהם דברי קבלה.

וביתר דברי הראב"ד ז"ל שכתב בביטול שאר איסורין דאינו חוזר ונעור איני מדקדק בהן כי אין זה מקומן. ועדיין אני חוזר לקיים מה שכתבתי בהגעלה דאינו חוזר וניעור ודאי כן הוא כמו שאמרתי דדוקא מנותן טעם הוא דאיבטל אבל משהו חשבי' ביה הלכך חמץ קודם הפסח אעפ"י שנתבטל מנותן טעם לא נתבטל שלא יהא בו משהו.

והיינו דוקא בשאותו משהו באוכל ראשון שנתערב בו תחילה אבל אם נפל מאותו תערובות שנתבטל באוכל אחר אינו נחשב אותו המשהו דהא רב כללא כייל שלא במינו בנותן טעם ואם נפל מין לשאינו מינו ונתבטל בנותן טעם וחזר ונפל מאותו תערובות למין הראשון מותר דשתי הנפילות מין לשאינו מינו הואלא אמרינן חוזר וניעור דמין ראשון כבר נתבטל ונחשב הכל כשאינו מינו.

והיינו טעמא דצמר גמלים וצמר רחלים כדאמרן. הלכך בהגעלה נמי כיון דשאר איסורין בטלים בששים או בפגם ה"נ הבלע הנפלט מהכלי תוך המים כבר נתבטל בהם ואינו חשוב חמץ ואע"ג דעל כרחין חמץ משהו יש שם כיון שאינו בעין אינו חשוב לאסור וכשחוזר ונבלע בכלי אינו בולע מן החמץ דהוה ליה כההיא דרב דאמרן.

אבל כל שהתערובות בעין והגיע זמן איסורו ועל כרחין יש בו חמץ משהו שנפל שם בעין כשאוכלו אינו אוכל דבר שנתבטל ממשהו וקבלת גרונו לא חשיבא כקבלת כלי דמ"מ הרי נהנה גרונו מן החמץ (ח"י): אמר רבא בר אבא אמר רב חייא בר אשי כל הכלים שנשתמשו בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה חוץ מבית שאור הואיל וחמוצו קשה כך גרסת הספרים.

ומשמע דכל שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר מצה אפילו בחמין וכן אם נשתמש חמץ בחמין מותר מצה בצונן משום דצונן לעולם לא מבלע ולא מפליט. אבל הרב אלפסי ז"ל גריס כל הכלים של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן.

משמע צונן דוקא בתרוייהו אבל חמין בחד מנייהו כלל כלל לא. ואף ע"ג דצונן לא מבלע ולא מפליט הכא בכלים של חרס עסקינן ומדמי' להו ליינ נסך וכדאמרן ומאי שנא מדלענין יין נסך וביי"נ כשתחלת תשמישן צריכין מילוי ועירוי דלמא מכיון דצמאין לשתות בלעי הכא נמי בשתחלת תשמישן ע"י חמץ בלעי וכי משתמ' בהו בהו במצה בחמין פלטי אבל צונן מותר דכיון דבלעה ע"י צונן פורתא לא פלטי בצונן ולא כלום אבל ביין נסך אפילו בצונן אסור דמשום חורפא דיין פלטי.

וכן אם נשתמש בהן חמץ בחמין דבלעי כלים טובא אסור להשתמש בהן מצה אפי' בצונן דכיון דבלעי טובא אפילו בצונן נמי פלטי. מיהו ה"מ בלח אבל ביבש צונן מותר להשתמש בהן כל שהדיח הכלי דהכי משמע גבי צורר אדם בשר וגבינה ובלבד שלא יהו נוגעין זה בזה דאקשי' וכי נגעו זה בזה מאי הוי צונן בצונן הוא וכו' מיהו ה"מ בדיעבד אבל לכתחילה כל שנשתמש חמץ בחמין אסור להשתמש, בהן מצה כלל דלמא אתי בהו לידי תקלה תדע לך מדאמר רב קדרות בפסח ישברו ואמאי ישברו נשהינהו ולשתמש בהו בין בזמנו בין שלא בזמנו בצונן ויבש אלא ש"מ דלכתחלה אסור.

וכן פינכא דתברא ר' אמי ומדרב נשמע לדידן. ויבש נמי דמותר בדיעבד לא אמרן אלא צונן אבל חם כגון דף שעורכין עליה את הפת ונותנין בה פת חמה חמץ אסור ליתן עליה פת חמה מצה ואפי' בדיעבד (ח"י) חוץ מבית שאור הואיל וחמוצו קשה.

כלומר דאין לו דין צונן אבל דין רותח מיהו בהעגלה סגי לי' ואי לית ליה יורה גדולה שדי עלה רותחין ויהיב בה אבנים שרופים כי היכי דלרתח ושפיר דמי. אבל השת' נהיגי דלא למילש במנא דתדירי למילש בה כוליה שתא ומנהגן של ישראל תורה היא: עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח מותר בהנאה.

מתני' כר' שמעון ולא דוקא בהנאה דה"ה אפי' באכילה אלא דאידי דתנא סיפא של ישראל אסור בהנאה נקט רישא נמי בהנאה. ואוקימנא בגמ' כשהרהינו אצלו כלומר משכנו אצלו וקני ליה מאן דאיתא ברשותיה מיום ההלואה למפרע כיון שהגיע זמן הפרעון ולא נפדה משום דבעל חוב למפרע הוא גובה בכי האי גוונא.

וכתב רבינו אפרים ז"ל דהיינו דוקא בדאמר לו ישראל לעכו"ם אי לא מייתינא לך קודם הפסח הרי הוא שלך ולא הביא לו הלכך לאחר הפסח מותר. דאי בדאמ' ליה אי לא מייתינא לך אע"ג דלא אייתי ליה כיון דאי בעי תוך הפסח פריק ליה ברשותיה קאי ועבר עלי' בבל יראה ובל ימצא והלכך קנסי' ליה לאחר הפסח כענין שאמרו בפרק אלו עוברין גבי חלה בטומאה שזהו חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ובל ימצא הואיל ואי בעי מתשיל עליה.

ותניא נמי בתוספ' עכו"ם שהלואה את ישראל על חמצו ואמר לו אם לא הבאתי לך קוד' הפסח הרי הוא שלך לאחר הפסח מותר בהנאה. והא ליתא דא"כ פשיט' והרי זה חמץ גמור של עכו"ם או של ישר' לפני הפסח דלא מצי לסלוקי ליה מניה ולמה לי' טעמא דקונה משכון או בעל חוב למפרע גובה הוא אפי' יהא גובה מכאן ולהבא נמי ולא דמי לחלה דהתם ברשותיה קאי אבל הכא בשהרהינו אצלו אלא ודאי הכי פירוש' אם הגיע זמנו לאחר הפסח ולא פדאו מותר בהנאה דלמפרע לא עבר עליה דלמפרע הוא גובה ואגלי מלת' דדידיה הוא ואפילו בלאו האי טעמא מעבר לא עבר דחמץ שאינו ברשותו אינו עובר עליו דבר תורה כדאמרן לעיל מדכתיב בבתיכם מה ביתך ברשות אף גבולך ברשותך אלא מדרבנן מיהא אסור.

וכן פי' הראב"ד ז"ל לז"ל לאחר הפסח, תניא בתוספת' ישראל ועכו"ם שהיו באין בספינה והיה חמץ ביד הישראל הרי זה מוכרו לעכו"ם או נותנו לו במתנ' גמורה וחוזר ולוקחו ממנו לאחר הפסח ורב עמרם כתב ובלבד שיהא מאורע שאין הישראל רגיל לעשות כן בשאר שנים. ותניא תו התם ורשאי ישראל לומר לעכו"ם עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא ואבא ואקח ממך לאחר הפסח.

משכיר ישראל בהמתו לעכו"ם להוליך עליה חמץ ממקום למקום. ומסתברא לי שרשאי הישראל ליתן חמצו לעכו"ם וליקח ממנו חמץ לאחר הפסח כדאמרין חמץ של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מפני שהן מחליפין ואע"ג דלכתחיל' אסור בספינ' דדחיקא ליה שעתא ואפי' לכתחיל': אתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה.

כולי עלמא מודו דאי זבין או קדיש מלוה החוב והזכות שיש לו על הלואה דמהני דעל כרחין שעבודא אית ליה עליה. כי פליגי בדאקדיש או זבין ארעא דשעביד ליה ואם שעבד לו נכסיו שעבוד סתם כולי עלמא לא פליגי דאין מכירת המלוה קודם זמן מכירה וליכא למימר ביה למפרע הוא גובה דילמא מסלק ביה בזוזי או לארעא אחרתי ואפי' שויא לההיא ארעא נמי אפותיקי מפורש דמ"מ לאו דידי' הוא אלא בשומא והכרזה אלא הכא כדאמר ליה אי לא מייתינא לך מכאן ועד יום פלוני יהא שלך.

ואפי' אמר ליה הכי אכתי לא קני דהוי אסמכתא אלא הכא כדאמר ליה אי לא מייתינא מכאן ועד יום פלוני מעכשיו יהא שלך וכן פרשה הראב"ד ז"ל אביי סבר בעל חוב למפרע הוא גובה וכיון דלא פרע ליה איגלי מלתא למפרע דדידיה הוה ושפיר זבין ושפיר אקדיש. ורבא סבר מכאן ולהבא הוא גובה דכיון דאי פרע ליה מסלק ליה מארעא השת' הוא דקא קני ולא דידיה אקדיש

דבעינן דומיא דביתך מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו ולא דידיה זכין דהוי ליה כאומר שדה זו לכשאקחנה מכורה לך דלא אמר כלום.

דאזיל מלוה ופריק אזיל מלוה וטררף. ואפילו למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא הפקר ב"ד הפקר ולגבי הקדש נמי הא פריק ליה בדינר וקיימ"ל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל: דף ל"א ע"א מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו ולא משו' דשמואל דאמר הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל דהיא ה"מ דיעבד אבל לכתחילה משום דמדינא לא בעי פדיון.

ואפילו לרבא דאמר מכאן ולהבא הוא דמ"מ שעבודא אית ליה עליה אלא דהכא מפני הרואים הוא שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. והא דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד ר"ח ורש"י ז"ל פירשוה בקדושת הגוף וא"כ אצטריכי לאוקמה בששעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי דאי לא אפילו בהדיוט נמי הכי דינא דהא קיימ"ל עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בעל חוב גובה ממנו.

אבל הראב"ד ז"ל כתב דככל הקדש הוא דהכא נמי הא פריק ליה ואין הקדש יוצא בלא פדיון. וזה שלא כמה שאמרנו דפדיון זה אינו אלא משום הרואים: אשתכח דהשתא הוא דקני.

ואע"ג דאמר' בבבא מציעא גבי חזר ולקחו מבעלי' הראשונים דלאוקמה קמי לוקח קא בעי. התם הוא דבעי למיקם בהימנותיה משום דזבני ארעתא דארעא דידיה הוא אבל הכא כ"ע ידעי דלאו דידיה הוה כדזבנא ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה.

אי נמי התם טרזח לאוקמיה קמי לוקח אבל הכא דממילא אתיא לא בדא. מיהו מעות הדרי אא"כ פירש דלא מפצי ליה כההוא מעשה דכתובות דההוא דזבין לכתובתה דאימיה בטובת הנאה ואמר רבא נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה אחריות דנפשיה מיהא קביל עליה ולענין אהדורי מעות הו' דקאמר דלענין מקני לארעא לא קני ליה כלל.

כן כתב הראב"ד ז"ל. ופייסיה בזוזי לאו דוקא פייסיה דמשמע דמדינא מארע' גבי ואפי' שוי נהליה אפותיקי דהא לוקח במקו' מוכר קאי וכיון דמוכר מצוי לסלוקי בזוזי לוקח נמי דמצוי למימר ליה אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא ארע' למר' אלא לרבנותא נקטיה לומר דאע"ג דהני זוזי משום ההיא ארעא נינהו גביה ובעל חוב למטרף ארעא אתא ואיהו פייסיה בזוזי דהיא ארעא אפי"ה משתעי יתמי בהדי' וכל שכן אי לא פייסיה איהו אלא דבעל חוב גופי' אתא וטררף מניה זוזי דמצו יתמי למימר ליה את הוא דאפסדת אנפשך דבעל חוב בהני זוזי לא מצוי טרף מיהו ה"מ כשזקפן עליו במלוה דלא דמי ארעא נינהו אלא מטלטלי דיתמי אבל אי לא פרעיה אכתי הדרי זבני ואע"ג דיהיב ליה זוזי כמאן דגבי' בעל חוב והדר זבנה מיניה דמי: ואמר רבא אי פקח שמעון מגבה להו ארעאואף ע"ג דכל היכא דאית ליה זוזי לא מצוי סלוקי בארעא.

הכא שאני דכיון דהני זוזי משום האי ארעא נינהו כיון דמהדר להו ארעא שפיר דמי כן כ' הראב"ד ז"ל: שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא נמי לבעלי חוב דאבוכון. כלומר ולא משום דכגבוי דמי אלא דמ"מ שיעבודא אית לאבי יתומים מחיים דידיה עליה ואי זבין אבי יתומי' לההוא ארעא מקמי דגבי לה אתי בעל חוב דידיה וטררף לה דלא עדיפא מארעא דיד' ממש כדאמרן בזבין ליה ואקדיש ליה.

הלכך כי נפלה ארעא קמי יתמי נמי לא עדיפי מלוקח דזבין ליה אבוהון ארעא דידיה דהני נמי מכח אבוהון קא אתו וכי תימא אפי' גבו מטלטלי נמי איתי' להאי טעמא. הא ליתא דלא אלים שעבודיה עלייהו דאי זבנינהו בעל חוב לא טריף מלוה הלכך לגבי יתומי' נמי הוו כלקוחות: הוו כלקוחות: משום ר' מאיר אמרו עובר.

לאו עובר בלאו קאמר דהא אמרן דבחמץ שאינו שלו אינו עובר. אלא מתבער קאמר דאסור הוא הואיל ואילגאי מילתא דברשותיה הוה קאי ואי הוה ידעינן הכי מעיקרא הוה עובר בבל יראה ובל ימצא.

וכלישנא דאלו עוברין בפסח וכן פירש הראב"ד ז"ל. וקס"ד דפלוגתייהו בדשויה נהליה אפותיקי ובמעכשיו וכדאמרן לעיל.

אבל לא הרהינו אצלו דאם כן הוה קשיא בין לאביי בין לרבא דת"ק דאמר דאינו עובר דלא כתרוייהו דהא מודה רבא בהרהינו אצלו ובמעכשיו למפרע הוא גובה וכדמתרץ לה למתני' ולאביי כל במעכשיו ואפילו לא הרהינו וכל דאפשר לאוקמי חד מנייהו דלא כתנאי מוקמינן וה"ק לימא הא דאביי בדאמר ליה מעכשיו ולא הרהינו אצלו תנאי היא וחד מנייהו כאביי דהיינו ר' מאיר ות"ק כרבא.

ופריק דלאו תנאי' נינהו לא לאביי ולא לרבא דהכא שהרהינו אצלו לחוד ולא אמר ליה מעכשיו. ואלו מדין גבייה לרבא תרוייהו בעינן ולאביי מעכשיו מיהא אלא פלוגתייהו בדר' יצחק דת"ק סבר דכל יד עכו"ם באמצע לא קני ליה למשכון ור"מ אית ליה ישראל מעכו"ם קני אבל ישראל מישראל לכולי עלמא קני ועכו"ם מישראל לכו"ע לא קני.

ומעתה בין לאביי בין לרבא ישראל מישראל שהרהינו אצלו אע"ג דלא אמר לי' מעכשיו ואי אקדיש מלוה או זבין ומטא זמניה ולא פרעיה שפיר זבין ושפיר אקדיש ולא מטעם למפרע הוא גובה אלא דבשעת הקדש נמי הוה קני ליה למעותיו ולהתחייב באונסיו וכן ישראל מעכו"ם לר"מ אלא דאנן כת"ק קיימ"ל אבל כל דלא קני ליה מדין משכון דהיינו כל שלא הרהינו אצלו או כשהרהינו ועכו"ם מעכו"ם או ישראל מעכו"ם לת"ק אי אמר ליה מעכשיו למפרע הוא גובה לאביי ולרבא דוקא הרהינו ואמר ליה מעכשיו והא דמדמי לה לדר' יצחק אע"ג דהא דר' יצחק מוקמי' לה בעלמא במשכנו שלא בשעת הלואתו דלגובינא קאי ה"נ כיון דאמר ליה דאי לא פרע ליה להוי דידי' כמשכנו שלא בשעת הלואתו דמי דלגובינא קאי.

והכא במאי עסקינן בדלא קביל עליה אחריות כלל אלא דאמר ליה שאם יאבד המשכון לא מעותיו דאי באחריו' לכ"ע עובר בין קני בין לא קני. נהי נמי דהרהינו אצלו הא אמרת עכו"ם מישראל לא קני.

כלומר לא קני מדין משכון בשום ענין דלא קרי' ביה ולך תהיה צדקה ואין לו שום שעבוד עליו יותר מבשאר נכסים אלא לזכרון דברים בעלמא הוא נקיט ליה הניחא לאביי דאית ליה במעכשיו בלחוד למפרע הוא גובה אע"ג דלא הרהינו אצלו הלכך אע"ג דהרהינו לא מהני ליה כלל אפי' לשעבוד בעלמא הכא בדאמר ליה מעכשיו ולמפרע הוא גובה ומשום הכי מותר בהנאה.

אלא לרבא דאמר דלא גבי למפרע מעכשיו בלחוד הא הכא דל מכאן הרהינו דלא מהני כלל בעכו"ם מישראל פש ליה מעכשיו לחוד והא אמרת דלא גבי ביה למפרע ופריק דאע"ג דכל חד

לחודיה לא מהני תרוייהו מיהא מהני דגבי בהו למפרע היכא דהרהינו אצלו ואמר ליה מעכשיו וכדתניא עכו"ם שהרהין פת פורני אצל ישראל אינו עובר ואם אמר לו הגעתך עובר.

דהיינו דאמר ליה הגעתך מעכשיו הלכך לדידן דקיימ"ל כרבא ואל"ב דת"ק אי משכון מטלטלי הוא וישראל מיישראל והרהינו אצלו ואמר ליה אי לא פרענא לך עד יום פלוני הגיעך קני ליה מדר' יצחק ואי אקדיש וזבין זביניה זביני למפרע ואע"ג דלא אמר ליה מעכשיו. אבל במשכון מטלטלי ישראל מעכו"ם וכל שכן עכו"ם מישראל.

אי נמי במשכון מקרקעי ואפילו ישראל מישראל אי הרהינו אצלו ובקרקע נמי שהורידו לתוכה בתורת משכונא א כדינא ואמר ליה אם לא נתתי מכאן ועד יום פלוני הגיעך מעכשיו אי אקדיש מלוה או זבין מלוה והגיע זמן ולא נפדה שפיר דמי למפרע הוא גובה ואם פדאו הדרי זוזי כדאמרן לעיל כן נראה לי לפרש שיטת הלכה זו ויש פירושי אחרים בה.

והראב"ד ז"ל כ' בסוף פירושו הלכך בין לענין דינא בין לענין איסורא דחמץ אי אמר ליה מעכשיו הרהינו קני ליה למפרע וגבי קרקע היכא דשוי' נהליה במשכונא ואמר ליה אי לא פרענא ליום פלוני מעכשיו יהא שלך קני לה להיא ארעא ואי אקדיש מלוה או זבין מקמי זימניה כיון דמטא זימניה ולא פרקיה מאי דזבין זבין ומאי דאקדיש אקדיש.

ומאי דאמר רבא חמץ מפקיע מידי שעבודא היכא דהרהינו אצל עכו"ם ולא אמר ליה מעכשיו קאמר דאלו זביני בעלמ' לא מצי מפקע ליה ואסורא דחמץ מפקעא ליה ומוקים ליה ברשותא דישאל למיסר ליה ע"כ. והנה גם זה עולה למה שכתבנו.

ע"ב תנו רבנן חמץ של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי עכו"ם נכנסים לתוכה חמץ שנמצא שם לאח' הפסח אסור בהנאה. כך גרסת רש"י ז"ל ומקצ' ספרים דבית חנות אזלינן אם של ישראל אסור אם של עכו"ם מותר.

וכי תימא וניזיל בתר רובא דנכסין מאי שנא מהא דתנן מעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה לעול' מעש' דאזלינן בתר לוקחין. כבר נשמר ממנה רש"י ז"ל שפירש מלאי פת ויין הלכך כיון שהחמץ קבוע שם אמרינן כאן נמצא וכאן היה מה שאין כן במוכר בהמות שהמעו' ביד הלוקחין ולא ביד המוכר ופעמים שאינו מוכר כלל.

אבל גרסת מקצת ספרים להיפך דבתר פועלין אזלינן והאי מלאי היינו סחורה בעלמא ואפילו נמצאת בחנות של ישראל מותר דבעל חנות לא זכה בו כדאמרינן מצא בחנות הרי הו' שלו פי' של מוצא והראב"ד ז"ל קיים שתי הנוסחאות דהאי דאזיל בתר חנות משום דילמא נתיאש הפועל והאי דאזלינן בת' פועל שמא לא נתיאש הלכך נקטינן בתרוייהו ולחומרא וחמץ שנמצא שם לאחר הפסח לעולם אסור מיהו לענין ביעור בתר חנות אזלינן דאי חנות של ישראל הוא בעי לבעוריה ואם של עכו"ם הוא כל שמתיאש הישראל ממנו אינו זקוק לבער דהא לאו ברשותי' הוא ע"כ.

ומסתברא לי דכי אזלינן בתר פועלים לחומרא ה"מ בשכל העוסקין באותו חנות הם ישראלים. אבל במקום שנכנסין בו ישראלים ועכו"ם איש לעסקו והחנות של עכו"ם לא בדא: אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך.

דוקא הני תלת דאיתנהו בכלל אכילה דליכא חומשו אלא באכילה דכתיב כי יאכל קדש בשגגה: משלם חומשא וחומש, חומשא. ול"ג הכא עד שיתמעט הקרן משהו פרוטה משום דאבא שאול הוא דאית ליה הכי בסמוך דכולה מילתא תליא בשוה פרוטה ולא ניחא ליה לאוקמא כיחידאה: דף ל"ב ע"א אבעיא להו כשהוא משלם לפי דמים משלם או לפי מדה משלם משום דכתיב ונתן לכהן את הקדש דהיינו פירו' דבר הראוי להיות קדש קא מבעיא ליה דכיון דלית ליה תשלומי כסף אלמא לא קפיד קרא אשווי אלא אמדת פירות משא"כ בגזלן דעלמא דאית ליה תשלומי כסף: אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם שפיר אלא אי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא.

דתרומה לא דמיא להקדש דלעיל דפליגי בפדיון או בדבר הגורם לממון דהקדש לאחר הפסח חזי ליה דלא עבר עליה בבל יראה ובל ימצא אבל תרומה אין לה דמי' כלל דחמץ גמור של ישראל הוא: ואי ר' יוסי הגלילי במזיד אמאי פטור מן התשלומין. ואי אמרת בשלמא רבנן ורישא לפי מדה משלם היינו דמשלם בשוגג וסיפא דמזיד הוה ליה גזלן דעלמא דמשלם לפי דמים דלא אשכחן לפי מדה אלא בשוגג כדכתיב קרא.

אלא אי אמרת ר' יוסי הגלילי אמאי פטור ופריק דהא מני ר' יוחנן בן ברוקה היא ורישא בשוגג בין בחמץ בין בתרומה דאי מזיד בחמץ הא איכא כרת ואי מזיד בתרומה הא איכא מיתה בידי שמים ור' יוחנן בן ברוקה בתרוייהו אית ליה דפטור והיינו דנקט במתני' דהכא חמץ ותרומה לאשמועי' דר' יוחנן אית ליה הכי בין בכרת בין במיתה וכמו שפירש"י ז"ל.

הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים. ואפשר דבההיא גופא פליגי נמי ר' יוחנן בן נורי ור"ע: ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש.

מקדש נפקא ליה כמו שפירש"י ז"ל ואע"ג דלקמן גבי ונתן אמרי' ההוא לדבר הראוי להיות קדש. הכי קאמר כולהו קראי לדבר הראוי להיות קדש אתו כולהו סבירא להו חמץ בפסח אסור בהנאה. ולא שטיה היא זו דהא לא חשיב בהו ר' יהודה ור' שמעון וכולהו תנאי דסברי הכי אלא דלברורי הני תנאי במאי פליגי קא אתי : ע"ב ואין נתינה פחות משהו פרוטה. והקשו בעליהתוספות ז"ל דבכריתות אמרי' דאשר יתן ממנו על זר היינו כזית.

וכן נמי במתן בהונות דאין לו שיעור ובמנחות גבי לא יתן עליה לבונ' אמרי' דהוי נתינה בכזית. וגבי גט אמרי' כתבו על איסורי הנאה כשר אע"ג דכתיב ונתן בידה ובפ' הזהב אמרינן קונין בכלי אעפ"י שאין בו שוה פרוטה.

אע"ג דכתיב שלף איש נעלו ונתן לרעהו. ואמרינן נמי חטה אחת פוטרת את הכרי אע"ג דכתיב ביה תתן לו: ותירצו דהנהו דכריתות ודמנחות לשון שימה נינהו ולא לשון מתנה וגט דהיינו ספר וקונים בכלי כלים נינהו ויצאו כלים למה שהן.

ותרומה מידי טבל הוא דפטר לה. אבל מצות נתינה ודאי לא קיים.

אי דלית ביה שוה פרוטה. קרן נמי לא לישלם.

מינה משמע לי דרבנן תרתי בעו כזית ושוי פרוטה ואבא שאול לא בעי אלא שוה פרוטה. ובהא פליגי דרבנן סברי אכילה כתיב' ביה והיא דוקא ושוה פרוטה לא צריך קרא דלא אשכחן תשלומין ומקח ממון בפחות משהו פרוטה אלא דכולי קרא לדבר הראוי להיות קדש אתא.

שאל סבר מכיון דכתב קרא לשון נתינה ש"מ דהוא דוקא דאי לא לשתוק קרא מיניה ואנא ידענא אלא ש"מ נתינה דוקא ואכילה דכתיב ביה פרט למזיק אצטריך דדוקא באכילה מחייב ולעולם לא בעי שיעור אכילה ורב פפא סבר דאבא שאול ורבנן לא פליגי דתרוייהו בעו תרתי ובריייתא דקתני אבא שאול אומר עד שיהא בו שוה פרוטה פירושי קא מפרש למילתייהו דרבנן (ח"י): וחטאה בשגגה פרט למזיד ואע"ג דאמרין במס' יומא חטאי אלו השגגות וא"כ בלא בשגגה נמי ילפינן פרט למזיד מדכתיב וחטאה שאני התם דאמר חטאתי עויתי פשעתי וכיון דעונות אלו הזדונות חטאי' אלו השגגות: מעילה שלא חייב בה כרת אינו דין שפטר בה את המזיד.

וא"ת אדרבה היא הנותנ' דהואיל ואין עונשה חמור חייב בה במזיד קרבן דאפילו במזיד אית ליה כפרה דמיא להא דאמרין במס' מכות עדים זוממים הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי דלא תהוי ליה כפרה הם שלא עשו מעשה במזיד ליגלו דתהוי להו כפרה. ויש לפרש דהכא ה"ק שאר מצות שחייב בהן כרת מפטר בהן את המזיד ואע"ג דעיקר חטאת כי כתיבה בכרת כתיבי דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת מעילה דלית בה כרת לא כל שכן.

ואע"ג דהכא לאו חטאת הוא מ"מ שם קרבן אחת היא: ת"ל בשגגה פרט למזיד. וא"ת למה לי קרא למעט את המזיד מקרבן והיכא אשכחן קרבן במזיד דלצטרך קרא למעט אדרבה במסכת כריתות אצטריך קרא לרבנות מזיד בקרבן נזיר דמפיק ליה מפתע פתאום דאמר' התם כיון דפתאום משמע שוגג ומזיד ואנוס לכתוב פתאום פתע דמשמע אנוס למה לי.

ומשני דהוה מוקמינן פתאום לשוגג דוקא ולא מזיד מידי דהוה אשאר מצות שבתורה כתב פתע דהיינו אנוס לגלויי על פתאום דהוי שוגג ומזיד. א"ל דשאני מעילה דמשום חומרא דאית בה דחייב בפחות מכזית הוה אמינא דלחייב נמי מזיד קמ"ל: דף ל"ג ע"א שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור כבר כתבתיה במסכת שבת ובמסכת סנהדרין בס"ד דאחמיץ במחובר פ"י במחובר שירדו עליהם גשמים עד שנתבקעו והחמיצו בפסח דאי קודם הפסח כבר היתה לה שעת הכושר: ע"ב סבר משקין מפקד פקיד.

ואע"ג דקיימ' לן שומר מכניס ומוציא טומאה ה"מ בדניח' ליה בההוא שומר דהיינו בעומדין לאכילה אבל הני דלדורכן קיימי לא חשיב שומר: לאימת מתכשרי לכי סחיט להו לכי סחיט להו לית לשיעורא וא"ת למה שפירש"י ז"ל דאוכלין ומשקין מקבלי' טומאה בכל שהן ולא בעי' כביצה אוכלין ורביעי' משקין אלא לטמויי אחרים כיון דס"ל השתא דמשקין מבלע בליעי מכיון דסחיט פורתא הא מתכשר אוכל ומשקין דבליעו אכתי דהוה כאוכל מטמו בכל שהן וכי ליתיה לשיעורא מאי הוי.

וא"נ דכיון דאתחיל למסחטינהו ונתעורר המשקה לצאת כמאן דנפק כוליה דמי ומפקד פקיד ואוכל הוא דמיטמא בכל שהוא ולא מטמא למשקה בפחות מכביצה אבל לפי' ר"ת ז"ל שפי' דאין אוכל מטמא ומטמא אלא בכביצה הכא לא קשיא מידי כיון דסחיט להו פורתא בצר ליה שיעור ולא מיטמאו. וראיותיהם כתבתים במסכת שבת פ' המצניע בס"ד: דאי לא תימא הכי הא דתניא הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים וכו' וא"ת ומאי קושיא שאני התם דמעלה עשו בתרומה דאמרין בהו מבלעבליעי כדאמרין בסמוך הקדישן ואח"כ דרכן טמאין דרכן ואח"כ הקדישן טהורין.

א"ל זהכא מתותים קא מקש' דתרומה דידהו דרבנן ובדרבנן לא עביד מעלה. אבל ענבים דתרומתן דאורייתא אין הכי נמי: גזירה דלמא אתי בה לידי תקלה.

וא"ת והא אמרי' בשלהי ב"ק דלא חיישינן לתקלה דתניא יין של תרומה שנטמאת ב"ש אומרים תשתפך הכל וב"ה אומרי' תעשה זילוף ושבקי' ב"ה ועבדי' כב"ש. וא"ל דשאני התם דלא עביד בה מלאכה המביאה לידי מאכל ובההיא הוא דשרו ב"ה אבל הכא דדורכין ועביד בהו מלאכה המכשרת לאכילה ודרך הדורכין לאכול בשעת דריכה חיישינן דלמא אתי לידי תקלה ואפי' לב"ה(ח"י): דף ל"ד ע"א הטבל גדוליו מותרין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין פ"א שאין זרעו כלה בצלין שנוטען והן עצמן קימות ושזרעו כלה חטה והכי איתא במסכת תרומות, ופ"א גדולי גדולין כגון בצל ששתלו ונתוסף מה שנתוסף נקראין גדולין עצמן.

חזר ושתל הבצל הראשון במקום אחר והוסיף אלו הן גדולי גדולין. והכי משמע בירושלמי במסכת תרומות דגרסי' התם עד היכן אסורין גידולי גידולין עד שלש גרנות אסורין גורן הרביעי מותר: הא ניחא למאן דאמר היסח הדעת פסול הגוף הוי שפיר דאע"ג דידעינן ודאי דלא ירדה להן טומאה כגון הכא דזריעתן מטהרתן אפי"ה אסורין לכהני' משום היסח הדעת דכתיב את משמר' תרומתי שלא יסיח דעתו ממנו אלא למאן דאמר פסול טומא' הוי כיון שהסיח דעתו ממנה חיישינן שמא נטמאת ואם יבא אליהו ויאמר דאין לה טומאה מותרת והכא ודאי כיון דזרעה טהורה ואמאי אסורה לכהנים.

אבל כי אמרינן דאין מטמאין לאחרים לא קשיא דכיון דספק טומאה היא אינן מטמאין: ע"ב האי תנא דבי רבה בר אבוה הוא דאמר אפי' פגול טעון עיבור צורה וה"ה דהוה מצי למימר שנפסלו בדם ובבעלים אלא עדיפא מינה קא מתרץ ליה. אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורצ' דהא אמרן לעיל דציץ לא מרצה אלא עון טומאה ויוצא נמי פסול מחמת דבר אחר חשיב ליה כעין טומאה ולא פסול הגוף דהיינו פסול מחיצות כדאיתא במנחות וכדפירש"י ז"ל: הכא נמי אין זריעה לתרומה.

הלכך עדיין היא בטומאתה אלא דטהורה מלטמא אחרים. והא דמשמע הכא דגדולי תרומה תרומה איכא למידק דבמס' בתוספת' תני' הטבל והמדומע וגדולי תרומ' וגדולי מ"ש הרי הן כחולין.

כבר תירצו אותה בירושלמי דהרי הן כחולין להתחייב בלקט שכחה ופאה דגרסי' התם במס' תרומות ר' זעירא בשם ר' חנינא תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגדוליהן חולין גידולי תרומ' הרי הן כחולין לכל דבר אלא שאסורים לזרים. א"ר יוסי ואנן תנינן תרוייהו תשלומי תרומ' הרי הן כתרומ' לכל דבר דתניא אינו משלם אלא חולין מתוקנין וכו' אלא שגדוליהן חולין וחייבין בשכח' ופאה ועניי ישראל ועניי הכני' מלקטין: ונתן קרי להו תלושין.

ונתן קא דייק דמשמע דנותן מכלי אל כלי ואינו אלא ממלא מן המעיין: עלה בידינו להלכה חמץ בפסח בזמנו במשהו שלא בזמנו מותר ובלבד שיהא בתערובות שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס שלא נתחייב לבערו. אבל כל חמץ שנתחייב לבערו ועבר עליו הפסח הרי זה אסור מדין קנס.

וקדרות בפסח מותר לשהותן ולאחר הפסח עביד בהו בין במינן בין בשלא מינן. אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה אא"כ עשה בה היכר כעין תורא כדלקמן ואין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת אסורה עד שיסיק את התנור.

וקדרות בפסח אם החזירן לכבשונות מותר להשתמש בהן בפסח. אבל למלאן גחלים ולשורפן אסור שמא יחוס עליהן שלא ישתברו ולא ישרפם יפה אא"כ דרכו בכך כתנור וכוביא: ולענין הגעלה דין החמץ כשאר האיסורין דדבר שתשמישו בחמין מגעילו בחמין ודבר שתשמישו באש מלבנו עד שיהא ניצוצות נתזות ממנו וסכינין מגעילן.

ויותר חמור משאר איסורין שאין להגעיל כלי בשום פנים לאחר זמן איסורו משום דמשהו לא פגים. וכל הכלים של חרס שנשתמש בהן תחלת תשמישן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן, אבל חמץ בחמין או מצה בחמין אסור בכל ענין.

אבל בית שאור ובית חרוסת הואיל וחמוצן קשה אפי' בצונן אסור ואפי' בשאר כלים אא"כ הכשירן כדינן. וכל כלי חרס אסורין ואין להן הכשר ואפי' דקוניא חירוי ואוכמי.

וביתר דיני ההגעלה ולענין אכילת גבינה ובשר מליח שלא נעשה לשם פסח כבר הארכתי בהן ואין צורך לשנותם שנית: עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח מותר לישראל לעכו"ם אסור. וזה הכלל כל שהוא ברשות ישראל שקבל עליו אחריות או שקנאו מדין משכון או מדין גובה למפרע אסור.

כיצד ישראל שהלוה לישראל על המשכון ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי הוא שלך הרי זה קונה אותו מדר' יצחק והרי הוא ברשותו להתחיי' באונסיו אבל ישראל מעכו"ם ועכו"ם מישראל לא קני. אבל אם אמר לו אם לא נתתי מכאן ועד לאחר הפסח הרי הוא שלך מעכשיו והגיע זמן ולא נתן לו אפי' עכו"ם מישראל קנה למפרע דלמפרע קני ואם היה ברשות ישראל אסור לאחר הפסח ברשות עכו"ם מותר.

וכן לענין הדין כל שקנה מדין משכון כגון ישראל מישראל והרהינו אצלו ולא אמר לו מעכשיו או מדין גבייה למפרע בשהרהינו אצלו ואמר לו מעכשיו אפי' ישראל מעכו"ם בין במטלטלי בין מקרקעי שירד בו בתורת משכונה והגיע זמן ולא נפדה למפרע הוא גובה ואי אקדיש מלוה וזבין מלוה קודם גבייה קנה למפרע אבל כל שלא הרהינו ובמעכשיו קיימ"ל כרבא דמכאן ולהבא הוא גובה.

ואי אקדיש וזבין לאו כלום עביד מיהו מעות הדרי': ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ובא בעל חוב לטרוף שדה שמעון ועמד שמעון ונתן לו מעות המכר יכולי' היתומים לתובען משמעון ואינן חייבין מדין אחריות דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואיהו אפסיד אנפשי' ואי פקח שמעון מגבי להו ליתומים ההיא ארעא והדר וגבי לה מינייהו מדין אחריות דקיימ"ל יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן משום דר' נתן דמוציאין מזה ונותנים לזה.

ואי אקדיש לזה וזבין לזה אתי מלוה וטריף אתי מלוה ופריק. וכיצד פודה מוסיף עוד דינר ופודה כל הנכסים.

כבר הארכתני בכל זה למעלה: חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים עכו"ם נכנסים או להפך חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה לחומרא בשניהם כמו שכתבתי ישראל ועכו"ם שהיו באין בספינה כבר כתבתי מה דינו. חמץ שנפלה עליו מפולת אם יש עליו יותר משלשה טפחי' עפר אינו חייב לבער אלא מבטלו בלבו ודיו פחות מכאן צריך לבער ותו לא מידי: דף ל"ה ע"א אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו וכו' ירושלמי שמואל בר נחמן שמע לה מן הדין קרא ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו חטה אלו החטים שורה אלו שבול' שועל למה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה שעור' זה שעור נסמן זה שיפון.

כוסמת זה כוסמין. גבולתו עד כאן גבולתו של לחם מצה ולמדין מן הקבלה אמר ר' סימון מן מה דכתיב ויסורו למשפט אלקיו יורינו כמו שהוא דבר תורה: תנא כוסמין מין חטים פירש"י ז"ל לענין הפרשת תרומה כלומר דאלו לענין חמץ מאי נפקא לך מינה אפי' יהא נמי מין שעורים בכל חמשת המינין יוצא מיהו לאו בתרומה היא דהא אמרי' במסכת חולין דאין תורמין מתאנות לבנות על השחורות.

ואם כן כל שכן כוסמין על חטין. ועוד דתנן במסכת תרומות כל שהוא כלאים זה בזה אין תורמין ומעשרין מזה על זה.

ותנן במסכת כלאים החטים והזונין אינן כלאים זה בזה השעורין ושבולת שועל ושיפון והכוסמין והפול אינן כלאי' זה בזה. משמע דכוסמין עם חטין מיהא הוי כלאים וכיון שכן אין תורמין מזה על זה.

אלא הכא לענין חלה מיתניא. תדע לך דהתם במסכת מנחות קתני החטין והשעורין מצטרפין זה עם זה וחייבים בחלה ומייתי עלה בגמרא תנא כוסמין מן חטים, וא"ת א"כ קרא משמע דכוסמין דוקא מין חטין הן ולא מין שעורין ואלו התם במסכת חלה תנן השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטין.

א"ל דאין ה"נ והכי קתני כוסמין אף מין חטין לאפוקי הני אחריני דדוקא מין שעורין ולא מין חטין ואכתי קשיא דהכא אמרינן דוקא כוסמין וחטין אבל שאר מינין עם חטין לא. והתם במסכת חלה תנן החטין והשעורין ושבולת שועל ושיפון והכוסמין מצטרפין זה עם זה וכן היא דמסכת מנחות.

ובירושלמי מקשה ומתרץ לה לא קשיא כאן בנשוך כאן בבלול. פי' בנשוך שהכרות נושכות זו את זו אין מצטרפין אבל בבלול שעשה העיסה אחת מצטרפין זה עם זה וכי תימא אי בבלול מאי איריא הני מינין אפילו מיני פטור נמי דהא תנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה הא לא קשיא דהתם טעמא מיהא בעי משא"כ באלו המינין דמצטרפין בכל שהו: הני אין אורז ודוחן לא.

פירש"י ז"ל אורז מיל ודוחן פניץ וחכמי הצרפתים אמרו מדלא ממעט אלא הנישבאין לידי סרחון. ש"מ דשאר מינין אסורין וכלל נתנו לדבריהם כל שנתפח בבשולו אסור לבשלו בפסח דקצת חמץ יש בו ולפיכך אסרו תבשיל האורז ותבשיל הזרעוני' והא ליתא דאורז היינו ארוז שאנו קורין כן תדע דאמרי' במסכת ראש השנה מי שנלקט ביד יצא אורז שאינו נלקט ביד אלא פרכין פרכין וכן הוא לקיטת האורז שהיום קוצרין שבולת אחת ולמחר אחרת.

ואפילו לדבריהם נמי הני תרי מיני לרבנותא נקטינהו דאפי' הני דקרובין למין דגן אינן באין לידי חימוץ כל שכן שאר מינין. הלכך כל שאר מינין מותרים: אמר ריש לקיש עיסה שנלושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חמוצה כרת.

פירש"י ז"ל כרת הוא דליכא הא חמץ נוקשה מיהא הוי ואסור דמי פירות אין מחמיצין חמוץ גמור אלא נוקשה מדלא קאמר מותר ויש מביאין ראייה לדבריו מדאמר' במסכת מנחות פרק כל המנחות באות מצה תנו רבנן אין מחמיצין בתפוחים משום ר' חנינא בן גמליאל אמרו מחמיצין כמאן אזלא הא דתניא תפוח שרסקו ונתנו לתוך העיסה וחמצה אסורה.

פי' תפוח של תרומה לתוך עיסה של חולין לימא ר' חנינא בן גמליאל היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן נהי דחמץ גמור לא הוי חמץ נוקשה מיהא הוי אלמא לכ"ע חמץ נוקשה הוי. מיהו לא קשיא עלה הא דאמר ר' יהושע בן לוי לוי לוי או בדובשא דהתם בהא פליגי ת"ק סבר כיון דאית ביה מיא וממהר להחמיץ אסור ללוש וישרוף מיד ור' יהושע אית ליה דאפשר בשמירה ואמר לוי בשמירת חימוץ.

אלא דהא קשיא עליה דאמר' לקמן ותיקא והיינו משחא ומלחא והוא דרך בשול וכמו שפירש הרב אלפסי ז"ל שקורין אלעזידה וכן למיחרך תרתי שיבולי בהדי הדדי שרי ואע"ג דנפקי מיא מהאי ואזלי האי ובלעא משום דמי פירות אין מחמיצין דאלמא כלל אין מחמיצין וכן דעת ר"ת ושאר המפרשים האחרונים אלא שהראב"ד ז"ל כלשון ראשון.

והיא דמסכת מנחות לא קשיא דהתם ע"י מים היא שכבר היא עיסה וכיון שיש בה מים כל שלא משמרה ודאי מחמצת. ואי קשיא לך א"כ היכי קרי ליה חמץ נוקשה דהא לקמן בפרק אלו עוברין חשיב כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי חמץ דגן גמור ע"י תערובו' והיכי דמי אי בלא מים מי פירות אין מחמיצין כלל ואי ע"י מים חמץ נוקשה הוא דהוי ולא חמץ גמור התם שאני דקודם שיתנו השעורין לתוכן שורין אותם במים ומחמיצים קודם עירוב וכמו שפירש"י ז"ל והכי איתא בירושלמי התם וכולהו ע"י מיא.

והא דאמר ר"ל אין חייבין על חמוצה כרת דמשמע לכאורה כרת הוא דליכ' הא איסורא דחמץ נוקשה איכא אפשר דע"י מים הוא. ע"ב כיון דאי בעי מפקר להו נכסי והוי עני וחזי ליה.

וא"ת למה לי מפקר לנכסיה לימא מפקר ליה לדמאי דהא קיימ"ל דהפקר פטור מן המעשר הא ליתא דה"מ בשהפקירו מתחלתו שלא בא לכלל חיוב אבל האי כיון דאחי' אחייב, לא צריכ' בשהקדימו בשבלין ונטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומ' גדולה. אם תדקדק בזה מה יגיע ממנו לישראל תמצא שאינו מרויח ואינו מפסיד אם מקדים, תרומה גדולה או מעשר הגע עצמך שיש לישראל ק' סאין ונחשוב הסאה י"ב קבין והקב י"ב מדות קטנות כדי שיעלו לנו לחשבון שלם נמצא זה אם מקדים תרומה כדינה נותן שני סאין לכהן ומן התשעים תשע סאין ללוה הרי י"א סאין ומן השמנה נעשם קבין עולין צ"ו מן הצ' ט' קבין מן הה' חצי קב והקב הנשאר נעשהו י"ב מדות קטנות מן הי' א' מן הב' חומש א'.

נמצא שנותן בין הכל י"א סאין ט' קבין וחצי מדה אחת וחומש. ואם מפריש מעשר תחלה נותן עשר סאין ללוה.

נשאר תשעים נותן מחמשים אחת לכהן מהארבעים נעשם קבין עולין ת"פ מת' ח' ומנ' א' הרי ט' קבין נשארו ל' מכ"ה חצי קב והה' נעשם מדות עולין ס' מנ' א' מי' חומש הרי לך י"א סאין ט'

קבין וחצי מדה וחומש אבל ההפרש שיש בזה הוא בין הלוה והכהן שאם הקדים מעשר הלוי מרויח ואם הקדים תרומה הכהן מרויח.

כיצד אם הקדים תרומה מגיע לחלק הלוי תשע סאין תשעת קבין ומחצה מדה וחומש נותן מהן לכהן י"א קבין וחצי ושלש. מדות ועשירית מדה ועשירית חומש.

נשארו לחלקן שמונת סאין ועשרה קבין פחות שתי מדות בקרוב ואם מפריש תחלה מעשר ראשון הגיע לחלק הלוי עשר סאין נותן לכהן אחת נשארו לו תשע סאין נמצא מרויח שני קבין ושתי מדות בקרוב מעט והכהן מפסיד כנגדו. סימן לדבר נמצאת אומר שני כתובין מכחישים זה את זה והכתוב השלישי מכריע ביניהם: והכהנים בחלה ובתרומה דנאכלין בכל מושבותיהן ואע"ג דאין נאכלין בבית הקברות מ"מהא נאכלין בכל דירות: אבל לא בטבל.

איכא מאן דלא גריס ליה בהלכות הרב אלפסי ז"ל משום דבסמוך מוקמינן ליה כר' שמעון דאמר מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל דלית ליה איסור חל על איסור לא באיסור כולל ולא באיסור מוסיף ואנן קיימ"ל איסור חל על איסור באיסור כולל ואיסור מוסיף.

וכי תימא מ"מ הא איכא משום מצוה הבאה בעבירה כתבו בעלי התוספות דלא אמרו מצוה הבאה בעבירה אלא בקרבן או בלולב שמתפללין ומשבחים בו אבל בשאר מצות לא תדע לך דהתם במסכת סוכה ממעט סוכה גזולה מדכתיב לך ולא מפיק לה משום מצוה הבאה בעבירה ומשו"ה נמי לא גרסינן הכא פשיט' דמאי פשיטותא והא לא קיימ"ל הכי.

אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאפילו בשאר מצות נמי אמרי' מצוה הבאה בעבירה תדע לך דגרסי' בירושלמי בפרק האורג גבי הקורע בחמתו ועל מתו בעין קמי ר' אבא במה דאתמר התם השוחט חטאתו בשבת כפר ומבי' חטאת אחרת אף הכא לא יצא ידי קריעה לא כן אמר ר' שמעון בן יהוצדק מצוה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח אמר לון תמן היא גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה כך אנו אומרין הוציא מצוה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא ידי חובתו בפסח בתמיהא.

הלכך שפיר גרסי' פשיטא ואע"ג דליתא לדר"ש קיימ"ל דאין יוצאין בטבל וכדכתב הרב אלפסי ז"ל. וטעמא משום מצוה הבאה בעבירה.

אלא דכיון דהאי איסורא מדרבנן הוא דמדברי קבלה ילפינן לה דאסמכינהו רבנן אקרא כל היכא דמשכח איסורא דאורייתא טפי עדיף ליה משום הכי גמר סוכה מתעשה לך. וטבל נמי אליב' דר' שמעון מקרא ואע"ג דלדידן ליתא קמה ליה במצוה הבאה בעבירה: בטבל טבול מדרבנן בעציץ שאינו נקוב.

כתב הראב"ד ז"ל דמינה שמעינן דאפילו מי שאינו רגיל להפריש ימות השנה צריך להפריש ממצת הפסח אע"ג דמדרבנן הוא. מיהו אי אשתלי ולא אפריש יצא כל דאיכא אכתי לאפרושי דהא קיימ"ל כשמואל דחלת חוצה לארץ אינה טובלת אלא אוכל והולך ומפריש בסוף: מעשר שפדאו על גבי אסימון דרחמנא אמר וצרת הכסף בידך דבר שיש עליו צורה.

פירש"י ז"ל אסימון דבר שאין עליו צורה פלדון בלע"ז. ואינו מחוור דהתם בבבא מציעא אמרינן מאי אסימון פולסא ובפרק במה אשה גבי דינר שבסנדלה משום בת ארעא אמרינן אי משום צורתא ליעבד ליה פולסא.

אלמא פולסא דהיינו אסימון צורה יש עליו. אלא שהוא מטבע שנפסל ואין צורתו חשיבה ואנן בעי' מטבע חשוב מחמת צורתו: הקדש שחללו על הקרקע ואע"ג דאמרינן היו בונין בחול ואחר כך מקדישין דאלמא מחללים על הקרקע התם בבנין דהוה ליה תלוש ולבסוף חברו והוי כתלוש והכא בשדה וכרם: דף ל"ו ע"א ור' עקיבא מי כתיב עוני עני כתי' ואע"ג דשמעינן ליה לר' עקיבא במסכת סנהדרין דאית ליה יש אם למקרא.

ה"מ ביכא דסתרי אהדדי אבל היכא דלא סתרי אהדדי מקר' ומסור' מסורת נמי דרשינן: תנו רבנן כו' אין לשין את העיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר ישרף מיד. מדקתני אין לשין ואם לש ישרף מיד על כרחין יותר ממהר להחמיץ משאר עיסה שנילושה במים בלבד עד שהחמירו כאן ואמרו דאין לשין לכתחילה שקרוב הדבר שתחמיץ מיד.

והיכי דמי אי בלא מים והא לכולהו אמוראי מי פירות אין מחמיצין כלל או אין מחמיצין כל כך מיד כמים ואפילו לפירש"י ז"ל דמי פירות חמץ נוקשה הוי. ועוד דקתני אע"פ שאין לשין בו מקטפין בו אתאן לת"ק דמשמע לת"ק הוא דאשמועינן היתרא אבל לרבנן כיון דשרו בלישה כל שכן בקיטוף וקיטוף על כרחין על ידי מים הוא ואם איתא דלישה בלא מים דוקא מאי קאמר אתאן לת"ק אפי' לרבנן נמי איצטריך דעד כאן לא שרו לישה אלא בלא מים אבל קיטוף דבמים לא אלא ש"מ דכולה ברייתא על ידי מים הוא.

ור"ג סבר דאם לש ישרף מיד דאי אפשר לשמרן שלא יחמיצו ואעפ"י שאין לשין בו מקטפין בו ורבנן קמאי שרו בין בלישה בין בקיטוף בדיעבד מיהא כדקתני אין לשין ותאפה מיד. ורבנן בתראי אסרי בין בלישה בין בקיטוף כדקתני את שלשין בו מקטפין בו דהיינו מים בלבד את שאין לשין בו דהיינו בתערובות מי פירות אין מקטפין בו.

ושלש מחלוקת בדבר אי נמי דרבנן בתראי היינו רבנן קמאי אלא דבהא פליגי דר"ג אסר לישה אפי' בדיעבד ושרי קיטוף אפי' לכתחלה ורבנן אסרי תרוייהו לכתחלה ושרו תרוייהובדיעבד ושתי מחלוקות בדבר. וא"כ הראיה שכתבנו מקיטוף ליתא אבל אידך איתא וזה עיקר דכל מאי דאפשר למעוטי בפלוגתא ממעטי' ור' עקיבא דאמר לשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש על כרחין ע"י מים היא דאת"ק קאי.

ואקשי' דידיה אדידיה דהא אמר פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ומשום מצה עשירה ומפרקי' לא קשיא הא ביום ראשון הא ביום שני כדאמר להו ר' יהושע בן לוי לבריה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי. ואידך לישנא בדובשא ואע"ג דלכאור' הא דר' יהושע בן לוי משום אתקפתא דמצה עשירה מיייתי לה.

מ"מ אי משום הא מלתא לחוד לא הוה צריכ' ליה דכיון דשני כאן ביום ראשון כאן ביום שני תו לא צריך מידי דליכא מאן דסבר דמצה עשיר' בשאר יומי אסירי דמעוני נפקא לן דהיינו במצת חובה אלא דמהא דר' יהושע שמעי' נמי סיעת' לכולה מילתא דר' עקיבא דמצה עשירה בשאר יומי שריא ואפילו ע"י מים נמי כסברתיה דר' עקיבא.

וכל שכן לאיך לישנא דדובש ואין דרך ללוש לעולם בדבש בלא מים. ועוד דאי בלא מים מאי אריא משום מצה עשירה תיפק ליה דדברים שאינן באין לידי חימוץ אין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח.

ואפילו תימא דדברים לאו דוקא אלא מינין אכתי לא סגי דתיפק לי דבעי שמירה לשם מצה והכא לא צריך ולעכב נמי אמרי' הכי גרסינן בירושלמי יכול יוצא אדם ידי חובתו ברבוכה ת"ל ושמרתם את המצות מצה שצריכה שימור יצאתה זו שאינה צריכה שימור. וההיא דר' עקיבא דאמר פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ודאי על ידי מים היא נמי תדע מדמקשי עלה מהא ברייתא דלשתו להן ואם איתא מאי קושיא התם בלא מים וחשיבה עשירה הכא על ידי מים לא חשיבה עשירה אלא ש"מ כולהו על ידי מים.

והלכך כיון דאשכחן ר' עקיבא ור' יהושע בן לוי דעבדי עובדא להתירא כותייהו קיימ"ל. וכן דעת הראב"ד ז"ל והרמב"ן ז"ל ובזה נתקיים פסקו של הרב אלפסי ז"ל והר"ז ז"ל תפס לו בעיקר דברי רבוותא דאמרי הלכה כחכמים דאסרי לכתחילה בין בלישה בין בקיטוף.

ופי' הרב דר' יהושע בדובשא לחוד בלא מים. ולמסקנא דאסיקנא בחלבא כעין תורא אפילו על ידי מים מותר דלא אשכחן איסור' אלא ביין ושמן ודבש אבל חלב אינו ממהר להחמיץ וסייעתא דר' יהושע היינו למצה עשירה לחוד.

והא לא נהיר כדאמרן ולא שנא נמי חלב לא שנא שאר משקין תדע דתניא בתוספתא אין לשין את העיסה בשאר משקין ואם לש יאפה מיד. והרמב"ם ז"ל כדברי הרב אלפסי ז"ל.

והוסיף עוד על דבריו דמצה שלשה בשאר מי פירות חוץ מיין ושמן ודבש וחלב לא הוי עשירה ואדם יוצא בה לכתחילה ולדבריו עיסה שנילושה בכצים יוצאין בה בפסח. ומה שאמרו דביום ראשון אינו יוצא ה"מ בשתי לילות לדידן ובמצת חובה אבל שאר פתו לא שנא יום ראשון ולא שנא שאר ימים מותר: ציבור שאני מנחת העומר שהיא מנחת ציבור ורבים משמרין אות' דאמר ר' אליעזר מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלם פדיון דחוץ לירושלם לא חשיב היתר בכל מושבות שהרי המעו' נתפסין במעשר והפירות שאוכל חוץ לירושלם לאו מעשר שני הן.

אבל משבא לירושלם כבר חל עליו שם מעשר שהרי הוא במקום שנאכל ומשכחת לה היתר בכל מושבות כגון אם נטמא וא"ת והא טעמא דיש לו פדיון היינו משום דמחיצה לאכול דאורייתא מחיצה לקלוט דרבנן. כדאיתא בפ' הזהב ובפ' חלק.

וכיון שכן למה לי נטמא אפילו בטהור נמי משכחת לה דפודין אותו כגון שיצא חוץ לירושלם. כדאמרין בפ"ב דמכות גבי מע"ש שיצא חוץ לירושלם א"ל שאני התם דלכתחילה אסור להוציא והואיל באיסור לא אמרינן.

אבל טומאה אע"ג דאסור לטמאתו אפשר שיטמא מאליו ובתוספו' הקשו למה לי מהאי דפדיון תיפוק לי מדתנן בפ' בתרא דזבחים באו לנוב וגבעון הותרו הבמות וכו' קדשים קלים ומעש' נאכלין בכל ערי ישראל אלמא בזמן הבמות ה' לו היתר ולקמן אמרינן כי האי גוונא גבי חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון.

ותירצו דהתם הכי קשיא לי' למה לי קרא דושמרתם את המצות תיפוק לי דאין להם היתר בכל מושבות וממושבותיכם נפקא ופריק דאי לאו ושמרתם בזמן נוב וגבעון שהיה להן היתר בכל מושבות הוה אמינא דנפיק משום הכי איצטריך קרא למעוטי אבל הכא דקאמר יכול יצא אדם במעשר שני בזמן הזה לא מצי לאתויי התירא מנוב וגבעון: ע"ב לחם עוני פרט לחלוט ואשישה.

כתב רבי' אפרים ז"ל ואי קשיא לך דאמרינן ביבמות פרק החולץ האי חלוט דאמרי' מצה היא למאי הלכתא לומר שאדם יוצא ידי חובתו בפסח. ויש לומר התם שחלטו ברותחין הכא שחלטו בדבש דיקא נמי דקתני דומי' דאשישה ש"מ.

וזה אינו מחזור דאי בשחלטו בדבש ומשו' מצה עשירה מאי איריא חלטו ברותחין אפילו אפוי בתנור נמי. והר"ז ז"ל תירץ התם שחלטו ברותחין והדר אפאו בתנור דאקרי לחם.

והכא מיירי בשחלטו ברותחין כל צורכו ולא אפאו בתנור כלל. והכי קאמר לחם פרט לחלוט שאינו לחם עוני פרט לאשישה דהוי מצה עשירה.

וגם זה אינו דא"כ כי הדר אמר אפילו כמצתו של שלמה א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לחלוט ואשישה לא הוי ליה למימר אא"כ מה ת"ל עוני פרט לאשישה דלא איירי השתא אלא במצה עשירה. ועוד דבהדיא תניא בספרי א"כ מה ת"ל עוני פרט לחלוט ואשישה אלמא תרוייהו משום מצה עשירה ממעטי.

והרב אלפסי ז"ל הביאן בהלכותיו שתיהן והביא הא דהכא סתם ולא פיל' עשייתה וההיא דהחולץ בדהדר אפייה בתנור כדמוקי לה התם. ועוד יש חלוט שלישי שאינו נקרא לחם חלת המסרת דאמרינן בסמוך שהוא חלוט של בעלי בתים ופטור מן החלה והרמב"ן ז"ל פיל' דהאי חלוט דמעטי' משום מצה עשיר' הוא מוגלשין על גבי קמח שנותן את הקמח על גבי האש לקלות ומזלפין עליו מים כדי שיתלבן ואח"כ לשין אותה ואופין בתנור והוא דרך חשיבות ומתמעט משום מצה עשירה.

וחלוט של בעלי בתים הוא שמבשלין אותו בחליטה לגמרי עד שאין חוטינן נמשכין ממנה וכן דרך בעלי בתים הענים שאין להם במה להסיק את התנור ואפילו חזר ואפאו בתנו' שכבר נגמר בשולו שוב אינו נקרא לחם וחלוט דבפ' החולץ בשלא נגמר בשולו בחליטה וחזר ואפאו בתנור וכדאיתא התם: יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה.

פיל' רש"י ז"ל פת קיבר שנקרא הדראה שלה. וכן פירש הרב אלפסי ז"ל פת סובין ולאן סובין ממש קאמר דההוא לא איקרי לחם כדתנן במסכת חלה חמשת רבעי' קמח ועוד חייבין בחלה הן וסובנן ומורסנן ניטל מהן סובנן וחזר לתוכן פטורין מן החלה ואלו בסמוך אמרי' יוצאין בפת נקיה ובהדראה.

אלא הכא בפת עם הסובין קאמר. והרמב"ם ז"ל פיל' פת הדראה כלומר פת מתבואה הנאכלת מכינה שהכינה האוכלת התבוא' נקרא' דירה של תבואה במסכת פרה.

ואעפ"י שהוא פת גרוע אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: ת"ר אין אופין פת עבה בפסח דברי ב"ש וב"ה מתירין אסיקנא דמאי פת עבה פת מרובה ואמאי קרו לה פת עבה דנפישא בלישה. וה"ה לשאר ימים טובים אלא דתנא בפסח קאי.

וכתב עליו הרב אלפסי ז"ל ה"מ ביום טוב דעלמא אבל בפסח אסור למילש ולמיפא יותר מחמשת רבעים קמח ועוד והיינו קבא מגלונאה. והר"ז ז"ל הקשה עליו דהא אמרינן דתנא בפסח קאי ופי' הוא דהכא באפיה ביותר מכדי צורכו פליגי וב"ה דשרו אתיא כההיא דמסכת ביצה ר' שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה את התנור פת שהפת יפה בשעה שהתנור מלא.

וההיא דקבא מגלונאה בלישה ולא קשיין אהדדי ואין דבריו נכונים דאי ההיא דר' שמעון בהא דב"ה תליא היכי פליגי בה תנאי התם במסכת ביצה ולמאי איצטריך התם למפסק כר' שמעון מי לא ידעיה דב"ש במקום ב"ה אינה משנה. ועוד דגרסי' בירושלמי מתוך שאתה אוסרו בפת מרובה אף הוא אינו אופה אלא כדי צרכו אלמא טעמא דאסרי ב"ש בפת מרובה לאו ביתר מכדי צרכו היא אלא הכא כללא כייל בין באפיה כדקתני אין אופין בין בלישה כדאמרי' ואמאי קרי לה פת עבה משום דנפישא בלישה ובכדי צרכו פליגי דב"ש סברי אפי' כדי צרכו כל שהוא פת מרובה אסור אלא עביד ליה על ידי שני נחתומים או בנחתום אחד ובתרי זמני משום טרחא דמיחזי כעובדין דחול וב"ה שרו בין באפיה בין בלישה מיהו ה"מ בשאר ימים טובים אבל בפסח באפיה הוא דשרי אבל בלישה אסור אלא קבא קבא ולא משום טירחא דהא ב"ה לית להו טירחא ואפילו בפסח דתנא בפסח קאי אלא משום חימוץ ונתקיימו דברי הרב אלפסי ז"ל ור"ש שרי התם טפי אפי' למיפא יתר מכדי צרכו בתנורין שלהם.

מיהו לענין פת עבה מסתברא דאסור דהא לא בעא לאוקמי מלתא דב"ה דשרי בהכי דאף משום ב"ש דאסרי לית לן בה דהא לא קיימ"ל כותייהו ולמאי דמפרשי' נמי פת עבה טפח אתקיף עלה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בזריזין וכו' דאלמא אפילו בהכי לא ניחא ליה למשרי ור' יוסי נמי דאמר בסמוך עושין סריקין כמין רקיקין ואין עושין כמין גלוסקאות הלכך אין עושין את הפת עבה גזירה שמא יחמץ (ח"י): דף לז ע"א אם אמרו בפת עמלה.

פי' עמילה בהנה כדתנן כל המנחות טעונות שלש מאות שיפא וחמש מאות בעיטא וש"מ דב"ש שמותר לעשות עיסת מצה עמילה משאינה עמילה וכן המנהג היום בארץ פרובישא: ולא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם. כן פסק הרב אלפסי ז"ל דאיכא דאמרי דשל נחתומין מותר משום דבקיאי ולא שהו עלייהו.

מיהו של כל אדם דאסור ה"מ בצירין שלהן שהיו דקין והאשה שוהה עליהן אבל צירין שלנו מותרים שאין בהם שהייה וכן מה שמסמנין בדפוס והן צירין דקים מותר שהוא עצמו מוכיח שאינו לציר אלא לסימן ואין בזה שמא יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרים: ת"ר הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה פי' ר"ת ז"ל דכל הני דפטורין מן החלה דוקא בשבלילתן רכה אבל בלילתן עבה אפי' או אפא' בחמה לבסוף כבר איחייבה לה בחלה ושוב אינה נפטרת.

דתנן במסכת חלה עיסה שתחילת' סופגנין ולבסוף סופגנין פטורה מן החלה תחילתה עיסה וסופה סופגנין תחילתה סופגנין וסופה עיסה חייבת בחלה אלמא כל שבילתה עבה תחילה אעפ"י שאפאה באלפס או בחמה או תחילתה רכה ולבסוף אפאה במקום שעושה אותן לחם חייבת מפני שהגלגול מחייבתה כדתנן התם בחטין משתגלגל בשעורין משתטמטם.

וכן נמי לענין ברכת המוציא ולחובת הפסח כל שביליתן עבה ואית עליהו תוריתא דנהמא לבסוף אע"ג דלא אפן בתנור או באלפס לחם איקרי וחייבין בחלה ומברכין עליהן המוציא ובהא ניחא

ליה חליט דאמרי' הכא דאי לאו דהדר אפייה בתנור לאו לחם איקרי. ובמסכת מנחות פרק ר' ישמעאל אמרינן דמברכינן המוציא על המנחות אע"ג דיש מהן מטוגנים בשמן וכן בפרק כיצד מברכין גבי כובא דארעא דהיינו טרוקנין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח אלא דכל הני בלילתן עבה, הלכך כל עיסה שבלילתה עבה חייבת בחלה כגון פרטולאש וריאולש ווירמיילש.

אבל ניבליש וקרשפילש שמטוגנין בשמן שבלילתן רכה אין חייבין בחלה. ולענין המוציא כל שיש עליו תורת לחם כגון פרטולש וריאולש מברכין עליו המוציא : אבל וירמיילש דרך בישול הן ואין עליהן תורת לחם ואפי' קבע סעודתו עליהן אין מברכין אלא בורא מיני מזונות ונבליש וקרישפילש אם קבע סעודתו עליהן מברכין עליהם המוציא כיון דלבסוף תורת לחם יש עליהן ואם לאו בורא מיני מזונות והיינו נמי כובא דארעא ואין זה מחוור דהא הכא מני בהדייהו אסקריטין וחלת המסרת והנהו ודאי בלילתן עבה הן.

ועוד דאי בלילתן רכה היאך מחייב ר' יוחנן במעשה אילפס והא לענין חלה בגלגול תליא מילתא. ואפי' אפאו פת בתנור נמי לבסוף פטור מן החלה ועוד דהתם במס' חלה קתני הקנוקנות חייבות בחלה והן חלות קטנות שאופין בתנור ומחזירין אותם לתלתן ועושין מהן תבשיל ואם איתא מאי קמ"ל פשיטא דכל שבלילתו עבה חייב ואפילו לא אפאו בתנור אלא ודאי לא שנא בלילתו עבה לא שנא רכה הכל הולך אחר הסוף למה שעושה ממנה והתם הכי קתני מאימתי אסור לאכול עראי מן העיסה כלומר מן העיסה שסופה להתחייב בחטין משתגלגל בשעורין משתמטם.

והכי נמי קתני עיסה שתחילתה סופגנין כלומר שעשה על דעת סופגנין וסופה עשה ממנה סופגנין פטורה אעפ"י שבלילתן עבה וכדמשמע נמי לשון עיסה אבל אם דעתו תחילה לפת וסופה סופגנין או דעתו תחילה לסופגנין וסופה פת חייבת. דלעולם בתר דעתו אזלינן וכדתנן התם עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלי' ממנה חייבת בחלה אין הרועים אוכלים ממנה פטורה מן החלה ואי גלגול מחייב להוי עיסת הכלבים כסופה סופגנין ונתחייב.

ובירושלמי נמי גרסי' איזו היא עיסת הכלבי' ריש לקיש אמר כל שערב בה מורסן מתניתא אמרה כן בזמן שהרועים אוכלין ממנה ר' יוחנן אמר כל שעשאה כיפאין ותני כן עשאה כיפאין חייבת לימודין פטורה ר' בא בשם ר' שמואל ר' אמי בשם ר' חייא בר אבא אפילו קלוסקין והתנינן אין הרועים אוכלין ממנה תפתר שעשא' משעה ראשונה שלא יאכלו ממנה.

ובהא קא מיפלגי ר' יוחנן וריש לקיש סברי דאם עשאה גלוסקין חייבת דכיון שיש לו צורת לחם ואפאה בתנור אעפ"י שעשאה לכלבים חייבת אא"כ ערב בה מורסן או שעשאה לימודין דאית בה היכר' ור' בא פטר כל שעשאה בפ' על דעת שלא יאכלו הרועים ממנה והא אתה דן ממנה שאין בלילתה עבה מחייבת שלא חשו ר' יוחנן וריש לקיש אלא לצורת הלחם וכל שנשתנה צורתו לא מחייב.

הלכך בין בלילתה עבה בין רכה כל שעשאה לאכילת אדם ולבסוף אפאה בתנור או באלפס ביבש כמו שנפרש חייבת בחלה. אבל אם אין דעתו לעשותה לחם אפי' בלילתה עבה פטורה וכובא דארעא דחייבת בחלה לא גרע מאפאה באלפס.

והיינו נמי לחם העשוי לכותח דאמרי' התם בפרק כיצד מברכין דפטור מן החלה מדינא אלא דאם עשאו בעבין חייבמשום דאתי לאיחלופי. מ"מ שמענין מינה דאין בלילתו עבה מחייבתו ולחמי

תודה דמברכין עליהן המוציא אע"ג דמטוגנין בשמן לאו משום בלילתן עבה אלא משום דלחמ' נינהו כיון דאפאן באלפס.

ושמן מועט שבה אין חשוב משקה אא"כ יש בו הרבה שמתבשל בתוכו כמו שנפרש תדע לך דברכת המוציא לאו בחיוב חלה תליא דהא בכוב' דארעא אמרי' דחייבת בחלה ואפי"ה אמרי' דאי לא קבע סעודתיה עליהו לא אלא בורא מיני מזונות : הלכך ריאוליש ופנדיש ואלקחקוש חייבות בחלה כל שיש בהן כשיעור ומברכין עליהן המוציא.

אבל אלצפינש ואלקהניאיש וותיקא דהיינו אל עצידה שכל אלו מתבשלין בשמן הרבה וכן ורמיילש אעפ"י שבלילתן עבה כולן פטורין מן החלה ואין מברכין עליהן אלא בורא מיני מזונות. אבל פישקניונש כיון שאין מתבשלין בשמן הרבה אלא מעט להטעים ושלא ישרף חייבין בחלה ומברכין עליהן המוציא.

ואם עשה פת גמורה על דעת להחזירו לסלתו חייב בחלה והיינו קנוקנעות. ואם יש עליהן תור' לחם מברכין עליו המוציא כגון מה שקורין פנקויט והיינו חביצה דאמרינן בפרק כיצד מברכין ואפילו אין בהן פירורין כזית דהכי אסיקנא התם כל שיש עליהן תורת לחם ונבליש חייבות בחלה ואם קובע סעודתו עליהם מברכין עליהם המוציא דלא גרעי מכובא דארעא (ח"י): ור' יוחנן אמר מעשה אלפס חייבין והללו שעשאן בחמה.

הא דמחייב ר' יוחנן במעשה אלפס היינו דוקא באלפס יבש או שמן מעט כעין לחמי תודה אבל שמן הרבה אין זו אפייה אלא בישול. והכי איתא בירוש' ריש לקיש אמר כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה ואין אומרים עליו המוציא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח.

אמר ליה ר' יוחנן ובלבד ע"י משקה. מתניתא פליגא על ר' יוחנן הסופגנין והאיסטריקין וכו' פתר לה בסופגנין שעשו בחמה: ר' יהודה אומר אין לחם אלא האפוי בתנור נמצא עכשיו דריש לקיש אית ליה דלכולי עלמא מעשה אלפס אם הרתיח ולבסוף הדביק שהוא כעין תנור דלאחר הרתיח' א"צ להלך האור תחתיו חייבים בחלה אבל הדביק ולבסוף הרתיח פטורים לכ"ע ופלוגתייהו דר' יהודה ורבנן לא בעי איהו לאוקמא בהרתיח ולבסוף הדביק ואיהו כת"ק דמחייבין דא"כ דר' יהודה דלא כותיה וכיון דאפשר לאוקמי כולי עלמא כותיה טפי ניחא ליה ואמר דהרתיח ולבסוף הדביק לכו"ע לחם הוי אלא פלוגתייהו הכא בשהדביק ולבסוף הרתיח ולא נגמר שם בשולו וחזר ואפה בתנור או כעין תנור בהרתיח ולבסוף הדביק ת"ק אית ליה לחם אקרי ולר' יהודה אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא או כעין תנור והכי אית לן לפרושי דהא ר"ל לאוקמינהו תרוייהו כותיה מהדר.

ולהאי לישנא לא קיימ' לן כר' יהודה דהא התם בפרק החולץ אמרי' דהאי חלוט מצה היא ואדם יוצא בה ידי חובתי בפסח. ובדהדר אפייה בתנור והכי קיימ"ל דרבינא הוא דאמרה התם.

ור' יוחנן אית ליה דמעשה אלפס בין הדביק ולבסוף הרתיח בין הרתיח ולבסוף הדביק חייב ולא שני לי' בינייהו כלל. הלכך לדידיה רבנן דמחייבין מעשה אלפס בכל ענין מחייבין ור' יהודה דפטר בכל ענין פטור אבל אפשר דאם חזר ואפאו בתנור מחייב וא"כ לא קשיא עליה ההיא דפרק החולץ לענין הלכתא.

ואפי"ה לא קיימ"ל כותיה דת"ק פליג עליה ואין הלכה כיחיד במקום רבים דעד כאן לא צריכי ללישנא דריש לקיש כרבא דפ' החולץ אלא משום דשמעין ליה לרבא דמפרש למילתיה מדכתיב

בתנור אחד לחם העשוי בתנור אחד אבל לר' יוחנן לא צריכי לדרבא וממילא אבטליה מילתא דר' יהודא מקמי דרבנן פשו להו ר' יוחנן וריש לקיש.

הרב בעל הלכות משמו דכהן צדק ז"ל פסק כר"ל ובודאי מסתיימ' הדין פסקא דלר"ל מוקמינא כולי עלמא אליביה ואלו לר' יוחנן איצטריך לאוקמי מלתא כתנאי ועוד דאמר' בסמוך בעו מיניה הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ מהו אמר לי' מאי אימא ליה האמר לי היינו מעשה אלפס אמר לי' בעי מיניה הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו מבחוץ מהו אמר ליה מאי אימא ליה דאמר לי רוב עניים עושין כן.

ומהדר ובעי אבוקה כנגדו מהו אלמא היינו מעשה אילפס דקאמר לפוטרה קאמר וא"כ הוי סוגיין כותיה דריש לקיש ולא תיקשי לן כובא דארעא דהיא מוקמינן לה בשהסיק מבפנים דהוי כעין תנור והרב אלפסי ז"ל פסק כר' יוחנן וכן כתב משמיה דרב אחא משבחה גאון ז"ל וכן נראה עיקר דכלל אמרו ר"י ור"ל הלכה כר' יוחנן בר מהנהו תלת דבפ' החולץ ולא מני הא בהדיהו. ואתיא דר' יוחנן כת"ק דר' יהודה דיחיד ורבים הלכה כרבים. .

והא דקאמר היינו מעשה אילפס ה"ק היינו מעשה אלפס דפליגי ביה ר' יוחנן וריש לקיש ולא אתא למפסק לא לפטור ולא לחיוב. והדר בעי איפליג נמי באבוק' כנגדוואמר ליה דלא הלכך כר' יוחנן קיימ"ל וכל מעשה אלפס שלא במשק' לחם הוי ולזה הסכים הראב"ד ז"ל והרמב"ם ז"ל.

ובמה שכתבתי נתקיימו דברי הרב אלפסי ז"ל שדחה דר"ל ור' יהודה ופסק כר' יוחנן: דף ל"ח ע"א אתיא לחם לחם. כלומר וכי היכי דגבי חלה בעי' לכם משלכם והלכך מצה גזולה נמי כל שכן דאין יוצאין בה משו"ה צריך לזהר שלא יתחלף פתו בפת חבירו ובירושלמי מוכח דמצה גזולה אפ"ל בדיעבד אין יוצאין בה דגרסי' התם תני מצה גזולה אסור לברך עליה א"ר אושיעא על שם ובוצע ברך נאץ ה' הדא דתימר בתחילה אבל בסוף דמים הוא חייב לו ר' יונה אומר אין עבירה מצוה ר' יוסי אומר אין עבירה מצוה אמר ר' אילא אלה המצות אם עשייתן כמצותן הרי הן מצות ואם לאו אינן מצות וכן כתב הרמב"ם ז"ל.

ואי קשיא לך דתנן עיסה גזולה חייבת בחלה ואמאי והא בעי' עריסותכם ומאי שנא מצה א"ל שאני חלה דכיון דגזול עיסה ואפה פת הא קניה בשינוי ושלו היא אבל ליכא למימר דטעמם משום דעיסה כבר אתחייבה לה ושוב אינה נפטרת דהא קיימ"ל הגנב והגזולן שתרמו אין תרומתן תרומה משום דכי יקדיש את ביתו כתיב דומיא דביתו.

אלא כדאמרן וא"ת עוד ולעיל דממעט טבל מדכתי' לא תאכל עליו חמץ וכו' שמעון דוקא ליפקיה מדבעי' משלכם דהיינו מידי דבר אכילה ואפילו לרבנן דהכי משמע התם במסכת סוכה דלא שרינן אלא אתרוג של דמאי משום דאי בעי מפקר להו לנכסיה וחזי ליה אבל טבל דלא חזי ליה כלל לא והתם ליכא קרא אחרינא למעוטי אלא לכם.

א"ל שאני הכא דלא בעינן משלכם במצה אלא משום דילפינן לה מחלה וחלה בעוד העיסה טבולה קרי לה עריסותיכם או דלמא הואיל ולא קרא עליה שם נפיק השתא נמי נפיק. והא דמספקא לי' אי אמרי' הואיל ולעיל גבי דמאי אמרי' אי בעי מפקר להו לנכסיה שאני התם דאי בעי למעבד השתא הרי בידיה הוא וכדאמר' נמי בעלמא אי בעי מתשיל עליה.

אבל הכא מדינא ליכא למימר הכי דלא אשכחן בשום דוכתי דנימא הואיל ולא עשה מה שעשוי. ובביכורים נמי לא אמרי' הואיל ולא קרא עליהן שם.

אלא דהכא משום דאשכחן חלה ותרומה שהכהנים יוצאים בהן הוא דבעי' למימר הכי וכמו שפירשו ז"ל. חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצאין בהם למכור בשוק יוצאין בהם הא דנקט חלות בתודה ורקיקין בנזיר.

משום דחלות תודה הם שלשים חלות ואין בהם אלא רביעית שמן המתחלק לכולם ואין בזה משום מצה עשירה כדאיתא בגמר' אבל בנזיר רקיקין דוקא שאין בהן שמן כל כך אלא משיחה בעלמא דכתי' ורקיקי מצות משוחים בשמן אבל חלות שיש בהם שמן יותר מלחמי תודה הוה אמינא דמשום מצה עשירה ממעטי ולרבותא נקטינהו.

ומינה שמעינן דמותר לאפוי' מצה קודם ביעור חמץ דהא תודה קיימ"ל דאין מביאין תודה בי"ד משום חמץ דאית בה וא"כ על כרחין קודם זמן הביעור נאפו. ולא ילפי' מצה מצה מפסח דכתיב בי' בפסח לא תשחט על חמץ דם זבחי: ע"ב מצה הנאכלת לשבעה יצתה זו שאינה נאכלת לשבעה אלא ליום ולילה אי אפשר לפרש אינה נאכלת כלל אלא ליום ולילה דהיינו בשנשחט עליהן הזבח דקדשי קדושת הגוף וא"כ בעשאן לעצמו בעי לאפלוגי בין נשחט עליהם הזבח ללא נשחט.

ועוד תיפוק לי דממון גבוה נינהו לכולי עלמא אלא ודאי בשלא נשחט עליהן הזבח וה"ק מצה שתהא עשייתה לשם ז' ימים יצאה זו שאינה אלא ליום ולילה. וכן באידך דמצה הנאכלת באוני מצה הנעשית לאכול אפילו באוני יצאה זו שאינה נאכלת אלא בשמחה: דף ל"ט ע"א ומצטרפין לכזית.

מאי דלא תנא הכי במצה משום דהתם כולהו מין דגן ופשיטא דמצטרפין אבל בירקו' שהן מינין הרבה אימא לא קמ"ל: חזרת חסא עולשין הנדבי. לאו היינו ליקסונש אלא כן שמה בערבי אנדבי והוא מרה ביותר ולפי שהיא דומה לעולשין שקורין להם ליקסונש וקרוב להם לרפואה קורא אותה עולשין: תמכא תמכתא שמה פי' הרב אלפסי שקורין לה בערבי אל שלום והוא מרובי: חרחבינא אצוותא דדיקלא פי' הרב אלפסי ז"ל יש שפרשו אלקרצעינה.

והא לא אפשר דאלקרצעינא הוא פניקלט והוא מתוק מאוד. ומה שפיר' בלשון אחר אלחנדקוק אפשר ולאחנדקוק הוא סריבול מרין.

לא כמו שפירשו אחרים רומני. מ"מ כבר נתנו כלל כל שיש לו שרף כלומר שיוצא ממנו חלב ופניו מכספין שאינן דומין לירקות כרתי וע"כ נקראו לטסונש על שם החלב.

מרור חלתותא. ואע"ג דחזרת לא איקרי מרור ואנן מברכינן עליו על אכילת מרור שמו המיוחד לו אינו מרור אבל נכלל הוא בשם מרור מפני שסופה להקשות ולהיות מרה ואנו על מצות הכתוב מברכינן דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו כל ירק מר: והא אנן חזרת תנן.

כלומר דאקדמה במתני' דמשמע דהוא עיקר. ויש שפירשו חזרת תנן בערבי פסחים הביאו לפניו חרוסת מטבל בחזרת.

ושאר ירקי דאכלינן היינו כרפס או שומר לאו דאוריית' אלא כדי שישאלו כדאית' בערבי פסחים: ואימא הרדוף מה מצה מין זרעים וכו' וא"ת אמאי לא שני ליה כההיא דפרק לולב הגזול דמקשה ואימא הרדופני ומשני אמר אביי דרכיה דרכי נועם כתיב והכא ליכא נועם משום קוצים דאית

ביה רבא אמר האמת והשלום אהבו כלומר והאי סם המות הוא לבהמה ואפשר דלאדם נמי מזיק א"ל התם שאני דליטול כבריתו איכא קוצים אבל הכא דלאכילה מתקן ליה במאי דבעי וכן הכא כיון דרמז לשעבוד מצרים ומרירות עבדי' הוה אמינא דאע"ג דאית ביה קצת היזק שפיר דמי קמ"ל מטעמא אחריןא: ערוגה שהיא ששה על ששה כתבתיה בפרק ר' עקיבא ככל הצורך בה.

אף מצרים תחילתן רכה וסופן קשה. יש שפירשו תחילתן בשכר וסופן בחנם ויש שפירשו תחילתן במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך: ע"ב אמר רב חסדא לא שנו אלא קלח אבל עלין לחין אין יבשין לא והכי קיימ"ל וכן פסק הרב אלפסי ז"ל.

ולענין כמושין קיימ"ל כסתם מתני' דלא פסל אלא כבושין ושלוקין ומבושלין וכת"ק דברייתא ור' מאיר דשוין שיוצאין בהן כמושין: אין שורין את המורסן לתרנגולין תניא בתוספת' שורה אשה מורסן לתרנגולין ובלבד שיאכלוהו מיד בפני' וטעמא דמלתא דכל שמנקרין בו אינו בא לידי חימוץ כיון שעוסקין בו ואין נכון לעשות כן.

אבל חולטין. דכל שנותנין אותו למים רותחין אינו בא לידי חימוץ ומאי דאמרינן בגמרא' אדמבשל ליה חמועי מחמע היינו למים צוננין דכמה ששוהא להרתיח התחמץ אבל חלוטה לעולם אינו בא לידי חימוץ דהו"ל כפת הנאפה בתנור שאינו מתחמץ בשהוי האפיה.

מיהו ה"מ להלכה אבל השתא אין מורין כן דאנן לא בקיאי בחליטה ורבינו האי גאון ז"ל כתב מצה חלוטה ברותחין מצה היא. אבל רבנן קמאי אמרי חליטה לא ידעינן היכי היא וכמה חולים טרחו להתיר להם מי שעורי' בחליטה ולא התירו הגאונים ז"ל אלא לחולה שהוקשה חליו על פי רופאים ע"כ.

והרב אלפסי ז"ל ביאר דבריו יותר ואסר לכל כשאר האיסורין שעומד על דינו דלחולה שיש בו סכנה מותר ולא לאחר וכן אסר לתיתה דלא בקיאנן והוא מה שנהגו לרחוץ החטים קודם טחינה מפני עפרורית ופסולת שבהן: האשה לא תשרה את המורסן שתוליכנו בידה לבית המרחץ דאע"ג דאמרינן דכל זמן שעוסקין בבצק ה"מ שעוסקות אבל זה שמניחתו ועומד בידה ואינה זזה ממקומה חום היד מחמיצתו אבל שפה היא על בשרה יבש כלומר אעפ"י שעל בשרה מים טופח על מנת להטפוח דאי לא פשיטא וקמ"ל דאותן המים מועטין אין מחמיצין אותן: לא ילעוס אדם חטים ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין לאו דוקא מי הפה ה"ה לכל מעינו' האדם כאותה ששנינו תולדות למים היוצאין מן העין ומן האוזן ומן החוטם ומן הפה ומן הרגלים: קמח שנפל לתוכו דלף אפילו כל היום כלו אינו בא לידי חימוץ טעמא דמלתא משום דהו"ל כעוסק בבצק כל שעה.

והוה משמע דעוסק בבצק אפי' כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ וכן דעת הרמב"ם ז"ל וזה תימה דא"כ אמאי פליגי ר"ג ורבנן בשלש נשים עוסקות בבצק כיצד אופות והא לכולי עלמא כ"ז שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ. אלא יש לפרש דהתם דוקא שלש נשים כסדר ההוא אינו בא לידי חימוץ דהיינו אחת לשה וכשמתחלת לערוך מתחלת השניה ללוש וכשמתחלת הראשונות לאפות מתחלת השניה לערוך ומתחלת השלישי' ללוש וכשיעור הזה אינו בא לידי חימוץ אבל כל היום לא והכא שאני דכיון דאית ביה עסק דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף בלי הפסק והמים צוננים שמצננים העיסה אין מניחין אותו להחמיץ אפי' לכל היום.

אבל הרשב"א ז"ל הביא בתשובה דכל זמן שעוסקות בבצק אפ"ל כל היום מותר ואיכא מאן דאמר דדוקא מקום הדלף אינו בא לידי חימוץ אבל חוצה לו מחמיץ. וזה אינו דהא קמחסתם קתני ואם איתא הו"ל לפרושי דלא תיפק מני' חורבא ועוד דכי היכי דמקום הדלף אינו מחמיץ משום דעסוק בו ומקרר ליה הכי נמי הטפה שיורדת עם ירידת' נבלעת בכל מקום בלע הקמח ונמצא שאין הפסק לטרדת' אלא ודאי דין אחד יש לה הלכך עם פסיקת הדלף מיד לש ואופה מקום הבלע קודם שיבא לידי חימוץ והשאר מותר וכן קמח שנפל לתוכה דלף קודם הפסח והחמיץ המקום מעבירה בנפה דקה ומותרת שאם יש בה חמץ אינו עובר וכן מורין בי רב: ותיקא שרי והא תניא ותיקא אסור לא קשיא הא במיא ומלחא הא במשחא ומלחא ותיקא פי' הרב אלפסי ז"ל אל אצידה.

ומינה שמעינן תרתי חדא דמי פרות אין מחמיצין כלל ומותר לכתחילה ועוד דמותר ליתן מלח בפת מצה שהמלח אינה מחמצת. והכי נמי שמעינן מלחמי תודה דאיקרי קרבן דכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן וכתיב על כל קרבנך תקריב מלח ואע"ג דכל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה.

ואיכא מאן דפליג דהכא שאני דדוקא במשחא אבל במיא לא ומסתייע מדאמרינן מצה דלא מליח ולא קמיח ולא עפיץ. ועוד דהלכה כשמואל דאמר מליח הרי הוא כרותח דצלי.

והני סיוע אין בהם ממש דמצה כולל כל דבר שלא נגמר על תיקונו בין דבר שיש בו משום חימוץ וכדאמר התם נמי דלא קמיח ולא עפיץ הלכך לאו חסרון המלח גורם קריאת מצה בכל מקום וההיא דשמואל הא אוקימנא לה בפרק כל הבשר במליח שאינו נאכל מחמת מלחו כפי שפירשו בו עם מלחו או מחמת מלחו אבל מלח מעט שבעיסה שהוא להטעים אינו כרותח.

והכין נהגינן בבי רב נבו ליתן מלח במים שלשין בהן את העיסה : דף מ' ע"א אמר מר עוקבא לא נתבקעו נתבקעו ממש אלא כל שאלו מניחין על פי הביב והן מתבקעות מאליהן אית דמפרשי ביב של קלאים פי' ביב שיש בו לחות המים ואם נתבקעו מחמת הלחות ודאי כבר התחילו להחמיץ. ורש"י ז"ל גריס על על פי חבית ופי' חבית של יין ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא נתבקעו ממש ואסיק רבא דה"מ בשערי הוא דאמרינן אין לותתין אבל חטי דשרירן ליתתי דהא רבה בר רב הונא ורבה בר אבין לתתי.

מיהו ה"מ לדידהו אבל לדידן הא לא שדרו ממתיתתא דלא בקיאינן בלתייה הלכך ל"ש חטי ל"ש שערי לכתחלה אין לותתין: ואם לתת ונתבקעו בין בחטי בין בשערי אסירי דהא אחמיצו אבל אם לא נתבקעו בזה יש לחלק דאפי' מאן דאסר בשעורין דלמא בחטים דשרירין ויבשין לא אסר. ואע"ג דההיא ארבא דטבעא בחשתא אסרה רבא ומשמע לכאורה דלא נתבקעו דאי נתבקעו ליכא למיחש דלמא אתא ישראל וזבין מנייהו דהא חזי להו דנתבקעו.

הא לא קשיא דלעולם אימא לך נתבקעו ממש ואפי"ה איכא למיחש שמא יטחנם הגוי וימכור לישראל דלית בהו הכירא דקמחים ובצקות של גוים מותרין אי נמי דאע"ג דלא נתבקעו ושאני התם דטבעה בחושתא ולשפע המים איכא למיחש אבל הכא דבמים מועטין דוקא נתבקעו הלכך ההיא אפי' כשמואל אתיא : ולענין פסק הלכה כתב הרב אלפסי ז"ל כיון דלא אפסיקא בהו הלכתא בהדיא לא כמר ולא כמר עבדי' לחומרא כמר עוקבא דהו"ל ספיקא דאוריית' וס' דאורייתא לחומרא וה"מ לענין מכלינהו להנהו שערי בענייהו אבל אי משכחי בהדי בשולא ולא נתבקעו כיון דאיסור תערובות משהו דרבנן הוא לא אסרי' לההוא בשולא דמשתכחי ביה תרי

תלתן שערי אא"כ נתבקעו ממש כשמואל דהוה ליה ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ויש אומרים הלכתא כשמואל דמר עוקבא תלמידו של שמואל הוא וקיימ"ל דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד הא עבד שמואל בה עובדא ואי לאו דקים ליה דהכין הלכתא לא הוה עביד בה עובדא ע"כ.

וזה נראה עיקר דהלכה כשמואל דבכל מקום מעשה רב: הלכך לדידן לא שנא חטי ולא שנא. שערי אין לותתין ואם לתת נתבקעו ממש אסורות לא נתבקעו מותרות.

ואפי' לפסקו של הרב אלפסי ז"ל כמר עוקבא לענין חטי דמשתכחי בבשולא ל"ש חטי ל"ש שערי בכולהו בעינן נתבקעו ממש ולענין חטין או שעורין שנמצאו בזפק התרנגולת בפסח לאחר שנתבשלה איכא מאן דאמר דמותרת משום דחשבינן להנהו חטי מעוכלין דתנן במסכת אהלות כמה תשהה במעיו כלומר בשר המת ושוב לא תטמא שלשה ימים מעת לעת בכלב.

ובעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרוף דברי ר"ש ר' יהודה בן בתירה אומר בעופות ובדגים מעת לעת וסברי לה הני כר"ש דבכדי שתפול לאור ותשרף חשיב לה מעכול' והא ליתא דאם אמרו בבשר דרכיך יאמרו בחטין דאשוני תדעלך דלא דמי דהתם במס' מנחות פרק ישמעאל מייתי מעשה בזאבים שבלעו שני תינוקות והקיאום דרך בית הרעי וטהרו את הבשר.

ואפי"ה אמרינן התם דחטים שבגללי בהמה ליקטן לאכילה מטמאין טומאת אוכלין ואפילו למנחות הוי שרי אי לאו משום הקריבהו נא לפחתך ואי קשיא לך דמ"מ משמע דבבשר חשיב עכול מיד והתם במסכת בכורות תנן דג טהור שבלע דג טמא אסור מפני שאין גדוליו אלמא לא חשיב עכול ובשלמא לההיא דשני זאבים לא קשיא דכיון דהקיאום דרך בית הרעי הא אעכול לגמרי אבל ההוא דמסכת אהלות אפילו בנמצאו במעיו מיירי כדקתני כמה ישהא לא תלי אלא בשוהי דומיא דהא דדג.

ואיכא למימר דההיא כבן בתירא אתיא דבעי מעת לעת והתם בדלא שהה. ורבי' האי גאון ז"ל תירץ דשאני איסור מטומאה לענין טומאה חשיב עכול דאפושי טומאה לא מפשי' אבל לענין איסור לא.

והכי נמי משמע במסכת חולין אכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו מהו דמשמע דלא הוי עכול וא"ת והא אמרי' בפ' בתרא דיומא זר שבלע שופין של תרומה והקיאן ובא אחר ואכלן הראשון משלם קרן וחומש והשני אינו משלם אלא דמי עצים בלבד. א"ל דשופין לאו משום דהוי עכול אלא משום דכבר נתחללה התרומה באכילת הראשון כדאשכחן בפ"ק דכריתות כהן שסך שמן של תרומה בן בתו של ישראל מתעגל בו ואינו חושש.

ומפרש התם טעמא משום דמחוללת כבר. מיסודו של רבינו שמעון ז"ל.

מ"מ למדנו שאין היתר לחטים הנמצאי' בעוף או משום דחטים אקשוי או משום דאיסורא מטומאה לא ילפינן. וכן הדין נותן שהרי החטים נמצאים כמות שהן בעוף אין בהן שנוי ומיהו התרנגולת היא דאסור' בפסח לאוכלה אבל מותר לשהותה לאחר הפסח ומותרת באכיל' כדכתבנא לעיל בשם רבינו האי גאון ז"ל ובלבד שיבער החטה שהוא חמץ בעין: הדר אמר רבא מצוה ללתות דכתיב ושמרתם את המצות ואי לאו לתיתה שימור למאי.

תמיהה מילתא איך אפשר דלא יצא אדם ידי חובתו אלא בלתי' ועוד דהא רבא גופיה הא דאמר בסמוך להנהו דמהפכי כפי הפיכו לשום מצה אלמא שימור דלאו בלתי' שימור הוא. ויש לפרש דרבא שימור דמעיקרא בעי כדשמעינן מבצקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אלא דס"ל דכיון דקרא סתמא כתיב ושמרתם את המצות כל מה דמפיש בשמירה טפי עדיף וכל דבעיא שמור מעליא הוי מצוה מן המובחר וה"ק אי לאו לתימור שימור מעליא למאי מיהו או לא עביד לתימור דמעיקרא שמור הוי אבל ודאי שימור מעיקרא בעינן ואי לא לא נפיק בה ידי חובתו דקרא סתמא כתיב ושמרתם משעה שאפשר בשמירה דהיינו מעידן קצירה.

ואיכא מאן דאמר דאפילו שימור דמעיקר' ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד כל דעביד שימור מעידן לישא יצא. ולפיכך בשעת הדחק יכול ליקח קמחי' וסלתו' מן העכו"ם ויוצא בהן והיינו דלא מפיק ברייתא אלא בצקות לבד, וכן דעת הגאונים ז"ל: בצקות של עכו"ם אדם ממלא כרסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה.

פירש"י ז"ל שלשן העכו"ם בביתו אלא שאנו מכירים בהן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו ואינו מחזור דאע"ג דלדידן סתם כליהן של עכו"ם אינן בני יומן הא איכא למיחש שמא נתערב בהן חמץ משהו כיון שאין העכו"ם נזהר בכך בכל השנה או שמא לש במים חמין או בחמה.

אלא דהני לא קשיא עליה דאיהו ס"ל דחמה וחמין מדין קנס אסרו ולעכו"ם ליכא קנס. אבל אין כן דעת הגאונים ז"ל אלא מדינא אסור שמא תבא לידי חימוץ ועוד דלדידיה דאית ליה התם במסכת ע"ז סתם כליהן של עכו"ם בני יומן הן תקשי ליה.

אבל הכא בשישראל עומד על העכו"ם ומשמרן שלא יחמיצו הוא דשרי וכן פר"ח ז"ל ואפי"ה משום חובת מצה לא נפיק בהו דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד. הלכך צריך לזהר שלא תסייעת העכו"ם בעשיית מצות לחובה.

וכן כתב הרב בעל הלכות ז"נ. לשה עכו"ם חרש שוטה וקטן לא נפיק ידי חובתיה.

ועבד ושפחה דלא טבלי אסור למילש מצה בלילה הראשון וכן כתב כהן צדק ע"כ. בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לעכו"ם דוקא אבד בו שאינו ניכר שמא יחזור וימכרנו לישראל אבל כלאים בעין מותר וכמו שפירש"י ז"ל.

אבל עושין אותו תכריכין למת מצוה ה"ה כל מת אלא משום דלמת מצוה לוקחין בזול והאי בגד אין לו קונין ועושין ממנו זול נקט לה הכי. רבא גופיה ממחו ליה בחסיסי פי' מעבין התבשיל בקמחא מצה אפויה וכן פי' הרב אלפסי ז"ל ורש"י ז"ל שפירש קימחא דאבשונא אינו נכון דהא אמר'לעיל דאיכא למיחש דלמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חמועא מ"מ מדאמר ליה רבא לרב פפא מי איכא מאן דשרי כי האי גונא באתר דשכיחי עבדי.

ש"מ שאין נכון לעשות פנדיש בפסח מקמח מצה אפויה בביתא דשכיחי עבדי ולא דוקא עבדי אלא הוא הדין לקטנים דלאו בני דעת כל שעוסקין הן בצרכי התבשילין והמערכות הא לאו הכי מותר דלא חיישינן אלא דלמא אתו לערובי בהו קמח שאינה אפויה אבל לעלמא לא חיישינן שאם אין אתה אומר כן לא נתיר דבר הדומה לאיסור משום גזיר' הרואים הפושעים (ח"י): ע"ב מחלקת לתוך החרדל אבל לתוך חרוס' ישרף מיד טעמא דמלתא משום דחרדל לא משהו ליה

דמפיג טעמא אבל חרוסת שמהין אותו לא, וכן פירשוה בירושלמי ורש"י ז"ל פ"א שחוזק החרדל אופה אותו וא"כ אפי' משהה אותו בחרדל מותר וקיימ' לן הכי דאין נותנין את הקמח לתוך החרוסת ולתוך החרדל ואם נתן בחרוסת ישרף מיד בחרדל יאכל מיד : אין מבשלין את הפסח לא במשקין וכו'.

הא דמייתי לה הכא משום דקתני בה סכין ומטבילין אותו דהיינו בחרוסת דקתני לעיל: תנו רבנן בשל מבושל מ"מ וא"ת ונימא בשל מבושל כלל במים פרט אין בכלל אלא מה שבפרט מים אין מידי אחרוני לא. וכי תימא כלל שני הכללין הסמוכין זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט והלכך במים שרי' בין בשל מבושל ומרבינן כל מילי הא ליתא דא"כ במים מאי אתא למעוטי דאי צלי הא כתיב בהדיא אלא יש לפרש דכלל ופרט זה לזה אין דנין אותן בכלל ופרט והכא נמי היכי נימא בו אל תאכלו ממנו נא במים הא לא משמע ע"י בישול וכי תימא לכתוב אל תאכל ממנו נא ובשל מבושל במים למה לי אכתי הוה אמינא בשל בשאר משקין דמפיגין טעמן מבושל לאתוי' מים אבל צלי קדר יצא הלכך תרוייהו צריכי והא דקא בעי קרא לשאר משקין היינו למלקות אבל לאיסורא מקרא דכי אם צלי אש נפק': דף מ"א ע"א יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי במים אבל לא במבושל אעפ"י שלא נמוח על כרחין הני תנאי לאו בטעם מצה פליגי דהאיך אפשר דר"מ אמר מבושל אית ביה טעם מצה ור' יוסי אומר לית ביה והא איפשר למיקם עלה דמלתא דלטעמיה לקפילא.

אלא ודאי בדאית ביה טעם מצה פליגי דר' מאיר בישול לא מפיק ליה מתורת לחם כל שאינו נמוח. ור' יוסי אית ליה בישול מפיק מתור' לחם ואע"ג דאית ביה טעם מצה.

וה"ה נמי בפסח. ועולא אמר דבפסח שצלאו ואח"כ בשלו אפילו לר"מ אינו יוצא ואע"ג דבשול לא מפיק ליה מתורת צלי דהא רבי ביה קרא בשל מבושל מ"מ.

הלכך למאי דקיימ"ל דיוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אעפ"י שלא נמוח כר' יוסי משום דבשול מפיק ליה מתורת לחם. הא שריה אפילו בשאר משקין ומי פירות יוצא דאי משום בשול ליכא ואי משום טעם מצה אפי' מבושל נמי אית ביה טעם מצה ולא גרעי מי פירות בשרייה אע"ג דמפיגין הטעם ממים בבשול.

והתימא על הרב אלפסי ז"ל שכתב והיכ' דאיכא זקן או חולה דלא יכיל למיכל מצה ביבשותא תרו לה במיא עד דמרככא ואכיל לה עד דלא מתמחא דתנן יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר"מ ר' יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אעפ"י שלא נמוח משום דבעינן טעם מצה וליכא מיהא אפי' שרוי דוקא בדלא מתמח וכדכתב ז"ל : יכול צלאו כל צרכו יהא חייב.

כלומר צלאו כל צרכו יותר מן הראוי לו והיינו דמוקי לה בדשו' חרוכא ולא בשבשלו אחר כך היא וכמו שפירש"י ז"ל דא"כ למה לי שויא חרוכא: יכול יהא מותר ת"ל כי אם צלי אש פירש"י ז"ל ואתי' דאמר אין לוקין על לאו שבכללות דבכולי תלמודא משמע דליכא מאן דאמר לוקין אלא דהכא בהא פליגי דאביי סבר לאו שבכללות הוא והכא אפי' בשהתרו עליו משום צלי אש לא לקי.

ורבא אית ליה לאו לא שבכללות הוא וכל שהתרו בו משום צלי אש לקי והכא בשלא התרו ורבא חסדא דאמר המבשל בחמי טברי' בפסח חייב דקא עבד משום צלי אש דילמא חייב מלקות כרבא

אי נמי דאכל חי לכ"ע פטור דכי אם צלי אש לשאר מילי דלא מפרשו בקרא כמו נא ומבושל לאו שבכללות הוי לכ"ע בין התרו בין לא התרו.

ורב חסדא דמחייב שאני התם דאע"ג דבשול גמור לא הוי בחמי טבריא ואי אתרו ביה משום מבושל לא לקי. מ"מ נפק ליה מתורת חי ולכלל מבושל לא בא וכיון דכתיב כי אם צלי אש הו"ל כאלו הותרה על מבושל משום צלי אש ולקי עליה וקסבר דרבא כדבעי למכתב וברייתא לא קשיא כלל לחד מנייהו ורבחסדא כרבא (ח"י): ע"ב אמר רבא אכל נא לוקה שתים מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה שלש אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי תרתי הוה דלא לקי חדא מיהת לקי.

ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מיחד לאויה כלאו דחסימה פירש"י תרתי הוה דלא לקי כיון שהוא לוקה משום נא או משום מבושל תו לא לקי משום צלי אש אבל חדא מיהת אי לא אכל נא ומבושל אלא חי או מבושל בחמי טבריא דליכא מלקות אחר לוקה משום צלי אש. ואיכא דאמרי אפי' חדא לא לקי ואינו מחזור דללישנא קמא קרי ליה לאו שבכללות ואמרי' דלקי עלה ומה לי חדא ומה לי תרתי אי לקי עליה כלל הא לא חשבי' ליה לאו שבכללות וללקי נמי תרתי ועוד דאם כן תקשי ברייתא דלעיל דאכל חי פטור לרבא וכן לאביי ללישנא קמא אלא ודאי לכולי עלמא אכל חי לא לקי עליה דלאו שבכללות הוה ולא אשכחן בכולי תלמודא מאן דמחייב בלאו שבכללות.

וי"מ דהכא בתרי פליגי דרבא סבר בין בנא ומבושל דמיפרשי לאויה בין משום צלי לקי דלאו לאו שבכללות הוה לגבי נא ומבושל אלא קרא יתירה הוה דלמאי איצטריך אי לאשמועינן דמצותו בצלי אש הא כתיב קרא אחרינא צלי אש ומצות. ואי לחייב מלקות על חי ומבושל ושאר מינן הא לא אפשר דלדידהו דלא מיפרשי לכ"ע לאו שבכללות הוי.

אלא ודאי קרא יתירה הוה ללאו יתירה בנא ומבושל דמיפרשי ואביי סבר דודאי לא קרא יתירה הוה דאצטריך כל שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא כדאמרינן בסמוך הלכך משום צלי אש לעולם לא לקי אבל משום נא ומבושל ודאי לקי דהא מיפרשי לאויה ופליגי בחדא והיינו ללישנא קמא אבל ללישנא בתרא מספקא לן מילתא דדילמא הא דקאמר סתם אין לוקין על לאו שבכללות אכולי מילתא דרבא קאי דאפי' משום נא ומבושל לא לקי משום דלא מיחד לאויה כלאו דחסימה שהוא לאו אחד לעבירה אחת אבל הכא דנא ומבושל נכללו בלאו אחד לאו שבכללות הוי וכלל כלל לא לקי ורבא סבר דעיקר קרא דכי אם צלי אש ללאו יתירא אתיא אבל מדאסמכיהו רחמנא דרשינן נמי הא דכל שישנו וגם זה אינו מחזור דלגבי נא ומבושל ליכא מאן דפליג דלקי עלייהו ולא מקרי לאו שבכללות כיון דמיפרשי ביה.

דגרסי' בבא מציעא פ' המקבל אמר רב הונא חבל רכב לוקה שתים רחים לוקה שתים רחים ורכב לוקה שלש. ורב יהודה אמר חבל רכב לוקה אחת רחים לוקה אחת רחים ורכב לוקה שתים לימא רב הונא ורב יהודה בפלוגתא דאביי ורבא קא מיפלגי דאמר רבא אכל נא כו'.

אמר לך רבא אנא דאמרי אפי' לרב יהודה ע"כ לא קאמר רב יהודה התם אלא משום דכי נפש לאו קרא יתירא הוה דלשאר דברים הוה דאתא אבל כי אם צלי אש דקרא יתירא הוה אפי' רב יהודה מודה: ואביי אמר לך אנא דאמרי אפי' לרב הונא עד כאן לא קאמר רב הונא התם אלא משום דכי נפש קרא יתירא הוה דשאר דברים מרחים ורכב נפקי כלומר ליכא למימ' מדפרט

בהני ולא פרט בהני ש"מ בהני לקי ובהני לא לקי וכדאמרין הכא דהתם צריכי לגופייהו לאשמועינן דשני כלים העושין מלאכה אחת חייב שתיים אבל כי אם צלי אש לאו קרא יתירא הוא דאצטריך לכדתניא בשעה שישנו כו'.

אלמא שמעינן מינה דלכ"ע בהני דמיפרשי לאויה לקי ואפי' לאביי והראב"ד ז"ל כתב דלעולם היכא דאכל נא ומבושל ואתרו עליה משום נא ומבושל לקי עלייהו לכ"ע אלא הכא בהא פליגי בדאכל נא ומבושל ואתרו עליה משום צלי אש בלחוד רבא סבר כיון דהני מיפרשי לאויה וכלהו איתנייהו בכלל כי אם צלי אש אהני קרא יתירא לחייב עלייהו משום התראתו ולקי נמי משום צלי אש דקרא יתירא הוא.

ואביי סבר ללישנא קמא דלאו קרא יתירא הוא ולא לקי עליה אבל משום נא ומבושל כיון דאיתנהו ביה ומשמעי מיניה ומיפרשי נמי לאוי דידהו לקי עלייהו בהתראתו. וללישנא בתרא אמר דכיון דלאו שבכללות הוא לא הוי התראה דידי' התראה כלל דלא לקי אלא על התראת לאו דמפרש כלאו דחסימ' וזה עיקר וההיא דפרק המקבל אפשר לפרשה כי האי גוונא ואתיא דרב יהודא כלישנא קמא דאביי.

אי נמי דהתם בדאתרו ביה משום רחים ורכב ופליגי אי לקי נמי משום כי נפש כיון דתרווייהו איתנייהו בהו או לא ומדמי' פלוגתייהו בכי נפש לפלוגתא דאביי ורבא בכי אם צלי אש לגבי דידיה בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא (ח"י) אמר רבא אכל זג לוקה שתיים חרצן לוקה שתיים זג וחרצן לוקה שלש.

אין לפרש דפליגי בקרא דכל אשר יצא מגפן היין אי הוי קרא יתירא או לא וכההיא דכי אם צלי אש דאם כן מ"ט דאביי דאמר דאין לוקין והא קרא יתירא הוא דלמאי איצטריך. אלא ודאי לכ"ע איצטריך ללולבי גפנים דליכא קרא אחרנא דמרבה להואלא דבהא פליגי דרבא סבר דכיון דאפקיה רחמנ' בלשון לאו לרבות לאוי בהני דכתיבי נמי אתא דהא כולהו משמע מיניה.

ולגבי לולבי גפנים נמי לקי ולא מיקרי לאו שבכללות כיון דלא אתא קרא לחדותי לאו אלא בדידהו דאלו עלים מכלל ופרט נפקי התם מה שאין כן בכי אם צלי אש דאי לאו דקרא יתירא הוא לא הוה לקי עליה דבלשון עשה אפקיה רחמנא מיהו לאו עשה גמור הוא דנחשביה כעין לאו הניתק לעשה דכי אם צלי אש כתיב ואביי סבר דכיון שהכל נכלל בו לאו שבכללות מיקרי וכדפרישנא והא דאמר' וצריכא דאי תנא פסח דקדים לאו לכלל וכו'.

ה"ה דהוי מצוי למימר דאי תנא פסח דלא אפקיה בלשון לאו אבל נזיר דאפקיה בלשון לאו אימא לא אלא דחדא מינייהו נקט ואיכא גרסאות דגרסי' לה הכי בהדיא ואפילו למאן דלא גריס ליה בהדיא ה"נ משמע דכיון דקדי' לכלל אין הכלל נכלל בלאו אבל היכא דקדים כלל ללאו אתי לאו בתריה והכל נכלל בו : דף מ"ב ע"א אמר רב יהודא אשה לא תלוש אלא במים שלנו.

י"מ שהחמה מהלכת אחורי הכיפה בלילה ומחממת את המים ואין זה נכון שהחמה רחוקה היא מן המים בלילה כמו ביום ומה שהמעיינות רותחין בימות הגשמים דבר אחר גורם כמו שאני עתיד לפרש בפסח שני בג"ה וכן אם הטעם מפני שהחמה מכה עליהן ביום דאם כן אם דלה בעמוד השחר ועמדו בבית כל היום יהא מותר דכבר נצטננו ואנן לנו קאמרין.

אלא הטעם מפני בטבען מחמיצין משא"כ בשאר משקין כדאמרן במי פירות מפני שהמים מרוב קרירותן מעוררין חום הדבר המתערבין בו אחר שהיה טבע לח ועכשיו בא שכנגדו לגרשו ממנו

והחום הוא פועל פעולתו הראויה לו בהתעוררו כל שנשאר כח בו די לפעול כשאין תגבורת הקור עליו שיגרשנו ממקומו לגמרי וישכון תחתיו וכסבת הזיעה באיש השות' מים הקרים ויותר בימות החמה בהיותם שניהם על התגבורת וזה הטעם גם כן לא לשין את העיסה ביין ושמן ודבש עם מים דכל שהחם יותר בו פועל פעולתו במהירות מפחד שכנגדו וכל שהמים יוצאין ממקורם הם על כחם וטבעם בשלימות וכל ששהו לאחר השאיב' בטל כחם קצת ובלבד שעבר הלילה מפני שהלילה מפיג כח כל דבר כמו שאמרו בקדרה שאינה בת יומה ואין זה תלוי בחום המים וקרירותן כי הטבע פועל ואין זה מקום לבאר טעם הפגת הלילה.

ומ"מ אינן צריכין לינה אלא מים נובעין אבל מי שיחין ומערות שבבית אינן צריכין שהוי כלל וכן כתבו בעלי התוספות ז"ל ובלבד שלא יהא במקום מגולה שהשמש מכה עליהן דהווי להו מים שנתחממו בחמה אא"כ השהן עד שיצטננו בין ביום בין בלילה (ח"י) אשה לא תלוש לא בחמה. הרב אלפסי ז"ל כתב אפי' תותי עיבא לא דיומא דעיבא כוליה שמשא ובשם הר"מ במז"ל דדוקא בשהוא מעונן גמור אבל כשהעננין עוברין ושבין פעם נגלה ופעם נכסה אין בכך כלום וכן עשה מעשה וכן עיקר : ולא במים הגרופין פירש"י ז"ל ממוליאר הגרוף שהן חמין או פושרין.

והא פשי' והרב אלפסי ז"ל פי' שנשאבו בו ביום ויש מפרשין מים מגלגל הרחים שמתחממין על ידי התנועה המהירית מלשון נחל קישון גרפם. וכלהו איתנייהו וה"מ בלא שהייה: עברה ולשה מאי פירש"י ז"ל בחמין ומסתבר' דאכולהו קאי להא דדרש רב יהודה למים שלנו וכן לכל הני דדריש חמה וחמין כו' ובכולהו קימ"ל דאסור כרב אשי וכן דעת המפרשים ז"ל וה"נ משמע מדקאמר רב אשי היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר דמשמע דכל דאמרינן לא יעשה כן ולא אמרו בו היתר באיסור קאי אפילו בדיעבד ולא דוקא עברה ולשה במזיד דהווי הדין נמי בשוגג דלאו מדין קנס הוא אלא משום חשש חמץ הוא ובמסכת שבת אמרי' ושהה מהו ואיכא דמפרש ליה בשוגג ואותן שנותנין את המים בלילה תחת הכוכבים אין למנהגן עיקר כלל: מאי דסליק לן אליבא דהלכתא אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובת מצה בשתי הלילות בחמשת המינין.

יוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו מעשר ולא תרומה גדולה ובשהקדימו בשיבוין ובמעשר שני והקדש שנפדו ואף עפ"י שנתן את הקרן ולא נתן את החומש. והכהנים בחלה ותרומה אבל לא בטבל אפילו טבל דרבנן.

ולא במצ' גזולה ושאר מינין אורז ודוחן וקטניות אין יוצאין בהן ומותר לבשלן ולאכול מהן בפסח וכמו שכתבתי: מי פירות אין מחמיצין כלל ומותר ללוש ולבשל בהן כמו ותיקא ודכותי' ואפילו יש עמהן מים כר' עקיבא בד"א ביום שני אבל בשתי לילות הראשונות אינו יוצא בהן חובת מצה דהוי לה מצה עשירה וכן חלוט ואשישא שהי' גלוסקא גדולה דרך חשיבות אין יוצאין בהן וכמו שפירשתי מותר לאפות פת מרובה בפסח אבל לא ללוש בבת אחת.

אלא כמו שאנו עתידין לפרש בפ' אלו עוברין ובשאר ימים טובים בין ללוש בין לאפות כמו שנתבאר ואין עושין פת עבה בפסח כטפח אלא ריקין ואין עושין סריקין המצוינים בפסח דקי הציור ואפי' בדפוס בד"א בשל כל אדם אבל בשל נחתומים דבקי אין מותר : ולענין סופגנין ודובשנין והשאר ושעשאן באלפס ושעשאן בחמה בין לחלה בין לברכה בין לפסח כבר נתבאר דינן ויוצאין בתבואה הנרקבת ובפת עם הסובין ואין חולטין שום דבר לא לאכילה ולא מורסן לתרנגולין.

ואין לותתין ואם לתת אם נתנן על פי הביב ומתבקעין אסורין ואם לאו מותרין בד"א בשעורין אבל בחיטין עד שיתבקעו ממש. ואפי' שעורין לא אמרן אלא לאכלן בעינן אבל אם נמצאו בתבשיל שנים שלש' גרגרין מותר התבשיל עד שיתבקעו ממש.

ואם נתבקעו ממש מבער החמץ ומניח התבשיל עד לאחר הפסח ומותר ולענין חטין הנמצאין בזפק כבר הארכתי במ. ותבואה הבאה ממדינת הים מותרת בפסח דלא אסרו אלא כשטבעה הספינה בנהר דאז אסור אפילו למכרן לגוים אלא מוכרן לישראל קבא קבא כי היכי דכליא קמא פסחא וקמח שנפל לתוכו דלף אפי' כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ והוא דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף: בצקות של גוים וישראל רואה לישתן מותרין ואין אדם יוצא בהן ידי חובתו: ולענין שימור בעינן שימור לחטים משעת קצירה לכתחילה אבל בדיעבד בשימור דלישה סגי וקמחין של גוים יוצאין בהן.

אין מוללין את הקדרות לערב קמח בתבשיל כלל כעילא אפילו בקמח קלי ואין נותנין את הקמח לתוך החרוסת ואם נתן ישרף מיד ולא לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד. יוצאין ברקיק השרוי אפילו במי פירות אבל לא במבושל אעפ"י שלא נימח.

ומותר ליתן מלח בעיסה האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה לבית המרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש. לא ילעוס אדם חטין ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין וה"ה לכל מעיניו מי תשמישו של נחתום ישפכו אם הן רבים במקום מדרון ואם מעטין אפי' במקום מפני שהם מחמיצות.

אין לשין אלא במים שלנו בבית בלילה אין לשין לא בחמה ולא בחמי חמה ולא במים גרופים ולא תחת המעונן ולא תסתלק מן העיסה עד שתגמור הפת. ואם עברה על אחת מאלו הרי זה אסור וצריכה שני כלים אחת שמקטפת בו ואחת שמצננת בו את ידיה: אלו ירקות שאדם יוצא בהן חובתו בפסח כל ירק מר וזה הכלל כל שיש לו שרף שיוצא ממנו חלב ופניו מכסיפין הרי זה מר יוצאין בהן בין בעלין בין בקלח בין לחין בין יבשים בד"א בקלח אבל עלין לחין אין יבשי' לא וזה הכלל כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו.

יוצאין בהן כמושין אבל לא כבושין שלוקין ומבושלין. וכולן מצטרפין לכזית.

ומצוה מן המובחר בחזרת דהיינו חסא ואעפ"י שהיא מתוקה דחס רחמנא עלן ופרקינן: פרק שלישי אלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וכו' פי' רש"י ז"ל עוברין עליהם בבל יראה ובל ימצא ותמה על עצמך תינח ארבעה מיני מדינה דהיינו כותח הבבלי ושכר המדי חומץ האדומי וזיתום המצרי שיש בהן חמץ גמור כזית בכדי אכילת פרס דביעורו מן התורה.

ואע"ג דבגמרא מרבינן ליה לאכילה מכל מחמצת ואליבא דר' אליעזר דמשמע דדוק' לאכילה מרבינן ליה אבל לא לביעור הא ליתא דהתם היינו באוכל כזית מן הכותח הוא דמרבי' מקרא. אע"ג דלית ביה חמץ אלא משום דהיתר מצטרף לאיסור וכו' אליעזר ורבנן פליגי עליה אבל בכולו דאיכא כזית בכדי אכילת פרס לכ"ע חייב לבער והיינו דלא מוקמינן כר' אליעזר אלא סיפא דמתני' דחיוב אכיל' אבל רישא דביעור ככ"ע אתי'.

אלא שלשה מיני אומניו' שהן חמץ נוקשה בגמרא אכילתן אפי' בכולן ובכזית מן חמץ מכל מחמצת מנא לן שיהא עובר בשהייתן. ושמא יש לומר דכיון דאתרבי לאכילה איתרבי לכולי מילי כחמץ גמור כדאמרן בפ"ק איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ אלא דכרת ליכא.

ור"ת ז"ל פירש אלו עוברין עליהן באכילתן בלאו והיינו דקתני סיפא הרי אלו באזהרה לבד אבל לא בכרת אבל לביעור האי כדיניה והאי כדיניה ארבעה מיני מדינא חייב לבער ושלשה מיני אומניו' לא מחייב והנכון מה שפי' הר"י ז"ל. אלו עוברין אלו מתבערין וכדקתני סיפא.

זה הכלל כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח ואמין דגן קאי שהוא מתבעראיתנייהו במצה דמאי חזית דמקשתא לקולא נקיש לחומר' וכי תימא דראשון ילפינן מן האחרון הא לעיל ילפי' מצה מחמץ דברים שבאין לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו אלא יש לומר דשאני הכא דהא איתקש נמי מצה לפסח הלכך אי לאו כל הוה מקשינן לקולא והשתא דאתרבאי לחמץ אתרבי נמי למצה דאי לא למאי הלכתא אסמכינהו רחמנא ואע"ג דאצטריך לדרשי אחרוני לדברים הבאין לידי חמוץ כדלעיל אפי' הכי כיון דאיתקיש לגמרי אתקיש.

וכי תימ' חזית דסמכי' אהאי היקשא סמוך ההיקש' דפסח קולא וחומר' לחומר' מקשינן ועוד דהקישא דפסח לאו מופנ' דלגופיה אצטריך. וא"ת עוד ולמה לי הקישא לחיוב מצה תיפוק לי שאף הן היו באותו הנס א"ל ההיא דרבנן והא דאוריית' (ח"י): ובתוספות מקשים ונימא נמי נשים חייבות בציצית דכתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך כל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בגדילים תעשה לך.

ודכותי אמרי' גבי כלאים סד"א הני כהנים דליתנהו בכלאים ליתנהו בציצית קמ"ל דשלא בעידן עבודה מיהא איתנהו. תריץ ואימא שאני ציצית דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' דאיתיה בכל המצות חייב בציצית והני נשי הואיל וליתנהו בכל המצות ליתנהו בציצית: ע"ב חלב בעלי מומין מניין ת"ל כי כל אוכל חלב חולין מניין ת"ל כי כל כך היא גרסת הספרי' ואע"ג דאמרי' בסמוך מאן שמעת ליה דדריש כל ר' אליעזר וקא דריש כי כל ומייתי מבריית' דשאור בל תקטירו ואם איתא לייתי מברייתא דחלב לפי' יש לפרש דחלב בעלי מומין מחלב קא דריש ליה דחלב סתמ' כתיב וכל בהמה שהיתה לה שעת הכושר לקרבן במשמ' וחלב חולין מכל אבל כי לחודיה לא שמעינן ליה דדריש: ורבנן דלא דרשי כל נשים מנא להו ואע"ג דשמעינן בכוליה תלמודא דדריש כל רבויא הוא ה"מ לרבות במה שנדרש מן הכתוב אבל לרבות דבר חדש שאינו במשמעות הכתוב זו לא שמענו: ולענין פסק הלכה הרב אלפסי ז"ל פסק כרבנן דאמרי' על ערובו ולא כלום ומילקי הוא דלא לקי הא איסורא מיהא איכא ואי אכיל כזית בכדי אכילת פרס מילקי נמי לא לקי ומשמע דכל שכן נוקשא בעין דלא לקי דטפי עדיף חמץ דגן גמור על ידי תערובות מנוקשא בעין כדמשמע בכולה שמעתין והר' בעל המאור ז"ל הקש' עליו דודאי כסתמא דמתניתין קיימ"ל דאוקמא רב יהודא כר"מ דהו"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא וקיימא לן כסתם מתני' ועוד קשיא דידיה אדידיה שהוא ז"ל פסק לקמן כר"מ דאמר שיאור ישרף והאוכלו בלאו והוא חמץ נוקשא ואם כן כל שכן דגן גמור על ידי תערובות הלכך לית הלכתא כרבנן ולית הלכתא נמי כר' יוחנן דאמר אין היתר מצטרף לאיסור מאחר דקיימ"ל כר"מ דמחייב חמץ דגן גמור על ידי תערובות אע"ג דליכא כזית בכדי א"פ דס"ל היתר מצטרף לאיסור ודברי ר' אליעזר בכלל דברי ר' מאיר הן אלו דבריו.

ואין זה נכון דאי מתני' סתם חשבי' ליה קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דפסיק הלכתא כסתם משנה ואיהו אמר כל איסורין שבתור' אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסור נזיר ואע"ג דאמוראי נינהו ואלבא דר' יוחנן הו"ל לאקשווי ולפרוקי כדק' עביד בכל דוכתי אלא דכיון דקתני במתני' ר' אליעזר מוסיף לא חשיבא סתמא ועוד דהא מדר' אליעזר דהיתר מצטרף לאיסור משום דדריש

כל אפי' בכל התורה כולה נמי נימ' היתר מצטרף לאיסור דהכי אמרי' בנזיר פ' שלשה מינין וזעירא כמאן כר' אליעזר דדריש כל מאי איריא האי אפי' בכל התורה כולה נמי דגמר מחמץ.

ואנן קיימ"ל בכל התורה כולה אין היתר מצטרף לאיסור אא"כ יש בו כזית בכא"פ ועוד דלא אשכחן אמורא דפליג עלה דר' יוחנן דאמר אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסור נזיר ואדרבא אשכחן לר' אלעזר התם במס' נזיר דלית ליה דר' א דאר"א כל רביעית שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסור נזיר הלכך כר' יוחנן קיימ' לן בעירוב ובנוקשא נמי לא קשיא דרב אדרב דאיהו ז"ל לא פסק כר' מאיר דלקי על שיאור דהכסיו פניו אלא דחייב כרת כקרני חגבים משום דחמוץ גמור הוי ורבא מפרש טעמא דאין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקין מלמטה תדע לך שכן כתיב בהלכותיו הא דתנן וחכ"א זה וזה האוכלו חייב כרת תני לה בתוספתא בשם ר' מאיר ואעפ"כ הלכה כותיה משום דתנינן לה במתני' בלשון חכמים אמר רבא מ"ט דר' מאיר אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקין מלמט' ע"כ.

וזה מוכיח שלא פסק כמותו אלא במה שמחייב כרת וכן דעת הר"מ במז"ל והראב"ד ז"ל כן פסק ואעפ"י שלא מן הטעם הזה הלכך ארבעה מיני מדינה ושלשת מיני אומנות מתבערין ואסורין באכילה אבל אין לוקין על אכילתן אא"כ אכל מן התערובת כזית חמץ בכדי א"פאמר ר' אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת וכל משרת.

תחלת כל דבר יש לנו לפרש שלש לשונות שבאין בשמועה זו מה הן ומה דינן ודין היתר מצטרף לאיסור וטעם כעיקר וכזית בכדי אכילת פרס היתר מצטרף לאיסור הוא שיאכל בין היתר ואיסור כזית בין שהאיסור חצי זית בין פחות מכן כל שהוא כל כך שיתן טעם במה שאוכל הרי זה מצטרף וחשוב כאלו אכל כזית מן האיסור ושלא כדברי הראב"ד ז"ל שפי' דוקא חצי איסור וחצי היתר וכמו שאנו עתידין לבאר מן הירושלמי ומן הגמרא.

וטעמא דמלתא דלעולם אינו חייב אלא כשנהנה גרונו בכזית הלכך אם אכל פחות מכזית איסור לבדו אינו חייב וכן אם אכל כזית בין איסור והיתר ואין טעם האיסור ניכר בכולו לא מחייב שלא נהנה גרונו בכזית איסור אבל כשאכל כזית וטעם האיסור ניכר בכולו הרי נהנה גרונו בכזית ונהנה מן האיסור וטעם כעיקר הוא כל שנתערב כזית איסור בהיתר ונתן טעם האיסור בהיתר ואין בו ממשו של איסור כלל אלא טעמו לבד שההיתר קלט טעם האיסור כעין ריח והיינו נזיר ששרה ענביו במים והמים קלטו טעם הענבים בלא תערובות ממשן זהו טעם כעיקר האמיתי שאין למטה ממנו אבל כל שנתערב פליטת האיסור ממשו הוא חשוב וכל שכן שיש בכללו טעם כעיקר וכזית בכדי אכילת פרס הוא שיאכל כזית מן האיסור בין שאכלו בפני עצמו בין שאכלו ע"י תערובות היתר אלא שלא אכלו בבת אחת ושההיתר בצירוף הכזית עד כדי שיוכל לאכול פרס והוא ד' בצים שיעור סעודה אחת כדאמרינן בעירובין דמערבין עירובי תחומין בככר של מזון שתי סעודות והוא שמונה בצים ואמרו חזיה לבית המנוגע כלומר אם שהה בבית המנוגע כדי אכילת ארבעה בצים מטמא בגדים משום דקשו קראי אהדדי דכתיב והבא אל הבית והאוכל הבית ואם על בא חייב על אוכל לא כל שכן.

אלא ביא' כשיעור אכילה קאמר והלכה למשה מסיני שהוא שיעור ד' בצים מדאפקיה קרא בלשון אוכל סתם וקיימ"ל בכל מקום דשיעור אכילה בכזית. ש"מ דה"ק אכילה דהיינו כזית אם אכלה תוך שיעור אכילת פרס אכילה מקרי ופרס נקרא על שם חצי ככר לשון פרוסה ואמרינן התם

חצי חציה לפסול את הגויה כהן שאכל אוכלין טמאים בכשתי בצים חצי חצי חציה לטומאת אוכלין.

ושלשת דינין אלו מתחלפין מפני חילוף המינים דקיימ"ל מין במינו בטל ברוב דאורייתא בין יבש ביבש בין בבלול. תדע לך דאמרי' במס' זבחים אמר רבה אמור רבנן בטעמא אמור רבנן ברובא מין במינו ברובא מין בשאינו מינו בטעמא וההיא ודאי יבש ביבש היא דאלו בלח היכא שרו רבנן ברובא והא קיימ"ל כל איסורין שבתורה בין במינן בין בשלא מינן בנותן טעם אלא ודאי ביבש הוא אלמא יבש ביבש מדאורייתא בטל ברוב ואפי' מדרבנן וליכא למימר דההי' בלח ובטל ברוב מדאורייתא קאמר דא"כ מין בשאינו מינו אינו בטעמא אלא בכזית בכדי א"פ ועוד דהא אמר אמור רבנן.

ולא עוד אלא דאפי' ר' יהודה דאית ליה מין במינו במשהו לא אמר אלא בבלול אבל ביבש שזה לעצמו וזה לעצמו מודה דבטל ברוב לפי דינו דאי לא תימא הכי תרומה מין במינו אינו עולה לר' יהודה כלל ואנן תנן א"ר יהודה מעלין את התרומה באחד ומאה והיינו ודאי חטים בחטים דאי חטים בשעורים אפילו תרומה עולה בששים וכדתנן במסכת ערלה ומייתנין לה בפרק גיד הנשה גריסין שנתבשלו עם העדשים אין בהן בנותן טעם אפי' אין בהן להעלות באחד ומאה מותר ועוד דאמרי' בפר' הנזקין גבי קנסי' שוגג אטו מזיד ורמי דר' יהודה אדר' יהודה דתניא ואח"כ נתפצעו בין בשוגג בין במזיד לא יעלו ד"ר מאיר ור' יהודה ר' יוסי ור' שמעון אומרי' במזיד לא יעלו בשוגג יעלו והא הכא דמדאוריית' חד בתרי בטיל ורבנן הוא דגזור וקא קניס שוגג אטו מזיד והתם ודאי מין במינו הוא דאי בשאינו מינו אעפ"י שנתפצעו הרי ניכרין שם וכל שהאיסור ניכר אינו בטל לעולם אלא ודאי לכ"ע מין במינו יבש שעומד בפני עצמו בטל ברוב וכן יבש נבלל לרבנן דאמרי' בפ' התערוכ' אמר ר"ל הפגול והנותר והטמא שבללן זה עם זה ואכלן פטור: ש"מ תלת ש"מ מין במינו בטל ברוב.

וש"מ איסורין מעלין זה את זה. וש"מ התראת ספק לא שמה התראה וכן בלח בלול דפלוגתייהו דרבנן ור' יהודה בדם פר ודם שעיר הוא וכיון דבכל מין במינו אמרינן בטל ברוב דאורייתא ליכא למימר ביה טעם כעיקר כלל וההיא דגרסינן בפרק גיד הנשה גבי כל איסורין שבתור' בששים דיליף לה מזרוע בשלה ופריך והתנן זהו היתר הבא מכלל איסור זהו למעוטי מאי לאו למעוטי שאר איסורי' שבתורה אמר אביי לא צריכא לר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל והכא בטיל ולגמר מינה גלי רחמנא מדם הפר ומדם השעיר ומאי חזית דגמרי' מהאי ליגמר מהאי קולא וחומרא לחומרא גמרינן לקולא לא גמרי' אי הכי ששים ומאה לרבנן לא לגמר אטו אנן לקולא קא גמרי' לחומרא גמרי' דמדאוריית' חד בתרי בטיל רבא אמר לא נצרכה לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי.

ולגמר מינה גלי רחמנא גבי חטאת יקדש להיות כמוהו. והא זרוע בשלה מין במינו הוא ואפי"ה הוה ס"ד דבשאר איסורין יהא אסור התם ה"ק זהו היתר הבא מכלל איסור לרבנן זהו למעוטי שאר איסורין דמדרבנן אינן בטלין בין במינו בין בשלא מינו ופריק דלר' יהודה איצטרך ומדאורייתא והיינו דקא פריק דלדידן חומרא הוא כי ילפי' מיניה דמדאורייתא חד בתרי בטיל ורבא אמר לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי ולא טעם כעיקר ממש קאמר דהא פרישית דלא מקרי הכי אלא בשאין בו ממש כלל.

ועוד דאם כן די ש בו טעם ממש אף בחולין נמי וכדבעינן מימר ועוד דמייתי ליה מחטאת וההוא קרא מוקמינן ליה לקמן להיתר מצטרף לאיסור ועוד דהא אנן ילפי' מזרוע בשלה ששים ומאה וא"כ היכי אית ביה נותן טעם אלא ה"פ לא נצרכ' אלא לטעם כעיקר בטעם כל שהוא דאע"ג דאין בו נותן טעם גמור אי אפשר שלא יהא בו איסור משהו שיהא נותן טעם בכזית ממנו ובקדשים מיהו אסור.

ופריך וליגמר מינה ופריק גלי רחמנא בחטאת יקדש להיות כמוה שאם נבלע זה בזה כלל הרי הוא כמוה כדבעי' למכתב ועל כרחין לאו משום נותן טעם דהא סתמא כתיב קרא ומשמע דאפי' בכל דהו אלא דטעמא משום דהיתר מצטרף לאיסור. וכיון דאית ביה איסור כלל אי אכיל מינה כזית והאיסור בכלל הוה ליה כאוכל כזית איסור וכיון דאשכחן היתר מצטרף לאיסור בקדשים ואפי' בכל דהו אע"ג דאשכחן ביה נמי מין במינו בטל ברוב אזלינן לחומרא ומקיימין היתר מצטרף לאיסור ואפי' ע"י טעם מעט.

וכל הני דאשכחן בקדשים במין במינו בטל ברוב דתנן התם בזבחים קדשים וחולין או קדשים וקדשי' קלים בנותן טעם. ובמסכת מנחות שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו בטל ברובה לרבנן.

וכן ההיא דהפגול והנותר וכו' כולהו בשלא נתבשל שלא קבל טעם זה מזה אלא זה עומד לעצמו וזה לעצמו ואפי' בשנבלל דטעם כעיקר ליכא למימ' ביה והיתר מצטרף לאיסור' ליכא למימר אלא כשאותו חזי' לטעם מחמת האיסור שבו וכדכתיבנ' ויבש ביבש אינו מטעים ההיתר ואעפ"י שיש בכלו כזית איסור ושמא יאכל אותו כזית ואינו צריך לצירוף כיון דאיכא רובא היתר בתר רובא אזלינן אבל בשנתבשל כיון דכזית מן ההיתר קבל טעם מן האיסור וקרוב הדבר שהטעם היה ניכר במחציתו שוב אין להתיר דאין כאן רוב להיתר.

אבל ודאי בתולין אפי' נתבשל בטל ברוב כיון דלא אמרי' ביה היתר מצטרף לאיסור והא דאמרי' בפרק גיד הנשה בכי רב מרי בר רחל דאמלחא ליה בשר שחוטה עם בשר נבלה ואסרי' ליה משום דכתיב הטמאין לאסור צירן ורוטבן דאלמא אפי' מין במינו בחולין לא בטיל ברוב דאורייתא. ה"ק כיון דצירן בפני עצמו אסור דאורייתא אף תערובתו אסור בששים מדרבנן ועלה לנו דלא אמרי' טעם כעיקר במין במינו כלל אלא בנתבשל בקדשי' ומדין היתר מצטרף לאיסור.

והיתר מצטרף לאיסור ליכא למימר במין במינו ביבש בקדשים אא"כ ההיתר והאיסור מחצה על מחצה שלא נתבטל ברוב ואעפ"י שאכל חצי זית היתר וחצי זית איסור וכזית בכדי אכילת פרס מין במינו לא משתכח לה כזית איסור שאכל בתערוב' פרס דהא אבטיל ברובא אא"כ אכל האיסור בלבד בשהוי אכיל' פרס ואקשי לך דאמרינן לקמן שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי סאין אחת של חולין וא' של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרי' שאני אומר וההיא ודאי מין במינו הוא דאי בשאינו מינו הרי ניכר זה לתוך זה יסלקם.

התם הא פרישו לה דכותי' בעלי התוספות ז"ל דכיון דמין בשאינו מינו בענין זה אסור דאורייתא אף במין ומינו לא הוה לן למימר שאני אומר מדרבנן ולקמן נאריך בה: מין ושאינו מינו לא אשכחן ליה בטול גמור דאוריית' אלא אדרבת' איסור ביתר מרוב דהיינו כזית בכדי א"פ כדילפינן לה מקרא דהאוכל בבית וכיון שכן שפיר איכא למימר ביה טעם כעיקר אפי' בחולין והית' מצטרף לאיסור בכל שהוא וכזית בכדי אכילת פרס נמי להתיר שאם אכל כזית מאי זה איסור שיהיה

בשיהוי או בתערובת אכילת פרס מצטרף ובאלו השלשה מינין פליגי ר"ע ורבנן ור' אליעזר ואמוראי ר' יוחנן ואביי ורבא.

כזית בכדי אכילת פרס לא אשכחן מאן דפליגי בה אלא אביי דסבר לאו דאורייתא ואנן קיימ"ל כסוגיין בכולה תלמודא כזית בכדי אכילת פרס ולמלקות אמרו תדע דקתני במתני' הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת ועד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא משום דלא משכחת ביה כזית בכדי אכילת פרס כדבעי' מימר התם מצטרף לאיסור ר"א סבר בכל התורה כולה אמרי' הכי דגמרינן מחמץ בפסח וכן אביי ר' יוחנן אליבא דר' עקיבא לית ליה הכי אלא בנזיר וקדשים משום דהוי להו שני כתובין הבאין כא' ורבנן לית להו הכי אלא בקדשים וכן רבא כדאמרן לעיל וחולין מקדשים לא ילפינן.

וקיימ"ל כרבא ואליב' דרבנן ולמלקות פליגי כדאמרי' שאם שרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב הלכך מילקי הוא דלא לקי בשאר איסורין אבל איסורא מיהת איכא מדי דהוה אחצי שיעו' דאסור מן התורה. וטעם כעיקר כולי עלמא מודו ביה אביי אמר לה בהדיא בפרק גיד הנשה טעמו ולא ממשו אסור דאורייתא ומייתי לה מבשר וחלב ורבא דקא דחי לה התם היינו דמההיא לא נשמיענה דחדוש הוא אבל בדינא לא פליגי והכא נמי בין לרבנן בין לר' עקיבא אית להו הכי בכל התורה כולה ר' עקיבא יליף לה מבשר בחלב וחטאת ונזיר להיתר מצטרף לאיסור ורבנן סברי בשר בחלב חדוש הוא אבל ילפינן לה מנזיר וחטאת להיתר מצטרף לאיסור בקדשים.

וקיימ"ל כרבנן מיהו בנזיר דכתיב ביה לקי עליה אבל בשאר איסורין לא דאין מלקין על ההיקשות וכדמשמע בירושלמי דבעי' למכתב. והיינו דא"ר יוחנן כל איסורין שבתורה טעמו וממשו אסור ולוקין עליו וכן נמי בהיתר מצטרף לאיסור אין לוקין עליו אלא בחטאת דאיכתבה. אבל כזית בכדי אכילת פרס הא איכא כזית איסור מיה' ובכל האיסורין לוקה. ובירושלמי בנזיר פ"ג מינין ר' אבהו בשם ר' יוחנן כל נותני טעמים אין לוקין עליהם עד שיטעום טעם ממשו של איסור.

ואמר ר' זעירא כל נותני טעמים אין לוקין עליהן חוץ מנותני טעם של נזיר ונזיר אפי' לא טעם ממשו של איסור אמר ר' אבא בר ממל כל נותני טעמים אין היתר מצטרף לאיסור ונזיר איסור והיתר מצטרפין: מתניתא מסייע לדין ומתניתא מסייע לדין. מתניתא מסייע לר' זעירא כזית יין שנפל לקדרה ואכל ממנה כזית פטור עד שיאכל כולה.

על דעתיה דר' אבא בר ממל מכיון שאכל ממנה כזית יהא חייב מתניתא מסייע לר' אבא בר ממל ממשמע שנ' וכל משר' ענבים לא ישתה וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו אלא לפי' שנאמר מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל וכתוב מיין ושכר יזיר מה ת"ל וכל משרת ענבים לא ישתה אלא שאם שרה ענבים במים ושרה בהן פתו ויש בהן כדי לצרף כזית חייב ומכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה ע"כ ולמדנו ממנו מה שכתבנו ועוד למאן דאית ליה היתר מצטרף לאיסור לא סוף דבר כשנתערב ממשו של איסור אלא כשנתערב הטעם בלבד שנאסר ואעפ"י שאמרנו דבטעם כעיקר אינו לוקה בנזיר מיהא לוקה כמו שכתבנו: הלכך כיון דקיימ"ל טעם כעיקר דאורייתא במין שאינו מינו כל שנתבשל מין בשאינו מינו ונשפך מן הרוטב ולא נודע אם יש בו ששים או לא הוה ליה ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא.

אבל מין במינו אזלינן לקולא דטעם כעיקר במין במינו לאו דאורייתא ואם נתערב בו ממשו של איסור כל שאינה חתיכה הראוי' להתכבד בה בפני האורחין ונשפך מקצתו ולא נודע אם היה בו ששים כל שנודע שהיה בו רוב היתר אזלי' לקול' דמדאורייתא חד בתרי בטיל. אבל בשאינו מינו אפילו נודע שהיה בו יתר היתר מכזית בכדי אכילת פרס אין הולכין בו להקל דמ"מ כל שנתבשל הרי טעמו ניכר וטעמ' לא בטיל דטעם כעיקר דאורייתא : מיהו ה"מ כשנשפך אבל אם בא לפנינו ונסתפקנו בשיעורו אין הולכין בו להקל אפי' בדרבנן דכל שאפשר לעמוד על שיעורו אין מתירין אותו עד שנעמוד עליו דהא כחל דרבנן דחלב שחוטה הוא ואמר' דבכולי' משערינן דאי במאי דנפיק מנא ידעי' כך נראה לי שיט' שמועה זו ויש בה פירושים ושיטות אחרות אך לעיקר הפסק כן דעת הראב"ד ז"ל והרב בעל הלכות והאחרוני' ז"ל שלא כדעת רש"י ז"ל שפסק דטעם כעיקר לאו דאורייתא ומעתה אפרש סוגיית ההלכה איש איש על מקומו בע"ה : חוץ מאיסור נזיר.

וא"ת כיון דאוקימנא ר' יוחנן כר' עקיבא ליחשוב נמי חטאת. א"ל בחולין קא מיירי בקדשים לא קא מיירי.

וא"ת זעירי דמיירי בקדשים ליחשביה. א"ל דזעירי לא אתא לאוסופי אלא מאי דהוי לאפוקי דאביי וכדאמר' בהדיא.

שהרי אמרה תורה משרת וכל משרת כך גרסת הספרים. ורש"י ז"ל גריס שהרי אמרה תורה וכל משרת ענבים ופי' דממשרת קא דייק דאי מכל רבנן לא דרשי ליה ואפילו תימא כל לאדרשי וכל דרשי א"כ כי אקשי' לקמן האי לטעם כעיקר הוא דאתא לימא ליה אנא תרוייהו יליפנא וכל להיתר מצטרף ומשרת לטעם כעיקר אלא ודאי וכל לא דריש וכן עיקר אלא שיש לקיים גרסת הספרים דגלווי מילתא בעלמא הוא למאן דדריש כל דדריש לי' הכי בשאר דוכתי כמאן כר' אליעזר דדריש כל כלומר דדריש כל למקצת קומץ ומייתר ליה כי כל לעירוב והיינו ודאי להיתר מצטרף דאי לא בפחות מכזית לא מחייביה: אי הכי חמץ בפסח נמי.

משום דאיירי ביה לעיל אמר הכי וה"ה לשאר איסורין שבתורה דכתיב בהו כל ולאפוקיה מדאביי דאמר יש הקטרה לפחות מכזית פלוגתייהו דאביי ורבא במסכת מנחות דרבא סבר אין קומץ לפחות משני זתים והוי מקצתו בכזית וערובו בפחו' מכזית. ואביי סבר יש קומץ בפחות משני זתים והוי מקצתו בפחות מכזית ולא צריך צירוף.

ועירובו למיעוט כזית שאור שנתערב עם קומץ המצה שאינו בטל ואעפ"י שיש בו כדי יתר מאכילת פרס בכזית דבעלמא בטיל. דהכי מסתברא לי דשאור ומצה שני מינין הן בין לרבא דאזל בתר שמא בין לאביי דאזיל בתר טעמא כדאיתא במסכ' ע"ז גבי חמרא חדתא וענבי: דף מ"ד ע"א המקפה של תרומה.

פירש"י ז"ל כגון דייסא ומיירי בדייסא עבה דאי על ידי משקה המשקה הוי חבור לכולו והיכי קתני לא פסל אלא מקום מגעו והוינן ביה מקום מגעו אמאי פסול הא לא הוי כביצה הכי גריס ר"ת ז"ל ואזיל לטעמיה דאית ליה דאין אוכל מיטמא ומטמא בפחות מכביצה אלא מדרבנן והכא כיון שנתערב וטומאתו דרבנן אזלינן להקל.

אבל רש"י ז"ל גריס מקום מגעו אמאי פסל ותו לא ואזיל לטעמיה ואמר דאפי' פחות מכביצה מקבל טומאה דאורייתא ופי' מקום מגעו אמאי פסל והא בטלי ברובא דקס"ד דמוע דרבנן הוא דאסור. ואהדר ליה רבה בר בר חנא דדמוע דאורייתא דזר לוקה עליו ומיהו אפילו מקום מיעוט

שפסול ה"מ כשהוא בעין תבלין של תרומה אבל כשאין בעין לא דהכי אמרי' עלה במסכת טבול יום אמר רב יהודה אימתי בזמן שהם גוש בקערה אבל בזמן שהם במופקר טהור ולא תיקשי לך למאן דאמר חולין שנעשו על טהר' תרומה כתרומה דמיא אמאי לא פסל את כולו דהני ודאי כיון דכתיביה בו תרומה ואסיק' דכזית בכדי אכילת פרס אית בהו על כרחין על טהר' תרומה עביד להו כדאמרינן במס' חולין פ' השוחט הראשון שבחולין טמא ומטמא והשני פסול ואינו מטמא והשלישי שבו נאכל בנזיד הדמע ואי אמרת האוכל שלישי של חולין נעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה ספי' ליה מידי דפסיל ליה לגופיה ומשני הנח לנזיד הדמע דליכא כזית בכדי אכילת פרס דאלמא אי איכא כזית בכדי א"פ כתרומה הוי.

ופירש"י ז"ל שם דהני חולין נעשו על טהרת תרומה ואם לאו דאין בהן בתבלין של תרומה כזית בכדי א"פ היה אסור לאוכלו משום דאותה מקפה של חולין פסלה את גופו ונמצ' אוכל תבלין של תרומה בפסול הגוף. ולשון שני פי' חולין גמורין שנתערבו בהן תבלין של תרומה ונגע בו שני לטומא' ונעשה שלישי ואי לאו דאין בו כזית בכדי א"פ היה אסור לאוכלו משום דנעשה על טהרת תרומה מפני התערובו' ופוסל את גופו באכילתו.

והר"מ במז"ל פירשה במקפה של תרומה שנתערבו בו תבלין של חולין שנעשו על טהר' תרומה ונפסלו וכיון דאית בה כזית תבלין בכדי אכילת פרס לא נפסל גופו והתרומה לא נטמאת דאין שלישי עושה רביעי בתרומה. מ"מ לכולהו פירושים שמעי' דאי הוה ביה כזית בכדי א"פ דינו כחולין שנעשו על טהרת תרומה ונעשו שלישי.

א"ל דכל אותו פסול דאשכחן בחולין היינו דוקא מקום מגעו אא"כ הוא משקה דנעשה חבור ומהכא שמעי' ליה (ח"י): מאי טעמא לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור. ומינה משמע לכאורה דהיתר מצטרף לאיסור לאו דוקא חצי זית איסור וחצי זית היתר וכמו שפי' הראב"ד ז"ל דבכזית תבשיל אין הדעת נותנת שיהא בו חצי זית תבלין וכמו שכתבו למעלה: וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא.

כיון דאשכחן בכוליה תלמודא כזית בכא"פ הלכה למשה מסיני מפרשי' הכי דאביי נמי מודה בה אלא דסבר דה"מ בשאכל האיסור לחצאין כשיהוי אכילת פרס אבל על ידי תערובות לא. וסבר אביי דטפי עדיף היתר מצטרף וטעם כעיקר שהן דאוריית' שאוכל כזית בבת אחת בטעם איסור בכולו כדפרישית מאוכל כזית איסור ממש לחצאין שהרי לא נהנה גרונו בבת אחת אלא מאי היתר מצטרף לאיסור סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה וא"ת ואביי דקא ארי לה מאי קא ארי לה דשפיר קא מהדר' ליה.

א"ל קא סבר דדילמא טעמא דרבנן דפליגי עליהדר' אליעזר משום דקסברי דבכזית מן הכותח אין בו חמץ שיהא טעמו ניכר בו ולא אמרינן היתר מצטרף אלא בהכי וכדפרישית ור"א סבר דאין ה"נ דיהי' טעמ' (ח"י) ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאוריית' אמאי אמרי' שאני אומר והתם במס' נזיר מקשה אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמרי' שאני אומר וטעמא דאביי איכא למימר דקסבר דמדוכות סתמא קתני ולא קתני של תבלין ומיירי בדלא יהבא טעמא בכולו הלכך משום היתר מצטרף לאיסור ליכא למיסר ומשנו רבנן דלעולם בתבלין והנח לתרומת תבלין דרבנן וה"ה דהוה מצי לאוקמה בדליכא כזית בכא"פ אלא דעדיפ' מינה קא מתרץ ליה והא דמדוכות ושתי קופות מיירי בשסמוכין חולין לחולין ותרומה לתרומה דאי לא אמאי תלינן בשאני

אומר הוה ליה כצבורין של חמץ ומצה דודאי על ולא ידעינן אי חמץ שקל דצריכה בדיק' ואע"ג דמדרבנן היא.

אי נמי שאני התם דבדיקה על הספק נתקנה אבל הכא דתרומת תבלין דרבנן לגמרי אזלינן לקולא בכל ענין ועוד דהתם עכברים והכא אפשר דע"י אדם נעשה דבן דעת הוא ושואל עליהן מה הן וכדכתיבנן לעיל: ואי אמרת כזית בכדי א"פ דאורייתא אמאי אמרי' שאני אומר והתם במס' נזיר גרסי' עלה בשלמא לדידי דאמינא היתר מצטרף לאיסור הכא כגון דנפיש חולין כלומר ונתבטל ברוב דמין במינו הוא וכבר כתבנו דאין בו היתר מצטרף לאיסור אלא במחצה על מחצה שלא נתבטל ברוב.

ולכא למימר דנגזור מדרבנן מין במינו אטו מין בשאינו מינו דכיון דאין בהן מלקות אלא בהנהו דמפרש בהו קרא כדכתיבנא לא גזרי'. אלא לדידכו דסבריתו דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא ולוקין עליו בכל האיסורין נהי דהכא מין במינו הוא ומין במינו בטל ברוב נגזור מיהא מדרבנן אטו שאינו מינו וכדכתיבנא לעיל.

ומשני דבתרומה בזמן הזה דרבנן היא ולא גזרי רבנן דרבנן (ח"י): והאי משרת להכי הוא דאתא האי מבעי ליה לטעם כעיקר. ה"ג ברוב הספרים ול"ג אמר לי' אביי ותו לא איצטריכי לגרסת הרב בעל תוספות ז"ל ולמאי דפריש במסכת נזיר כי היכי דלא תקשי דאביי אדאביי.

ומכאן אתה דן לכל התורה כולה לאיסור' ולא למלקות כדאמרן: ע"ב ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו פירש"י ז"ל אין איסורו איסור עולם אלא שלשים יום בסתם או כמו שפ"י ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו אפ"י תוך זמן ע"י שאלה מה שאין כן בכלאים שאסור לעולם ואסור בהנאה כלאי הכרם.

ואין לו היתר וה"ה לערלה בשתים שאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו לפרי עצמו אבל אינו אסור לעולם אלא שלש שנים. ואינו מחזור שהפרי עצמו אסור הוא לעולם והאילן הוא שנותר והיתר לאיסורו ואיסורו איסור עולם בחד גוונא נינהו או תרוייהו בפרי או תרוייהו באילן.

ועוד דכי היכי דיש היתר לאיסור נזיר בשאלה ה"נ יש היתר לשאר איסורין ברבייה. ועוד דבסיפרי גרסי' ויש היתר לאחר איסורו ויש מפרשים נזיר שאין איסורו איסור עולם שלא נאסר בבני נח.

ואין איסור איסור הנאה ויש היתר לאיסורו ממילא לאחר שלשים מה שאין כן בכלאים שאיסורו איסור לעולם דהרכבת אילן נאסר בבני נח: ואיסורו איסור הנאה בכלאי הכרם ואע"ג דליתו בהרכבת אילן שם כלאים אחד הוא ואין היתר לאיסורו ממילא. וה"ה לערלה בשתים שאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו אבל אין איסורו איסור עולם, ודכוותה עבדי' ק"ו במס' קדושין מחדש שאין איסורו אסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו לאחר הקרבת העומר ויש לשונות אחר' וזה עיקר: נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב ואע"ג דאמרינן רביעית יין לנזיר הלכה למשה מסיני קסבר ר' עקיבא ה"מ בשותה אבל האי שנבלע בפת בשיעור אכילה מחייב.

קמ"ל דאפילו ע"י תערובו' דבליע בפת. כלומר דכיון דקתני פתו סתמא משמע אפ"י טובא ואפילו יתר מאכילת פרס.

וקמ"ל דמשו' טעם כעיקר חייב ולא אתא קרא להיתר מצטרף לאיסור: בשר בחלב לאו טעמא בעלמא הוא ואסור. כלומר דבכל ענין אסרה תורה בשר בחלב ואפי' בשר כחוש שלא פלט שומן בבשר אלא טעם לבד.

אי נמי אפי' העביר השומן מעל החלב דהוה ליה כענבים ששרן במים שאין בהם אלא הטעם בלבד אבל החלב בבשר אינו טעם בלבד אלא ממשן וכן כתבו בתוס' ז"ל. וכן נמי פליט'הבשר וזה היתר מצטרף לאיסור הוא אבל פליטת כלי אינו חשיב ממשו אלא טעם בלבד כיון שכבר נבלע בכלי והיינו דיליף ליה ר' עקיבא מגיעולי גוים: ורבנן מבשר בחלב לא גמרי דחודש הוא.

ואי קשי' לך אטו אנן לקולא קא גמרי' לחומרא קא גמרי' כדאמרי' בפ' גיד הנשה מאה וששים נמי לא לגמ' דחודש הוא. ומתריץ אטו אנן לקולא גמרי' לחומר' גמרי' דמדאורייתא חד בתרי בטיל.

א"ל שאני התם דמהיתרא אתיא למילף וההוא התירא גופא הוי חדוש הלכך לחומר' ילפינן לקולא לא ילפינן אבל הכא ההיתר דתרו ליה לאו חדוש הוא דכיון דלא בלעי האי מהאי דינא הוא דלשתרי אבל האיסור במבושל הוא חדוש כיון דבשריי' מות' בבשול נמי היה לנו להתיר וכיון דחומרא דאית ביה הוי חדוש לא ילפינן מיניה חומרא כן תירצו בתוספות ונכון הוא.

וה"ה דהוה מצי לדחוייה מה לבשר בחלב שכן איסורו איסור הנאה נעבדא ביה עבירה ולא מצי למילף מיניה אלא חמץ בפסח ושור הנסקל אלא דעדיפא מיניה קא מתריץ ליה דאפילו הנהו תרתי לא מצי יליף: ורבנן גיעולי גוים נמי חדוש הוא דהא כל נותן טעם לפגם מותר. ואע"ג דה"מ בדיעבד אבל לכתחיל' לא דרבנן אבל דאורייתא אפילו לכתחילה נמי דבדאורייתא אין חילוק בין דייעבד ללכתחילה.

דגמרינן מנבילה דפגום מותר ואיככה ליכא למימר דנבלה דקא שרי הוי חדוש וגיעולו גוים דינא ושאר איסורין ילפינן מגיעולי גוים דהא סברא מסייע לקרא דפגום אינו אסור' ואיהו הוי דינא: ורבנן קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא פי' ורבנן אין ה"נ דבקדרה בת יומא הוא דאסר רחמנא ואפי"ה אי אפשר דלא פגמא פורתא ואי אפשר לפרש דלדבריו קאמרי ליה דהא במס' ע"ז כל מאן דשרי נותן טעם לפגם מוקי גיעולי גוים בקדרה בת יומא והכי נמי קיימ"ל נותן טעם לפגם בקדרה שאינה בת יומא (ח"י): לר' עקיבא נמי נימא משרת להיתר מצטרף לאיסור וממנה אתה דן לכל התורה כולה כלומר לאיסור אבל לא למלקות דאין מלקין על ההיקשות.

וכי תימא לאיסור מאי נפקא מינה והא קיימ' לן חצי שיעור אסור מה"ת א"ל נפקא מינה לפחות מחצי זית וכדכתיבנא: דף מה ע"א עד שיבלע בבשרה יקדש להיות כמוה פירש"י ז"ל כגון בחולין ושלמים שנבלעו מחטאת ויאכל כחמור שבה באות' חתיכ' וכפר"ח ז"ל בחמור שבהן כגון שלמים שנבלעו בחטאת ביום שני להן ונפסלין לאור שלישי וחטאת נפסלת עד הבוקר.

ונאכלת כחמור שבהן דהיינו לפנים מן הקלעין לזכרי כהונה ולאותו יום בלבד וכולהו איתנייהו ובודאי להיתר מצטרף לאיסור אתא דאי לטעם כעיקר לא אתיא דהכא ממשו של בשר אית ביה על כרחין. ולכזית בכדי א"פ נמי לא אתיא דהא בכזית מן החתיכה מחייב והא לית בה כזית איסור אלא ודאי להיתר מצטרף לאיסור אתא ומינה נמי דאפי' באיסור כל דהו נמי דהא לא ידעי' כמה בלעה.

ואע"ג דמין במינו הוא כבר כתבנו דבקדשי' מין במינו שנתבשל אמרי' היתר מצטרף לאיסור. והא דתנן רקיק שנגע ברקיק וכן חתיכה שנגעה בחתיכ' לא כל הרקיק ולא כל החתיכה אסורה אלא מקום מגע.

היינו טעמא דכיון שאין בו רוטב אינו מבליע אלא במקום מגעו. אבל אי אכיל מקום מגעו הכי נמי דהיתר מצטרף לאיסור אי אכיל בין שניהן כזית ויש בו טעם האיסור.

ומה שקשה מזה על ההיא דרבא דפ' גיד הנשה הא פרישנא לה ה"ג ורבנן דלית להו היתר מצטרף לאיסור בכל התורה כולה לילף מחטאת הנהו מצרך צריכי ור' עקיבא למאי צריכי בשלמא אי כתב רחמנא בחטאת נזיר לא אתו מיניה כו' ולעולם ליכא מאן דיליף טעם כעיקר מחטאת ולא אפשר נמי כדפרישתי: מעתה נשאר לנו כל תערובות שיש בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס ביעורו דאורייתא.

כל שהוא פחות מכן או נוקשה בין בעין בין ע"י תערובות מתבער מדרבנן. בד"א בחמץ בעין אבל חטה הנמצאת בתבשיל היא מתבערת והתבשיל מותר לשהותו לאחר הפסח ובד"א בחמץ ראוי אבל כל שנפסל כגון דבק הספרים שנתבש קודם הפסח מותר להשהותו כדבעינן למכתב.

ואם אכלו כל שהוא חמץ דגן גמור בעין או כזית בכדא"פ לוקה וחייב כרת. אבל עירב בפחות מכן או נוקש' בעין או בתערובת בנותן טעם איסור דאורייתא ואין בו מלקות משהו אסור דרבנן.

ודיני טעם כעיקר והיתר מצטרף לאיסור וכזית בכא"פ והיוצא מהן כבר נתבאר ואין צריך לשנות. ותו לא מידי: אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקו' שאין עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק אינו עובר מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער.

ולאידך לישנא אמרינן דבמקום שאין עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער. ומדקאמר חייב לבער משמע דחייב מדאורייתא ואע"ג דפחות מכזית הוא דילמא מדמי' השבתה לאכילה מה אכילה קיימ"ל חצי שיעור אסור מן התורה אף השבתה נמי.

מיהו איסור' הוא דאיכא אבל מלקות ליכא דלא עדיפא השבתה מאכיל' והא דקתני בברייתא חוצץ ועובר פי' מתבער וכדאמרי' לעיל (ח"י). ופירש"י ז"ל מקום העשוי לחזק בשולי העריבה שצריך לחזקו ולהזקו כדי שלא יצאו המים דרך שם.

ומקום שאין עשוי לחזק אפי' בדפנות. וללישנא קמא כזית בשוליים אינו חייב לבער בדפנות חייב לבער פחות מכזית אפי' בדפנות אינו חייב לבער.

וללישנא בתרא כזית בכל מקום מבער פחות מכזית בשוליים אינו מבער בדפנו' מבער. ואמרי' קשיין אהדדי ולא לאקשויי ברייתא אברייתא קאמר הכי דהא תנאי נינהו כדאשכחן בכוליה תלמודא אלא הכי קאמר כיון דאקשיין אהדדי כמאן מינייהו עבדי': ע"ב סמי קילתא מקמי חמירתא.

ורב יוסף אוקי תרתי ברייתא כתנאי חמירתא כת"ק דאמר דפת שעפשה אעפ"י שאין דעתו לאוכלה חייב לבער כיון שראויה ובשלא נפסלה מלאכול לכלב. אלמא כזית לעולם חייב לבער.

וקילתא כר' שמעון בן אלעזר דקא פטר בפת שאור שיחדה לשיבה אלמא אפי' כזית בטל כל שאין דעתו לאכלה. ואתקיף אביי תירצת כזית דחזי' דפליגי ביה אבל פחות מכזית מאי תירצת ביה כלומר דבשלמא לר' שמעון כיון דאשכחן ליה בכזי' דמבטל כל שאין דעתו לאכלה ה"נ

משמע דפחות מכזית אפילו דעתיה עליה בטיל משום דלא חשיב כלל וכדדייקי' עלה דמתני' אלא לת"ק דוקא בכזית שמעינן ליה דמחייב בכל מקום אלא בפחות מכזית מנא לן דמחייב כשדעתו עליו וכי תימא דדייקי' בה כמתני' הא ליתא דהא קתני מפני שראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות משמע דתלי טעמיה בראויה הא כל שאינה ראויה כלל לא מחייב פחות מכזית אינו ראוי (ח"י) ואוקי אביי תרתי בריית' כר"ש ולא קשיא כאן במקום לישא כאן שלא במקו' לישא.

ופירש"י ז"ל דבמקום העשוי לחזק דתרתי ברייתא לא דמו אהדדי דקמייתא קרי עשוי לחזק שוליים ושרי בהו אפי' כזית ושאינ עשוי לחזק דפנות ושרי בהו פחות מכזית הואיל ומקום לישא הוא. ובשיפתא דאגנא לא איירי כלל ובריית' קרי עשוי לחזק דפנות הואיל ומקום לישא הוא ושרי בהו פחות מכזית כקמייתא ושאינ עשוי לחזק שיפתא דאגנא ולא שרי בה אפי' פחות מכזית כיון דלאו מקום לישא הוא ובשוליים לא איירי כלל ואשתכח דלא פליגי אהדדי : ורב נחמן אמר שמואל אתא לאשמועינן דשני חצאין זתים וחוט של בצק בניהם אם אוחו בחוט ונטלין עמו דהיינו אוחו בקטן וגדול עולה עמו דינו בכזית וללישנא דסמי קילתא בכל מקום בעריבה חייב לבער ולר' שמעון בכל מקום חוץ משוליים חייב לבער אבל שני חצאי זתים שאין חוט של בצק ביניהם דינו בפחות מכזית : ואמר עולא לא אמרן דדיגן בפחות מכזית אלא בעריבה אבל בבית כל שהן כשני חצאי זתים חייב לבער דזמנין דמכנסי ונפלי אהדדי והוי כזית עיסה במקום אחד כדכתיבנא בפ' קמא.

והדר מבעיא לן בית ועליה מהי וכו' וא"ת והא לכולי עלמא בעריבה כל שאינו במקום לישא אפי' בפחות מכזית אחד חייב לבער ואלו הכא בבית בעינן שני חצאי זתים ומשום טעמא דמכנשי אבל בחצי זית אחד משמע דלא .

א"ל שאני עריבה שהחמץ עומד במקומו ולא מאיס הלכך אפי' פחות מכזית חייב אבל בית דמלכלך ומאיס לא וכן לאידך גיסא שני חצאי זתים בעריבה דינן כחצי זית משום דלא מכנשי אבל בית דמכנשי דינן בכזית .

כך היא שיטת השמועה לפירושו של רש"י ז"ל : ולענין פסק הלכה הרב אלפסי ז"ל פסק כלישנ' בתר' ולחומרא כדאמרינן סמי קילת' מקמי חמירת' והדין עמו דסתמא דמתני' הכי מכרעא טפי דקתני בצק שבסדיקי עריבה ומדקתני בסדיקי משמע דעשוי לחזק הוא ואפי"ה קתני דכזית חייב ולא הביא בהלכותיו הא דעולא דמחלק בין בית ועליה ולא דרב נחמן דשני חצאי זתים.

ושמא דרב נחמן לא אצטריך דתליא בההיא דאוחו בקטן וגדול עולה עמו. ודעולא נמי הא קתני מתני' עריבה דמשמע דהא בבית קאי על דיניה דכזית חשיב ואפילו בשני מקומות דכיון דלא הוי בסדיקי מה לי מקום אחד מה לי בשני מקומות אבל פחות מכזית לא קא חשיב.

והר"ז ז"ל פסק כתירוציה דאביי דאוקמינהו ורוייהו כר' שמעון משום דחזי' לרב אשי דמפרש למילת' אליבא דההוא תירוצה. מיהו בכזית ליתא לדר"ש דהא איפסקא הילכתא אין הלכה כר"ש בכפת שאור אבל בשאר דבריו קיימ"ל כוותיה והיינו דפחות מכזית בין בשוליה בין בדפנותיה אינו חייב לבער.

וזה תימא דכיון דתליא דר' שמעון בההיא דכפת שאור וההיא אידחיא משמע דכל מיליה אידחו אבל הרב ר' יצחק בן גיא ז"ל פ"י מקום העשוי לחזק כל מקום שמחזק ומדבק העריבה בין בפנים בין מבחוץ ולא מפליג בין שולים למקום אחר ומקום לישא לחומרא דכל שהוא במקום

לישה מוד' ר"ש דאפי' עשוי לחזק חייב לבער משום דמתבער עם העיס' הא שלא במקום לישה אפי' כזית אינו חייב לבער ובמקו' לישה פחות מכזית אינו חייב לבער.

ופסק כתירווציה דאביי לגמרי. וזה אינו נכון דהא דר' שמעון כבר אידחי לה כדאמרן אבל פירושו נכון ואפשר שלזה נתכוין הרב אלפסי ז"ל שסתם את דבריו.

הלכך כזית בכל מקו' חייב לבער פחות מכזית אם עשוי לחזק בכל מקום אינו חייב לבער. אין עשוי לחזק בכל מקום חייב לבער במה ד"א בעריבה אבל בבית פחות מכזית לבד אין חייב לבער ב' חצאי זתים חייב לבער (ח"י): הפת שעפשה ונפסלה מאכילת אדם ועדיין הכלב יכול לאוכלה חייב לבער הא אם נפסלה מלאכול לכלב עפרא בעלמא היא ואינו חייב לבער ותניא נמי בתוספתא הקילור והאיספילנית והרטיי' שנתן לתוכן קמח אין צריך לבער מלוגמא שנסרחה אין צריך לבער ולא שנא החמיצה ולבסוף נסרחה לא שנא נסרחה' ולבסוף החמיצה כל שנסרחה קודם הפסח א"צ לבער.

והא דגרסי' בירושלמי הדא דתימא בשנסרחה ולבסוף החמיצה אבל החמיצה ולבסוף נסרחה צריך לבער היינו בשנסרחה תוך הפסח אבל קודם לכן מותר כדקיימ"ל חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו לאחר זמנו וכן כ' הר"מ במז"ל. וה"ה בנפסלה.

ורבינו האי ז"ל כתב בזה הצרי שמערבין בו חמץ יבש שחוק עם בשר אפעה שמותר : דף מו ע"א לגבל ולתפלה ולנטילת ידים ד' מילין. פירש"י ז"ל לגבל שנשכר ללוש ומצא כלי בעל הבית טמאים צריך לחזור אחר מקוה להטבילן ארבעה מילין ומאי דאמרי' לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו אפילו מיל אינו חוזר לא קאי אהא דהכא מאי שנא לפניו ולאחריו אלא אשאר' קאי.

והעיקר מה שפי' הרב בעל הערוך ז"ל אדם שהולך בדרך דומיא דשאר אלא אם יש גבל שעושה עיסתו בטהר' ברחוק ד' מילין ילך ויקח ממנו. ולא שנו אלא לפניו אכולה מילתא קאי.

ולתפלה פי' רבינו האי גאון ז"ל לנטילת ידים לתפלה ואית לן למימר דמיירי בדלא מטא אכתי זמן תפלה דאי בדמטא הא רב לייט למאן דמהדר אמיא בעידן צלותא. ורש"י ז"ל פי' לתפלה בשיש חבר עיר שמתפללין בעשרה בסמוך לד' מילין צריך לילך שם ולא ילון במקום הזה ונראין דבריו ומזה אתה דן ק"ו לעומד בעיר ומתפלל בביתו כאלו בעלי הבזוי או בעלי הגאווה ולנטילת ידים לאכילה : כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב כלומר שאם אתה אומר יפרישו' ויניחוה שמא תחמיץ ויעבו' בבל יראה ובל ימצא דכדידיה דמיא הואיל ואי בעי מיתשל עליה וכי תימא ישרפנה אין שורפין קדשים ביום טוב.

ואע"ג דאמרינן הואיל ואם כן כדידיה דמיא ישרפנה דהא משמע דהואיל לקולא אמרי' כדאמרינן באופה מיו"ט לחול דהואיל ואי מקלעי ליה אורחין חזי להו לא לקי. הא לא קשיא דלא דמי הואילין אהדדי דהאי הואיל ואי בעי מתשיל עליה מחוסר מעשה הוא וכל הואיל דמחוסר מעשה לא שרי' ליה לקולא לכתחיל' אלא דוקא בדיעבד אבל לחומרא אמרי' אפילו לכתחיל'.

ומטע' זה נמי לא מצינן למימר דלבטל לה מקמי דתחמיץ דמצו לבטלה דכדידיה דמיא. אלא דאי משום הא לא איריא דאכתי קשיא יתננה לכהן דעל כרחין בדאיכא כהן הוא כדנפרש וכהן לבטלה.

אלא א"ל דלא עבדינן תקנתא באיסורא דרבנן דאכתי מדרבנן בעי ביעור וכהן נמי לא מצי לשרפה ולהאכילה לכלבו דאין מבערין שום ביעור קדשים ביו"ט. ולאפותא לאחר הפרשה לא אפשר דהויא לה אפיה שלא לצורך.

ומשום הואיל לא שרי' לכתחילה כדאמרן. ומשכחת לה למתני' כגון שגלגלה ואח"כ נטמאת העיסה שפירשה נדה או שנפל שרץ על העיסה לאחר שנתחייבה בחלה אבל אם נטמאת הקמח דברי הכל יעשנה קבין כדי להפקיע מחלה והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם הדא דתימא בשנלגלה ואח"כ נטמאת אבל אם נטמאת ואח"כ גלגל ד"ה יעשנה קבין: והא דתנן במס' חלה מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה ר"ע אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין שכשם שהו' קוראשם לטהורה כך הוא קורא שם לטמאה.

ההיא בחול עסקי' שיכול להפריש החלה או בשאר ימים טובים ועל כרחין אית לן למימר דמתני' בדאיכא כהן עסקינן דאי לא מאי איריא טמאה אפי' טהורה נמי תבעי ליה מאי עביד בה. וכי תימא בטהורה אפי' ליכא כהן אפי' לה משום הואיל ואי מקלעי ליה ארח כהן הא אמרן דלכתחילה לא עבדי' מידי לקולא משום הואיל ועוד דכהן לא שכיח ולא תליא בהואיל דידיה אלא ודאי בדאיכ' כהן היא ובטהורה היכא דליכא כהן לא איצטריך ליה תו למבעי דפשי' כיון דידע דליכא כהן עביד לה קבין ואפי' לה והדר הסל מצרפן לחלה כדבעי' מימר: ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה דאית ליה לר"א הואיל לחומרא דאי בעי מתשיל עליה ועבר בבל יראה ובל ימצא והואיל לקולא באפיה דאע"ג דאיכא מקצת פת על כרחין דלא חזי ליה מיהו הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה שפיר דמי בן בתירא אומר תטיל לה צונן.

דאע"ג דאית ליה לבן בתירה הואיל קסבר דאם אינו קורא שם עד שתאפה מפקע לה מחלה דלית הסל מצרפן לחלה אלא דוקא מן העיסה כדנפרש. ור' אליעזר סבר דכיון דאפשר למעבד בהיתרא לא נעייל נפשין לספיקא דהטלת צונן שמא לא לא יחליף המים כל שעה ואתיא לידי חמוץ.

ר' יהושע אומר לא זהו חמץ שמוזהרין עליו דלית ליה הואיל אפי' לחומרא: והרב אלפסי ז"ל כתב דמתני' בחלת א"י דחל' טמאה אסורה בין לכהן גדול בין לכהן קטן. אבל בחוצה לארץ קורא לה שם ואפי' לה ומאכילה לכהן קטן דאמר שמואל אין חלת חו"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצא עליו מגופו באיש עד שיראה קרי באשה עד שתרא' נדה.

והרב בעל המאור ז"ל השיב עליו דהתם במס' בכורות עסקינן דתרומת חוצה לארץ טמא מת טובל ואוכל בה אלא ודאי כל שבחוצה לארץ אי איכא כהן כלל בין גדול בין קטן אפי' לה ומאכיל ליה והראב"ד ז"ל השיב עליו מדאמרינן התם במס' בכורות אמר רבינא הלכך נדה קוצה לה חלה ואוכלה כהן קטן ואי ליכא קטן שקיל לה בריש מסיא ושדי לה בתנורא ומדרכינא דהוה בתר' לא שרי למתבה לגדול ע"י טבילה ש"מ דהא דאמרי' התם בסוף שמעתא בגדול טמא מת שאוכל בטבילה ואמרינן דלית הלכתא כוותיה לחומרא אתמר דלא סגי לי' בטבילה לגדול ולא משום טומאת מת ושרץ אלא משום טומאת הקרי והזיבה שיצא ממנו הוא דלא סגי ליה בטביל' לגדול.

ואפשר שגזרו עליו משום זיבה דלא סגי ליה בטביל' ואפי' בהערב שמש וכן עיקר ע"כ. וכן הר"מ במז"ל מעמיד דברי הרב אלפסי ז"ל.

אלא שהקשה הוא ז"ל דהא קיימ"ל תרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב וכיון שכן בין דאיכא גדול או קטן בין דליכא יפריש בטומאה ויחזירנה לשם ויבטלנה ומותרת לזרים. וכי תימא דאפילו

ביטול לא מהני אלא להאכילה לכהן בימי טומאתו אבל לא לזרים הלכך צריכין אנו לכהן ממה נפשך.

הא ליתא דכבר פי' שם רש"י ז"ל דאף לזרים מותרת וכן הוכיח ורבה דמבטל לה ואכיל לה בימי טומאתו לאו דוקא משום דכהן הוה אלא דמכיון שהיא מותרת לזרים בבטול איהו נמי מבטלה ואכיל לה בטומאה דכחולין דמי. לפיכך פי' הוא ז"ל דלא אמרו מבטלה ברוב אלא בשנתערבה כבר בכמותה או בפחות דאז מותר להוסיף ולבטל ברוב אבל כשלא נתערבה כלל אין מבטלין לכתחילה.

וחלת חוצה לארץ דאמרי'. איכא מאן דאמר דבכל חו"ל נוהגת ולפיכך כ' ר' אפרים ז"ל דכיון דאשכחן נמי תרומת חו"ל ש"מ שבכל חו"ל נוהגת וכן העידו עליו שהי' מפריש תרומה ומעשרות מגפנים שהיו לו בתוך ביתו.

וזה אינו שלא אמרו אלא בעמון ומואב שהוא מעשה זקנים או בבבל שהו' מעש' נביאי' וא"כ אף אנו נאמר כן בחלה וכן דעת הרב בעל העיטור ז"ל והא ליתא שגזרו בחלה ולא גזרו בתרומה משו' דלכול עיסה ואין לכל שדה וכדי שלא תשתכח תור' חלה : ולענין פסק הלכה במתני' דחלה הרב אלפסי ז"ל פוסק כר' אליעזר חזא דר' כוותיה בגמרא והלכה כר' מחבירו ועוד דהא דר' אליעזר שייכא באידך ר' אליעזר דהרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה וחד טעמא נינהו ובההוא הא איפסקא הלכתא כותיה.

כלומר דמאן דפסק כבן בתירא דתטיל לה צונן היינו משום דאית ליה דאין הסל מצרפן אלא חלה מן העיסה בעי' דאי לא אמאי פליג עליה דר' אליעזר דהא שמעינן ליה דאית ליה הואיל ואי בעי מתשי' עליה לחומר' ומאן דאית ליה הואיל בין לקולא בין לחומרא אית ליה. אלא ודאי כדאמרן דחד טעמא הוא הלכך אי בחלת א"י לא תקרא לה שם עד שתאפה ולאחר אפיה הסל מצרפן ומפריש וממתין עד חול המועד ושורפה.

ואי בחלת חו"ל מפריש ואפי' לה ומאכיל לה לכהחט שלא ראה קרי מימיוואי ליכא כהן קטן עביד כר' אליעזר: ע"ב לא דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון. לאו דוקא דהא אסיקנן במס' קדושין טובת הנא' ממון אלא דחויי קמדחי ליה דאי מהא לא איריא דלעול' אימא לך טובת הנאה אינה ממון ובהואיל קא מיפלגי; ר' אליעזר סבר אמרי' הואיל ואי בעי מתשיל עלי' ואליבא דר' אליעזר דקיימ"ל כותי' אית לן נמי למימר דבהקדש דידיה כל שלא בא עדיין ליד גזבר עבר עליה בכל יראה ובל ימצא הואיל ואי בעי מתשיל עליה.

אבל בהקדש של אחרים או דידיה שזכה בו כבר גזבר לא עבר וכ"ת הואיל ואי בעי מצי פריק לי' זו קניה היא וא"כ אף אנו נאמר בחמץ של גוי שיעבר עליו הואיל ומצי קני ליה אלא ודאי הואיל לעבור על הקני' לא אמרי'. וכן דעת הראב"ד ז"ל.

מ"מ נמצינו למדין דאפי' בהקדש מדעת יכול נשאל וכן פירש"י ז"ל שכתב דעל כל נדר והקדש ותרומ' הקדוש באמירתו יכול לשאול לחכם ויעקור דבריו שלא כסברת רבינו אפרים ז"ל שכתב דכי קיימ"ל יש שאלה בהקדש ה"מ בטעות כדתנן ב"ש אומרים הקדש טעות הקדש וב"ה אומרים אינו הקדש וקיימ"ל דבשאל' פליגי ואיהו מפרש לה למתני' כולה בטעות.

ואין צורך להאריך בזה. אתמר האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה.

על כרחין יש לפרש דלאו ביו"ט שני הוא דא"כ אמאי לוקה דהא לא עבר עליה אדאורייתא ומיירי נמי כדאמר בפ"י דלצורך חול הוא אופה דאי לא הוה ליה התראת ספק דשמא יאכלהו בו ביום. ועד כאן לא פליגי אלא במלקות אבל איסור' מיהא איכא לכולי עלמא תדע לך דאי לא ליקשי ליה לרבה מברייטא דאין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול.

הלכך לכ"ע התבשיל אסור לדידיה כההיא דאמר' בבבא מציעא גבי תורי דגנחין ארמאי הערמה איתעביד בהו ואסור. וכן הדין באופה ומבשל מיו"ט לחבירו בהערמ' וכן הוא דעת רבינו נר"ו.

ומיהו ה"מ לדידיה אבל לאחרני שרי דמעשה יו"ט אינן קדש. והוי יודע דהואיל לא דמי למתוך דמתוך פליגי ב"ש וב"ה דב"ה אית ליה מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וב"ש לית להו ואי חד טעמא נינהו שביק רב חסדא ב"ה ועביד כב"ש.

אלא ודאי אפשר דמאן דאית ליה מתוך לית ליה הואיל דמתוך לא שרי' אלא בדבר שיש בו קצת צורך היום והואיל אע"ג דאין בו צורך היום בהא דאופה בפ"י לחול. ומאן דאית ליה הואיל אפשר דלית ליה מתוך דשאני הואיל שהוא בדבר אחד אבל מתוך שהוא מדבר לדבר דילמא לא הלכך לא דמו אהדדי : רבה אמר אינו לוקה אמרי' הואיל.

ואע"ג דשמעין ליה לרבה דאית ליה הכנה חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכין ליו"ט אין ה"נ דאיסורא אית ליה אבל מלקות מיהא ליכא משום הואיל. וא"ת א"כ אין לך לוקה על מלאכות שבת דאמר' הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה הא לא דמי דשאני יום טוב דמלאכה בשעתה נעשית שהרי מותר כל היום בהכנת אוכל נפש אלא דלערב איגלאי מילתא למפרע דבאיסור נעשה.

אבל בשבת האסור קיים וההיתר מתחדש ובשעת עשיית האיסור עדיין לא נתחדש ההיתר אי נמי חולה שיש בו סכנה לא שכיח ואין צורך לזה: בשלמא לדידי דאמינא אמרינן הואיל ואע"ג דאין אומרי' הואיל לכתחילה לקולא והכ' משמ' דלרבה אע"ג דלא גמר בלבו לאכול שרי הכא שאני משום הפסד ממונו התירו בו הואיל לכתחלה : דף מ"ז ע"א שני ימים טובים של ראש השנה נאכל לשבת לאחד עשר.

וא"ת והיכא משכחת לה אחד עשר והא אחד עשר לאפיה יום הכפורים הוא ואינו נאכל עד למחר לשנים עשר, הא לא קשיא דהיכי דמי אי באו עדים מן המנחה ולמעלה ביום חמישי שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אותה קדושה של אותו יום אינה אלא מדרבנן כי היכי דלא לית לזלזולי ביו"ט.

ואין מונין אלא מיום ששי ויוה"כ באחד בשבת. ואם באו עדים קודם המנחה אין נוהגין קודש אלא אותו יום ולמחר ביום ששי שהוא חול אופין ונאכל לאחד בשבת שהוא לעשרה.

ואע"ג דכבר אפו ברביעי אין תנור מקדש קדושת הגוף. שאם אין אתה אומר כן כיון דאינו דוחה לא שבת ולא יו"ט יפסל בלינ' אלא ודאי כדאמרן.

ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביו"ט אמאי לא דחי יו"ט דאי דמשום דבדרבנן אין נעשין הא קיימ"ל אין שבות במקדש ובשלמא לדידי דאמינא משום הואיל הכא לית' דהא לא חזי ליה השתא עד לאחר סדור ומשום דאי בעי פריק לא שרי' כיון דמחוסר מעשה כדכתיבנ' אלא לדידך קשיא: מתיב רב מרי שתי הלחם כו' ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביו"ט אמאי אינן דוחין.

פירש"י ז"ל בשלמא לדידי דאמינ' משום הואיל הכא ליכא למימ' הואיל משום דבההיא שעתה לא חזו עד שישחטו עליהן הזבח ויזרוק דמן. עולה על דרך מה שפירשתי במלאכות שבת דהכא נמי בשעת עשיה אי אפשר להיות מותר אלא מפני ההיתר שמתחדש ועדיין לא בא : סבר לה כאבא שאול דאמר לכם ולא לכלבים.

וא"ת הכא משמע דכל מאן דאית ליה נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט דריש לכם ולא לגבוה דהתם במס' ביצה אמרינן אמרו להם ב"ש לב"ה והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה אמרו להם ב"ה והלא כבר נאמר לה' כל דלה' אם כן מה ת"ל לכם לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים אבא שאול אומרה בלשון אחרת כו' ואסיקנא דבהא פליגי ת"ק סבר נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט ואבא שאול סבר קרבין אלמא לת"ק אליבא דב"ה אע"ג דאית ליה אין קרבין לא דריש ולא לגבוה א"ל דהתם נמי לת"ק הוי מצי למימר לכם ולא לגבוה במידי שאין קבוע להם זמן דהיינו נדרים ונדבות ושתי הלחם דהתם מדמי להו אלא דניחא ליה למנקט מלתא פסיקתא לכם ולא לכלבי' והיינו דקאמר הכא סבר לה כאבא שאול ולא אמר סבר לה כת"ק דלת"ק נדרים ונדבות ושתי הלחם אינן קרבין ולגבי דידהו לכם ולא לגבוה דרשי' : יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה לאוין פירש"י ז"ל והן מוקדשין עובר על השור שהו' קדשי מזבח משום לא תעבוד בכור שורך וכל הקדשים כבכו' כדנפקא לן בספרי לא תעבוד בכור אין לי אלא בכור שאר קדשים מניין אמרת ק"ו ומה בכור שאינו נוהג בכל הולדות ויוצא לחולין בלא פדיון אם נפל בו מום אסור בגזה ועבודה שאר קדשים לא כל שכן.

ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית חייב משום לאו דהזיד במעילה אליבא דחכמים כדאמרינן בכל שעה. אבל משום לאו דלא תעבוד בכור לא לקי בחמור כדאמרי' בראשית הגז ובכורות דקדשי בדק הבית אינן אסורין בגזה ועבודה אלא מדרבנן.

מיהו בהנאה אסור מדאורייתא ושייך ביה מעילה. ובפטר חמור ליכא לאוקמא ואליבא דר' יהודה דאסר ליה בהנאה בפר"ק דבכורות דאי חשיב הכא חד לאו בתרי כגון לאו דלא תעבוד במוקדשין ואפטר חמור נמי לחשוב נמי מוקדשין ופטרי חמורים טובא וטפי להו לאוי.

ואע"ג דבפ' בתרא דמכות אוקימ' לה בגמ' בבבב' דוחק הוא ומסקנא לאו הכי הוא, כן פ' ז"ל וקשיא עליה בשור של קדשי מזבח נמי הא איכא משום הזיד במעילה ולחשוב תשע. א"ל דאין הכי נמי אלא דחד לאו תרי זימני לא חשיב.

ואפשר היה לפרש לה בכור וכהתם ואתיא כמאן דאמר בכור שורך ולא של שותפו' ודלא כמאן דאמר ולא פטר חמור, וחייב שתיים משום לא תעבוד וכי תימא לחשוב טובא הא לא קשיא דהני תרתי איצטרכי לי' משום חורש בשור ובחמור דכלאי' לאו דכלאים אבל טפי דלא מוסיף אלא לאוי יתרי לא חשיב.

וכי תימא אכתי איכא משום הזיד במעילה ליתא דבכור ממון כהן הוא ולית ביה מעילה. אלא דאכתי קשי' מאי איריא כלאי הכרם לימא כלאים סתמא.

והעיקר מה שפ' ר"ת ז"ל דהכא בשור בכור ופטר חמור וליכ' אלא חד לאו משום לא תעבוד ולמסקנא דהתם דלא מוקמינן לה בכור בשור של מוקדשין דאיכא נמי משום לא תעבוד. וחמור לאו דוקא דאי בשל בדק הבית הכא לא חשיב לאו דמעילה דלא חשיב אלא מידי דלקי עלי' בכל שהוא כדקתני יש חורש תלם אחד ומעילה ליכא אלא בשנהנה בשוה פרוטה אלא דלישנ' דקרא

נקט לא תחרוש בשור ובחמור והכא מיירי בחמור של חולין אי נמי בשל מוקדשין או בשני מינים אחרים בשור ושה דלא קפדינן אלא אכלאים אבל משום מוקדשין ליכא אלא חד לאו בלחוד.

וכי תימא א"כ למה לי שני מינין לימא בשור פסולי המוקדשין דחייב משום לא תעבוד ומשום כלאים נמי משום דאיתקש לשני גופין לצבי ואיל כדאיתא התם במסכת מכות. אין הכי למי אלא לישנא דקרא נקט ואורחא דמילתא דחרישה.

וכלאי הכרם מחייב שתים משום כלאי זרעים וכלאי הכרם ואליבא דר' יאשי' דאמ' אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפלת יד וחייב משום חטה ושעורה ומשום חטה ושעורה וחרצן דטעמיה דר' יאשיה משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים וכרם אינו נקרא אלא בגפנים אלמא בעי' כלאים לבר מן הגפנים אבל שדה בלא זרעים נקרא כן.

והכי משמע בירושלמי דגרסי' התם במס' כלאים על דעתיה דר' יאשי' כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים חבריא אמרי להתרייה שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה וכן נמי משום תרוייהו לוקה שתים וכבר כתבתי מזה שם במסכ' מכות בס"ד:עלה כדגזרינן נמי דאין מזמנין את הגוי משום שיורי כוסות ואע"ג דטלטול הכוסות דרבנן וכן מה שאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול מדרבנן היא דדברי סופרים צריכין חזוק.

ועוד דהא רב חסדא אית ליה צרכי שבת נעשין ביו"ט ולא קיימ"ל כוותיה דהא אמר רב בפ"ק דביצה נולדה בזה אסורא בזה ופסק רבא התם כותיה משום הכנה דרבה דדריש חול מנין לשבת וחול מנין ליו"ט ואין יו"ט מנין לשבת ואין שבת מנינה ליו"ט וכיון דרב משום הכנה דרבה אמרה וקיימ"ל כותי' ורב חסדא פליג ולית ליה הכנה דרבה אלמא הלכתא כרבה והכי משמע בפ' בכל מערבין דגרסינן התם כי נח נפשי' דרב הונא על רב חסדא למרמא דרב אדרב מי אמר רב הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר' אליעזר דאמר שתי קדושות הן והא אמר רב שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה אמר רבה התם משום הכנה.

וליכא למימר דקבל' מניה רב חסדא דהא אמר הכא דצרכי שבת נעשין ביו"ט ובתוספות דוחין דרב חסדא לא פליג אדרבה בהכנה דהתם קבלה מניה אלא דאף רבה לא אמרה אלא בהכנ' דממילא כביצה. אבל בהכנה דבידים לית ליה לרבה הכנה כלל וזו סברא הפוכה.

ועוד דהתם בפר' בכל מערבין מקשה עליה דרבה דאמר אין יו"ט מנין לשבת ואמרינן מי סברת סוף היום קונה עירוב לא תחילת היום קונה עירוב ושבת מנינה לעצמה. אלמא רבה אפי' בהכנה דבידים דהיינו עירוב אמרה למלתי' אלא שבתוספות אמרו גם בזאת דעירוב הכנה דממילא היא ואינו מחוור.

והעיקר מה שפסק הרב אלפסי ז"ל וכן דעת הר"מ במז"ל: אמר רב קבא מלוגנא לפסחא. ואסיקנא דהכי נמי הוי שיעור חלה שהוא חמשת רבעים קמח ועוד שהן מ"ג בצים וחומש ביצה כמנין חלה.

וכיצד משערין מביא כלי מלא מים ונותן לתוכו הבצים והיוצא הו' שיעור הבצים וגמרינן לה מנזיר דתניא בתוספתא מביא כוס מלא מים ונותן לתוכו זית אגורי. ולא כמו שאמרו קצת מפרשים במשקל הבצים.

ושיעור הכלי במדה נלמדהו מרביעית של תורה דלקמן בערבי פסחים ושיעורו לפי אותו חשבון כלי שרחבו ב' טפחים וארכו ב' וחצי ורומו אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע. ובמקומ' נאריך בה בג"ה: ע"ב תניא ר' אליעזר אומר הסל מצרפן ר' יהושע אומר תנור מצרפן.

שלש מחלוקות בדבר בן בתירא סבר דוקא מן העיסה דכתיב ראשית עריסותיכם חלה. ר' יהושע סבר אף תנור מצרפן דכתיב מלחם הארץ אלא דכיון דכתיב נמי עריסותיכם בעי' חלה בשע' גמר הלחם דהיינו בתנור.

ר' אליעזר סבר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן וגמר נמי הוי. מיהו בעי' הפרש' חלה בסל ראשון שרדה לתוכו בעודו חם דהוי כעין גמר וקיימ"ל כר' אליעזר.

והוי יודע דלא בעי' צירוף אלא בשעשה קבין דלא נתחייבה עדיין אבל אם כבר נתחייב' לא בעי' צירוף אלא הקפה בלבד שיטול מן המוקף ולא בעי' תוך כלי ולא אויר כלי. תדע לך דמאי שנא חלה מתרומה ומעשרות דלא בעי' צירוף ועוד דתנן במסכת חלה העושה עיסתו קבין פטורה מן החלה עד שיש כו' ר"א אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה אלמא ר"א דוקא בעושה אותה קבין איירי.

וכן נמי אפילו בצירוף לא בעי' דנגעי אהדדי כל שהן תוך כלי. והא דאמר ר' אליעזר במס' סוטה פ' כשם שהמים בודקין שתי עיסות אחת טמאה ואחת טהורה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף.

דאלמא דוקא בנגיעה ולא סגי ליה בצירוף סל. התם שאני דטמאה וטהורה ומקפיד על נגיעתן אבל בטהורות או טמאות שתיהן דלא מקפיד לא והכי אית' בירושלמי כאן במקפיד על תערובתו כאן בשאין מקפיד, ואסיק' דתוך כלי בעי' אבל טבלא שאין לה לבזבז לא הוי צירוף: דף מט ע"א ארבעה עשר שחל להיו' בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ד"ר מאיר וחכמים אומרים בזמנן ר"א בר' צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן.

הרב אלפסי ז"ל כתב וקיימ"ל כר' אלעזר בר' צדוק דקאי כר' אלעז' איש ברתותא דהלכת' כותיה. ורבינו אפרים ז"ל הקשה על זה דאדרבא קשיין אהדדי בתרתי דר' אלעזר איש ברתותא אמר לעיל מבערין את הכל מלפני השבת ולא מפליג בין חולין לתרומה ואיהו נמי אמר משיירי' מן התרומה מזון שתי סעודות ור' אלעזר בר' צדוק לא הזכי' שיור כלל בתרומה.

ולפי פי' הרב בעל המאור ז"ל דלא אפסיק הלכתא התם כר' אלעזר איש ברתותא אלא לאכול עד ארבע שעות אבל בלבער לא והכא בהא קא מיפלגי ר' מאיר דאמר מבערין את הכל מלפני השב' אזיל לטעמיה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה כדקתני ושורפין בתחל' שש הלכך אי הוי משייר כלל ואפי' מזון שתי סעודות דילמא ישתירו פרורין ולא מצי לבערן הלכך מבערין את הכל וכי תימא מאי אכיל בשבת דהא אסור להתענות אכיל מצה ואע"ג דאסור לאכול מצה בערב הפסח ה"מ משש שעות ולמעלה שכבר נכנס בזמן המצה והיינו דמדמי לה לבא על ארוסתו בבית חמיו והכי איתא בתוספת' מבערין את הכל מלפני השב' ואופ' לו מצה מערב שבת.

וחכמים אומרים הכל בזמנן אזלי לטעמייהו דמפרר וזורה לרוח או מטיל לים. ור' אלעז' בר' צדוק סבר תרומה מלפני השב' מפני שאוכליה מועטין וחולין דאוכליהן מרובים בזמנן ופסק כרבנן דאמרי הכל בזמנן דהכרעת ר"א בר' צדוק אינה מכרעת במקום רבים ונראין דברי הרב

אלפסי ז"ל שכבר כתבתי בפרק כל שעה דמאי דפסקי כר"א איש ברתותא בלבער נמי היא אלא דאנן קא בעינן לאוספי לאכול נמי אבל בלבער ודאי פשי' ובתרוייהו איפסק' הלכת' כוותיה.

ואיהו לא איירי בחולין כלל אלא בתרומה. והא דקא אמר מבערין את הכל אמיני תרומה קאי.

וכדפרישית בדוכתי' הלכך קיימ"ל כותיה בתרומה דמבערין מלפני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות ור"א בר' צדוק נמי הכי אית לי' ואע"ג דלא אדכר שיור הא פשי' דמשיירין דמה יאכל בשבת ומצה ודאי אסורה כל ערב הפסח כדבעינן מימר. ור' מאיר נמי בשיור קאמר וההיא ברייתא לאו לאכול בשב' היא אלא עצה טובה קמ"ל שלא ימתין לאפות עד מוצאי שבת שמא ימהר להתחיל בין השמשות בשבת ור"מ עד כאן לא קאמר בשריפה אלא שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר כדאמרן לעיל.

ור"א איש ברתותא לא אדכר שיור אלא משום חדושה דכדי אכילת עד ארבע שעות הלכך שפיר קאמר דהלכת' כר"א בר' צדוק דקאי כר"א איש ברתותא ובירושלמי נמי גרסי' ר' אבהו בשם ר' יוחנן אתיא דר"א בר' צדוק כר"ג כמה דר"ג מה שני בין חולין לתרומה כך ר"א בר' צדוק מה שני בין חולין לתרומה וכמה דאת אמר תמן הלכה כר"ג ודכותה הלכה כר"א בר' צדוק וזה סיוע דהלכה כר"א אע"ג דלא קיימ"ל לדידן כר"ג: ירושלמי א"ר לוי האוכל מצה בערב, הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה מכת מרדות מדרכבנן.

ולהכי מדמי להו דכי היכי דהבא על ארוסתו בבית חמיו הוא ממהר קודם זמנו האי נמי ממהר קודם זמן המצה. אי נמי דכי היכי כלה בלא ברכה אסורה לבעלה ומיחסרא ז' ברכות האי נמי מיחסר' שבע ברכות שלש של קדוש ובורא פרי האדמה ולאכול מרור הא חמש והמוצי' ולאכול מצה הא שבע.

ונטילת ידיים לא חשיב דלאו מענין אכילה ממש היא. ומדקאמר סתם ערב הפסח כל היום במשמע דאי לא הוי לי' לפרושי משש שעות ולמעלה כדקתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות ערבי פסחים סמוך למנחה דאלמא אי לא פריש כל היום במשמע ועוד דגרסינן התם בירוש' תני ר' יהודא בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור.

פי' דר' יהודא בן בתירא היה מכשיר פסח ששחטו שחרית וכתוב לא תשחט על חמץ דם זבחי ר' סימן בשם ר' יהושע בן לוי ר' לא היה אוכל לא חמץ ולא מצה לא מצה מן הדא דר' לוי ולא חמץ מן הדא דר' יהודא בן בתירא ופריך ור' תלמידיה דר' יהודא בן בתירא הוה ולא תלמידיה דר' יעקב בר קורשייה אלא דהוה בכור והבכורים מתענין בערב הפסח.

אמר ר' מונא ר' יונא אבא הוה בכור והוה אכיל אמר ר' תנחומא לא מן הדא אלא מן הדא דר' אסתניס הוה כדהוה אכיל ביממא לא הוה אכיל בליליא ולמה לא הוה אכיל ביממא כדי שיכנס למצה כשהוא תאוה. אלמא מעיקרא כד הוה ס"ד דמשום דר' לוי לא הוה אכיל מצה לא קשיא לן וליכול קודם חצות ש"מ דכל היום במשמע.

ושלא כדעת הרב בעל המאור ז"ל. ומשום כך כתבו לירוש' הרב אלפסי ז"ל כאן דאי לא בערבי פסחים הוה ליה לאתוי.

ומינה נמי שמעינן דבכל מצה אסור ולא דוקא מצה שמורה דאם איתא ליכול ר' מצה דלא מינטרא: ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולסעוד סעודת אירוסין בבית חמיו גרסי' בירושלמי בא וראה כמה גדול כח השלום שהוקש לשני דברי' שיש בהן כרת דהיינו פסח ומילה. ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו לאו דוקא נזכר דבידוע יש לו אלא אפי' אם נסתפק לו דהא כל בדיקת חמץ על הספק נתקנה: אם יש לו שהות לחזור ולבער יחזור ואם לאו יבטל בלבו ודוקא קודם שש אבל לאחר שש דלאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטל לה אפי' אין לו שהות יחזור ויבער.

ואע"ג דבפסח ומילה איכא כרת לאו דחמץעדיף דקדים איסוריה. ולשבות שביתת הרשות. פירש"י ז"ל לקנו' שבית בעירובי תחומין. ואינו מחזור דהא קיימ' לן דאין מערבין אלא לדבר מצוה אלא הכי פירוש' לשבות בבית קרובו או אוהבו שביתת הרשות דאין בה סעודת מצוה. יחזור מיד אפי' יש שהות ביום ואפי' קודם חצות וכן מי שיצא מירושלם ובידו בשר קדש אם עבר צופים פירש"י ז"ל צופים שם מקום וזה קשה דאם אית' הוה ליה למימר וכמדתו לכל רוח. אבל בתוספת' מפרש אי זהו צופים הרואה ואינו מפסיק כלומר כל מקום שנראה מירושלם שורפו במקומו ואם לאו שורפו לפני הבירה.

פירש"י ז"ל מדאמרי' בפ' כל שעה כל בקדש בקדש באש תשרף. ואינו מחזור דאי מדאוריית' מה לי עבר צופים מה לי לא עבר.

אלא ודאי לא נאמר מקרא זה אלא על האימורין של קדשים קלים ועל קדשי קדשי' אבל על קדשים קלים שנאכלין בכל העיר כי הני לא. אלא דרבנן גזרו עלייהו אטו קדשי קדשים כל שהוא תוך צופים: שורפו לפני הבירה.

התם בזבחים פרק טבול יום מפרש מאי בירה אמר רבה בר בר חנה מקו' יש בהר הבית ושמו בירה. וריש לקיש אמר כל הבית כולו בירה כדכתיב אל הבירה אשר הכינותי ר' יהודה אומר זה וזה בכזית.

וקיימ"ל כותי' אע"ג דרבים פליגי עליה דהא ב"ה קיימי כוותיה במס' ביצה דתנן ב"ש אומרים שאור בכזית וחמץ בככותב' וב"ה אומרים זה וזה בכזית ואוקימנא התם דלענין ביעור פליגי אבל לענין אכילה זה וזה בכזית לכולי עלמ' וחכמים אומרים בשר קדש בכזית וחמץ בכביצה מפרש בירושלמי בשר קדש דלית לי' תקנת' בבטול בכזית חמץ דאית ליה תקנתא בבטול בכביצה: אמר רב כהנא אי לאו דנסבי כהנתא לא גלאי.

רב כהנא לאו כהן הוה ואע"ג דאמרי' דקידושין רב כהנא שקל סודרא מפדיון הבן דלמא בשביל אשתו כדאמרינן בפ' הזרוע רב כהנא אכיל בשביל אשתו: לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות משמע דגבאי צדקה עדיפי ממלמדי תינוקו' ובפ' השותפין שרצו אמרי' המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע אלו גבאי צדקה ומצדיקי הרבים) ככוכבים אלו מלמדי תינוקות. ולכאורה טפי עדיפי כוכבים מזוהר הרקיע התם לשכר עצמן קאמר: ע"ב ע"ה מותר לנחרו ביוה"כ שחל להיות בשבת. וא"ת והא אין מיתת בית דין דוחה שבת כבר פי' הרב אלפסי ז"ל דבעם הארץ שהוא רץ אחר הזכור או אחר נערה מאורשה שנתן להצילה בנפשו אפילו ביוה"כ שחל להיות בשבת.

וא"ת א"כ מאי איריא ע"ה אפילו ת"ח נמי .

כבר כתב רבינו שרירא גאון ז"ל בתשובה דבגנות ע"ה מספר וה"ק אוי לו לע"ה שסכלותו ועמיותו גורם לו לפעמים שיהא מותר לנחרו ביוה"כ שחל להיות בשבת שאינו נזהר מזכור ומנערה מאורשה שאינו יודע עונש יוה"כ ודין חייבי מיתות ב"ד וכל הקודם להרגו זכה וכל מיתה שהוא יכול להורגו וזהו שאמרו מותר לקורע כדג ומגבו דהיינו במה שפגע מי שרץ אחריו מה שאין כן בתלמיד חכם שנזהר מן העבירות ואינו נכשל ועל דרך זה אפשר לפרש ע"ה אסור לאכול בשר שאינו יודע הלכות שחיטה מתוך עמיותו ויאסר בבשר לפעמים בחסרון שוחט ולפי' אמרו לא לאכול בשר ולא לאכול דגים שאין בהן צורך למוד: ששה דברים נאמרו בע"ה אין מוסרין לו עדות ואין מקבלין ממנו עדות הקשה הרב אלפסי ז"ל דהא אמרינן במס' חגיגה כמאן מקבלין סהדות' מע"ה כר' יוסי דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' יוסי אלא בטהרת יין ושמן דר' יוסי מאמינן משום איבה ורבנן לא חיישי לאיבה אבל בקבלת עדות אפי' רבנן מודו ומשו' דר' יוסי מאמינן להדיא אמר כמאן כהאי תנא.

ותירץ דהתת בע"ה שאינו במקרא ובמשנה אבל ישנו בדרך ארץ ובמצות ולא חשיד. והא דאינו אפילו בד"א וחשיד אכל הני דאמרי' הכא.

ואם תאמר אם כן מאי איריא אין מקבלים לכתחלה אפי' בדיעבד נמי דגרסי' בשילהי פ"ק דקידושין כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב אמר ר' יוחנן ופסול לעדות. א"ל דאין ה"נ דאפילו בדיעבד נמי ור' יוחנן התם דיוקא דהך אתא לאשמועינן דלא תימא דוקא לכתחילה אין מקבלין אלא ה"ה דיעבד: ויש אומרים אין מכריזים על אבידתו י"מ אין משיבין דאלו הכרזה אמאי לא דלמא מת"ח הוא ואינו מחזור דזה גזל הוא והיכן הותר גזלו של ע"ה אלא פי' בתוספות כגון שנמצא' במקום שמצויין ע"ה ואין מכריזין עליה דמסתמ' של ע"ה הוא: ות"ק זמנין דנפיק מיניה ברא מעליא וליכא לאקשוי הכא השתא גופו מותר ממונו לא כל שכן דהכי אמרינן בפרק בתרא דבבא קמא גבי מסור למאן דאסר לאבד ממונו ביד דהכא לאו גופו מותר דלא התירו לעיל אלא ברץ אחר הזכור כמו שפירשתי: מסקנא דשמעתין.

בצק שבסדיקי עריבה אם הוא כזית במקום אחד בכל מקום שיהי' חייב לבער פחות מכזית אפילו שני חצאי זתים אם הם במקו' העשוי לחזק אינו חייב לבער במקום שאין עשוי לחזק אפי' פחות מכזית בלבד חייב לבער. בד"א בעריבה אבל בבית פחות מכזית אינו חייב לבער אבל שני חצאי זתים אפילו בית ועליה חייב לבער.

בד"א בבצק אבל פירורין של פת כל שהוא פחות מכזית אינו חייב לבער ושני חצאי זתים וחוט של בצק ביניהם אם אוחז בחוט ועולין עמו דינו בכזית ואם לאו דינו בפחות מכזית: הפת שעפשה כל שנפסלה מלאכול לכלב אינו חייב וכן מלוגמא שנסרחה כמו שפירשתי אינו חייב לבער. ואם נתן לתוכה עורות אפי' שעה אחת אין זקוק לבער.

וככר שאור שיחדה ליישיבה אם טח פניה בטיט אינו חייב לבער. בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור אין שם כיוצא בו אם שהה כדי הילוך מיל חייב לבער לגבל לתפלה ולנטילת ידים ארבעת מילין כמו שפירשתי.

ולא שאני אלא לפניו אבל לאחריו אפי' מיל אינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר: כיצד מפרישין חלה בטומאה בפסח אם נטמא' קודם גלגול יעשנה קבין ואחר אפיה יפריש ע"י צירוף סל. ואם

כבר גלגלה לא תקרא לה שם עד שתאפה ולאחר אפיה יפריש ויניחנו עד חולו של מועד וישרפנו בד"א בחלת א"י אבל בחו"ל אם יש בהן קטן שלא ראה קרי מימיו קורא לה שם ואופה ומאכילו ואם אין כהן קטן עביד כדאמרן וחלת חו"ל בטלה ברוב ומותר להוסיף עליה לבטלה כל שנתערבה ממילא במקצת כדפרישית : האופה מיום טוב לחול או לחבירו אינו לוקה אבל התבשיל אסור כל שנעשה בו הערמ'.

ואם הזיד בדבר משמתי' ליה דעבר אדרבנן. בד"א בשעשה כל התבשיל לצורך חול אבל אם צריך לבשל לסעוד' היום מותר להוסיף מה שירצה מפני שמתקן התבשיל ואיכא קצת צורך היום דומיא דממלאה תנור פת מפני שהפת יפה בשעה שהתנור מלא ואעפ"י שמכוין למותר ובלבד שיהא צריך לעיקר התבשיל ליומו ולא יערים.

בהמה מסוכנת אם יש שהות ביום לאכול כזית צלי לאח' שחיט' ישחוט אעפ"י שאין בדעתו לאוכלו התירו משום הפסד ממונו: שיעור החלה מ"ג ביצים וחומש ביצה וכך מותר ללוש בבת אחת בפסח והוא כלי שרחבו ג"ט וארכו שנים וחצי ורומו אצבעיים וחצי אצבע וחומ' אצבע ועיסה שנילושה בכדי חיוב חלה ואפאה ובא להפריש אינו צריך צירוף אלא הקיפה שיסמוך הכל בכל מקום שירצה ויפריש ואם עדיין לא לתחייב הסל או כלי שיש לו תוך מצרפן.

בד"א בשנתן שם בעוד הפת חם אבל לאחר שנצטנן אינו מן המוכחר וכן עמא דבר בפסח. ובצירוף כלי שהן תוך כלי א"צ מגע זה לזה: שלש נשים לשות בענין זה רבקה לשה וכשמתחלת לערוך רחל מתחלת ללוש וכשרבקה אופה ורחל עורכת לאה מתחלת ללוש וכשגמרה רבקה אפייתה רחל אופה ולאה עורכת ורבקה חוזרת ללוש כל זמן שעוסקת בבצק כסדר הזה אינו בא לידי חימוץ.

בד"א בתנור קטן שאינו מכיל אלא לישה אחת אבל בגדול לשות בבת אחת כמה שיחזיק ואם בא לידי שיהוי הפסק תלטוש בצונן ואינו בא לעולם לידי חימוץ. איזהו חמץ מדרבנן מיהא כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו: ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את התרומ' מלפני השבת וחולין בזמנן.

ואסו' לאכול שום מצה בכל ערב הפסח. ההולך לדבר מצוה ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו או שנסתפק אם יכול לשוב ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לאו יבטל בלבו אם הוא קודם חצות ואם לאחר חצות אפי' אין לו שהות יחזור ויבער ואפי' הולך למול את בנו.

וסעודת אירוסין בבית חמיו מצוה היא ואפי' סעודה של סבלונות. ועל חמץ כזית חוזרין.

והולך לדבר הרשות אפילו יש לו שהות יחזור מיד. ותלמיד חכם אין רשאי ליהנות מסעודת בת כהן לישראל עם הארץ ולא בת ת"ח לע"ה שאין זיווגן עולה יפה.

ות"ח המרבה סעודתו בכל מקום לסוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו. ותלמודו משתכח ומחלוקות רבות עליו ומחלל שם שמים וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות.

ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מוסרין לו עדות ואין מקבלין ממנו עדות ואין מגלין לו את הסוד ואין ממנין אותו אפטרופסעל היתומים ועל קופה של צדקה ואין מתלוין עמו בדרך ויש אומרים אין מכריזין על אבידתו והני מילי בדליתיה אפילו בדרך ארץ כדפרישית:

פרק ד דף נב ע"ב ה"ג בספרי דוקאני מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתו' וערבי ימים טובים נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וערבי ימים טובים אינו רואה סימן ברכה לעולם.

וקא ס"ד דכל היום אסור ובמקום שנהגו. וא"כ ליכללה במתני'.

ומשני דהתם מן המנחה ולמעלה דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה אסור סמוך למנחה שרי הכא מחצות אסור ואיכא בינייהו חצי שעה. הלכך אע"ג דלגבי מנהגא דמו לגבי איסורא מיהא לא דמו.

אי נמי דהתם ליכא איסורא כלל אלא דאינו רואה סימן ברכה הכא אי עביד מחצות ולמעלה שמותי משמתנין ליה. ואפי' לספרי' דגרסי' בברייתא מן המנחה ולמעלה ה"פ דקס"ד דמן המנחה לאו דוקא אלא ה"ה סמוך למנחה ולסימנא בעלמא נקט מן המנחה אי נמי דמתנין דקתני עד חצו' לאו דוקא אלא מן המנחה ולמעלה ובחצי שעה לא דק וכיון דלגבי איסורא דמו אהדדי הוא הדין למנהג דקודם חצות וכיון שכן ליכלילנהו במתני'.

ומשני דלגבי איסור' לא דמו דדוקא תנו התם מן המנחה הכא מחצו'. אי נמי דהתם איסורא כלל ליכא אלא דאינו רואה סימן ברכה וכיון דאסיקנא דאיסורא ליכא תו ליכא מנהגא קודם המנחה דמנהג זה אינו אלא סייג לאיסור וכיון דאיסור' ליכא מנהגא למאי והיינו דגרסי' בירושלמי אמר ר' אלעזר בר בון כל דבר שהוא יודע בו שמותר ונהג בו איסור נשאל ואין מתירין לו כל דבר שאינו יודע בו שמות' וטעה בו באיסור נשאל ומתירין לו כל הדברים תלו אותן במנהג נשיא נהיגין דלא עבדי עבידתא באפוקי שבתא אינו מנהג.

עד דתתפני סידרא מנהג בתנייה ובחמישיתה אינו מנהג. עד דתתפני תעניתא מנהג בערבותא אינו מנהג מן המנחה ולמעלה מנהג.

ברישי ריחא מנהג אמר ר' זעירא נשיא נהגן דלא למשתה עלל מן דאב מנהג. שבו פסקה אבן השתיה וכתוב כי השתות יהרסון.

אמר ר' חנינא אעין דשטין הוו במגדל צבועיא אתו ושאלין לר' חנינא חברין דרבנין מהו מעבד בהו עבידתא אמר להן מכיון שנהגו בו אבותיכ' היתר אתם אל תשנו מנהג אבותיכם ושמעי' מינה דקודם המנחה מנהג בטעות הוא ואם נשאל מתירין לו. וכבר כתבתיו במס' מגילה בס"ד: ולענין ערב הפסח הרב אלפסי ז"ל הביא מתני' בהלכותיו אלמא סבירא ליה דאפי' בזמן הזה מחצות ולמעלה אסור והר"ז ז"ל דחה דבזמן הזה אינו אלא כשאר שבתות דמן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה משום דאמרין בירושלמי טעמ' דמתני' אינו בדין שתהא קרבנך קרב ואתה עסוק במלאכתך.

ובזמן הזה דליכא קרבן הגזרה בטלה ואין זה נכון שאין הקרבן אלא גלוי טעם וה"ה נמי משלם. מצה ומרור דבזמן הזה.

וכן פירש"י ז"ל ועוד דאפילו תימא דדוקא קאמר מ"מ כבר נגזרה גזירה ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין והכי נמי משמע בערבי פסחים דאמרין רב ששת לא הוה אכיל לא חמץ ולא מצה ואמר' לא חמץ מדר' יהודא ובודאי רב ששת לאחר חורבן הוה וליכא קרבן.

אלא ש"מ דאעפ"י שהטעם בטל הגזירה במקומה עומדת. וכן דעת הראב"ד ז"ל: שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

וא"ת והא אמרי' בפ' היה קורא כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. ובמסכת תעניות אמרינן ר' בנאה אומר העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים שלא לשמה נעשית לו סם מיתה. א"ל תרתי שלא לשמה איכא דעביד מאהבה ומיראה או לדעת חכמת התורה מתוך שלא לשמה בא לשמה. אבל העוסק להתגד' ולקנטר נוח לו שלא נברא: ומגדלי בהמה דקה.

וא"ת והא אמרי' במסכת חולין הרוצה שיתעשר יעסוק בבהמה דקה דכתיב ועשתרות צאנך למה נקראו שמן עשתרו' שמעשרו' את בעליהן. א"ל התם במרעין חוץ לישוב דליכא משום עינא בישא והכא בישוב: ארבע פרוטות אין בהם סימן ברכה שכר כותבין ושכר מתרגמינן ומעות יתומים ומעות הבא ממדינת הים.

ואסיקנא שכר כותבין משום שאם יתעשרו לא היו כותבים. הלכך אם עושין לשמה רואין דכיון דלשם מצוה עושין אפי' יתעשרו אינן מבטלים: ושכר מתרגמין משום דמחזי כשכר שבת.

אבל לאמצי למיסר עליה כיון דאיכא נמי ימי חול לפעמים דמתרגם. ומ"מ אסור הוא דרובא לשבתות הן.

וכן לאלו הדרשנין בשבתות ובימים טובים. ומעות יתומים למחצית שכר משום דיתמי לאו בני מחילה נינהו ומעו' הבאות ממדינת הים דלאו כל יומא ויומא מתרחיש ניסא בני בישן נהגי דלא למיזל מצור לצידון בערב שבת אף ע"ג דאמרינן בפ"ק דשבת אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים לפני השבת ומצור לצידון אפי' בערב שבת אפי' הכי נהיגי נהגי דלא למיזל: דף נ"א ע"א דלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב.

וא"ת ומאי שני משעורין ושאר מינין שאין מפרישין מהן על החטין ואפי"ה חייבין כולם בחלה ולא חיישינן דלמא אתי לאפרושי ממין על שאינו מינו תירץ הראב"ד ז"ל רבני חוזאי הוו טעי בדר' יוחנן דאמר לעיל אורז מין דגן הוא וחייב בחלה הלכך אתי לאפרושי מיני' על הדגן: ונשמט הלל ויצא לבית החיצון.

ולא רצה לומ' להם מותרין אתם. וא"ת ואינהו אמאי לא נהיגי איסורא מי לית להו למתני' דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם.

וכי תימא דעתיהו לחזור הוה וכמו שפי' הר"ז ז"ל אם כן הוה להו לאקשוי הכי בגמ' ולפרוקי כדעביד לקמן ברבה בר בר חנה וכן ברייתא גופא קשיא דקתני דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם דמשמע בפניהם הו' דלא יאכל שלא בפניהם נוהג היתר. ואמאי והא בעי' נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם.

ותו קשיא לקמן דאקשי' לרבה בר בר חנה ממתני' דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם. ומשני דה"מ בשאין דעתו לחזור ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה א"כ מתני' היכי משכח' לה דאי בשדעתו לחזור חומרי מקום שיצא משם נותנין עליו מן הדין משום דבן עירו הוא אבל לא חומרי מקום שהלך לשם דהא אין בזה מחלוקת כיון שדעתו לחזור.

ואם אין דעתו לחזור חומרי מקום שהלך לשם נותנין עליו שכבר נעשה בן עיר אבל לא חומרי מקום שיצא משם דהא אין בזה מחלוקת דמאי שנא. וא"כ מתני' היכי משכחת לה והר"מ במז"ל

פ"י דלא כל המנהגין שוין אלא כל מנהג שנעשה לגדר ולסייג ושלא בטעות אין לו היתר לעולם והיינו ההיא דירושלמי נשאל ואין מתירין לו ונותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקו' שהלך לשם בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור כסתמ' דמתני' דלא מפליג והכי משמע לקמן דאמרי' בישוב לא עביד מפני המחלוקת במדבר עביד.

וכיון דבמדבר עביד על כרחין דעתו לחזור הוה דאי לא הא נעשה בן עיר וקבל עליו מנהג הישוב ואפי"ה בישוב לא עביד מפני המחלוקת מפני שהוא מנהג של איסור והכי נמי משמע בפ' כל הבשר כרמי בר תמרי דאכל כחלי חוץ לתחום ואע"ג דדעתו לחזור הוה כדמשמע התם ואפי"ה לא אכל בעיר מפני המחלוקת.

ואין חלוק בזה בין תלמידי חכמי לבני מדינה. אבל במנהג של טעות שהוא מותר וחושבין עליו שהוא אסור בזה אמרו נשאל ומתירין לו והדין מתחלף בו דאין נותנין עליו לא חומרי מקום שיצא משם ולא חומרי מקום שהלך לשם ואין בזה מחלוקת שהרי אפי' בן עיר שנשאל מתירין לו ואם הוא במקום ת"ח נוהג היתר לעצמו אפילו בפניהם אבל אינו אומר להם מותרין אתה אא"כ נשאלו וכדקאמר נשאל ומתירין לו ואם הוא במקום כותים או ע"ה נוהג היתר לעצמו בצנע' אבל לא בפניהם משום דמסרבי ומדמו מילתא למילתא אא"כ נשאלו דכיון דנשאלו ודאי לא מסרבי והיינו הני עובדא דאין רוחצין שני אחין כאחד.

והיינו ברית' דדברי' המותרין ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם ובכותים או בעמי הארץ מתניא. וכי תימ' והא רבה בר בר חנא מנהג של איסור הוה ואפי"ה כיון שדעתו לחזור הוה אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם שאני התם דבפלוגתא דתנאי תליא מילתא ומאן דעביד כמר או כמר אין בזה מחלוקת דמיא למחלוקת ב"ש וב"ה שאלו עושין כדבריהם ואלו עושין כדבריהם ונוהגין אהבה זה עם זה והא דקא מייתי עלה מתני' אע"ג דלא דמו היינו משום דקס"ד דאין דעתו לחזור הוה ומדינא קא מקשה דכיון דהוי בן עיר לעביד כמנהג העיר ופריק דדעתו לחזור הוה ודכותה נמי אמרינן בפ"ק דחולין ר' זירא סליק מבבל לא"י ואכל מגרומתא דרב ושמואל ואקשי עליה ממתני' דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ופריק ר' זירא אין דעתו לחזור הוה ומדינא דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם מקשה דקס"ד דדעתו לחזור הוה והוה ליה בן עירו מדינ' אלא דקשיא מאי דאמר לקמן בהא דרבה בר בר חנה שותינכו ככותאי.

ולפי מה שפ"י אפי' לתלמידי חכמים נמי לאהוי מצוי להתיר. אלא א"כ נאמר דמשום דכסיה אמר הכי דאלו לתלמידי חכמים לא הוה ליה למכסיה דהא ידעי דפלוגתא דתנאי היא ואיהו עביד כחד מנייהו והראב"ד ז"ל כתב בענין המנהגים כל מנהג שנהגו בו מצד איסור וקבלו אותו על עצמן סתם אותו מנהג אין הבנים רשאים להתירו ולא לשאל עליו לחכם להתירו להם והיינו עובדא דבני בישן.

ואם קבלו אותו על עצמן לבד יכולין הבנים לשנותו כל שלא נהגו בו אחר מיתת אביהם ואם נהגו בו כבר קבלוהו ושוב אין מתירין אותו ואין נשאלים עליו: אבל מנהגים אחרים שאינם מחשש איסור אלא מהסכמת הקהל לדבר אחד אפילו קבלוהו ע"ע סתם אין הבנים נתפסין עליהם ואם יסכימו כולם לשנותו הרשות בידם אלא שאין היחיד רשאי לשנות את עצמו ממנו ודנין אותו על פי המנהג שנהגו הראשונים ע"כ: יוצאים בקורדקסין בשבת.

היינו כעין סנדלים שקורין בטינש וכבר כתבתי דינן במס' שבת בס"ד. בשלמא ספסלי גוים משום דמחזי כמקח וממכר כלומר היו טועים שיהא אסור משו' מקח וממכר אבל לאו לסייג הוה עבדי כדפרישית: עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו.

פי' משו' הרהור וכתבו בתוספות דה"מ במרחץ יבש שמגולין אבל בנהר או בחמי טבריא שמכוסין במים מותר וכן עמא דבר. כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא הן שני מקומות בקיבה שיש בהן חלב אחד על הקיבה ונקר' דאקשתא מפני שהקיבה נעגלת כקשת ואותו החלב אסור לכו"ע והאחד תחת הקיבה נקרא דאייתר' מפני שנעשה כיתר לקשת.

ובהוא נהגו בו איסור כבני בבל ובבני ארץ ישראל היתר. ואנן כתב הרב אלפסי ז"ל דבני בבל אנן ונהגי' איסור' ודעת שאר המפרשי' ז"ל דבמנהגא לא אזלינן בתרייהו אלא בתר בני א"י דעדיפי טפי מכל מקום בארץ הזאת נהגו איסור: כיון דאנן כיפי' להו עבדי כוותיהו.

וא"ת בפר"ק דסנהדרין משמע דבני בבל עדיפי דהכא שבט והתם מחוקק. א"ל ה"מ לגבי דין להפקעת ממון דאינהו עדיפי כדאמרין בירושלמי א"ר אילו אתי ריש גלותא להכא איקום מקמי דהוא מן דוכרא ואנן מן נוקבתא אבל לענין הוראה בני א"י עדיפי דאינהו חכימי טפי כדאמרין אורא דא"י מחכים וכבר כתבתי שם בפר"ק דסנהדרין: ע"ב כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב ופי' רש"י ז"ל אסורין לאחר הביעור דכלה לחיה מן השדה חוץ מספיחי כרוב שאינן כלין לחיה מן השדה ואינו מחוור דא"כ אמאי מייתי ליה מלא נאסף ליתיה מלחיה אשר בארץ דדינא הכי.

ועוד דאי בביעור מאי איריא ספיחי כרוב הא איכא מילי טובא דלא בעו ביעו' שאינו כלה לחיה מן השדה כדקתני במס' שביעית כל שהוא מאכל אדם כו' אין לו ביעור ואיזה זה עיקר הלוחף השוטה והדנדנה וכו'. ועוד דבהדיא שמעי' ליה לר' עקיבא דאסר הספיחין בשביעית אפי' קודם ביעור דפריך בפר"ק דמנחות מה למנחת העומר שכן מתרת ספיחין בשביעית ומשני הא מני ר' עקיבא הוא דאמר ספיחין אסורין.

ורש"י ז"ל שפי' שם הא מני ר' עקיבא דאמר ספיחין אסורין לאחר הביעור ליתא דמ"מ קודם הביעור מיהא מתרת לדבריו שהביעור לא היה עד לאחר הרביע' שניה בשמינית דתנן עד מתי נהנין מקש ותבן של שביעית עד שתירד רביעה שניה ומייתי לה בפר"ק דתעניו' ועל כרחין עד שתירד רביעה שניה בשמינית קאמר דאי בשל שביעית ברביעה שני' מי איכא אכתי תבן וקש.

ואי אתה יכול להעמידה בשל ששית הנכנסת לשביעית דכיון שהביאה שליש בששית אין שביעית נוהגת בה. אלא ודאי ר"ע אפי' בשביעית אסרן קודם הביעור.

ועוד דהכא משמע דדוקא לר"ע אסורין ספיחין דדריש לא נאסוף אבל לרבנן דפליגי עליה מותרין ואי בלאח' הביעור אפי' לרבנן אסורין דבר תורה ובשביעית לפני הביעור אסורין דרבנן לרבנן דר"ע דתניא בת"כ וכי תאמרו עתידין אתם לומר וכו' אמר ר"ע מכאן סמכו חכמים לספיחין בשביעית שיהיו אסורין וחכמים אומרים אין ספיחין אסורין מדברי תורה אלא מדברי סופרים דבר אחר הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתינו אמרת לנו אל תזרעו ומה שאנו אוספים אין מכניסו לקיום שאמרת לנו בערוהו ומה אנו אוכלין מן הביעור ואילך והך דרשה בתריית' משמע ודאי דלרבנן דר"ע אתא.

אלמא ש"מ דלאחר הביעור אסורין לכו"ע דבר תורה. ולפני הביעור אסורין לר"ע דבר תורה ולרבנן מדברי סופרים.

ור"ת ז"ל פי' כל הספיחין אסורין בשביעית לפני הביעור חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות השדה שהן כספיחי אילןכדאמרין במס' כתובות אמר ר' שמעון בן חלפתא קלח של כרוב הניח לנו אבא והיינו עולים ויורדין בו כסולם דס"ל לר"ע דלא אסרה תורה אלא ספיחי בני קצירה מדכתיב את ספיח קצירך לא תקצור אי נמי מדכתיב לא נאסוף את תבואתינו כעין תבואה וחכ"א כל הספיחין אסורין דגזרו של כרוב אטו שאר ספיחין שהן אסורין דאוריית' ותרוייהו אליבא דר"ע דאלו לרבנן דפליגי עליה ספיחין שאינן מתקיימין בשדה אינן אסורין אלא דרבנן ולא גזרי' שאינן כלין אטו כלין בדרבנן וההיא מתני' דעיקר הלוף רבנן היא דלא גזרי'.

והא דאמרי' בפרק בתרא דע"ז לקטו לי ירק בשביעית וכן במס' סוכה הפיגם והירבוזין וכו' נקחין מכל אדם בשביעי'. ולפום מאי דאמרן לכולי עלמ' אסורין דרבנן מיהא התם בירק של ששית שנכנס לשביעית הוא ולא בספיחי שביעית.

וכי תימא א"כ אמאי נהגי בהו שביעית. ירק בתר לקיטה אזלי' ולא בתר הבאת שלישי: כגון אנא דידענ' בקביע דירחא בישוב לא עבדינא במדבר מאי וא"ת והא טעמא לאו משום קביע דירחא דהא קיימ"ל דאנן בקיאיין בקביע דירחא אלא דשלחו מתם הזהירו מנהג אבותיכם בידכם כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלחו תשרי לעבדו תרי יומי גזרה ניסן אטו תשרי.

א"ל שאני רב ספרא דדעתו לחזור הוי ואי לא הוה ידע בקביע דירחא פשי' דאסור אפי' במדבר אלא ה"ק כגון אנא כיון דידענא בקביע דירחא וליכא למיחש לטעות ודעתו לחזור בישוב של בבל ודאי לא עבדינא דכיון דמנהג של איסור הוא איכא מחלקת אבל במדבר מאי. ואסיקנ' דבמדבר מותר וכדפרישי' לעיל: דף נ"ב ע"א מנדין על שני ימים טובים של גליות וכל שכן שמלקין עליהם אם רצו שהרי הנידוי חמור מן המלקות לכו"ע כדאמרי' דבמערבא מימנו אנגדא ולא מימנו אשמתא הלכך לא קשיא מאי דאשכחן במקצת דרבנן דמלקין עליהן כדאמרין בכועל ארוסתו ובמבשל בחמי טבריא בשבת דלוקה מכת מרדות דרבנן וזהו פסקו של הרבמז"ל דבכל מצות דרבנן לוקין עליהם: כיוצא בו המוליך פירות.

דוקא מוליך פירות אבל הוא שהלך ממקום למקום אין אומרין בזה נותנין עליו חומרי מקום שהפירות גורמין ולא האדם. אלא דקשיא לרבא דאמר לעיל דאל ישנה אדם מפני המחלוקת אסיפא נמי קאי ומשום דכמה בטלני איכא בשוקא.

הכא אם מבער ליתא להאי טעמא ומאי אמר ליה. וי"ל דבהא נמי ליכא מחלוקת שאם רצה להפקיר ממונו מי מעכב על ידו ומה בכך.

ואעפ"י שהביעור היה בפרהסיא דתניא בת"כ כיצד הוא מבער מוציא פורותיו ברה"ר ונוטל מהם מי שירצה ואין להביא ראי' ממשנתנו זו שנאמר עליה בגמ' לדיני המסין לממון שיצא ממקום למקום או שהחזירו למקומו דשאני פירות שביעי' שהפירו' גורמין ולא המקום. משא"כ בממון שהממון והמקום גורמין: דף נ"ג ע"א מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכו"ם מוכרין שלא למכור אין מוכרין.

משום דחיישינן לרביעה אי נמי כטעמא דאתמר בירושלמי מפני שהוא מוציאה מידי גיזה הגע עצמך שהיא עז מוציאה מידי בכור הגע עצמך שהוא זכר מוציאו מידי מתנות מעתה חטים אין

מוכרין להם שהו' מוציאן מידי ברכה. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה משום נסיוני או משום שאלה או משום שכירות ואין זה מקומו להאריך בפסק הלכה: וכן בתירה מתיר בסוס משום דלרכיבה קאי וחי הוא נושא את עצמו וכבר הוא כתוב אצלי בארוכה ואכתבנו בסוף הפרק בס"ד: אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאמר בשר זה לפסח מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואע"ג דלאחר שחיטה אי אפשר דלהוי קדשי מזבח אפילו הכי נראה כמאן דאמר דמי בשר זה לפסח.

והיינו דמדמי לה לחיטי וחיטי ודאי אנהו לא קדישי וכן פירש"י ז"ל: ע"ב מה ראו חנניא מישאל ועזריה שהפילו עצמן לכבשן האש י"מ מה ראו שמסרו עצמן. והא ליתא דבע"ז ובפרהסיא יהרג ואל יעבור.

וי"מ מה ראו שהשיבו כן לנבוכדנצר ולא נשמעו ממנו בדברים רכים. ואית דאמרי מה ראו שמסרו עצמן ולא המיתו עצמן כמו שעשה שאול שלא נענש כדאמרי' אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול כשאול ת"ל אך.

ואית דאמרי על מה בטחו שינצלו מן התנור ואכולהו מהדר מצפרדעי' ולהאי פירושא בתרא משום דאשכחן בצפרדעים שמסרו עצמן ונצלו דכתיב וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות מן השדות ואלו מן התנורים לא כתיב דלא מתו: הדר חזיה ביה ברבה בר חנה בישות. כלומר עולאהבין דרבה בר חנה אמרה משמיה וחזא בי' בישות משום דאיהו לאו הכי אמרה אלא דאמר משמיה דר' יוחנן וחכמים אוסרין.

ואמר ליה רבה בר חנה עדא תהא בודאי כן הוא שממנו למדתי דלר' יוחנן אין מברכין על האור במוצאי יום הכפורים משום דבעי' אור ששבת ובמקום שאין מדליקין מאי איכא למימר. ובוודאי לא פליגי רבנן בברכה בין מקום למקום.

ועולא סבר דאע"ג דאין מדליקין בבית אבל מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והא איכא אור ששבת. ואסיקנא דמברכין על האור בין במוצאי שבתות בין במוצאי יוה"כ אלא שהן חלוקין בדיניהם דבמוצאי שבת מברכין עליו משום שהוא זמן תחילת ברייתו הלכך מברכין על כל אור ואפי' על היוצא מן העצים ומן האבנים ואפי' על אור שלא שבת כגון של חיה ושל חולה כל שנעשה בהיתר.

אבל על אור של עכו"ם שנעשה בו מלאכת עבירה אין מברכין משום מצוה הבאה בעבירה אבל ביוה"כ אין מברכין עליו אלא מפני שנאסר בהנייתו כל היום ועכשיו חוזר ונהנה ודמי לברכת שאר הנהנין הלכך אין מברכין אלא על אור ששבת מכל מלאכה כגון של בתי כנסיות אבל על היוצא מן האבנים או שנעשה בו מלאכה אפי' בהיתר אין מברכין עליו והתם בפ' אלו דברים אסיקנא עכו"ם שהדליק מישאל וישראל מעכו"ם מברכין עליו במוצ"ש משום דאיכא עיקר או תוספת דהתירא.

אבל ביוה"כ כל שהראשון לא שבת אין מברכין עליו דכל שכן שלא שבתו השנים אבל אם הראשון שבת מברכין על השנים דאעיקר מברכין: דף נ"ד ע"א עשרה דברים נבראו בין השמשו' משו' דלא נמצא בהן בריא' בששת ימי בראשית וכתוב אין כל חדש תחת השמש אית לן למימר הכי, והא דלא חשיב נמי קריעת ים סוף וגפרית ואש של סדום ושאר מופתים משום דקריע' ים סוף אינה הוי אלא הפסד ובא בה לשון תנאי אבל לא לשון בריאה ודומה למות שלא היתה בששת

ימי בראשי' וכבר נכלל במה שאמרו תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלין את התורה וכו' ותנועת החלק בכל.

וגפרית ואש ושאר המופתים כולם כבר נמצא עיקרן במציאות. עוד יש בזה באותות מצרים שנעשו במצות השם המיוחד ית' הבורא והמחד': שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם.

מה שפירשו בו עלו במחשבה לבראות איננו דהא אסיקנא חללה של גהינם קודם שנברא העולם ואור דידה בשני בשבת ואור דידן עלה במחשבה לבראות בע"ש ולא נברא עד מוצאי שבת הא למדת שאין לפרש כן ואין לנו עסק בנסתרות לקביע דירחא. אי הוי מספק"ל ע"ב תנא חומרי חומרי קתני כלו' הא דקתני אין בין תענית צבור לתשעה באב לחומרי דאיכא בתענית צבור קתני ולאפוקי ממלאכ' אבל קולי דיושיט אצבעו לא.

וכי קתני נמי אין בין ט' באב ליוה"כ לחומרי דיוה"כ נמי קתני כלומר לחומרי דתענית אבל לא לשאר מילי. וא"ת וליתני אין בין ת"ב ליוה"כ ותו לא אצטריך אין בין תענית ציבור דמאי חומר' איכא התם דליתא ביוה"כ.

א"ל איכא אבלות דליתא ביוה"כ: דף נ"ה ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם ארבעה עשר גומרה בי"ד. כלומר אפ"י במקום שנהגו איסור דאי במקום שנהגו הית' אפ"י להתחיל נמי והכי אוקי' לה בגמר' בהדי' ודוקא לצורך המועד דר' מאיר תרתי בעי גמר ולצורך המועד: וחכ"א שלש אומניות עושין מלאכה עד חצות אדר"מ קאי דאפ"י במקום שנהגו איסור הני ג' אומני' עושין בין להתחיל בין לגמור בין לצורך בין שלא לצורך.

אבל במקום שנהגו היתר כל המלאכות מותרות בין להתחיל בין לגמור וכן דעת הראב"ד ז"ל שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפירש משנתנו במקום שנהגו היתר כורכין את שמע שלא היו מפסיקין בין היום לעל לבבך דמשמע היום על לבבך ולא למחר: דף נ"ו ע"א ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים משום דמפקיע ליה מידי מעשר.

וא"ת מדינא מפקעת דהפקר פטור מן המעשר. א"ל הכא לא מפקיר ליה אלא לעניים ותנן הפקר לעניים הפקר בש"א עד שיפקיר בין לעניים בין לעשירים: עמדו בעלים והקדישום לשמים ואע"ג דלא באו עדים לב"ד מתנה עליהם וחייל עלייהו הקדש מן התקנה.

אי נמי מקדישין כל הבהמה בפ"י בשעת קריא' שם: יכנס ישמעאל בן פאבי, והא דקאמר אוי לי מביתו אאגרופין. שהיה אוכל שלש מאות עגלים ושותהשלש מאות גרבי יין לעיקר סעודה ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקנוח סעודה שכן היום בערביא נמכרין העופו' במדה: מסקנא דפרקין מקום שנהגו לעשות מלאכ' בערבי פסחים מחצות ולמטה עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין.

אבל מחצות ולמעלה אסור בכל מקום. ובערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעל' דהיינו משש שעות ומחצה אינו רואה סימן ברכה מאות' מלאכה ואלו דברים שהן מנהג ראוי קודם חצות בערבי פסחים ומן המנחה ולמעלה בערבי שבתות וימים טובי' ובמוצאי שבתות עד שישלמו סדרן.

ובשני ובחמישי של תענית עד שישלמו ג"כ הסדר. ובריש ירחא לנשים ושאין עושין מלאכה בתשעה באב.

ושאין שותין יין מר"ח אב ושאין מדליקין את הנר בבית בליל יוה"כ. ושאין אוכלין צלי כלל בלילי פסחים.

כל אלו מנהגים ראויים סייג וגדר. והדין בהן כן שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור אלא שאם אין דעתו לחזור הרי הוא כבן עיר לגמרי ואם דעתו לחזור אינו נוהג כמותם אלא תוך התחום וכן דוקא בישוב אבל לא במדבר. ובזה אמרו נשאל ואין מתירין לו. אבל מנהג של טעות אין נותנין עליו חומרא לא במקומו ולא חוץ למקומו ונוהג היתר לעצמו.

ואם בפני תלמידי חכמים נוהג אפי' בפניהם אבל בפני עמי הארץ אינו נוהג היתר. אבל אם נשאלו כולם מתירין להם.

ומנהגי הקהל כבר כתבתים. רוחצי' שני אחים כאחד ועם הכל מותר חוץ מאביו וחמיו ובעל אחותו ורבו במרחץ שכתבתי אא"כ צריכים לו לכבודם יוצאין בקורדקסין בשבת.

יושבין על ספסלי גוים בשבת אעפ"י שהוא מקום מקח וממכר. חלב דאקשתא אסור דאייתרא מותר.

מנדין או מלקין על העובר בדרבנן סימן להרים מילין לעמקים דקלים לשפילה שקמים ונפקא מינה למקח וממכר אסור לאדם שיאמר בשר זה לפסח אבל בחיטי מותר. וגדי מקולס אפי' בסתם אסור: מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יוה"כ אלא דבשבת מברכין על כל אור ששבת ממלאכת איסור ואפי' יוצא מן האבנים ואפי' גוי שהדליק מישראל וישראל מגוי אבל ביוה"כ אין מברכין אלא על אור ששבת לגמרי מכל מלאכה והיינו של בהכ"נ ובית המדרש ר' מפזרן וחזור וסודרן על הכוס להוציא בניו ובני ביתו.

מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין.

ותשע' באב ספקו שלו מותר לקביע דירחא ואסור להושיט אצבעו במים: כל מלאכה שהתחיל בה קודם ארבעה עשר והוא לצורך המועד גומרה קודם חצות ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות אבל לא יתחיל חוץ מחייטים וסופרים וכובסין שמותר אפי' להתחיל. ובמקום שנהגו היתר כל מלאכה מותרת קודם חצות.

מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד אבל בחולו של מועד דוקא להחזיר אם ברחא או אם מתה ודוקא תוך שלשה למרדה ובישבה שלשה על הבצים גורפין מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקין לצדדין ואם הוא בחצר מוציאין אותו לאשפה מוליכין ומביאין כלים מבית האומן בי"ד אעפ"י שאינן לצורך המועד ובמועד דוקא מביאין לצורך המועד אבל מוליכין לא ואם חושש שמא יגנבו והן שלא לצורך המועד מניחן בחצר הסמוכה ואם חושש לה מביאן בצנעה.

ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו: פרק עשירי דף צ"א ע"ב ערבי פסחים סמוך למנחה. האי מנחה מנחה קטנה הוא כדאית' בגמ' בהדיא והיא מט' ומחצה ולמעל' וסמוך לה היינו מתחלת עשר.

ואין לפרש סמוך לה לאחריה דהיינו תחילת י"א מדאמר' בגמ' דבערבי שבתו' מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי אלמ' סמוך לפניה קתני. ותו דאמר' בגמ' אפי' אגריפס שהיה רגיל

לאכול בתשע שעות אותו היום לא אכל עד שתחשך אלמא מתחילת עשר קאמר (ח"י): לא יאכל אדם.

פי' בשר או פירות דאלו פת פשיטא דחמץ אי אפשר מצה נמי לא אפשר מדר' לוי דהאוכל מצה בע"פ כבא על ארוסתו בבית חמיו ודוקא אכילה גסה הוא דאסור אבל כל דהו מותר כדאמר' בגמ' אבל מטבל הוא במיני תרגימא. וכן נמי דוקא אכילה הוא דאסור הא שתיה שרי ואפי' טובא נמי דכל שכן דנגרריה ללביה ואכיל מצה לתיאבון כדאמרין בגמ' רבא הוי שתי חמרא כולי מעלי יומא דפסחא אמר כי היכי דנגרריה ללביה ולטעום טעם מצה ומדקאמר כולי מעליש"מ דאפי' לבתר ט' שעות נמי: עד שתחשך מסתברא דדוקא קתני עד שתחשך ולא עד שקדש היום ואע"ג דזמן קדושת היום בשבתו ובימים טובי' וכאן נמי למלאכה הוא קודם חשכה כדאמר' בריש מסכת ברכות גבי זמן ק"ש דחד אמר משעה שקד' היום בערבי שבתות וחד אמר משעת צאת הכוכבים וכדמשמע נמי לקמן בעובדא דרב חנניא בר שלמיא ותלמידיה דרב וכפי' הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו אפי"ה שאני מצה דמשום ליתא דאכילת פסח שאינו נאכל אלא בלילה.

ואכילת מצה תחלה משו"ה לא יאכל מצה עד שתחשך ושמא ילפי לה בפסח מדכתב בבא השמש ודרשינן כבא השמש אתה אוכלו וליכא למימר כבא השמש משקיעת השמש דהיינו משקדש היום דהא כתיב קרא אחרינא ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה ממש. ואעפ"י שאפשר לחלק ולומר דעד שתחשך היינו ספק חשכה ואשכחן דכותיה כדבעינן למכתב קמן אפי"ה כן נראה עיקר וכטעמ' דאמרן (ח"י): ואפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב.

אמשתחשך קאי מכאן ואילך ולא אמן המנחה ולמעלה והסיבה משום חירות: ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין. פי' לא יפחתו לו גבאי צדקה לעני כההיא דתנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון.

ואין לפרש לא יפחתו לו הכוסו' דהו"ל למיתני לא יפחתו לו ארבע וכיון דקתני מארבע ש"מ כדאמרן. ואפי' מן התמחוי ואפי' לעני המתפרנס מן התמחוי שהוא עני מדולדל.

והני ד' כסי תקנום חכמי' לברך עליהם ד' ברכות כנגד ד' גאולות וגאלתי ולקחתי והבאתי והוצאתי. ובירושלמי אמרו כנגד ד' כוסות של פרעה.

אי נמי כנגד ד' כוסות של תרעלה שעתי' הקב"ה להשקות את אומ"ה ושמא לפי' נהגו להוסיף על ההלל שפוך חמתך אל הגוים אי נמי כנגד ד' כוסות של נחמה ולפי שאין פוחתין לעני מד' כוסות של יין נהגו שלא לקדש בביהכ"נ בליל הפסח דליכא לאפוקי אורחים דאכלו ושתו התם: ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך.

אבל משתחשך ואילך מודה ר' יוסי דלא יתחיל לאכול אלא דאם התחיל אין מפסיקין כדבעי' למכתב קמן דף ק ע"א רצונך נפסוק וניחוש לדברי ר' יהוד' חברינו. איכא מאן דגרס הכי ור' יהודה לא הוה תמן ואיכא מאן דגריס לר' יהודה חברינו ואיהו הוה תמן.

ואהדר ליה לא נפסוק דאי משום המתנה הא קיימ"ל דשנים אין ממתנין לא'בקער'. ואי משום הפסקה לזמון נמי הא קיימ"ל דשני' אין מפסיקין לאחד ואי משום כבוד הא איכא למיחש שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש.

כתב הרב אלפסי ז"ל ובערבי שבתות ובערבי יו"ט היכ' דאתחיל ליה מקמי ט' שעות ואמשיך ליה בסעודתיה עד דקדיש יומא פריס ליה מפה על השולחן ומקדש והדר שרי המוציא וגמר ליה לסעודתיה ומברך ברכת המזון. ולא דוקא ערבי שבתות וערבי יו"ט ולאפוקי ערבי פסחים דאין הלכה כר' יוחנן דאמר הלכה כר' יהודה בערב הפסח והלכה כר' יוסי בערב שבת אלא כשמואל דאמר אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש.

והיינו נמי דלא פסקה הרב ז"ל לההיא דר' יוחנן בהלכותיו. אלא דאורחא דמלתא נקט וסעודת היתר דאין עיקר סעודה אלא בפת ובע"פ לא אפשר אבל לענין דינא ה"ה נמי בערב הפסח.

ואין צורך למה שהשיג עליו הרב בעל המאור ז"ל בזה וכן מאי דכתב ז"ל היכא דאתחיל ליה מקמי תשע שעות לאו דוקא דכר' יוסי קיימ"ל דאמר אוכל והולך עד שתחשך. ולא תימא דר' יוסי לאו להתחיל קאמר דהא מייתינן לקמן בריית' דקתני ושויין שמתחילין וקשיא לן עלה אימת אילימא מע"ש הא פליג ר' יהודא.

ואלו לר' יוסי לא קשיא לן ולא מידי ואלא דהיתר מרווח ניחא ליה למנקט דמודו ביה כו"ע דאפי' ר' יהודה נמי מודה דמקמי ט' שעות שרי כדאמרינן בסמוך. ורבנותא נמי קמ"ל דאפי' אתחיל מקמי ט' שעות בעי לאפסוקי בפריסת מפה אבל מה שכתב והדר שרי המוציא השיב עליו הר"ז ז"ל דא"כ אף אנו נאמר שצריך ברכה למפרע וכדתניא בחברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לצאת שאם לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה דלא מצינו ברכה אחת לבסוף על שתי ברכות ראשונות ואם אתה אומר דאין ה"נ דצריך ברכה למפרע א"כ פסקת כר' יהודה להפסקה ולא קיימ"ל כוותי' אלא ודאי לא צריך למשרי המוציא דהא לקבעי' הדר.

ואימשום הא לא איריא דאשכחן דכוותה נמלך ושמש דמברכי על כוס וכוס ועל כל פרוסה ופרוסה לכתחילה וברכה אחת לבסוף פוטרתן. ותלמידי דבי רב דאמריי' הב ונברך והדר אמריי' הב ונשתי ואמר להו רב המנונא סבא מכיון דאמרייתו הב ונברך אתסר לכו למשתי ופירשו הגאונים ז"ל אתסר לכו למשתי בלא ברכת היין ולא צריכי השתא לברוכי על הגפן על היין קמא דברכה אחת דלבסו' פוטרת לשתי הראשונו'.

מיהו ודאי דינו אמת דלעולם לא חשיב הפסק להצריך ברכה לכתחילה אלא סלוק דעת וגמר או בחד מנייהו אלא שיש הפרש בניהם דסלוק דעת בלא גמר צריך ברכה לכתחילה אבל לא למפרע והיינו שמש ונמלך ותלמידי דבי רב ואם הוא גמר צריך ברכה למפרע והיינו נטל ידיו לברכה אסור לאכול עד שיברך למפרע דהוה ליה כאלו גמר ובירך ברכת המזון.

וחברי' שיצאו טעמא אחריןא אית להו משום שינוי מקום דכאכילה אחרת דמיא. אבל בהפסק דאינו גמור וסלוק לא ולא אמרי' ביה משתי או מיכלי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר שאם אין אתה אומר כן ברך על הרעמי' ועל הזוועות בתוך סעודת יהא צריך לחזור ולברך וכן מי שנזכר בתוך סעודתו שלא התפלל ועמד להתפלל ואעפ"י שיש סברין כן בתפלה לא נראו דבריהם וכדבעינן למכת' קמן גבי ד' כסי.

הלכך הכא לא צריך למשרי המוציא והכי משמע בירושלמי דברכות דגרסי' התם כל הברכו' פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה הסמוכה לברכה אין פותחין בה בברוך. הרי קדושה שניה היא שאם הי' אוכל ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאין אומר בורא פרי הגפן.

והא סיפא אמר ר' מונא טופס ברכות כך הוא. הרי שהקשו מקידוש שסמוך לברכת היין ופותחין בו בברוך.

ומשני דפעמים אינו סמוך דאינו צריך ברכת היין דהיינו אם היה שותה מבעוד יום. אלמא קדוש לא חשוב הפסק.

ואע"ג דאיכא מאן דדחי דההוא מתרין דהתם סבר לה כרב אשי דאמר הכא לית הלכתא כתלמידי דבי רב ולא קיימ"ל כוותיה. ואיכא למימר דעד כאן לא פליג רב אשי אלא אברכת היין ומשום דנקיט כסא דברכת בידי' ודעתיה למשתי אבל אי בעי למיכל לאחר ברכת המזון ליכא מאן דאמר דלא הוה ברכת המזון הפסק ולא בעי ברכת הלחם.

ודכוותה נמי אע"ג דקדוש חשיב הפסק כברכת המזון למשרי המוציא לא חשיב הפסק. כברכת היין אליבא דרב אשי אפי"ה מסתברא כמאי דפרישית דלא הוי הפסק אלא סלוק וגמר ולא נוקים נפשין בדחייה בעלמא אלא כפשטה דירוש' ולקמן נאריך בה בס"ד.

ובתר דכתיבנא מימליכנא אמינא גברא רבה אמר מילת' נידוק עלה נראין דברי הרב אלפסי ז"ל גם בזה דההיא דירוש' הא אדחיה לה ואי מהנך טעמי דצלוי וברוכי בגו סעודתא דסמכי עלייהו לאו דסמכי נינהו דלא דמו דשאני קדוש דעל כרחי מפסיק ליה ואתסר לי' למיכל עד דמקדש דלית הלכתא כר' יוסי דאמר אוכלין והולכין עד שיגמרו אלא על כרחיה פורס מפה ומקדש והלכך דינא הוא שיהא הפסק כזה הפסק להטעינו ברכה לכתחילה מהא דמיכלי' וברוכי בהדי דהדי לא אפשר אלא דכיון דלא הוי גמר לא בעי לברוכי למפרע.

ומפקי' לה מדר' יהודה דבעי הפסק גמור כברכת המזון. ומדר' יוסי דלא בעי הפסק כלל.

ואפי' כברכת המוציא אלא גומר סעודתו ותפשי' מאי דאמר שמואל דפורס מפה ומברך המוציא. וכן דעת הרמב"ן ז"ל וכן הרב ר' בן גיא ז"ל שכתב דאיכא מאן דאמר דקידוש לא חשיב הפסק והוא לא הודה לו.

ולהן שומעין דגאונים הן ודבריהם דברי קבלה. מאי מפסקין לאו לעקירת שולחן לא למפה.

לכאורה משמע דהכא דהפסק דר' יהודה היינו עקירת שולחן וכן כתב רב אחא משבחה ז"ל כי היכי דתיתי תכא ביקרא דשבתא. וא"כ כי מפקי' לה מדר' יהודה ה"מ דלא בעי עקירת שולחן אבל ברכת המזון למפרע מיהא בעי.

והא ליתא אלא עיקר הפסק לר' יהודה היינו ברכת המזון ומיניה הוא דמפקי' ליה אלא דמשום דכל גמר סעודה וברהמ"ז דידהו הוא בעקירת שולחן נקט הכא עקירת שולחן ולא דוקא: ע"ב רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלות' אייתו תכא לקמיה פריס מפה וקדיש. מהא שמעי' דלאו דוקא בהפסק האוכל מבעוד יום צריך פריס' מפה אלא ה"ה לכל קדוש דהא הכא לא הוה יתיב בסעודתא מבעוד יום.

וטעמא דפריסת מפה כי היכי דליחזי קובע סעודתו על היין והלכך בין בקדוש דלילה בין בקידוש דיממא בעי למיפרס מפה דבתרוויהו קובע סעודתו על היין והכין נוהגין בבי רב: ושון שאין מביאין את השולחן אא"כ קדש ואם הביא פורס מפה ומקדש. ר' שמואל ז"ל פירשה לזו בערב הפסח והיינו דקתני ושון דמודה ר' יוסי בע"פ משום חיובא דמצה וכן פירשה הר"ז ז"ל.

ואעפ"י שהפילאמת אין להלכה מדקתני אא"כ קידש. ומן המנח' ולמעל' דאסור בערב הפסח אינו עדיין שעת קדוש אלא בין בע"פ בין בע"ש היא ומשתחשך דמודה ר' יוסי דמשתחשך אסור להתחיל כיון שכבר קדש היום וחל חיוב קדוש וכפרישית לעיל.

ושמע' מינה דאע"ג שהתחיל משתחשך בפריסת מפה סגי ולא בעי הפסק גמור. וכן הדין בשתחיל לאחר ט' שעות בע"פ ואע"ג דעבר וכן כתב הרמב"ן ז"ל, וסיפא דבריית' דאם הביא פורס מפה ומקדש לאו ארישא דשוין קאי דודאי לא שוין בהא דלר' יהודה הפסק גמור בעי ולר' יוסי בערבי שבתו' מיהא הולך ואוכל עד שיגמור אלא תנא דברייתא הוא דמסיק הכי מדנפשיה וכדקיימ"ל כשמואל.

וא"ת ושמואל גופיה דאמר כמאן ומי פליג אתנאי תירץ רבינו שמואל ז"ל דכר' יוסי אית ליה אלא שבא להחמיר שלא לגמור סעודתו ואינו מחוור אלא שמואל גמרא גמיר לה דרבנן פליגי עליהו דר' יהודה ור' יוסי והכי איתא בירושלמי בהדיא רב יהודה בשם שמואל זו ד"ר יהודה ור' יוסי אבל דברי חכמים פורס מפה ומקדש: דף קא ע"א ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחי' ידי חובותיהו דאכלי בבי כנישתא.

ואע"ג דלא אכל המברך דאין דרך לאכול בביהכ"נ מוציא את השומעין ידי חובתן דבקדוש היום הא קיימ"ל אעפ"י שיצא מוציא וה"ה אם לא יצא וא"ת והיכי אכלי ושתו בבי כנישתא והא קיימ"ל דבתי כנסיו' אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין נאותין בהן ואפילו בתי כנסיו' של בבל איכ' מאן דאמר דכיון דקיימ"ל דלצורך רבים מותר הא נמי צורך רבים הוא דעניי העיר על בני העיר מוטלין.

ואיכא מאן דאמר לאו דוקא בבי כנישת' אלא סמוך לבי כנישתא דשמעי קדוש מהתם ואע"ג דאין קדוש אלא במקו' סעודה לדידהו דשמעי התם מקום סעודה דלא צריך שיהא המברך במקום סעודה כדאמרן דאעפ"י שהוא אינו יוצא מוציא וכולה מילתא ביוצא תליא וזה עיקר. ומהא נמי שמעי' דאפי' למאי דסברי רבנן ז"ל דלענין קדוש לא יצא אא"כ טעם המקדש מן היין כדבעי' למכתב ה"מ מקדש אבל שאר היוצאין לא צריכי כולהו למטעם דסתמ' דמילתא לא ממטו ליה לכסא דקדושא לכל עניא ועניא למשתיה מיניה וכי תימא דאית להו כסי קמייהו ושתי כל חד מכסיה כדשמעה הא ליתא דעניי נינהו ומשום דלית להו מקדשי בבי כנישתא.

ואפילו תימא דממטי להו לההוא כסא לכולהו בני בי כנישתא לא ממטו ליה ודאי. ואפי"ה אמר ר' יוחנן אף ידי יין נמי יצאו כלומר וכל שכן ידי קדוש ואע"ג דליתנהו במקום סעודה כולהו בי כנישתא וליכא כסי קמייהו.

וא"כ לר' יוחנן מאי איכא למימר אלא ודאי כדאמרן (ח"י). והאידנא דליכ' אורחים בבי כנישתא ואפי"ה מקדשין לית בה משום ברכה שאינ' צריכה דכיון דאתקון אתקון דומיא דברכה אחת מעין שבע דתקינן משום עם שבשדות דאע"ג דהשתא ליכא מברכין לה דאעפ"י שהדבר בטל תקנה במקומה עומדת ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה.

י"מ דלא פליג שמואל אלא בנמלך שלא הי' דעתו לסעוד באותו מקום בשעת קדוש אבל אם דעתו עליו אין בכך כלום ומסתייעי מדגרסינן בירושלמי במס' ברכות תמן תנינן סוכה שבעה כיצד גמר לאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יום טוב האחרון ר' אבא בר כהנא וחייא בר רב אשי בשם רב צריך אדם לפסול את סוכתו מבעוד

יום ר' יהושע בן לוי אמר צריך לקדש בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא בשם שמואל קדש בביתיה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ר' אחא בר חנינא בשם ר' הושיע מי שסוכתו עריבה עליו צריך לקדש בתו ביתו בליל יו"ט האחרון ועולה ואוכל בתוך סוכתו.

אמר ר' אבין ולא פליגי מה דאמר רב שלא הי' בדעתו לאכול בבית אחר כלומר ומשו"ה אין לו תקנה עד שיפסול את סוכתו אם רצה לקדש ולאכול שם. מה דאמר שמואל בשהי' בדעתו לאכול בבית אחר.

אלמא ש"מ דלא פליגי שמואל אלא בנמלך. והא לי' דמעיקר' הוא דהוה ס"ד למימר הכי אבל לבתר הכי אסיק' התם דליכא לאפלוגי בין נמלך לשאינו נמלך דגרסי' התם אמר ר' מונא אתיא דשמואל בר' חייא כלומר דאמר צריך לפסול את סוכתו ואין לו תקנה אחרת ודר' הושיע בר' יהושע בן לוי.

ואפי' תמצא לומר דבירושלמי מיפלגי בין נמלך לשאינו נמלך אנן כגמרין קיימ"ל דלאו מיפלגי דאותן בני אדם שקדשו בבית הכנסת דעתם לאכול בביתם ואפי"ה אמר דלא נפקי. סבור מיניה ה"מ מבית לבית אבל מפנ' לפנה לא אמר להו רב ענן בר תחליפ' זימנין סגיאיין הוה קאימנ' קמיה דמר שמואל דהוה נחית מאיגרא לארעא והוה מקדש.

כלומר והלכך ה"ה מפנה לפנה בחד ביתא. ומסתבר' דוקא כשאינו רואה משם מקום סעודתו אבל אם רואה מקומו משם והוא בחד ביתא מפנה לפנה שאינו חולק רשות יצא דומיא דשתי חבורות דבזמן שרואין אלו את אלו מצטרפין (ח"י).

ולא מקדש לכו ולא מתאכל לכו. כך גרסת הספרים וגרסת הרב אלפסי ז"ל, כלומר לא מקדש לכו משום דלא מתאכיל לכו דאין קדוש אלא במקום סעודה ולא דוקא לא מתאכיל לכו בלא נר אי בעו אלא אורח' דמילתא נקט דאין דרך לאכול בלא נר: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא מבית לבית אבל מפנה לפנה לא.

ולא דמי לקדוש דבעינן מקום סעודה ממש ומקום פיתא גרים אבל הכא בעקירו' גמורה תליא מילתא ומפנה לפנה לא הוה עקירות. ופי' שנוי המקום בין שהלך למקום אחר ואכל שם כהא דבני אדם שקדשו בביהכ"נ בין שהלך וחזר למקומו הראשון שינוי מקום מיקרי כהא דחברים שהיו מסובין ויצאו וחזרו דאית' השתא עלה דעלמא לא שנא: הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה אחריהן במקומן פי' שאין להם קבע ואין קובעין להם מקום והלכך שינוי מקום אפי' חזר למקומו לא אמרי' לקבעיה הדר דאין להם מקום קביעות כלל אבל בדברי' הטעונין ברכה לאחריהן במקומן שיש קבע לאכילתן א"צ לברך מ"ט לקבעי' הדר.

ודוקא בשינוי החוזר אבל אם נעתק ממקום למקום כל שכן דצריך לברך דהרי יש כאן עקירו' גמורה. ואדרבה צריך ברכה למפרע במקומו הראשון.

ופי' הרב אלפסי ז"ל דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן כגון פירות ויין. ונראה מדברינו דכל פירות בכלל מה יין שמברך לאחרינו מעין שלש מ"מ אדם קובע סעודתו עליהן ואין הכל תלוי בנוסח הברכה אלא בקביעו' ורבינו שמואל ז"ל שפי' דברים שאין טעונין פירות שמברכין עליהן בורא נפשות בלבד לא נראו דבריו דהיכי קרי להו טעונין ברכ' והא בעלמא לברכת בורא נפשות ולא כלום קרי לה ועוד דהא איתא לקמן תניא כוותיה דר' יוחנן חברים שהיו מסובין

לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכי לברך אלמא יין מדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן הוא ומשו"ה מסעיין מינה לר' יוחנן ולא לרב חסדא דאי מדברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן לסייעיניה לרב חסדא מינה דאיהו אמר בהו היכי דלקבעי הדר.

אלא שהוא ז"ל אזיל לטעמיה וגריס בה תניא כוותיה דרב חסדא כדבעי למכתב ומ"מ כיון דאמרינן בסמוך דר' יוחנן אית ליה הכי אפ"י בדברים שאין ברכה לאחריהן במקומן ואנן לא שמעי' ליה דאמר הכי בהדי' אלא בהא דאף ידי יין נמי יצאו ש"מ דיין נמי מדברי' שאינן טעונין ברכה לאחריהן במקומן הוא.

ומעתה ה"ה לכל פירות וברכה הרב אלפסי ז"ל: והרב בעל המאור ז"ל הקשה דאמרי' מדקתני עקרו ש"מ בדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן היא ופירשו ראשונים ז"ל דלשון עקירות קא דייק דמשמע בדבר שיש לו קבע. וא"כ קשיא לרב אלפסי ז"ל דביין נמי אשכחן לשון עקירות וכדקתני חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן.

לפי' פ"י הוא ז"ל דרישא דברייתא קא נסיב ואסיפא סמיך מדקתני עקרו רגליהן לצאת לקראת חתן ולקראת כלה שהוא דבר מצוה ובהא הוא דאמרי' דאם הניחו שם זקן או חולה אינן טעונין ברכה לא למפרע ולא לכתחילה הא לדבר הרשות אפילו הניחו שם נמי צריכין ברכה. ואי בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן אפ"י לדבר הרשות נמי מברכין בכל מקום שהן.

אבל בבריית' דהיו מסובין לשתו' יין דמסייעין מינה לר' יוחנן לית בה יציאה לדבר מצוה: והרמב"ן ז"ל פ"י דמדקתני כשהן יוצאין קא דייק דמשמע כשהן יוצאין מברכין למפר' במקומן קודם שיצאו ואי בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן למה לי כשהן יוצאין אפ"י לאחר שיצאו נמי בכל מקום שהן.

מיהו לישנא דגמ' ודאי לא משמע הכי מדאמרי' מדקתני עקרו ואמרי' מאן תנא עקירו' ר' יהוד' היא ואמרי' נמי והא דקתני עקרו להודיעך כוחו דר' יהודה דאלמא כולה מילתא מלשון עקירות קא דייק ואפ"י"ה מסתברא לי דקושיא מעיקרא ליתא דה"ק מדקתני עקרו סתמא ולא פירש ממאי סתם עקירא לא שייך אלא בדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן אבל איך ברייתא דפריש שהיו מסובין לשתות יין כיון דפריש דמידע ידע דיין מדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן הוא: עוד כתב הרמב"ן ז"ל דדוקא בדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן הוא דאם לא הניחו שם זקן או חולה צריכין ברכה למפרע דחיישינן דילמא משתלי ולא הדר ולא מברך במקום קביעותיה.

אבל בדברי' שאין טעונין ברכה במקומן אפ"י לא הניחו שם מקצת חברים שאז הוא עקירות גמורה לכתחילה הוא דבעו לברוכי אבל לא למפרע דליכא למגזר בהו דלמא מישתלי והא למה זה דומה לנמלך ולשמש דמברך לכתחילה ולא לבסוף והנה אמת הנהו נכון: ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך הרב אלפסי ז"ל ושאר הגאונים ז"ל פסקו הלכה כרב ששת דהא מסקי' לדרב חסדא בקשיא ואע"ג דשני רב נחמן בר יצחק מאן תנא עקירות ר' יהודה היא אשנויא לא סמכי'.

וזה תימה דמ"מ שנויא דקושטא היא דהא קתני בה בהדיא אמר ר' יהודה בד"א וכו' וכי תימא דאמרי' דבד"א לפרש דברי חכמים הוא וכרבנן אתיא וקשיא לרב חסדא והא אמרי' בפ' חלון כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי לפרש ובד"א לחלוק ולא עוד אלא אפ"י אימתי ה"מ במתני' אבל בברייתא כולהו לחלוק.

ושמא י"ל לפי שיטתם דכיון דבאידיך ברייתא מתניא סתמא ולא מסיק בה דברי ר' יהודה משמע דכולי עלמא מודו בה והיא מלמדת על אידיך דבד"א לפרש דברי חכמי' והשתא אתיאן תרווייהו כרב ששת ודלא כרב חסדא. אבל הרב בעל התוספות ז"ל פסק כרב חסדא משום דסמוך אשינוי' דמאן תנא עקירות ר' יהודה ורבנן דפליגי עליה וקם ליה רב חסדא כרבנן ואין לנו אלא דברי הגאונים ז"ל אבל אם לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה.

כתבו בתוספות דעצה טובה קמ"ל דצריכין ברכה למפרע דכיון שלא הניחו שם מקצת חברים שמא לא יחזרו שם או שהו יתר מזמן ברכה אבל אם יצאו בלא ברכה ולא שהו לחזור אין צריכין ברכה אלא לכתחיל' ולא למפרע כלל וכן נראה עיקר. ולפי מה שפסקנו כרב ששת היכא ששכח ולא בירך במקומו ויצא צריך לחזור למקומו ולברך כדאמרין במס' ברכות דאחד עשה כדברי ב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה שחזר למקומו ובירך וזה שעשה כדברי ב"ה אשכח ארנקי: דף ק"ב ע"א תניא כותיה דר' יוחנן חברים שהיו מסובין לשתות יין וכו' כך גרסת הספרים.

וא"ת והא אותביניה לעיל ותיובתא וסייעתה. וא"ל דכי אותביני' לעיל ה"מ משנוי ממקום למקום דומיא דאותן בני אדם שמקדשין בבית הכנסת והולכין לביתם ותניא כוותיה בשינוי החוזר למקומו וכדתקני וחזרו.

מיהו אנן לא קיימ"ל כוותיה אפי' בשינוי החוזר כפשטיה דברייתא דלעיל שהוא שינוי החוזר ומשמע דבדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אפי' הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה וזה לפי שיטת הגאונים ז"ל שפסקו כרב ששת.

ורבותי' הצרפתי' ז"ל גרסי בה תניא כוותי' דרב חסדא וסברי דין מדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן הוא ופסקי הלכתא כוותיה דהא תניא כוותיה: כוס ראשון אומר עליו קדוש היום והשני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה ר' יהודה לטעמי' דאית ליה הפסקה ומי גורם ההפסקה קדוש הלכך גורם בראש: ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך גמרו כוס ראשון אומרין עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדוש היום ר' יוסי נמי לטעמיה דאית ליה אין מפסיקין כלל ומי גורם קדוש ברכות המזון וגורם בראש ואיכא מאן דקשיא ליה בדר' יוסי דקתני עד שתחשך דהא לר' יוסי לית ליה הפסקה כלל ואפי' משתחשך כל שהתחיל מבעוד יום.

משו"ה גריס רבי' שמואל ז"ל אוכלין והולכין משתחשך. ויש ספרים דגרסי אוכלין והולכין עד שיגמרו.

והר"מ במז"ל קיים גרסת הספרי' דלאפוקי מדר' יהודה דאמר דמשקדש היום צריך להפסיק אמר איהו דעד שתחשך אוכלין והולכין וה"ה נמי במשתחשך ודיקא נמי דקתני גמרו כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון דאלמא אינן צריכין להפסיק לעולם עד שיגמרו: ע"ב דהא יום טוב אחר השבת דאית ליה.

כלומר ביו"ט ראשון של פסח ואית ליה כדתנן לא יפחתו לו מד' כוסות. אלא קדושא ואבדלתא חדא מלתא היא ברכת המזון וקדושא תרתי מילי נינהו.

פי' קדושא ואבדלתא חדא מילתא היא דאי אפשר זה בלא זה דאי אפוקי שבתא עיולי יומא טבא הוא ואי עיולי יומא טבא אפוקי שבתא הוא משא"כ בקדושא וברכת המזון דלאו הא בהא תליין

כלל והלכך צריכי תרי כסי. וכתבו מקצת חכמי הצרפתים ומינה שמעינן לברכת המזון ושבע ברכות של חתנים שצריכין שתי כוסות שזה לאכילה וזה לחתונה.

ותרי מילי נינהו. ולא נהגו כן.

וי"א דטעמ'דקדושה ואבדלתא דחדא מילתא נינהו היינו משום דשניהן באין קודם סעודה וה"ה היכא דשניהן באין לאח' סעוד' כי הכא ובכל כי הא פוק חזי מאי עמא דבר. ומ"מ בין כך ובין כך אין צריך ברכת היין אכוס ראשון ולא דמי לקדוש שאוסר עליו שתיה ואכילה כדאמרן לעיל אבל ברכות שבע אינן מפסיקין ונמלך נמי לא הוא דעתיה עליה.

ואעפ"י שהם ז"ל כתבו דבכל כוס צריך בורא פרי הגפן. רב אמר יקנ"ה משום דדין גורם לקדוש והגורם תחיל' לעולם וכדאמר' לקמן וקדוש קודם להבדל' דעיולי יומא עדיף ברישא: ושמואל אמר ינה"ק דאי לאו אפוקי שבתא לא הוי עיולי יומא טבא הלכך אפוקי עדיף בריש' ומינה אתה למד טעם דברי האחרים ואסיקנא מאי הוי עלה אביי אמר יקנז"ה דעיולי עדיף וכיון דמקדש גמר ליה לכולה מילתא דקדוש מקמי הבדלה דהיינו ברכ' זמן: דף ק"ג ע"א ורבא אמר יקנה"ז דכיון דזמן קיימ"ל דאינו טעון כוס אלא אומרו ואפילו בשוק לא מקדים ליה להבדלה וכת' רבינו שמואל ז"ל בסדר הפסח שלו יקנה"ז אבל הדס לא שאם יריח בו גזירה שמא יקטום.

אי נמי משום דביום טוב נמי איכא נפש יתירה כבשבת. ותררויהו ליתנהו דאי משום קטימה היכי דמי אי בתלוש לצורך יו"ט שפיר דמי כדאמר' במס' ביצה כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלוותא אלוותא ואע"ג דחזו לקופיני דנגרי וחציני.

ואי במחובר הא קיימ"ל הדס במחובר מותר להריח בו דכיון דלריחא קאי לא אתי למקצייה. וטעמא דנפש יתירה אי ביו"ט נמי איתא נעבד בשמים באפוקי יומא טבא נמי.

אלא טעמא דלא עבדינן בשמי' אלא מעונג שלם למלאכה גמורה. ושבת ליו"ט ליכא מלאכה גמורה יום טוב לחול ליכא עונג שלם: כיון דאמריתו הב ונברוך אתסר לכו למשתי.

פירשו הראשונים ז"ל אתסר לכו למשתי בלא ברכה אבל בברכה לכתחילה שפיר דמי דומיא דנמלך דמברך על כל כוס וכוס. ואין לפרש אתסר לכו למישתי ואפי' בברכה עד שיברך ברכת המזון דהא קביל עליה וכדאמר' בברכו' גמר אסור לאכול דהא אסיקנא התם סלק אתמר ואמר' נמי לדידן אפי' משחא מעכב אלמא אפי' סלק השולחן ונטל ידיו לא הוי קבלה לאסור בלא ברכת מזון עד שיגמו' לגמרי כמו שהיו רגילין למשוך ידיהן בשמן אפרסמון קודם ברכת המזון.

וכי תימא א"כ מאי קאמר להו אתסר לכו למשתי סתמא דמורה ובא היה להן אי נמי דחזא להו לדעתיהו דבעו למשתי בלא ברכה דאי הוו סברי דבעו לברוכי השתא כיון דדעתיהו לברך בהמ"ז אכוס הוו נטרי מלישתי עד לאחר בהמ"ז כי היכי דלא ליפשי בברכת היין. אבל הראב"ד ז"ל פי' בפר' שלשה שאכלו בהא דאמר' התם ולית הלכתא ככל הני שמעתת' אלא כי הא דאמר רב חייא בר אסי שלש תכיפות הן תיכף לנטילת ידים ברכה דאסור לאכול משנעל ידיו לברכה עד שיברך ברכת המזון והביא ראיה מהא דתלמידי דבי רב דאמר להו אתסר לכו למשתי ופי' הוא ז"ל אתסר לגמרי עד שיברכו ברכת המזון דהא קבילו עלייהו ולזה נוטה דעת הרשב"א ז"ל.

והשתא אתי שפיר לישנא דאתסר לכו למשתי. ואע"ג דקיימ"ל דאפי' גמר מלאכול מותר ואפי' משחא מעכב ה"מ גמר בדעתו אבל אמר הב ונברך הא קביל עליה והוי ליה כנטל ידיו ואין לך גמר גדול מזה.

ושפיר קא מייתי הכא ראי' דבעי לברוכי אכסא דברכתא דכיון דשמעי' דאתסר לי' למשתי עד דמברך ברכת המזון ודאי הפסק הוי דמשתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר וכדכתיבנא לעיל. והכין נהיגנא כד הוינא בבי רב.

מיהו מסתברא דדוקא כדאמר הכי בעל הבית דעליה דידיה רמי גמר הסעודה ודעת האחר' תלי בדעתיה אבל אמירת שאר בני הסעודה לא הוי קבלה אפי' לנפשייהו וכן דוקא בדאמר על דעת גמר וסליק אבל אי אמר על דרך שאלה מי יברך לא בדא: דהא יו"ט אחר השבת ואמר רב יקנ"ה. כלומר וקדוש והבדלה אינן מפסיקין לברכת היין ולא היא התם עקיר דעתיה ממשתיא הכא לא עקר דעתיה ממשתיא כולהו כחדא ברכתא היא.

וא"ת ודקארי לה מאי קארי לה מאי קא מדמי קדוש לברכת המזון דברכת המזון הוי גמר סעודה ועקירת דעת ודין הוא שתפסוק דומיא דכסוי לר' יהודא אי לאו משום דאפשר דשחית בחדא ידא וכדאייתא התם בפרק כסוי דם דתרת' בעי' לענין הפסק סלוק וגמר ודלא אפשר למעבד תרווייהו בבת אחת משא"כ בקדוש דאע"ג דמשתי וקדושי בהדי הדדי לא אפשר מ"מ לא הוי גמר וסלוק.

ועוד מאי קא מקשה מיקנ"ה לקשי מכל קדוש דעלמא דאינו מפסיק לברכת היין. וכי תימא דהיינו דקא מתרץ ליה התם עקר דעתיה והכא לא עקרדעתיה כלומר עקר דעתיה דהוי גמר דהאיך אפשר דרבא אשי טעה בה כולי האי ועוד דא"כ למה לי' לארוכי וכולהו כחדא ברכתא נינהו דהא קא שני להו שפיר ובכל הספרים גרסי' לה אעפ"י שרבי' שמואל ז"ל לא גריס ליה אלא עקר דעתיה ותו לא.

משו"ה יש לפרש דהפסק ברכת המזון לאו משום גמר הוא אלא משום דאחייב לי' להפסיק תאסר באכילה ושתי' כל דמברך משום דמשתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר. והיינו דמדמי לה איקנ"ה ומשום הפסק הבדלה קא נגע בה ולא משום קדוש ומשו"ה לא מקשה מקדוש דעלמא דשאני קדוש דאע"ג דמשתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר מ"מ דעתיה למשתי וכסא בידיה וכבר קדם ברכת היין לקדוש היום וכברכ' אחת אריכתא דמיא.

אבל הבדלה שהיא ברכה אחרת ומחוייבת להפסיק בה ומשתא והבדלה בהדי הדדי לא אפשר דמי שפיר לברכת המזון וכי היכי דהבדלה אינה מפסקת ה"נ בהמ"ז ושנינן דלא דמי דבהמ"ז עקר דעת' ממישתא כלומר על כרחי' ואפי' מברך אכוס משום דמשתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר משא"כ בקדוש דלא עקר דעת' ממשתי כדפרישית.

ואי משום הבדל' כלהו כחדא ברכתא נינהו דאי לאו אפוקי ליכא עיולי ועל דרך זה פירשה הרמב"ן ז"ל. ונמצינו למדין דלא הוי הפסק אלא הפסק מחוייב דזמנו עכשיו בתוך הסעודה ודלא אפשר למעבד תרווייהו בבת אחת בין הוי גמר בין לא הוי גמר.

תדע לך דהא כסוי לר' יהודה אין בו עקירת דעת שהרי חיה ועוף לפניו ודעתו על שחיטת שניהם אלא משום דכסוי הראשון הפסק מחוייב עכשיו אי לאו משום דאפשר דשחית בחדא ידא ומכסי בחדא ידא ולפנינו נצטרך לכלל הזה בענין ארבע כסי ונאריך בה בג"ה: כי מטא לאבדולי קם שמעי' וקא מדליק אבוקה משרגא אעובדא דר' יעקב בר אבא דאיכלע לבי רבא קאי דהווי יתבי

בסעודת' ובמוצאי שבת הוי אלא דאפסיק בה בענין עובדא דאמימר ומר זוטרא משום קושי' דתלמידי דבי רב והדר הדר למלתיה וליכא לפרושי אעובד' דאמימ' ומר זוטרא דהוי לי' למימר כי מטו ולא אעובדא דרב הונא דאיכלע לבי רבא דהא קאמר אייתו לקמי' מאור ובשמים ומאי קאמר בתר הכי קם שמעי' וקא מדליק אלא כדאמרן וכן פירש רבינו שמואל ז"ל.

אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רבא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר פי' משום מאורי האש דבעינן מאורות טובא והכי קיימ"ל למצוה מן המובחר אבל לאו לעכובא דף ק"ד ע"א והא מר לא שלש אמר ולא שבע אמר ואע"ג דלא יפחות ולא יוסיף קאמר אבל ביני וביני מצי אמר ה"ק לי' מ"ט אמרת ארבע אם לצאת ידי חובה באת בתלת סגי ואם להרבות בשבח קא בעית הי' לך לומר שבע.

כל הברכות כולן צריך שיאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן ובפומבדיתא אמרי מעין פתיחתן סמוך לחתימתן. י"מ דמעין פתיחתן בעי לכולי עלמא אלא דשמואל מוסיף אף מעין חתימתן ובפומבדיתא סברי מעין פתיחתן דוקא.

ולענין הבדלה דעלמא לא נפקא מינה מידי דבין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין פתיחה וחתימה הוא: אלא ביו"ט שחל להיות אחר השבת פליגי דבעי למחתם בין קדש לקדש למאן דאמר מעין חתימה צריך לומר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ולמאן דאמר מעין פתיחה סמוך לחתימה לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט אלא בין יום השביעי לששת ימי המעשה' והלכך לדידן דקימ"ל כשמואל דבעינן מעין חתימה ה"ה נמי מעין פתיחה ובעי למיחתם בין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת בא"י המבדיל בין קדש לקדש, ואע"ג דלא הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה ממש שאני הכא דלא אפשר אי נמי בבין קדושת שבת לקדושת יו"ט כחתימה דמיא.

ואפילו למאן דמפרש דשמואל מעין חתימה דוקא קאמר ולא צריך לדידיה מעין פתיחה אפי"ה אם בא לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה כדפרישית הרשות בידו דסדר הבדלו' הוא מונה. וכן עמא דבר.

מיהו מאן חתים בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת. וקדשת את עמך ישראל בקדושתך לא דאיך דאין כאן לא מעין פתיחה ולא מעין חתימה: ע"ב אמר ליה לרב יצחק בריה זיל אמטי ליה האי כלכלה דפירי וחזי היכי מבדיל וכו' וכי אתא א"ל המבדיל בין קדש לחול הוא דאמר מינה משמ' לכאורה הא דאמרינן המבדיל בין קדש לחול זו היא הבדלתו של ר' יהודה הנשיא אף להיתר אכילה קאמר דהכי משמע אמטי ליה לעולא כלכלה דפירי.

וחזי היכי מבדיל כדי לאכלן. ומבדיל בשם ומלכות ובכוס ובכי הא הוא דאמרי' לעיל חנניא אחי היה אומרה אחת וליתהלכתא כותיה אלא נהגו העם לאומרן שלש ובכי הא מנהגא הלכתא היא.

אבל למלאכה באחת סגי וכדאמר רב אשי בפ' שואל כי הוינא בי רב כהנא הוי אמרי' קדש לחול ומפכינן סלתי ופירש"י ז"ל בלא שם ובלא כוס ולמלאכה ולבתר הכי חזינן ומסדרן כולן על הכוס וכן נראה עיקר דהתם בשדה עסקי' ובשדה ודאי לית להו כוס והלכך למלאכה אם הבדיל בתחילה בהכי סגי וכן דעת הרשב"א ז"ל בתשובה וכתבתיה בפ' שואל אדם: דף ק"ה ע"א רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו לי' פוק חזי אי נגה יומא ונפסוק ונקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכתו שבתא היא קבעה נפשה הכי אמר רב כשם

ששבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקדוש סבור מניה כשם שקובע' לקדוש כך קובעת להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקדוש קובעת להבדלה אינה קובעת.

כך גרסת הרב אלפסי ז"ל. ופי' פוק חזי אי נגה יומא אם חשך לגמרי ונפסוק בפריסת מפה ונקבעיה לשבתא ואמר להו לא צריכיתו להמתין עד שתחשך דשבתא היא קבעה נפשה כבר בבין השמשות דהכי אמר רב כשם ששבת קובעת למעשר דאסור לאכול מן הפירו' בשבת אפי' אכילת עראי בלא מעשר משום דכל אכילת שבת חשובה קבע דכתיב וקראת לשבת עונג וקובעת בספק חשיכה דתנן ספק חשיכה ספק אינ' חשיכ' אין מעשרין את הודאי כך קובעת לקדושי וסבור מינה כשם שקובעת לקדוש לענין פריסת מפה כך קובעת להבדלה ובעי פריסת מפה ואמר להו רב עמרם דלקדוש בעי הפסק אבל להבדלה לא בעי הפסק כן דרכו של הרב ז"ל.

ואין לפרש כשם שקובעת לקדוש בבין השמשות כך קובעת להבדלה. ומינה הוא דדחי' לי' אבל הפסק פריסת מפה בשעתא דהיינו משחשכה אפי' בהבדלה בעי'.

דמדקאמרי' וה"מ דקבעי ואכלי ואתו מעיקרא אבל אתחולי לא מתחיל וה"מ לאכילה אבל לשתי' מפסיק ש"מ דלענין הפסק פריסת מפה הוא דאתמר. ומינ' הוא דאידיחי.

מיהו לענין שעת קביעות הבדלה נמי אי בעי לאבדולי קודם חשיכה בבין השמשות הרשות בידו ועלתה הבדלה בידו. ומותר לעשות מלאכה לערב על סמך אותה הבדלה דהא קיימ"ל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס ופרשו המפרשים ז"ל ואומר הבדלה על הכוס מיד קודם חשיכה וכן דעת הרשב"א ז"ל והרב בעל המאור ז"ל הקשה על פי' הרב אלפסי ז"ל ואמר דשבת אינה קובעת למעשר אלא משחשיכ' בתוספ' בפ' המוציא היה אוכל באשכול ונכנס מגנה לחצר ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע לא יגמור חשיכ' לילי שבת ר"א יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור.

פי' אשכול של טבל. אלמא דוקא חשיכה אבל בבין השמשות אינה קובעת למעשר וה"ה נמי לפריסת מפה וקדוש.

וגריס איהו ז"ל פוק עיין אי קדיש יומא כלומר אי קדש יומא שהוא בין השמשות ונקבעי' ואמר להו לא צריכתו למקבעי' והשתא בבהש"מ שהיא קבעה נפשה בעצומה של יום משחשכה כשם שקובעת לענין מעשר. והרמב"ן ז"ל הכריע כדברי הרב אלפסי ז"ל מדתניא התם בפר' המוציא המעביר פירות ממקום למקום וקדוש עליו היום אמר ר' יהודה הלל עצמו אוסר.

אלמא משקדש היום הוקבעו למעשר. ועוד דסעודת שבת קובעת מדכתיב וקראת לשבת עונג וזמן סעודת שבת קודם חשיכ' הוא כדמשמע בברכו' בזמן ק"ש דחד אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות וחד אמר משעת צאת הכוכבים.

ועוד מדתניא לעיל חברים שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין כוס ראשון ואומר עליו קדוש היום אלמא קדוש היום משעה שקדש היום בעי שהוא קודם חשיכה. וההיא דפ' המוציא חשיכה לילי שבת לאו דוק' אלא ס' חשיכה אבל לפי שאינו מקומו לא חשש לפרש ודכוותא טובא השום והבוסר והמלילות שרסקן מבעוד יום ר' ישמעאל אומר יגמור ר"ע אומר לא יגמור ואי חשיכה ממש הא איכא משום סוחט.

ותנן נמי אין נותנין את הפת בתוך התנור ערב שבת עם חשיכה. משלשין את הפסח לתוך התנור עם חשיכה.

לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמסון ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשיכה וכל הני לאו דוקא חשיכה אלא ספק חשי' וכדתנן ב"ה בכולן מתירין עם השמש. הלכך דברי הרב אלפסי ז"ל נראין עיקר.

רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא מדקאמר לא קפדי משמע לא קפדי כלל ואפי' להתחיל שלא כדברי הרב בעל העיטור ז"ל ומקצת מפרשים דאמרי דדוקא להפסיק אבל לא להתחיל ואינו אלא מתחיל נמי קודם הבדלה וכן עמא דבר. וה"מ להבדלה אבל לקדוש אפי' מיא נמי אסור להתחיל ומפסיק נמי : ע"ב וש"מ מברך צריך שיטעום.

לאו דוקא שיטעו' המברך אלא מברך צריך שיטעום הוא אואחר שאם אינו טועם נראה כמבזה את המצוה כיון שאינו נהנה ממנו תדע לך דאמרי' במס' יומא גבי זמן דלימרי' אכסא ולטעמי' לינוקא וסלקא הכי אי לאו משום דאמרי' דאתי למסרך הלכך בכל ברכה על הכוס כל דמטעים ליה אפי' לינוקא נפקי כולהו אבל הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל כתב חומר בקדוש משאר ברכו' שהמקדש אם טעם הוא מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא וצריך לחזור ולקדש ובשאר ברכות אעפ"י שלא טעם הוא וטעמו אחרים כמי שטעם הוא דמי כדמוכח בעירובין ע"כ וכבר כתבתי למעלה דה"מ מקדש גופיה אבל כולהו בני סעודה אע"ג שלא טעמו נפקי וש"מ טעמו פגמו.

ה"מ לענין קדוש וברכה אבל לברכת היין לא דכל שנהנ' מברך עליו ברכת הנהנין אבל בשאר ברכות איתמרא משום הקריבהו נא לפחתך: מסקנא דשמעתין ערבי פסחים סמוך למנחה קטנ' מתשע שעו' ולמעלה לא יאכל אדם אכילה גסה אפילו בשר או פירות עד שתחשך לגמרי. אבל מתטפל הוא באכילה מועטת או בשתיה בענין שלא ישביענו ולפי מזוג האדם: ובערבי שבתות וימים טובים אוכל והולך עד שתחשך ואפי' להתחיל אבל משתחשך דהיינו משקד' היום לא יתחיל כר' יוסי, היה אוכל והולך בין בערב שבת בין בערב הפסח ואפי' התחיל בשעה שאינו רשאי להתחיל וקדש עליו היום פורס מפה ומקדש ואח"כ חוזר ומברך המוציא וגומר סעודתו וא"צ בהמ"ז למפרע: בד"א שצריך הפסק בפריס' מפה לקדוש אבל להבדל' א"צ להפסיק וה"מ בשכר התחיל אבל להתחיל אסור.

וה"מ באכילה אבל בשתי' אפי' להבדלה מפסיק וה"מ בדחמרא ושיכרא אבל מיא אפי' להתחיל מותר. וה"מ להבדלה אבל לקדוש אפי' מיא אסור עד דמקדש: מיהו להבדלה נמי אם רצה להפסיק ולהבדיל ואפילו קודם חשיכה בבין השמשות הרשות בידו אבל בקדוש צריך להפסיק בבהש"מ: וכל קדוש צריך פריסת מפה.

ואפי' קידוש' רבה של יום אין קדוש אלא במקום סעודה ושיאכל אבל מבית לבית ואפי' מפנה לפינה כל שאינו רואה משם מקום סעודתו לא. אבל כל שהיוצא במקום סעודתו אעפ"י שהמקדש אינו במקום סעודה ואינו יוצא לעצמו אלא ששומעין את קולו יצאו בני הסעודה: והמקדש צריך שיטעום אבל שאר המסובין לא ובשאר ברכות כל שטעם א' מהן ואפילו תינוק אעפ"י שלא טעם המברך יצאו: שינוי יין אין צריך לברך ברכת היין אבל מברך הטוב והמטיב.

והוא דאיכא אחרינא דשתי בהדי' ופירושו הטוב לי והמטיב לאחרים והוא דמשובח אבל בגרוע או בשוין לא. שלא כדברי הרב בעל העיטור ז"ל שפירש דעל הרבוי מברך בין גרוע בין משובח

והדין שוה ליין ולפירו' ולפת: שינוי מקום צריך לברך בין שהלך ממקום למקום בין שהלך וחזר למקומו כל שהפסיק באכילה ממקום למקום בין בדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן בפת ומיני דגן בין בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן כיון ומיני פירות: בד"א בברכה לכתחילה אבל בברכה לבסוף בני חבורה שהיו מסובין לאכול בדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן ועקרו רגליהם ויצאו בין לדבר מצוה בין לדבר הרשות אינן טעונין ברכה לא למפרע ולא לכתחילה כל שלא שהו בכדי שתתעכל המזון בתוך המעיים אבל אם שהו כן צריכין ברכה למפרע ולכתחילה בד"א בשהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע שם במקומן שם ישהו לחזור.

ואם שכחו ויצאו בלא ברכה צריכין לחזור למקומן ואם שהו מברכין למפרע ואם לא שהו מברכין לכתחילה וגומרין סעודתו ומברכין לאחריהן במקומן ואם הוא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן בין הניחו שם מקצת חברים בין לא הניחו אינן טעונין ברכה לאחריהן אלא הולכין להם ואם שהו מברכין למפרע במקו' שהלכו ואם לא שהו מברכין לכתחיל' וברכה אחת לבסוף על שתי האכילות וכולה מילתא כרב ששת: בני חבורה שהיו מסובין לאכול בערב שבת וגמרו וקדש עליהן היום מביאין להם שתי כוסות ראשון אומר עליו בהמ"ז ושני אומר עליו קדוש היום: ואין אומרין שתי קדושת על כוס אחד כל שיש לו ב' כוסות אבל אם אין לו אלא כוס אחד לסדרן כולן עליו הרשות בידו.

ויו"ט שחל להיות אחר השבת אומר יקנה"ז על כוס אחד דקדושה ואבדלתא חדא מילתא היא. וברכת שבע ובהמ"ז נהוג לאמרן על כוס אחד לפי שבאין לאחר סעודה וכחדא מלתא היא: והיכא דאמרי ה' ונברך אתסר למיכל ומשתי ואפ"ל בברכה עד שיברך בהמ"ז.

והוא דאמר הכי בעל הבית ודאמר הכי מדעתיה ולא על דרך שאלה: אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר: נהגו העם לומר בהבדלה שלש המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין פתיחה סמוך לחתימה וחותרם המבדיל בין קדש לחול וכן הלכה. בד"א לאכילה אבל למלאכה בהבדלה בתפלה סגי.

, ואם לא התפלל אומר ברוך המבדיל בין קדש לחול בלא שם ובלא כוס ומותר במלאכה ואחר כך מסדרן כולן על הכוס: וביו"ט אחר השבת חוזר בין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדוש' שבת לקדוש' יו"ט הבדלת בא"י המבדיל בין קדש לקדש: טעמו פגמו וה"מ לקדוש או שאר ברכות אבל לבהמ"ז מברך לעולם כל שנהגה ותו לא מידי ועוד עיקר קדושה בלילה הוא.

פ' בכניסתו כדרך שב"ד מקדשין המועדין: ביום מאי בורא פרי הגפן וקרו לי' קדושה רבה לכנוי לפי שהיא קטנה. אי נמי לפי שהיא ראש לכל הברכו' ואע"ג דאין בה זכר לקדוש כלל כיון שהיא קודם סעוד' ובפריס' מפה בקדוש הלילה קרו לי' קדוש' רבה הרמב"ן ז"ל כ' שאסור לטעום כלום קודם קדוש זה של יום כמו בקדוש הלילה.

ואינו מחזור דאין זה קדוש ממש שכבר נתקדש היום פעם אחת ולא מצינו לקדוש ב"ד לילה וליום אלא שהחכמים תקנו לקבוע סעודתו על היין ומסמכי לי' אקרא אבל מדרבנן הוא הילכך מותר לטעום. ומינה נמי דנשים פטורות ממנו כיון דאינו אלא מדרבנן.

והכין חזינא בבי רב בין בהיתר האכילה בין בפטור הנשים: עוד כתב הר"מ במז"ל שצריך קדוש זה בכל שלש סעודות של שבת ולבצוע על שתי ככרות. אלא שבמקום אחר כתב ומצוה לברך על היין קודם שיסעוד סעודה שניה.

נראה שבא למעט את השלישית וכן דעת הר"מ במז"ל דהא לא מפקי' לי' אלא מחד קרא זכור את יום השבת ושלש סעודו' נפקי לה מדכתיב תלתא היום. וכן עיקר וכן מורין בבי רב ולענין קדוש יו"ט הרמב"מ ל' כ' שמקדש ביו"ט כמו בשבת וכן המנהג לחכמים ואיכא מאן דאמר דדוקא בשבת אבל לא ביו"ט.

ובודאי שאין לזה הכרע מן הגמרא אבל מצאתי קצת סיוע לאומרי' שאינו צריך בתוספת' דמס' ברכות דתניא התם כבוד יו"ט וכבוד לילה כבוד יו"ט לכבוד לילה אין לו אלא כוס א' קדושת היום קודם לכבוד יום ולכבוד לילה ליל שבתו' ולילי ימים טובים יש בהן קדוש' היום על הכוס ויש בהן הזכרה בבהמ"ז ויו"ט ור"ח וחולו של מועד יש בהן הזכר' בבהמ"ז ואין בהן קדושת היום על הכוס ע"כ אלמא יו"ט אין בו קדושת היום על הכוס אא"כ נאמר דשבוש יש בגרסא ושבת ויו"ט גרסינן ואין בהן קדושה גמורה קאמר דבורא פרי הגפן לאו קדוש' היום מקרי דלכאור' משמע דברייתא דאית' לעיל יו"ט ושבת אין בהם קדושה על הכוס אבל יש בהן הזכרה בבהמ"ז הוא היא היאך ברייתא ואפי"ה אסיק' דאמר בורא פה"ג בשבת וה"ה ליו"ט.

אלא דמדעריב לי' ותני יו"ט בהדי ר"ח וחוש"מ משמע דכי היכי דבר"ח וחוש"מ ליכא אפי' בפה"ג ה"נ ביו"ט. וזה נראה עיקר אלא למאן דעביד כמר עביד כמר עביד עד שיבא מורה צדק דף ק"ו ע"א חזייה לההוא סבא דקא גחין ושתי קרא אנפשיה החכם עיניו בראשו.

ש"מ תרתי ש"מ דלא בעי' דלטעמו מסובין מכסא דמברך דוקא דהא האי סבא מכסא דידי' קא טעים וכן לברכת המוציא וש"מ דהא דאמרי' אין המסובין רשאי לטעום עד שיטעום המברך ה"מ בדסמיכי כולהו אככרי' ואכסי' אבל אי אית להו באפי נפשייהו שפיר דמי. דהא האי סבא קדים וטעים מקמי מברך והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם בד"א בדטעמין כולהו מחד כיכר אבל אי טעים כל חד וחד מככרי' לא צריך: חד בשבא תרי ותלתא בתר שבתא.

מכאן כתבו רבינו הצרפתים ז"ל בהא דאמרי' דחייב אדם לקרוא פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום דאי לא קרא בשבת יכול להשלים ולקרוא עד שלישי בשבת דבתר שבתא מיקרו אבל משלישי ואילך עבר יומו דקמי' שבתא מיקרו: אמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש פי' רבי' שמואל דכיון דאין נט"י לפירות אם נטל ידיו ובא לקדש על היין יסיח דעתו מידיו ואוכל על סמך אותה נטילה.

והלכך לא יקדש על היין אבל על הפת אם רצה מקדש. ואי נמי על היין והוא שיחזור ויטול ידיו לסעודה אלא דמשום דלא ליפוש בברכות נטילה שלא לצורך וכל שכן דנטל ידיו לא יבדיל דכיון שאין הבדלה מצורך הסעודה הוי הפסק והיסח לנטילה ואסיקנא דאפי' נטל ידיו יקדש ולפי זה הפי' אפשר דנטל ידיו לא יבדיל.

והרב בעל המאור ז"ל פירש דרב לטעמיה דאמר טעם אינו מקדש וכיון דאין נט"י אלא לפת וזה נטל ידיו כמי שטעם דמי. והרמב"ן ז"ל כתב ירוש' דמסייע ליה דגרסי' בפ"ק דשבת גבי ולא לאכול איזהו התחל' אכיל' רב אחא בר חנינא בשם.

רב משיטול ידיו רב אחא אמר לקדוש את אמרת ר' בא אמר לברכה את אמרת. רב נסב לידיו רמז חייא ברי' למזוגא בעא מיתן ליה א"ל כבר התחלנו בסעודה והראב"ד ז"ל פי' דכיון דאין נטיל' ידים אלא לפת וזה נטל ידיו כבר גלה בדעתו דפת חביבא ליה וקיימ"ל דחביב עדיף.

והלכך לא יקדש על היין אבל מקדש הוא על הפת וכן פירשו הגאונים ז"ל, ואסיקנא דרב גופיה הוה משי ידיו דזמנין דהוה חביבא ליה חמרא ומקדש אחמרא וזמנין הוה חביב' לי' ריפתא ומקדש אריפתא. והכלך בין למר בין למר נטל ידיו יקדש בין אחמרא בין אריפתא ולפיכך נהגו שלא יטול בלילי הפסח עד לאחר קדוש דהתם ליכא למימר זמנין דחביבא לי' ריפתא דלא מצי לקדושא אלא אכסא דארבע כוסות תקנו ונמצא מקדש על שאינו חביב.

מיהו ה"מ למקדש גופי' אבל שאר מסובין אי בעו תחילה אי בעי בסוף והוא דנטרי ידיהו מהיסח עד שעת טיבול: ע"ב אמר רב הונא אמר רב טעם אינו מקדש. הקשה הראב"ד ז"ל וכי משום דעבר וטעם לא יקדש מי שאכל שום וריחו נודף יאכל שום אחר ויהא ריחו נודף.

ופי' הוא ז"ל לא יקדש הוא מפני שנראה כמבזה את המצוה אבל אחרים מקדשין לו מיהו לא קיימ"ל הכי. גרסת הגאונים ז"ל אמר רבא הלכת' טעם מקדש טעם מבדיל ומי שלא קדש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו ובלישנא דאמימר גרסי' ש"מ מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה.

וכן גרסת הרב אלפסי ז"ל. והלכך קיימ"ל כלישנא קמא דהוא לישנ' דגמרא דמבדיל והולך כל היום כולו ותו לו.

ואיכ' מאן דגריס כלישנא קמא כל השבת כולה וכלישנא דאמימר כל היום כולו ופסק כלישנא קמא וגירסא ראשונה עיקר שהיא גרסת הגאונים ז"ל. והלכך תשעה באב שחל להיות במוצ"ש אין מבדילין על הכוס כלל.

דאי אמרת ליטעמי לינוקא לא אפשר דדלמא אתי למסרך וכדאמרי' גבי זמן דיום הכפורים. וכי תימא שאני יוה"כ דקביע ואתי מזמן לזמן אבל ת"ב במוצ"ש דלאו כל שתא ושתא מתרמי לא חיישינן לדילמא אתי למסרך.

הא ליתא דהא אמרי' לענין מזרע כשותא בכרמא וליתן לי' לתינוק ישראל דילמא אתי למיסרך ואע"ג דלא קביע ואתי ואע"ג דהוי איסורא דרבנן ובמוצאי ת"ב לא אפשר דאינו מבדיל אלא כל היום כולו ותו לא. הלכך מבדיל בתפלה בלבד.

אבל מטעם דחוי ליכא למימר דאין דחוי אצל מצות אלא בנרא' ונדחה וחוזר ונראה אבל בדחוי מעיקרו לא. אלא דוקא בקרבן וכמו שכתבתי במסכת סוכה פרק לולב הגזול בס"ד והרב בעל הלכות ז"ל כתב דמבדיל במוצאי ת"ב ואע"ג דבעלמא אינו מבדיל אלא כל היום כולו שאני הכא דלא אפשר.

והרמב"ן ז"ל כתב דהבדל' כל היום אינה מתור' תשלומין כי היכא דנימא שאם אינו יכול להשלים בו ביום משלי' אחריו אלא כל היום כולו זמנו הוא כעין חצי לילה ועבר יומו בטל חיובו ועוד דהבדלה זו דעל הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות דבתחיל' קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס והלכך

בת"ב אין לך עניות גדול מזה שכל ישראל אכלים ומרודים ובתפלה בלבד די ואינו צריך להבדיל על הכוס ואפי' למאן דאית לי' מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה.

וכן עיקר וכן דעת הרשב"א ז"ל ואסיקנא דלמאן דאמר מבדיל והולך כל היום כולו דוקא הבדלה לבד אבל לא על האור וה"ה לבשמים דלא: דף ק"ז ע"א אייתני' לי' שיכרא אמר חמרא מדינא הוא אבדיל וטעים מידי ודוקא להבדלה הוא דמבדילין אחמר מדינה אבל לקדושי לא. דאין מקדשין אלא על יין הראוי לנסך ע"ג המזבח וה"מ דלא קבע עלייהו אבל קבע עלייהו לית לן בה.

ודוקא אשיכרא הוא דמברכין כל דקבע לעילוי' אבל אמיא ליכא מאן דאמר. והא דאמרי' דאין מקדשין אלא על היין כתבתי' בארוכה בבא בתרא פרק המוכר פירות בס"ד: וש"מ אסור לו לאדם שיטעום כלום קוד' שיבדיל כלום' אסור כל דאית לי' כוס להבדיל אבל אי לית לי' אינו אסור וכדאמרן לעיל דאם אין לו אלא כוס א' מניחו לאחר המזון ומשלשן כולן עליו ומדקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת ש"מ דלאו דוקא ביושב ואוכל מבעוד יוםאלא אפי' להתחיל שפיר דמי.

ואמימר דבת טות מנהג חסידות נהג ורצה להחמיר על עצמו. ואייתניא ליה שיכרא ובת טות.

ומינה שמעינן דאין מבדילין על הפת דדוקא קדוש אמרו אבל הבדלה לא אמרו והדין נותן דשאני קדוש דכיון דאין קדוש אלא במקום סעודה שפיר דמי לקדושי אריפתא אבל הבדלה דאינה מתורת סעודה לא. וכן דעת כל הגאונים ז"ל: המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא.

וא"ת והא אמרי' במס' יומא כמה ישתה ויהא חייב ב"ש אומרים כדי רביעית ובה"א מלא לוגמיו ופירשו התם בגמרא לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאלו יסלק לצד אחד יראה מלא לוגמיו והוינן בה אי הכי הוה לי' מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. אלמא שמעת מינה דמעיקרא כי הוי ס"ד דמלא לוגמיו ממש קאמר הוי לי' מחומרי ב"ש ומקולי ב"ש והו"ל מלא לוגמיו יתר מרביעי' וא"כ היכי בעינן הכא לטעימה מלא לוגמיו והא כולה כוס של ברכה לא הוי אלא כדי רביעית לפי' יש לפרש דהכא נמי לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאלו מסלקו לצד אחד ונראה כמלא לוגמיו.

ואכתי איכא למידק דתנן במס' כלים ויש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם הקומץ את המנחה וקפני הקטרת והשותה מלא לוגמיו ביוה"כ וכיון דכל אדם משערין כמלא לוגמיו אפי' תימא דמסלקו לצד אחד קאמר הא איכא אינש דנפיש לי' מרביעי' והדר' קושיין לדוכתה. אלא יש לפרש דהכא לאו כל אדם בשלו קאמר אלא מלא לוגמיו של אדם בינוני ולא דמי ליוה"כ דהתם בהנאה תליא מילתא וכל אדם נהנה בשיעור שלו, והא דאמרי' מקדש לאו דוקא אלא ה"ה לכל מברך תדע דבריית' הכי תניא וטעימת יין בכל שהו ר' יהודה אומר מלא לוגמיו אלא דאיכא בינייהו דקדוש מקדש גופיה בעי למטעם כדעת הגאונים ז"ל ובשאר ברכות אפי' ינוקא נמי.

מיהו דוקא בטעימת יין של בהמ"ז או של שאר ברכות דדכותה בעי' לוגמיו אבל בברכות הנהנין כל ששותה ונהנה סגי דלא בעי' רביעי' אלא לברך עליו לאחריו והרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל שכתב בשם רבינו סעדי' גאון ז"ל שהמברך על היין או על המים צריך לטעום מלא לוגמיו אינו נראה כן.

וכן דחה הרמב"ן ז"ל: זכר לדבר נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. כלומ' כשם דכשאדם מנייר השדה אינו זורע אל קוצים ועולה יפה כן כשאוכל מעט פותח ומרחיב בני מיעו ומקבל המאכל של סעודה לאחר כן בתיאבון: דף ק"ח ע"א השתא דאתמר הכי ואתמר הכי כולהו בעו הסיב' ואע"ג דבדרבנן היא והוה לן למימר ספיקא לקולא כיון דאפשר בלא טורח ובלא הוצאה שפיר דמי דמהיות טוב אל תקרי רע: פרקדן לא שמייה הסיבה.

פי' פרקדן משמע פניו כלפי מעלה ושוכב על אחוריו והיינו הא דהכא וההיא דאמרי' בפ' הספינה במתי מדבר דחזינהו דגנו אפרקיד והוה עבר טיעא כי רכיב אגמלא ונקיט רומחא בידיה תותי כרעייהו ופירושו פוריה קדל. ומשמע נמי פניו כלפי מטתו והיינו ההיא דאמרי' אביי לייט מאן דגני אפרקיד שהוא בין פניו למעלה בין פניו למטה מפני שמתחמם ובא לידי הרהור ופירושו פורייה קיר: נשים חייבות בארבע כוסות שאף הן היו באותו הנס פי' בנס הגלות או בשרדפן פרעה על הים ויש אומרים שהן היו עיקר הנס כדאמרי' באגד' דבשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וא"כ קשיא מאי אף: ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה.

אסיקנא דכוס יפה היינו כדי רביעית ובפ' המוציא אמרי' אמאי קרי לי' כוס יפה לפי שהוא כוס של ברכה הלכך בכל חד וחד בעי' שיעור זה בין שהוא חי בין שהוא מזוג אלא דחי לא יצא אלא ידי חירות דאין דרך שתיה בכך: שתאן בבת אחת ידי יין יצא ידי ארבע כוסות לא יצא י"מ שעירה כולן לתוך כוס אחד ושתאן ואינו מחוור דפשיטא דכוס אחד יש כאן ולא ד' כוסות.

אלא ה"פ שתאן בבת אחת בזה אחר זה בלא הפסק לא יצא ידי ארבע כוסות עד שיעשה כסדר ויאמר אגד' וסדר הפסח: השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא דכסא וא"ת היכי דמי אי לבניו ולבני ביתו קטנים דלאו בני חיובא פשיט' ואי דבני חיובא כיון דשתי איהו רובא דכסא היכי נפקי אינהו והא חייבין נינהו ברובא דכסא כל חד וחד בדידי'.

א"ל אי בעית אימא בני חיובא אי בעית אימא לאו בני חיוב' אי בעית אימא בני חיובא ובכוס גדול דאיכא רובא דרביעית לכל חד וחד והוא דשתי רובא דכסא של שיעור ברכה קאמר ולא רובא דכוס זה וקמ"ל דלא בעי' לפני כל חד וחד כוס. ואי בעית אימא דלאו בני חיובא וקמ"ל דלא תימא ד' כוסות תקינו כוליה כסא בעי' קמ"ל דברוב' סגי.

הלכך אין דין ד' כוסות אלא כדין מקדש בעלמא דסגי במלא לוגמיו אלא הכא רובא דכסא בעי' ולחומרא אזלינן אי רובא דכסא טפי ממלא לוגמיו בעי' רובא דכסא ואי מלא לוגמיו טפי בעי' מלא לוגמיו דלא גרע ממקדש דעלמא: וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין. פי' מה תועלת ומה הנאה שאין הנאתן אלא במיני פירות.

ולא כמו שפי' רבינו שמואל מה חיוב יש לתינוקות ביין דפשי' דאין חיוב לתינוקות וליכא מאן דאמר: דף קט ע"א חוטפין מצה בליל פסחים פי' הר"מ במז"ל גוזלין זה מיד זה לשמחה כדי שישאלו התינוקות ולא ישנו. וה"ג בתוספ' חוטפין מצה לתינוקות.

והראב"ד ז"ל פי' ממהרין לעשות סדר הפסח ולאכול מצה כדי שלא ישנו התינוקות והיינו דא"ר עקיבא הגיע עת לעמוד מבית המדרש: אמר רב חסדא רביעית של תורה אצבעיים על אצבעי' ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע מנ"ל ממקוה דתניא ורחץ את כל בשרו במים מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות שיעורו חכמים מי מקוה מ' סאה ואם

תחסר המקוה ותעמידנו אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע תמצא בו רביעית מים לפי חשבון מ' סאה כשיעור כולו.

והחשבון הקצר והמכון בזה הוא כן רומו של מקוה שלש אמות שהן י"ח טפחים באמה בת ששה טפחים ובכל טפח יש בו ד' אצבעות ובכל אצבע ה' חומשין נמצא הטפח עשרים חומשין אם תקח אחד מעשרים לשמנה עשר טפחים שהוא שיעור המקוה הם י"ח חומשין בגודל שהרי בכל טפח יש בו עשרים חומש גודל השלך מהם רביעותם נשארו י"ג חומשין וחצי שהם רום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בכיון וכן תעש' תעשה למים קח לך אחד מעשרים מארבעים סאה והם ב' סאין השלך מהם רביעותם נשארו סאה וחצי שהן ט' קבין דסאה ששה קבין והקב ד' לוגין נמצאו ט' קבין שהן ל"ו לוגין מים בשטח אמה על אמה וברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע צא וחלק שטחו אמה על אמה יש בו ו' רצועות בכל אחת ששה טפחים טפח על טפח שהן בין כולן ל"ו טפחים ומים ל"ו לוגין נמצא לוג לטפח ורביעית הלוג ברביעת הטפח ורביעית הטפח הוא אצבעיים על אצבעיים לפי שד' אצבעות לטפח וד' על ד' הם י"ו אצבעות והרביעי ד' אצבעות שהם אצבעיים על אצבעי' והכלל הקצר בזה ליטול אחד מעשרים מרועו של מקוה ולהשליך רביעותו וכן למים ומתוך חשבון זה נוכל ללמוד לכלי של שיעור חלה שהוא חמשת רבעים קמח ועוד שצריך כלי שרחבו שלשה טפחים וארכה ב' וחצי ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע.

שכבר למדנו דשטח טפח ברום הזה מחזיק לוג וכיון שכן לחמשת לוגין צריך כלי של חמשת טפחים שטח וב' טפחים על ב' טפחים הם ד' טפחים וחצי טפח על פני ב' טפחים הוא טפח הא לך חמשה טפחים. ויש דרכים אחרים לפי רביעית של תורה זה וכולם עולין לטעם אחד.

ולזה שומעין שהוא קצר ומכוון: ע"ב רבינא אמר כל חד וחד מצוה באפי נפשא הוא כתב הרב אלפסי ז"ל וקאמרי רבוותא הואיל וכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה צריכי לברוכי בורא פרי הגפן אכל כסא וכסא ומסתייעי להאי סברא מהא דתנן וכו'. שמעי' השתא דכי היכי דלענין ברכת המזון כיון דמשתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר הוי הפסקה וצריך לחזור ולברך בפה"ג הן הכי נמי הכא דלא אפשר ליה למקרי אגדתא והלילא ומשתא בהדי הדדי וכו' והרב בעל המאור השיב עליו דשאני בהמ"ז דהוי גמר וסלוק וכן כסוי אי לאו משום דאפשר דשחיט בחזא ידא ומכסה בחזא ידא.

אבל מדרש אגדה אינו מפסיק דאין כאן סלוק שהרי שולחן ערוך לפניו ודעתו לאכול ולשתות ומאי דאמר נמי דלא אפשר למקרא ולמשתי בהדי הדדי שנראה מדבריו דאין לו לשתות בתוך האגדה אינו כן דהא תנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתו' שותה ואין הפרש בין שותה לפני הגדה לשותה בתוך הגדה הילכך הגדה לא הוי הפסק ואינו צריך לברך בפה"ג אלא אכסא קמ' ואכסא דברכתא וכיון שדעתו לגמור את ההלל על כוס רביעי א"צ לברך עליו וכן כתב הר"ר יצחק בן גיאות בשם מר רב יוסף בר רב מארי גאון ז"ל.

וסברא מעליא היא והכי איבעי ליה למעבד אלו דברי הרב בעל המאור ז"ל וכן דעת הרשב"א ז"ל. וכבר כתבתי דטעם ברכ'מברך על הגפן מיד בתר תרי כסי קמאי.

אבל במי שיש לו יין בתוך סעודתו לא מברך ליה עד לאחר דשתי כל צורכו וגמר לסעודתו ומקמי בהמ"ז מיהא. ולא הודה לו בזה הרמב"ן ז"ל.

שלא מצינו שום הפסק מטעינו ברכה אלא לפניו אבל לא לאחריו כדאמרינן בנמלך ושמש א"כ הוא עקירת מקום לגמרי ובדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן. הלכך על הגפן דבחר כוס רביעי סגי וכן השיבו רבינו האי גאון ז"ל ורבינו שרירא גאון ז"ל שד' כוסות הללו כל א' וא' טעון ברכה לפניו משום דבחר קדושה אחסר ליה למשתי עד שדורש מארמי אובד אבי וחותרם בגאולה ומן כדאמר הב ונברך בהמ"ז אתס' ליה למשתי עד דמברך.

ומן כדמברך בין שלישי לרביעי לא ישתה ואתסר ליה עד שאומר הלל וברכת השיר. אלא לאחריו אמאי מחייב על כל חד וחד הא יתיב ודעת' אשאר כוסות הללו הלכך מברך ברכה אחרונה ודיו ע"כ וכן דעת הראב"ד ז"ל כדברי הגאונים ז"ל: ומעתה בשאר ימות השנה אם בירך על היין שלפני המזון או ביין קדוש ושתה ממנו רביעית שהוא טעון ברכה לאחריו אם בירך בהמ"ז בכוס ושתה ממנו ג"כ רביעית ברכת על הגפן שעליו פוטר את היין שלפני המזון כמו שאמרו כאן דמברך ברכת הגפן בחר כולהו כסי.

אבל אם בירך בהמ"ז בלא כוס או שלא שתה ממנו רביעית צריך לברך על הגפן ליין שלפני המזון קודם שיברך ברהמ"ז: ואם שכח מלברך קודם בהמ"ז מברך לאחריו.

אבל ברכת המזון אינה פוטרתו שלא כדברי הרב בעל המאור ז"ל שכתב דברכת שלש פוטרת מעין שלש תדע לך דלא דקיימ"ל בדברים הבאים לאחר סעודה כתאנים וענבים שטעונים ברכה לפנייהם ולאחריה' אלמא אין בהמ"ז פוטרתן. מיהו ה"מ ביין שלפני המזון או שלאחר המזון הרבה לאחר שגמר מלאכול והפסיק בשיחה ומתוך כך צמא שהוא בא לשתות ולא לשרות אבל יין שבתוך הסעודה כל שבא לשרות אעפ"י שטעון ברכה לפניו משום דיין גורם ברכה לעצמו אינו טעון ברכה לאחריו דבהמ"ז פוטרת מידי דהוי אדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שאעפ"י שטעונים ברכה לפנייהם אין טעונים ברכה לאחריהן.

וא"ת ואפי' יין נמי אמאי אין בהמ"ז פוטרתו לימא יש בכלל שלש מעין שלש כדאמרינן בכלל מאתיים מנה כבר אמרנו דהו"ל כדברי' הבאים לאחר הסעודה שטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהן משום שלא אמרו הגאונים ז"ל ברכת שלש פוטרת מעין שלש אלא במעשי קדרה ודכוותיה דמיזן זיין והוא בכלל מזונו אבל ביין ופירות לא.

ומטעם זה תמרי נפטרין הן בבהמ"ז דאף הן מיזן זייני כדאמרי' בפ"ק דברכות היכא דאכל תמרי וסבר דנהמא אכל ופתח בדנהמ' וסיים בדתמרי יצא דאפי' סיים בדנהמא נמי יצא מ"ט תמרי נמי מיזן זייני. אבל הרב בעל הלכות ז"ל כתב תמרי ורמוני ושאר מגדי' דלאו מזון נינהו לא מפטרי בבהמ"ז: ולפי דבריו הא דאמרי' דמיזן זייני ה"מ כשקובע סעודתו עליהן אבל כשבאין לאחר סעודה טעונים הן ברכה לפנייהם ולאחריהן.

מיהו הרשב"א ז"ל כתב בחדושי ברכות דנ"ל דביין ברכת שלש פוטרת מעין שלש דידיה אע"ג דלגבי תאנים וענבים לא פטרי משום דאמרינן התם חמרא סעיד ומשמח נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח. ולפי דברינו כל יין שלפני ברהמ"ז ברהמ"ז פוטרתו מברכה לאחריו.

וטוב לזהר שלא לשתות יין קודם בהמ"ז כדי רביעית שלא בתוך הסעוד' משום ספק הברכה שמא טעון ואין בהמ"ז פוטרתו או שמא אין טעון ונמצא מברך שלא לצורך. וירא שמים מברך בהמ"ז בכוס ושותה ממנו רביעית ומברך אחריו על הגפן ופוטר כל היין שלפניו ושלאחריהו כדעת

הגאוני' ז"ל שכתבנו ויוצא ידי כולם ולפנינו נאריך בענין בהמ"ז אם טעונה כוס אם לאו בס"ד: מאי דסליק לן להלכתא.

לילי שבת ולילי יו"ט יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בבהמ"ז שבת יש בו קדושה על הכוס בורא פרי הגפן לבד ויש בו הזכרה בבהמ"ז. ובסעודה ראשונה של יום לבד.

ומותר לטעום קודם אותו קדוש. יו"ט אין בו קדושה על הכוס ויש בו הזכרה בבהמ"ז.

וא"צ כוס לפני כל אחד ואחד, וא"צ ליתן מכוס המברך בשאר הכוסות וא"צ להמתין עד שיטעום המברך אלא כשמוכין כולם על כוס אחד: כבוד יום וכבוד לילה שאין לו אלא כוס אחד לסעוד' כבוד יום קודם לכבוד לילה. קדושת היום קודם לשניהם: מי שלא קדש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו אבל לא על האור ולא על הבשמים: תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת אינו מבדיל אלא בתפלה לבד.

טעם מקדש טעם מבדיל אבל אסור לטעום קודם קדוש. ואסור לטעום קודם הבדלה כל שיש לו כוס להבדיל עליו אלא מים בלבד: נטל ידיו ראוי לו לקדש ולהבדיל אם ירצה אבל בליל הפסח אם ידיו נקיות לא יטול ידיו עד שיקדש מקדשין בין על היין בין על הפת וביין הראוי לנסך על גבי המזבח וביין מבושל או שנתערב בו דבש אעפ"י שאינו ראוי ודוקא ביין אדום אבל לא לבן.

ואין מבדילין אלא על היין או על שכר כל שהוא חמר מדינה המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא ובשיעור אדם בינוני וכן כל ברכה חוץ מברכת הנהנין שהוא בכל שהו. אפי' עני שבישראל לא לא יאכל בלילי הפסח עד שיסב.

מצה צריכה הסיבה מרור א"צ הסיבה יין צריך הסיבה כולהו ארבע כסי. הסיבת ימין לא שמיה הסיבה.

פרקדן לא שמיה הסיבה: בן אצל אביו צריך הסיבה. תלמיד אצל רבו א"צ הסיב' שמש צריך הסיבה.

אשה א"צ הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה. נשים חייבות בארבע כוסו' אבל קטנים פטורין: ארבע כוסות אלו צריך בכל א' רביעית הלוג בין חי בין מזוג בין חדש בין ישן אלא שאם שתאן חי ידי יין קדוש יצא ידי ד' כוסות לא יצא.

שתאן בזה אחר זה בלא הפסק סדר הגדה לא יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו כל ששתה כשיעור יצא דא"צ כוס לפני כל אחד ואחד. שיעור טעימה רביעית או מלא לוגמיו כל שהוא יתר: חוטפין מצה בלילי פסחים ומחלקין לתינוקות קליות ואגוזין כדי שלא ישנו.

רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע. שיעור הכלי לחלה ב' טפחים רוחב על ב' וחצי אורך ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע לא יפחתו לו לעני מד' כוסות של יין ואפי' מן התמחוי ד' כוסו' אלו צריך לברך על כל אחד בפ"ע ואחר כולן על הגפן אבל לדעת הרשב"א ז"ל א"צ בפ"ה אלא אכסי קמא ואכסי דברכתא.

יין שלפני המזון או לאחר המזון קודם בה"מ אם שתה ממנו רביעית צריך לברך עליו על הגפן דאין בהמ"ז פוטרת מעין שלש אלא במה שמברכין עליו על המחיה שהוא מזון ממש אבל יין שבתוך המזון בהמ"ז פוטרתו מברכה לאחריו. ודעת הרשב"א ז"ל שאפי' ביין שלפני המזון ושלאחריו פוטרת בהמ"ז: בירך ברכת המזון על הכוס ושתה ממנו רביעית ובירך אחריו על הגפן

היא פוטרת לכל היין הקודם לו לכולי עלמא בין שלפני המזון בין שלאחר המזון ותו לא מידי: דף קיד ע"א מזגו לו כוס ראשון וכו' הביאו לפניו מטבלי בחזרת.

פי' רבינו שמואל ז"ל מטבל מטפל דטבול ממש ליכא למימר דאכתי לא הביאו לפניו חרוסת כדקתני בתר הכי הביאו לפניו מצה חזרת וחרוסת. ואע"ג דבעי טבול משום קפא האי קפא לאו סם המות הוא שימית את האדם מיד ובטבול שני תמות אותו התולעת.

ורבינו תם ז"ל פי' טבול ממש דהכי משמע במתני' ובברייתא דתרי טבולי הוו אלא דהאי טבול קמא אינו אלא משום קפא ובחומץ בלבד סגי והיינו דקתני בתר הכי הביאו לפניו חרוסת. והרמב"ן ז"ל פי' טבול בחרוסת ממש ואע"ג דהדר תנא ליה הביאו לפניו חרוסת היינו משום פלוגתא דר' אלעזר בר' צדוק ורבנן אי חרוסת מצוה או לא תדע לך דהא קתני מטבל בחזרת ואפי"ה הדר ותנא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת.

מיהו כיון דטבול זה ראשון אינו אלא משום קפא אי בעי לטבל בחומץ בלבד הרשות בידו כדברי ר"ת ז"ל. כלומ' דאכיל' החזרת הוא משום הכירא לתינוקת ולא הטבול ממש והא דקתני מטבל בחזרת היינו בדלית ליה שאר ירקי וכדאית' בגמ' דטבול זה אינו אלא משום הכירא לתינוקת ובכולהו ירקי נפיק אע"ג דלא מריר.

וכד הוינא בבי רב נהיגנא לטבולי בשומר רענן הנקרא פגול עד שמגיע לפרפרת הפת פי' רבינו שמואל ז"ל פרפר' הפת חזרת של חובה שמברך עליה לאכול מרור ואינו מחוור דהא תנן בירך על הפת פטר את הפרפר' ואי פרפרת אפי' ירקות ופירות קשיא דרב פפא דפסיק התם במס' ברכות דתאנים וענבים דברים הבאין בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה דטעונין ברכה לפניהם אלא ודאי פרפרת אין פירושו ליפתן אלא דבר שהוא כעין פת ובא להשביע ולפי' נפטר בברכת הפת כל שבא תוך הסעודה והוא פת הבא בכיסנין לבד וכדמפרש התם במס' ברכות.

והכי פירושו עד שהוא מגיע למצה וקרי ליה פרפרת לפי שהיא דקה ודמיא לפת הבאה בכיסנין ופירושו פת שהוא כעין פרפרת לפי שאין בה תערובות אחר כלל אלא שהיא דקה. ע"ב תניא ר' יוסי אומר אעפ"י שטבל בחזר' מצוה להביא לפניו מצה חזרת וחרוסת.

כלומ' משום דאית ליה מצות צריכות כוונה. והרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכותיו נראה שכן דעתו לפסוק וכן כתב בראש השנה ההיא דאמרי' עד שיתכוין שומע ומשמיע.

וכן ההיא דר' זירא דא"ל לשמעיה איכוון ותקע לי. ופירושו צריכות כוונה לצאת ידי חובה אבל כוונת עיקר המצוה מצות אין צריכות כוונה כדמשמע במס' ברכות פרק הי' קורא.

והא דאמר רב חסדא בסמוך לאחר שמלא כריסו ממנו חוזר ומברך עליו וכתבה רבי' ז"ל דאלמא מצות אין צריכות כוונה ליתא אלא ה"ק לאחר שמלא כריסו ממנו ונהנה ממנו היאך ראוי לברך עליו אבל לצאת ודאי לא יצא והיינו דלא אמר נמי לאחר שיצא ידי חובתו חוזר ומברך עליו: ש"מ מדרב הונא לית' לדר' יוחנן בן נורי.

ממה שמעי' דליתא למאי דכתבי רבו' הצרפתיים ז"ל גבי הני אין אורז ודוחן לא דאע"ג דאין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח שאינן באין לידי חמץ גמור אבל לידי חמץ נוקשה מיהא אתו ואסור לבשלן בפסח ונזהרין מן האורז והזרעונין וכל כיוצא בהן שהוא תופח. והא דהכא הוי תיובתייהו

דהא מבשלי ליה להאורז: רב יוסף אמר שני מיני בשר אחד זכר לפסח וא' זכר לחגיגה דשניהם באין בשר.

אבל לא שמעי' לי' דנבעי א' צלי וא' מבושל דדיו אם החמרת להצריך שני מיני בשר והרב אלפסי ז"ל שכתב אחד צלי וא' מבושל לאו לעכובא אלא דמנהגא הכי .

וכתב ה"ר יעקב מאורליינש ז"ל שאם חל יו"ט ראשון של פסח במוצאי שבת א"צ לעשות זכר לחגיגה ובמין אחד בשר סגי לפי שלא היתה בו חגיגה שהפסח דוחה את השבת ואין החגיגה דוחה את השבת. ויש משיבין עליו דא"כ אף בשא' הימים נמי שהרי פעמים שא"צ להביא חגיגה כלל אם ימעט הבית מהיות משה שאין החגיגה באה אלא כשנמנו חברי' הרבה על הפסח וכדי שיהא נאכל על השובע.

ואין זו תשובה דאין דנין אפשר משאי אפשר דהתם אי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל הכא אפי' אי בעי נמי לא עביד והיאך עושין זכר למה שאינו ה"ג היכא דאיכא שאר ירקי מברך מעיקרא, אשאר ירקי בפ"ה וכי מטי אחזרת מברך לאכול מרור היכא דליכא שאר ירקי מאי אמר רב הונא מברך מעיקר' אמרור בפ"ה וכי מטי אחזרת מברך על אכילת מרור כו' דכל ברכה שהוא עובר לעשייתה היא בלמד ואחר עשייתה היא בעל כמו שכתבתי בפ"ק בס"ד.

והרב אלפסי ז"ל שכתב בשניהם על אכילת מרור לאו דוקא שהרי במצה כתיב לאכול מצה ובודאי ברכת מצה ומרור שוין הן: דף קטו ע"א ואתי מרור דרבנן ומבטל לה למצה דאורייתא. י"מ משום דאע"ג דמין ושאינו מינו ויהיב טעמא וטעמ' לא בטיל אפי"ה כיון דטעמא דמרור נפיש מבטל ליה לטעמי דמצה.

והרמב"ן ז"ל פי' דלאו משום בטול טעם אתיא לה אלא משום מעלת המצות שתיקנו לעשות כל מצוה בפני עצמה ודרבנן ודאוריית' הו"ל כרשות לגבי מצוה ומבטל לה: אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתני' כו' הרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכותיו נראה דס"ל הכי דחלוקין עליו חביריו ומהאי ברייתא והרב בעל המאו' השיב עליו דהלל למצוה בעי כרוכי דס"ל דמצות אין מבטלו' זו את זו ובזמן שבית המקדש קיים דמצוה ומרור דאוריית' וא"ר יוחנן דרבנן פליגי עליה וסברי דאין יכול לכורכן משום דמצות מבטלות זו את זו ומייתי לה מהאי בריית' דקתני יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אפי' זה בפני עצמו וזה בפני עצמו: ואתקיף ליה רב אשי אי הכי מאי אפי' אלא אמר רב אשי תנא דהלל הוא.

וכיון דדחי לה רב אשי מדקתני אפי' תו לא שמעי' מהא בריית' דחלוקין עליו חביריו אבל ודאי אפשר דאע"ג דמבריית' דאיזו דברי ר' יוחנן מ"מ עיקר דבריו לא נדחו דגמרא גמיר' לה דפליגי רבנן עליה והיינו דאסיקנא והשתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר. והרמב"ן ז"ל כתב דודאי ר' יוחנן מברייתא מייתי לה ולא מגמרא דהא לא קאמ' מאי היא דתניא דהוה משמע דאנן מדנפשינן בעי' למילף לה מברייתא אבל השתא דקתני דתניא אלמא איהו מבריית' יליף לה.

ועוד דברוב הספרים לא גרסי' האי תנא דהלל הוא אלא ה"ג אלא אמר רב אשי הכי קתני יכול לא יצא ידי חובתו כו'. תדע לך דאי תנא דהלל הוא היכי קתניכדרך שהלל הי' אוכל.

אלא הכי פירושו דהלל בעי כריכה לעיכובא דוקא ואמר ר' יוחנן דחלוקין עליו חביריו ולא בעי' כריכה אלא למצוה ומייתי לה מברייתא דקתני אפי' זה בפני עצמו וזה בפ"ע וקמה לה הכי דחלוקין עליו חביריו. ואתקפתא דרב אשי לאו לר' יוחנן היא אלא לרבינא דאמר מאן שמעת

ליה דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הלל כלומר ורבנן פליגי עליה ומהאי ברייתא דקתני אפי' זה בפני עצמו וזה בפני עצמו שמעי' דרבנן נמי אית להו מצות אין מבטלות זו את זו אלא דפליגי עליה דהלל לעכובא וכדברי הרב אלפסי ז"ל.

והכי קתני יכול לא יצא ידי חובתו אא"כ כורכן וכהלל ת"ל כו' וא"ת א"כ דרבנן נמי אית להו מצות אין מבטלות זו את זו מאי האי דאמרינן במס' זבחי' בפ' כל הזבחים א"ר אלעזר כשם שממצות אין מבטלו' זו את זו כך אין איסורין מבטלין זה את זה מאן שמעת לי' דאמר מצות אין מבטלו' זו את זו הלל היא דתניא וכו'.

ואם איתא כולי עלמא נמי הוא ולא אקשי' התם רב אשי כדאקשי' הכא. א"ל דהתם לא נחית תלמודא לאפרושי אי כרבינא אי כרב אשי ונקט ליה הלל דאשכחן ליה הכי לדברי הכל.

אבל קושטא דמילתא רבנן נמי לא פליגי עליה תדע לך דאם איתא דרבנן פליגי עליה ר' אלעזר דיליף מנה כך אין איסורין מבטלין זה את זה שביק רבנן ועביד כהלל אלא ש"מ כדאמרן ונמצאו דברי הרב אלפסי ז"ל מכוונין: השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר מברך אמצה לחודה ואכיל כו'.

והדר אכיל מצה ומרור בהדי הדדי זכר למקדש כהלל בלא ברכה. כלומר דאי הוי קיימ"ל כרבנן לא בעי כריכה כלל דאפי' בזמן הבית ליכא חיובא בכריכה ואי הוי קיימ"ל כהלל לא בעי אכילת מרור תרי זמני אלא אכל כזית מצה והדר כריך מצה ומרור בהדי הדדי ומברך אמרור ואכל משום דמרור דרבנן והאי מצה נמי מדרבנן זכר למקדש ולא מבטלי אהדדי וא"ת והשתא נמי נעביד הכי ליתא דרבנן כיון דאפי' בזמן הבית לא בעי' כריכה לחיובא השתא נמי לא בעי' זכר ונמצא מצה דכריכה רשות ומרור דרבנן מצוה ומבטל ליה רשות למצוה כי היכי דמבטל דרבנן אדאורי' כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים.

ואע"ג דאין נט"י לפירות וכש"כ למשקין אלא משום דידי' שניות וגזרו על המשקין להיות תחילה נגעו בה ומשום חשש טומאה ולתרומה ומשום ליתא דתרומה תקנו אף בחולין אבל לא משום מעלת המשקין נגעו בה כלל: ע"ב נטל ידיו בטבול ראשון צריך שיטול ידיו בטיבול שני. לאו דוקא משום טיבול שני ה"ה משום מצה דבעי למיכל ודילמא אסחי דעתיה באגדה והלילא ונגע אלא אידי דנקט טיבול ראשון נקט נמי טיבול שני.

ולפי דרכינו למדנו דהיסח הדעת לא פסול בידים אלא בסעודה אבל לא בברכות ותפלות דאי לא למה לי משום טבול תיפק לי משום ברכת אשר גאלנו ומקמי טיבול נמי אלא ש"מ כדאמרן. ואע"ג דמקמי טבול נמי בעי למשתי כוס של ברכת גאולה ומשמע התם בברכות דלשתות צריך נטילת ידו אחת הכא כיון דכבר משא ליה תו לא צריך: ד"א מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה כתב הרב אלפסי ז"ל הלכך בפסח מברכי' על חזא ופרוסה כו'.

ובפסחא אתא לחם עוני וגרעה לפלגא דחזא הלכך בצעי' על חזא ופלגא וכד בצע מנח לה לפרוסה בגוה דשלימתא ובצע דאמר רב פפא הכל מודי' בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מאי טעמ' לחם עוני כתיב ביה נראה מדבריו דדוקא פרוסה בעי' משום לחם עוני. וזה תימא דא"כ חלוט דחלטיה והדר אפייה דאמרי' לעיל ויוצאין בו משום דכתיב לחם עוני וכן פת הדראה לימא דדוקא בעי' הכי אלא ודאי קרא לאו לעכוב' ורבינו האי גאון ז"ל פי' דהא דאמרי' מה דרכו של עני בפרוסה כשהביאו לפניו פתיתין ושלימין היא נאמרת כעין ההיא דברכות

דאמרי' הביאו לפניו פתיתין ושלמיין רב אמר מברך על הפתיתין ופוטר את השלימין משום משום דמקרבא אהנתייה ור' יוחנן אמר שלימה מצוה מן המובח' ואמר רב נחמן בר יצחק וירא שמים יוצא מידי שניהם מניח פרוסה לתוך שלימה ובוצע ועלה אמר רב פפא הכל מודים בפסח כו'.

אבל כל שאין לפניו פרוסה אין צריך לפרוס לכתחילה וכן כתב הרמב"ן ז"ל דשמא לפי' נהגו לפרוסה קודם שעת אכילתה כדי שיהא בשעת אכילה כהביאו לפניו פתיתין ושלמיין. דף קיו ע"א ד"א מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה י"מ כדי שתמהר לאפות ולא תבוא לידי חימוץ.

ורבינו האי גאון ז"ל כתב מצה שאפאה גוי בפני ישראל על השמור כתקנה וכהלכה מותר לישראל לאכול ליה ומצוי בידו מצוה מן המובחר לברוכי אכסי וכמה שמעתין אשכחן בענין כוס של ברכה ולא לחנם נאמרו כולם. אלא ודאי כוס בעי כל דאית ליה ושפיר דמי לאנוחי ממזונו לכוס של ברכה.

וסמך יש לי בדבר מהטוב והמטיב שתקנו ביבנה הטוב שלא הסריחו והמטיב שנקנו לקבורה ואמרי' באבל רבתי דטעמא דתקנוה על היין משום מעשה שהיה שעמד אדריינוס והקיף את ההרוגים וגדר מהם כרמו שהיה כמה מילין ולפיכך קבעוה בבהמ"ז וכדאי הטעם הזה לסמוך עליו בשעת הריוח היכא דאית ליה כוס: מסקנא דהנך מילי.

מזגו לו כוס ראשון מברך על היין ואח"כ מברך על היום הביאו לפניו מטבל בחזרת או בשאר ירקי בין בחרוסת בין בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואם הוא חזרת מברך נמי לאכול מרור: וכל שטבולו במשקין צריך נטילת ידים ואעפ"י שנטל ידיו בטבול ראשון חוזר ונוטל ידיו בטבול שני: הביאו לפניו מצה חזרת וחרוסת.

וחרוסת צריך לקהויה זכר לתפוח ולסמוכיה זכר לטיט ותבלין זכר לתבן: מזגו לו כוס שני ומגביה את הסל וכאן הבן שואל מה נשתנה כו' אם אין דעת בבן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ודורש כל ההגדה עד חלמיש למעינו מים וחותרם בגאולה. וצריך לומר פסח מצה ומרור וצריך כי אותנו הוציא משם.

וצריך להגביה מצה ומרור. ושות' כוסו: ונוטל מצה ומניח פרוס' בתוך שלימ' ובוצע על הפרוס' ומברך המוציא ולאכול מצה ואוכל: ונוטל מרור ומברך לאכול מרור ומטבל בחרוס' ואוכל ואם בירך עליו תחלה אוכל עכשיו בלא ברכה ולא לישרי אינש מרור בחרוסת משום דמבטל לי' לטעמי' וכורך מצה ומרור ואוכל בלא ברכה.

וא"צ טיבול כיון שיש עם המרור תערובת מצה שאם אין אתה אומר כן מצינו ג' טבולין ואנן ב' פעמים תנן: מצות צריכות כונה לצאת אבל לא לטעם המצוה: וצריך בסל שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ויו"ט ראשון שחל להיות במוצאי שבת א"צ אלא מין א': בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא מצה ומרור ידי מצה יצא מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא: קריאת שמע והלילא גאל ישראל.

צלוח' גואל ישר'. קדושא אשר קדשנו במצותיו צלותא וקדשנו במצותיך.

דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרות' מגן דוד: בשבתא בין בקדושא בין בצלותא מקדש השבת ביומא טבא בין בקדושא בין בצלות' מקד' ישראל והזמנים: אחר שגמר סעודתו אוכל כז' מצה זכר לפסח מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו ברכה אינה טעונה כוס לחזר עליו. אבל כל שיש לו מצוה מן המובחר לברך בכוס.

ותו לא מידי דף קיח ע"א מאי ברכת השיר ר' יהודה אומר יהללך מחלוקת ישנה היא בין הפוסקים ראשונים ואחרונים הלל שבילי פסחים אם מברכין עליו לגמור את ההלל או אין מברכין עליו כלל דאיכא מאן דאמר דמברכין משום דאמר ר' יהודה דברכת השיר היינו יהללך והיא ברכה שלאחר ההלל ולא נתקנה על הכוס כשאר הברכות שהרי אין בה זכר לקדוש ולא ליציאת מצרים אלא ברכה של שיר ושל שבח מענין ההלל וכיון דאיכא ברכה לאחריו ה"ה לפניו דתנן בפ' בא סימן כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכ' לפניו.

ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון לאחריו ואע"ג דאמרי' אין למדין מן הכללות לא אמרי' הכי אלא היכי דאשכחן בהדיא דיוצא מן הכלל אבל מדנפשי' לא. וזה דעת ה"ר יצחק בר' אברהם ז"ל והביא עוד ראיה מדגרסי' בירוש' במס' ברכות כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם הית' ברכה הסמוכה לחברתה אין פותחין בהן בברוך התיב ר' ירמיה הרי גאולה שנייא היא דאמר ר' יוחנן הלל אם שמעה בביהכ"נ יצא.

התיב ר' אליעזר והא סופה אמ' ליה שתים הנה לבא ואחת לשעבר התיבון הרי הבדל' שנייא היא דאמר ר' אבא בר זבדא ר' היה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס. ר' חייא רבא היה מכנסן התיבון הרי נברך שנייא היא שאם היו שנים יושבין ואוכלין שאינן אומרין נברך.

הרי הזן את הכל קשיא. הרי הטוב והמטיב היא דמר רב הונא משנתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה.

הרי קדושא שניה היא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאין אומר בפה"ג. והא סיפא אמר ר' מונא טופס ברכות כך הוא.

אמר ר' יודן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך. ע"כ גרסא ירושלמית.

ופי' הוא ז"ל הרי גאולה שהיא סמוכ' ואפ"ה פותחת ובודאי אינה סמוכה אא"כ לברכת לגמור שאין שם עוד ברכה אחרת ומשני דמר ר' יוחנן דהלל אם שמעה בבית הכנסת יצא. והלכך כיון שאם כבר שמעה בביהכ"נ ובירך עליו יצא כשחוזר וקורא אותו על שולחנו אינו מברך עליו ונמצא שאין ברכת אשר גאלנו סמוכה ולפי' תקנוה פותחת בברוך כאלו לעולם אינה סמוכה דמיא לברכת אשר ברא שפותחת בברוך אעפ"י שסמוכה לחברתה מפני שמברכין אותה בפני עצמה בלא סמיכות כל שאין שם פנים חדשות.

ומקשה תו והרי סיפא כלומר ברכת יהללך שאינה פותחת בברוך ואע"ג דפעמי' אינה סמוכה דהיינו כל שקרא כבר בבית הכנס' כדשני והדר ביה מפירוקא קמא ופריק שתים הוה לכא וסמוכ' זו לזו והן לגמור ויהללך ולפיכך יהללך אינה פותחת משום דסמוכה ולילה אחת בשנה דאינה סמוכה לא חיישינן ואחת לשער אשר גאלנו דאינה ברכת ההלל ואינה סמוכה כלל אלא ברכה היא שנתקנה על הודאת הגאולה ולפיכך פותחת בברוך הא למדת דברכת יהללך סמוכ' לברכת

לגמור וכיון דמברך יהללך ה"ה לגמור ואע"ג שחולקין אותו ומפסיקין בסעודה אין זה הפסק דדרך מצותו כך הוא.

והרי תקיעות דר"ה דאסור לשוח בין דמיושב לדמעומד וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל ואפי"ה מפסיק באשרי ותפלה. וגדולה מזו ברכת התור' מעיקר' שהפותח בלבד מברך לפניו והחותם לאחר' וסלקא ליה ברכת ראשון דלפניה ואע"ג דאיכא הפסק קמא וזמנין דההוא דבירך לפניו אזל ליה כדברך אחרון לאחר' אלא דסדרא ומצותה בכך היא.

אלא דהתם כיון דאחרון לא בירך הוא עצמו לפניו פותחת הברכה בברוך כאלו אינה סמוכה. אבל ברכת יהללך דהוא עצמו בירך לפניו וסמוכה אינה פותחת בברוך.

והרמב"ן ז"ל הביא עוד ראיה מדגרסי' במסכת סופרים ר' שמעון בן יהוודק אומר שמונה עשר יום ולילה אחד יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן שמונת ימי חנוכה ויום טוב של עצרת וחג הסוכות ויום שמיני עצרת ויו"ט הראשון של פסח ולילו ובגולה אחד ועשרים יום ושתי לילות ומצוה מן המובחר לקרא הלל בשתי לילות של גליות בביהכ"נ ולברך עליהן ולאמרן בנעימה משום שנאמר ונרוממ' שמו יחדיו כשהוא קורא אותו בביתו אינו צריך לברך שכבר בירך בדברים ע"כ הא למדת שאם לא בירך עליו בבית בכנסת מברך עליו בבית על שולחנו.

אבל רב צמח גאון ז"ל כתב הלל שבלילי פסחים אין מברכין עליהם לפי שחולקין אותו באמצע והוצרך לומר והרביעי גומר בהן את ההלל כדי שלא ידלגו בראש חדש ושהקשיתם וכי יש טעון ברכה לאחריו ואין טעון לפניו יש כיוצא בה ברכה אחרונה שבק"ש והוא דאמור רבנן כל הטעון ברכ' לאחריו טעון לפניו הא אמר ר' יוחנן אין למדין מן הכללות ואפי' במקום שנאמר בהן חוץ ורבינו האי גאון ז"ל השיב מילתא כדאמר מר צמח אב ב"ד שאין מברכין עליו בליל פסחים לגמור שאין אנו אומרים אותו בתורת קורין אלא בתורת אומרים שירה שכך שנינו ר"ג אומר ובסופה לפי' אנו חייבים להודות לאלהינו ולומר לפניו הללויה כך היא שנוי' במשנתנו וכן מנהג כל ישראל לפיכך אם בא אדם לברך משתקין אותו ויפה אמר שיש ברכה בזו לאחריו ולא לפניו בק"ש שאין מברכין אקב"ו על ק"ש ואעפי"כ הרי מברכין לאחר' אמת ויצבי וזה ודאי ברכה לק"ש היא שהרי בכל פרק ופרק אומר אמת ועל חותמה שהיא פרשת ציצית אמת ממצרים גאלתנו.

ויפה אמר שאין למדין מן הכללות וכיון דכולי עלמא כך דבר וכך ירשו ישראל מאבותיהם אין למדין מן הכללות לדחות מעשיהן ולזה הסכים הראב"ד ז"ל. והירושלמי שהביאו הרשב"א ז"ל פירשו בענין אחר בחדושי' במסכת ברכות ואמר שהן כללו שני ענינים שכל ברכה שאינה סמוכה פותחת בברוך וכל שסמוכה אינה פותחת לעולם.

ותחילה השיב ר' ירמיה על הכלל הראשון והקשה מאשר גאלנו שהיא סמוכה לברכת לגמור ואפי"ה פותחת בברוך ושני דפעמים אינה סמוכה אם קרא ובירך בבית הכנס' דשוב אינו מברך עליו בביתו. ור' יוסי התיב מסיפא דברכ' גאולה עצמה שחותמת בברוך שהיה סבור שאין לך ברכה פותחת וחותמת בברוך אלא פותחת לבד ויש חותמ' לבד והיה יכול לתרץ שטופס ברכות כך הוא דמטבע ארוך פותח וחותם וכמו שתירץ לבסוף אלא שתירץ לו תירוץ אחר לפי סברת המקשה ואמר שברכת גאולה אינה ברכ' אחת אלא שתיים הן קצרות הראשונה פותחת והשניה חותמת.

וגריס איהו ז"ל שתיים הנה אחת להבא ואחת לשעבר. כלומר אשר גאלנו לשעבר.

וכן השם אלהינו להבא. והיה יכול להקשות א"כ גאל ישראל מבעי ליהלחתום אלא דלא דק.

ואח"כ הקשו על הכלל השני והרי הבדלה שכל הברכות סמוכות וכולן פותחות בברוך. ומשני דאינן סמוכות דר' היה מפזרן השיבו עוד הרי נברך כלומר ברכת הזן שהיא סמוכה לנברך ופותחת בברוך ומשום דנברך גורם הסמוכות אמר הרי נברך ולא אמר הרי הזן.

ומשני שאינה סמוכה שאם היו שנים אין אומרים נברך. ואקשי מסיפא דהזן שחותמת בברוך כקושיא קמייתא וסלקא בקושיא ומאן דאקשי מהבדלה מקשה אחר היה והיה יודע דטופס ברכות כך היא ומשו' הכי לא אקשי מסיפא דהבדלה.

והקשו עוד מהטוב והמטיב שהיא פותחת ואעפ"י שסמוכה ושני דאין לה דין סמיכות דביבנה תקנוה. והקשו מקדוש שסמוכה לברכת היין ופותחת ושני דפעמים אינה סמוכה.

ואקשי מסיפא דקדוש שחותמת כקושיא קמייתא. וכאן גלה ר' מונא טעם הדבר לכולן דטופס ברכות כך הוא דמטבע ארוך פותח וחותם בברוך מ"מ לענין ברכת הלל לכאורה נראה שאם רצה לגמרו כלו בבית הכנסת או בביתו בבת אחת שמברך עליו ותניא בתוספתא בני העיר שאין להם מי שיקרא את ההלל הולכין לביהכ"נ וקורין פרק ראשון הולכים אוכלין ושותין חוזרים ובאין וגומרין את כלו ואם אי אפשר להם כן גומרין את כולו.

אבל בקריאה שעל שולחנו כיון שחולקין אותו אין מברכין עליו דקבל' הגאוני ז"ל תכריע. וכן עמא דבר.

וכבר אמרו בירושלמי כל הלכה שהיא רופפת בידך ואינך יודע מה טיבה צא וראה היאך צבור נוהג ונהוג כן: ור' יוחנן אמר נשמת כל חי פי' רבינו שמואל ז"ל אף נשמת כל חי כלומר דר' יוחנן מוסיף הוא אדרב יהודה משום דבעינן ברכה יתירא בלילי הפסח דאלו יהללך בכל הלל נמי אמרי' לה ופסק כר' יוחנן דבעי' תרוייהו ורש"י ז"ל כתב ג"כ בסדר הפסח שלו ומוזג כוס רביעי ואומר עליו לא לנו וחותם ביהללך וחוזר ואומר הלל הגדול וחותם בנשמת כל חי וישתבח דנשמת כל חי הוא ברכת השיר והרי שנינו שאומר עליו ברכת השיר ואח"כ ברכת היין ושותה ע"כ.

וכן נראה עיקר. אלא שנהגו לומר יהללך בלבד והמנהג מבטל הלכה.

וכן כתב הרב אלפסי ז"ל. ומנהגא דעלמא כרב יהודה: תנו רבנן חמישי אומר עליו הלל הגדול ויש אומרי' ה' רועי לא אחסר עד היכן הלל הגדול רב יהודה אומר מהודו עד על נהרות בבל.

כתב הרב אלפסי ז"ל ומנהגא דעלמא כרב יהוד' בתרוייהו בברכת השיר והלל הגדול נראה מדבריו דר' טרפון לא פליג אתנא דמתנית' דארבע כסי בלחוד תקינו רבנן אלא דאמר שאם רצה עוד לשתות כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול אבל בלא הלל הגדול לא ישתה כלל לאחר ארבע כוסות. ולפיכך פסק הרב אלפסי ז"ל כותיה דאלו הוה פליג אתנ' דמתני' וחמשה כסי בעי לחיובא לא הוה פסיק כותיה דלא שבקי' סתם מתני' ועבדי' כתנא דברייתא.

אבל הרב בעל המאור ז"ל פי' דר' טרפון פליג אמתני' וחמשה לחיובא בעי ולית הלכתא כותיה דאלו משום אם רצה לשתו' בלאו הכי נמי למתני' בתר ד' כסי ולר' טרפון בתר חמש מצי שתי כמה דבעי בלא קריאת הלל דמה טעם אמרו בין שלישי לרביעי לא ישתה למה משום שמא

ישתכר וכדאיתא בירושלמי בין שלישי לרביעי לא ישתה בשביל שלא ישתכר מה בין יין שבתוך המזון ליין שלאחר המזון שבתוך המזון אינו משכר לאחר המזון משכר.

כלומר ושמא ישתכר וישכח מלגמור את ההלל על כוס רביעי לפי שהדבר קרוב לבא לידי כך בזמן שהיה בהמ"ק קיים שהיו אוכלין כל ישראל לפני מן החומה והמקום צר להם ולאחר גמר אכיל' היו עולין בראש גגותיהן לגמור שם את ההלל כדאיתא התם פיסחא בביתא והלילא פקע באיגרא ולפי' איכא למיחש שמא ישכח.

ומטעם זה ג"כ אמרו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי שיהא טעם הפסח בפיו ולא ישכח מלגמור את ההלל. וה"ה למצה אחרונה לדידן.

ודוקא בין פסח להלל או בין מצה להלל אבל מכיון שגמר את ההלל הרשות בידו לאכול ולשתות כמה שירצה דקום אכול מצה ובל תאכל חמץ אשכחן אבל בל תאכל מצה לא אשכחן ומעתה ה"ה שאין לו לשתות לאחר גמר הסעודה ואפי' קודם ברכת המזון עד לאחר שיגמור את ההלל דכיון שהוא שותה לאחר הסעודה הרי משכר ומה לי קודם ברכת מזון מה לי לאחר בהמ"ז אבל לאחר כוס ד' שפיר דמי.

וכן נמצא לרבינו האי גאון ז"ל בתשובה שכ' ולענין משתא בתר כוס חמישי לא אשכחן בגמ' דאסיר ודאי מיכל קאמרי' אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן וכיון דבריכנא ברהמ"ז לית לן למיכל מידעם אבל משתא מנהגא הוא ירושת בנימ מאבות. זהו דעת הרב בעל המאור ז"ל.

והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות דודאי ר' טרפון אינו חולק על משנתנו דאם איתא הו"ל לאתויי פלוגתא דר' טרפון עליה דת"ק או במתני' או בברייתאאו נימא בגמ' מני מתני' לא טרפון ולא יש אומרי' דתני' וכו'. שכן דרך התלמוד בכל מקום.

ועוד דלכאור' כותי' דר' טרפון קיימ"ל דהא שקלי וטרו עליה אמוראי טובא בגמ'. אלא ודאי אם רצה לשתות קאמר וככולי עלמא אתיא הא לאו הכי אתסר ליה למשתי כל הלילה וכדעת הרב אלפסי ז"ל וכן כתב הרב ר' יצחק בן גיא ז"ל.

וכן נמי אסור לאכול והוא מה שאמרו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ואע"ג דאמרינן לקמן דטעמא משום פכוחי טעמא אין הטעם בזה שמא ישכח מלגמור את ההלל בלבד אלא כמו שפירשו בירושלמי שמא יבא לידי שבירת עצם כלומר שאם היה מותר לאכול אחר הפסח מפני דוחק החבורות היו אוכלין כזית מן הפסח קודם סעודה ואחר ילכו כל איש לביתו ויאכלו שם כל סעודתם ושמא יבוא לידי שבירת עצם.

ולפיכך אמרו שיהא הפסח כדינו בחבורה נאכל על השובע ואין מפטירין אחריו אפיקומן ומפני זה נחלקו בגמ' שמואל ור' יוחנן דשמואל אמר לא אסרו אלא דברים המשביעין כגון ארדליא לי וגוזליא לאבא שאדם מחבבן ואוכל מהן הרבה ושמא יאכל הפסח קודם סעודה בכרס ריקנית ואחר כך ימלא כריסו מהן ונמצא שאין הפסח נאכל על השובע ואיכא משום שבירת עצם כדאמרן אבל פירות מותר ור' יוחנן אמר דאפי' פירות אסור דכל אכילה אסרו ואי טעמא משום פכוחא טעמא בלחוד מה לי פירות מה לי דברים המשביעין אלו ואלו מפכחין ומה שהזכירו פכוחי טעמא היינו משום שאם אין טעם הפסח בפיו שמא ישכח ויבא לידי סעודה אחרת אבל עיקר טעמא כדי שיהא נאכל על השובע ומשום שבירת עצם ולא משום הלל ובמצה ג"כ אעפ"י שאין בה זה הטעם דשבירת עצם בעי' שתהא נאכלת באחרונה זכר לפסח למאן דאמר אין מפטירין אחריה אפיקומן

אבל מדין עצמה אינה נאכלת על השובע ובמכילתא תניא יאכלהו מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע ואין מצה ומרור נאכלין אכילת שובע ובריייתא דקתני הדובשנין והאסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ולא משום שתהא אחרונה עיקר קתני הכי תדע לך שהרי מברך על הראשונה ולא על האחרונה והיינו נמי דבעי בגמ' היכא דליכא שאר ירקי מאי ואמרו לאחר שמילא כריסו ממנו חוזר ומברך עליו ולא מבעי להו היכא דכל פתו שמורה מאי טעמא אין מצה נאכלת על השובע אלא זכר לפסח הפסח נאכל על השובע משום חשש שבירת עצם ולא משום גמר את ההלל הלכך לאו דוקא אחר כוס שלישי אסור לאכול אלא כל הלילה נמי.

ולשתות יין ג"כ אסור כל הלילה ולא משום שאסור לשתות אחר הפסח או אחר המצה כמו שאסור לאכול שהרי שותה אחריהן שתי כוסו' אלא בין שלישי לרביעי כטעם האמור בירושלמי שמא ישתכר וישכח קריאת ההלל. ולאחר כוס רביעי מפני שנראה כחוזר ומסדר סדר אחר והרואה סבור שעכשיו חוזר לסעודה אחרת ויבא לומר שאין הפסח נאכל על השובע וכן המצה לדידן זכר לפסח.

והיינו דלא נחלקו אלא במיני מיכלא אי דוקא דברים המשביעין אבל דברים שאינן משביעין לא משום דבתוך הסעודה אין בו משום נראה כחוזר ומסדר סדר אחר אבל בשתיה אסרו בכל ענין. ולפיכך א"ר טרפון שאם רצה לשתות כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול ומותר כלומר ואפילו לשתות עוד כל הלילה מותר מדינא שאין לחוש לנראה כמסדר סדר אחר לאכול עוד פסח מצה ומרור שהרי האריכו עליו את הדרך לומר הלל הגדול.

אלא שאסור לשתות אפי' אחר כוס חמישי ממנהג אבות, וזהו מה שהשיב רבינו האי גאון ז"ל דירושת אבות היא דלא למשתי בתר כוס חמישי ודוקא קאמר בתר חמישי אבל בתר כוס רביעי אסור לכולי עלמא ולא כיון בה הרב בעל המאור ז"ל והרב ר' יונה ז"ל אמר גדולה מזאת שאינו מנהג בלבד אלא חובה כדי שלא ישתכר ויעסוק בהלכות הפסח ובענין יציאת מצרים כל הלילה וכמעשה ר' אליעזר ור' יהושע שהיו מסובין בבני ברק וכו' ותניא בתוספתא וחייב אדם לדרוש בהלכות הפסח כל הלילה ואפי' שני תלמידי חכמים היודעין בהלכות פסח חייבין לדרוש בהלכות פסח ומעש' בר"ג וזקנים שהיו מסובין בלוד ועוסקין בהלכות פסח עד קריאת הגבר וכו'.

ומה שאמרו בין שלישי לרביעי לא ישתה לא מבעיא קתני לאחר רביעי שאין היין בא לשרות המאכל ומשכר אלא אפי' בין שלישי לרביעי שהוא סמוך לסעודה לא ישתה דכל שאינו בתוך הסעודה ממש משכר הוא. ולפי זה אנו צריכים לטעם נראה כמסדר סדר אחר ולא לטעם קריאת ההלל וטעם נכון הוא זה.

ולענין מה שכתב הרב בעל המאור ז"ל שהוא הדין בין אכילת מצה כזית לברכת המזון דלא ישתה כתב הרמב"ן ז"ל דמן הדין אינו נראה כן דבין שלישי לרביעי דוקא אמרו וגם שלא נמצא דבר זה לראשונים כלל נראה שלא חשולו והטעם משום דכיון דברכת המזון תדירה כל השנה לא חיישינן שמא ישתכר וישכח מלברך מה שרגיל לעשות ועוד דכיון שהוא סמוך לאכילה כיון שבתוך המזון הוא ואינו משכר.

אבל בין שלישי לרביעי שהפסיק ושהה בברכת המזון איכא למיחש לשכרות. כן נראה להלכה אלא שהרב אלפסי ז"ל כתב ובתר דאכיל כזית מצה דמינטרא לית להו למטעם כלום בר מכסא דברכת המזון וכסא דהליל' ומאן דצחי לית ליה רשותא למשתי אלא מיא אבל חמר' לא.

נראה מדבריו דאפי' קודם בהמ"ז לאחר אכילת מצה לא ישתה כלל. ומכלל הדברים אתה למד דאין מפטירין אחר הפסח ואחר מצה אפיקומן כל הלילה ולשתות יין בין שלישי לרביעי ולאחר רביעי כל הלילה אסור ואם שתה עוד חמישי בהלל הגדול לאחריו אינו אסור אבל מנהג אבות קדושים שלא לשתות אף לאחריו כל הלילה ואין לפרוץ גדרן של ראשונים.

ומי ששכח ולא אכל כזית מצה באחרונה ובירך בהמ"ז כיצד יעשה שאם חוזר ואוכל יצטרך בהמ"ז ותנן בין שלישי לרביעי לא ישתה. יש אומרים שמברך המוציא ואוכל ומברך אחריה בהמ"ז בלא כוס דקיימ"ל ברכה אינה טעונ' כוס ואפי' למאן דאמר דלכתחילה טעונה היכא דלא אפשר לא אפשר וכמי שאין לו יין דמי דלא הפסיד בהמ"ז ואיכא מאן דאמר דמברך בהמ"ז על כוס רביעי ואחד יגמור עליו את הלל ואינו שותה ממנו ואינו מברך עליו בפה"ג עד לאחר גמר ההלל.

ואין אלו שתי קדושות על כוס א' דהלל שיר בעלמא הוא ולא ברכה וכחדא ברכה אריכתא דמיא וכן דעת הראב"ד ז"ל. ובשם רש"י ז"ל אמרו שאינו צריך לחזור עוד ולאכול משום דסמכי' אסתם מצות שלנו שהן עשויות כתקון חכמים ז"ל ויש להם שימור.

ואע"ג דאין להם שימור מעידן קצירה כיון ששכח לית לן בה וטפי עדיף הכי מלמעב' בהמ"ז בלא כוס אי נמי שתי ברכות על כוס אחד. ולפי זה דוקא בדקים ליה דאכל פת באחרונה לא פירות ובשר.

אא"כ נאמר דאין מפטירין אחר הפסח ואחר מצה אפיקומן דוקא לכתחילה אין מפטירין הא אם עבר והפטיר שוב אינו חוזר ואוכל מצה אם כבר בירך בהמ"ז לרש"י ז"ל או כוס רביעי ג"כ לדעת הראב"ד ז"ל וכן נראה עיקר דמי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף. ולכל הטעמים שאמרנו עולה כן דאי משום פכוחי טעמא וקריאת הלל הא כבר קראו.

ואי משום נראה כאסדר סדר אחר כל שכן שנראה כן כשחוזר ואוכל מצה. הלכך שכח ואכל אפיקומן לאחר כוס רביעי אינו חוזר ואוכל מצה.

אבל אכל אפיקומן בין שלישי לרביעי או שכח ולא אכל מצה כלל עושה כדברי הראב"ד ז"ל שכתבנו וכן אם שכח ולא אכל מצה באחרונה ולא נזכר עד לאחר כוס רביעי דאינו חוזר ואוכל וכמו שכתבנו שהרי אכילת סעודתו אחר מצה ראשונה כאפיקומן לאחר מצה אחרונה (ח"י): דף קי"ט ע"ב אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שמעינן מינה דהפסח נאכל באחרונה דהא אין מפטירין אחריו אפיקומן.

ובמתני' דלעיל משמע דנאכל בראשונה דקתני הביאו לפניו מצה חזרת וחרוסת ובמקדש היו מביאין לפניו גופו של פסח ועוד דקתני הכא בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. ועל כרחין בדאכל מן הפסח היא שנויה דפטר את של זבח דמי איכא מאן דאמר דאם בירך על הזבח לאכול את הפסח יצא והא לאו פסח הוא כלל אלא פשי' כדאמרן.

הלכך מסתברא דאף בזמן שבהמ"ק קיים היו עושין כל סדר הפסח אכילת מצה ומרור ופסח קודם סעוד' וכסדרא דרישא דמתני'. והיו מניחין מן הפסח כזית לכל אחד ואחד לאחר סעודה כדי שיהא נאכל לאחר השובע וכמו שאנו עושין במצה זכר לפסח.

ואפשר דמתניתין דהביאו דהביאו לפניו באוכלין מועטין הוא דאין שם חגיגה אלא פסח לבד. אבל כל שיש שם חגיגה הפסח כלו נאכל באחרונה ומצה אחרונה לבד היא זכר לפסח אבל ראשון' חובה בפני עצמה היא משום בערב תאכלו מצות: מאי אפיקומן רב אמר שלא יעקרו מחבורה לחבורה פי' בין לאכול שה אחר בין לאכול פת ושאר דברים גזרה שמא יאכל את הפסח בשתי חבורות ולשון אפיקומן לרב אפיקו מאני.

ושמואל אמר דאפילו מינין אחרים ואפי' באותה חבורה ולשון אפיקומן לדידיה אפיקו מיני. דף ק"כ ע"א ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו פי' אם התחילו לאכול הפסח וישנו כולן לא יאכלו משום דנראה כאוכל את הפסח בשני המקומות ובשתי חבורות וחומרא בעלמא הוא והלכך דוקא באכילת פסח אבל באכילת מצה ישנו כולן יאכלו.

וכן כתב הרב בעל המאור ז"ל. אבל רבינו שמואל ז"ל כתב דה"ה באכילת מצה באחרונה שהוא זכר לפסח שאם ישנו כולן דלא יאכלו והביא ראייה מדאמרין בגמ' בעובד' דרבה דהוה נאים ואמר ליה אביי מינם קא נאים מרואמר ליה אין נמנומי קא נמנומא דתנן נמנומי יאכל נרדמו לא יאכלו ואביי ורבא לאחר חורבן היו ואין שם פסח.

והרב בעל המאור ז"ל דחאה דאותו מעשה בשאר ימות השנה היה ולא הביאוהו בגמ' אלא ללמד שיש חלוק בין מינם דהיינו נרדם ממש ובין נמנומי דהיינו נים ולא נים. ועוד דאלו לענין פסח בעא מניה מאי נפקא ליה מינה דאפי' היה רבה ישן ממש הרי אביי שהיה נעור ותנן ישנו מקצתן יאכלו אלא שרבינו שמואל ז"ל מפרש דר' יוסי ארישא קאי ולחומרא דאם נרדמו אפי' מקצתן לא יאכלו אפי' האחרים והראשון נראה עיקר דכולי האי לא מחמרינן במצה.

ופי' מקצתן יאכלו אפילו אותן שישנו מקצתן: דף קכ"א ע"ב והלכתא אבי הבן מברך שתיים. והשתא תקינו רבנן לברוכי בתר פדיון אשר קדש עובר במעי אמו כו'.

ואיכא מאן דמקשה מדאמרין אבי הבן מברך שתיים עלמא שתיים איכא שלש ליכא. ואין זו קושיא דמברך שתיים לפניו קאמר אבל לאחריו לא איירי כלל ואם תשאל מה ראו חכמים לתקן ברכה לאחריו בפדיון ומילה יתר משאר מצות כתפילין וציצית ודומיהן והטעם בזה דמילה ופדיון הן מצות שעשייתן פעם אחת גמרן ואין חוזרין ומתחייבין לעולם מה שאין כן בשאר מצות שאין קצבה למצותן.

כתב הרב אלפסי ז"ל, ומאן דלית ליה חמרא בלילי פסחים מקדש אריפתא כו'. והיכי עביד שארי ברישא המוציא ובצע ליה לריפתא ומנח ידיה עליה עד דגמר קדושא למדנו שאין צריך להגביה הפת כדרך שמגביה הכוס דאין זה הדור כל כך אלא מניח ידו עליו ודיו.

כתב הרב בעל המאור ז"ל יש שואלין מה טעם אין אנו מברכין על אכילת מצה כל שבעה כדרך שמברכין לישוב בסוכה כל שבעה דהא גמרי מהדדי שלילה הראשון חובה ומכאן ואילך רשות בין במצה בין בסוכ' כדאית' בפ' הישן. יש להשיב דשאני סוכה שא"א לעמוד משינה שלשה ימים וחייב אדם לישן בסוכה כל שבעה ולפיכך ראוי בה לברך כל שבעה דלא סגי דלאו הכי אבל

באכילת מצה שיכול לזון כל שבעה באורז ודוחן ובמיני פירות היאך מברכין על אכילת המצה דמשמע דלא סגי דלאו הכי ע"כ: מסקנא דשמעתין כוס רביעי גומר עליו את הלל וחותרם יהללוך. חמישי אם רצה לשתות גומר עליו הלל הגדול שהוא מהודו עד על נהרות בבל בין הכוסות הללו אם רצה לשתות שותה. בין שלישי לרביעי וכן מאחד שאכל מצה אחרונה לא ישתה יין כל הלילה אלא כוס רביעי בלבד או חמישי ג"כ אם רצה אבל מים שותה מי ששכח ולא אכל מצה באחרונה ונזכר בין שלישי לרביעי חוזר ומברך המוציא ויאמר בהמ"ז וגומר הלל על כוס רביעי וכן אם נזכר בין רביעי לחמישי אבל אם לא נזכר עד לאחר כוס חמישי שוב אינו אוכל: ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ואחר מצה אפיקומן שהוא אפי' מיני פירות שכח ואכל אפיקומן ונזכר בין שלישי לרביעי חוזר ואוכל מצה ועושה כדרך שאמרנו אבל אם לא נזכר עד לאחר כוס חמישי אינו חוזר ואוכל מצה כלל: ישנו מקצתם יאכלו כולם לא יאכלו בד"א בפסח אבל באכילת מצה אפי' ישנו כולם יאכלו: ומי שאין לו יין מקדש על הפת ומברך המוציא תחילה ובוצע ומניח ידו עליו ומקדש ואחר אוכל ואינו מגביה הפת אלא מניח ידו עליו: על פדיון הבן אבי הבן מברך על פדיון הבן וכן שהחיינו ואחר הפדיון מברך אשר קדש עובר במעי אמו כו':